

การศึกษาคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2556

**The Buddhist Moral Precepts Found Within an Oral History of
Wiang Kalong, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province**

PhraSompong Meta

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจาก ตำนานเมืองโบราณเวียง
กาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ชื่อและนามสกุล พระสมพงษ์ เมธา

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินนท์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2557

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินนท์)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย พระสมพงษ์ เมธา รหัสนักศึกษา 2541000762 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เจนนพกาญจน์ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์
ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง (2) ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง (3) คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของเมืองโบราณเวียงกาหลง

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ บุคคลทั่วไป จำนวน 2 คน ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน ผู้ที่มาร่วมทำบุญ จำนวน 5 คน นักวิชาการ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงเป็น คติธรรมที่อยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก โดยคติธรรมกับประเพณีมีประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งสามารถนำไปอบรมสั่งสอนและเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชนได้นำไปประพฤติปฏิบัติ ให้เป็นคนดีของสังคม ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข และมีสันติสุขอย่างแท้จริง โดยมีพระอาจารย์ธรรมสาธิต เจ้าอาวาสวัดพระยอดขุนพล เป็นผู้นำหลักธรรม (ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ) มาเผยแผ่ พัฒนา พื้นฟู ตั้งแต่ พ.ศ.2529 เป็นต้นมา (2) ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติและตำนาน มากกว่าพันปี ซึ่งปรากฏอยู่ในตำราธรรมล้านนาเรื่องแม่พญาผาเทือก และมีหลักฐานปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนเช่น โบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผาและ ลวดลายเครื่องปั้นซึ่งได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ตลอดจนศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงซึ่งเป็นศาลเล็ก ๆ ที่สร้างมาหลายชั่วอายุคนและเมืองโบราณเวียงกาหลงเดิม เป็นป่าร้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินธุดงค์มาพบและได้ปักกลดในบริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 ต่อมาท่านได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการศึกษาค้นคว้าพัฒนาและฟื้นฟูเกี่ยวกับประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไปให้กับคืนมา(3) คติความเชื่อการบูชาประทีปโคมไฟ การลอยกระทง การบวชแทนคุณบิดามารดา การตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก การสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตโดยและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วยพิธีกรรม การจุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทงการบวชแทนคุณบิดามารดาการตั้งธรรมหลวง(เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก)การสร้างบุญบารมีเพื่อจะได้พบพระศรีอาริยมตโดยในอนาคต ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ถูกฟื้นฟูขึ้นมาเมื่อพ.ศ.2529 โดยพระอาจารย์ธรรมสาธิต เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ได้พัฒนา พื้นฟู พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น โดยกำหนด เอาวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สำคัญของตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

คำสำคัญ คติธรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง

Thesis title: The Buddhist Moral Precepts Found Within an Oral History of Wiang Kalong, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province
Researcher: PhraSompong Meta; **ID:** 2541000762; **Degree:** Master of Arts(Thai Studies);
Thesis advisors: (1) Dr. Sujit Jennoppakarn, Assistant Professor; (2) Dr.Chitra Veeraburinnon, Associate Professor; **Academic year:** 2013

Abstract

The objectives of this research were to study (1) Buddhist moral precepts found in the oral history of Wiang Kalong; (2) the history of the ancient town of Wiang Kalong; and (3) the beliefs and Buddhist rituals practiced at the ancient town of Wiang Kalong.

This was a qualitative research based on in-depth interviews with 30 key informants, consisting of 2 members of the general public knowledgeable on the subject (the Abbot of WatPhayodKhunpol and an observer), 3 village elders, 5 community leaders (the village headman, mayor, community headman of Wiangkalong, community headman of Phasan Village, and members of the municipal council), 10 lay people who came to practice Dhamma at WatPhrayodKhunpol (followers of the Five Precepts), 5 lay people who came to make merit at WatPhrayodKhunpol (through donations, worship and meditation), and 5 academics with knowledge of local history and Buddhist ceremonies. Data were analyzed through descriptive analysis.

The results showed that (1) Buddhist moral precepts found in the oral history of Wiang Kalong are among the standard Buddhist principles of love, gratitude, mercy, devotion, sacrifice, and separation from a beloved one. These doctrines are useful in secular life and in spiritual development. They can be taught to children, youth and adults to put into practice, which will make them good people and contribute to a happier and more peaceful society. PhraAjarnDhammasatid, Abbot of WatPhrayodKhunpol, revived the legend and used and developed these doctrines (love, gratefulness, mercy and devotion) in his teachings since 1986. (2) The Wiang Kalong ancient habitation dates back more than 1,000 years. The legend of Mae PhayaKapeuk, or the white mother crow, appeared in a Buddhist text of the Lanna Kingdom. Archeological evidence exists in the form of the ruins of ancient city walls, kilns and ceramics, some of which are decorated with motifs depicting scenes from the legend of the Five Boddhisatvas. There are also numerous small shrines to the spirits of Chao Po-Chao Mae Wiang Kalong which have been there for many generations. The Wiang Kalong ancient ruins site was deserted and the forest grew around it until PhraAjarnDhammasatid discovered it while on a pilgrimage travel and decided to camp there in 1986. Later he joined government and private sector agencies to research about the history of the place and to revive and promote the legend of the Five Boddhisatvas, the Wiang Kalong ceramic arts, and WatPhrayodKhunpol, so that all these lost heritages were brought back. (3) The beliefs, precepts and Buddhist rituals associated with Wiang Kalong consist of the floating candle lantern ritual to honor Mae PhayaKapeuk, Loy Krathong, being ordained as a Buddhist novice to make merit on behalf of one's parents, hosting a recital of the VessantaraJataka, and the belief and ritual of making merit or saving good karma in the hope of meeting Maitreya, or the Future Buddha, in the next life. PhraAjarnDhammasatid, the spiritual leader of the region, revived and developed these Buddhist beliefs and rituals in 1986. He set 5 December as the day for major Buddhist ceremonies in Wiang Kalong Sub-district, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province.

Keywords: Buddhist moral precepts, Wiang Kalong ancient town, Wiang Kalong Sub-district

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้แก่ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ ตามรูปแบบของงานวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณและขออนุโมทนา เจ้าของผลงาน ตำรา หนังสือ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยใช้เป็นเอกสารสำหรับอ้างอิง เพื่อศึกษาค้นคว้า รวบรวมและเรียบเรียงในการเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ผู้วิจัยตั้งแต่ออดีตถึงปัจจุบัน ที่จะลืมนมิได้ขอขอบคุณพระมหาเถระและญาติโยม ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ท้ายที่สุด ผู้วิจัย ขอขอบคุณพระสงฆ์สามเณร และญาติโยม วัดแม่จะจาน ที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ด้วยดีเสมอมา ขออนุโมทนาขอบคุณทุก ๆ ท่านที่มีส่วนเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลงได้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบต่อไปตราบนานเท่านาน

พระสมพงษ์ เมทา

มกราคม 2557

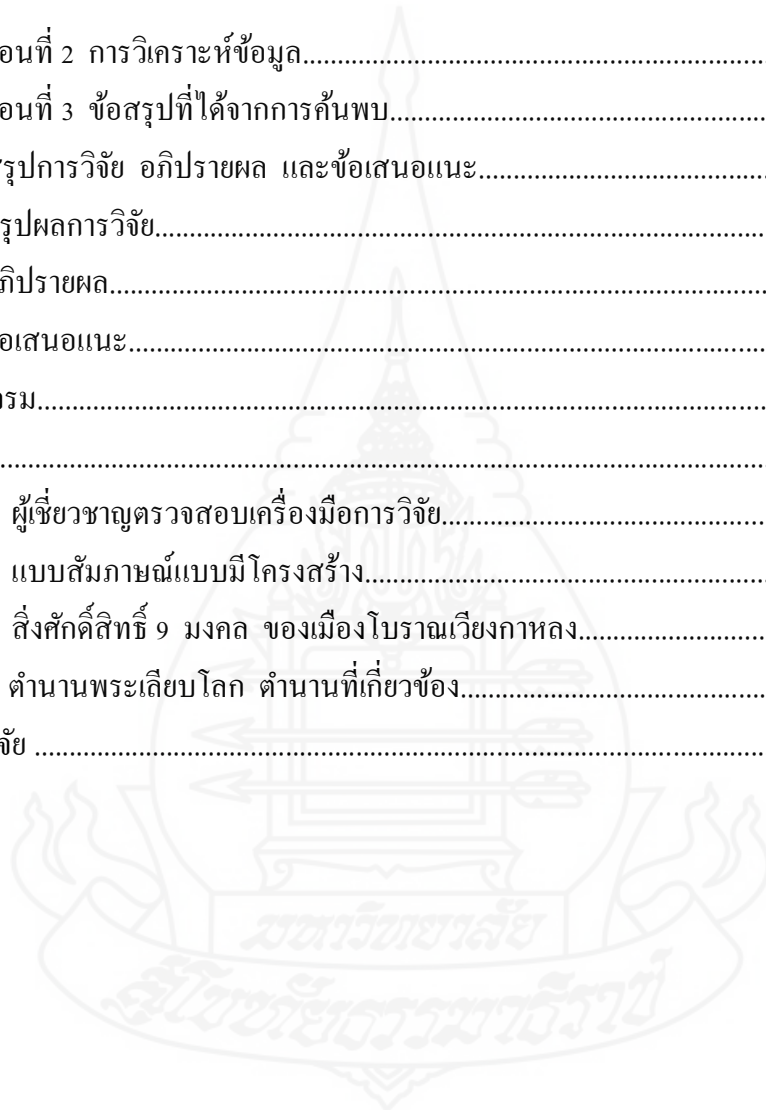
สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	11
แนวคิดและทฤษฎี.....	11
คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง	55
คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง	59
ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง.....	68
ประวัติความเป็นมาตำบลเวียงกาหลง.....	72
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	78
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	86
รูปแบบการดำเนินการวิจัย.....	86
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	87
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	88
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	89
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	91
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง.....	93

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	111
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ.....	139
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	143
สรุปผลการวิจัย.....	143
อภิปรายผล.....	150
ข้อเสนอแนะ.....	159
บรรณานุกรม.....	161
ภาคผนวก.....	166
ก ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย.....	167
ข แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง.....	174
ค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 9 มงคล ของเมืองโบราณเวียงกาหลง.....	181
ง ตำนานพระเลียบโลก ตำนานที่เกี่ยวข้อง.....	188
ประวัติผู้วิจัย	239

ณ

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 ขบวนแม่พญากาเผือก พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์	63
ภาพที่ 2.2 ขบวนแม่บ้าน วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556	63
ภาพที่ 2.3 ขบวนพระแก้วมรกตเข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง.....	64
ภาพที่ 2.4 ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติพระเวสสันดรชาดก	64
ภาพที่ 2.5 แผนที่เมืองโบราณเวียงกาหลง.....	68
ภาพที่ 2.6 โมเดลจำลองเมืองโบราณเวียงกาหลง.....	70

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์โลก เพราะมีชีวิต ความรู้สึก และเคลื่อนไหว ย้ายที่ไปได้เอง เพื่อรักษาชีวิตไว้ให้ยืนยาว มนุษย์จึงต้องกินอาหาร ต้องการพักผ่อนหลับนอน ต้องกลัวภัยอันตราย ต้องแสวงเมถุนเพื่อสืบต่อชีวิตไว้ ลักษณะอาการเหล่านี้ เป็นเรื่องของสัญชาตญาณ คือความรู้ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เมื่อเกิดมาพอถึงคราวกำหนดก็รู้เอง ไม่ต้องมีใครสอนสภาพเช่นนี้ ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ย่อมเท่าเทียมกันแต่มนุษย์ได้ศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์และการแสวงหาความรู้จึงมีความคิดสร้างสรรค์รู้จักรับผิดชอบ ชั่ว ดี มนุษย์ดีกว่าสัตว์เป็นพิเศษ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติธรรมในที่นี้ หมายถึงการปฏิบัติตน เพื่อให้พ้นไปจากสภาพป่าเถื่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีความเป็นอยู่อย่าง นอนกับดินกินกับหญ้าอันเป็นไปตามธรรมชาติ ส่วนมนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่ พิเศษกว่าสัตว์ เพราะต้องมีการหุงต้มอาหาร รู้จักนุ่งห่ม รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยเป็นเหย้าเป็นเรือนรู้จักประดิษฐ์สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ส่องกระจกก็ได้ จดบันทึกเหตุการณ์ก็เป็น และรู้จักใช้สิ่งอื่นๆ อีกมากมาย เพื่อความจำเป็นและความสะดวกสบายแก่ชีวิต นอกจากนี้มนุษย์ยังมีจาริตประเพณี เพื่อดำเนินชีวิตของหมู่คณะ มีศาสนาเพื่อคุ้มครองใจ มีปัญญาสามารถถอดเอาความรู้สึกอันดีงามสร้าง ขึ้นเป็นศิลปกรรม เพื่อความสดชื่นเป็นที่บันเทิงใจแก่ชีวิต และมีภาษาสำหรับการถ่ายทอดความรู้ และความรู้สึกนึกคิดให้แก่กันได้ (พระยาอนุมานราชชน 2531:1)

ในคณาธรรมบทยมกวรรคกล่าวว่า **ธรรมทั้งหลาย มีใจไปก่อน มีใจประเสริฐสุด สำเร็จได้ด้วยใจ** (พระมหาสุเทพ อคฺคเมธี 2552:165) ซึ่งอธิบายได้ว่าสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สร้างหรือปรับปรุงจากธรรมชาติขึ้นได้ก็เพราะมีใจเป็นตัวการ เมื่อใจคิด ใจรู้สึกและใจเชื่ออย่างใดก็ตามก็ดำเนินชีวิตไปตามพื้นเพของใจกำหนดไว้ให้ ด้วยการสะสมผลิตผลที่คนในสังคมทำหรือสร้างขึ้นไว้เป็นความรู้คือจำและสืบต่อกันไว้ หรือจดไว้จากสิ่งต่างๆซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดความรู้เหล่านี้สืบต่อกันมาทุกรุ่นอายุคน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ตนภายหลัง (พระยาอนุมานราชชน 2531:3) คำหรือข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับคณาธรรมบทดังกล่าวได้แก่คติธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมรวมทั้งคตินบ้านกล่าว คือ

คติธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง **ธรรมที่เป็นแบบอย่าง คติธรรมเป็นวัฒนธรรมทางด้านศีลธรรมเป็นจาริตประเพณีซึ่งถือเป็นหลักของการดำเนินชีวิต** ส่วน

ใหญ่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่สอนในเรื่องของกรรมโดยสอนให้เชื่อในเหตุผลและความ เป็นไปในธรรมชาติมากกว่าความศรัทธา

ความสำคัญของคตินิยม เป็นวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ผู้ประพฤติปฏิบัติตามสามารถ มีชีวิตอยู่ได้อย่างสบาย หรือเกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้าน ศีลธรรม จิตใจ ช่วย สร้างเสริมปรับปรุง ทักษะคิด ค่านิยม ความคิดริเริ่ม ตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น ความ มีวินัย กตัญญู รักษาดี ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร สุภาพอ่อนโยน ตรงต่อเวลา และความ สามัคคี เป็นต้น

ประโยชน์ของคตินิยม คตินิยม เป็นธรรมที่สอนใจ สอนให้เอาแบบอย่าง สอนให้คิด สอนให้เอาเป็นแนวทาง ทั้งยังเสนอแนวคิดต่อผู้ศึกษา ปลูกฝังทัศนคติต่อสังคม มโนทัศน์ต่อ สังคม มีกฎเกณฑ์ต่อสังคม ได้แก่ ศีลธรรม กรอบจารีตประเพณี และธรรมเนียมต่างๆ คตินิยมยัง ทำหน้าที่ผู้สืบต่อวัฒนธรรมของชาติ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสายใยเชื่อมโยง ความสัมพันธ์อันดีงามของคนในชาติ และคตินิยมบ่งบอกคตินิยมของคนในชาติด้วย ทำให้เกิดปัญญา เพราะคตินิยมในแต่ละเรื่อง อ่านแล้วได้รับความคิด ความรู้เพิ่มขึ้นไม่มากก็น้อย มีผลให้สติปัญญา แดกจกาน ทั้งทางด้านวิชาการ ความรอบรู้ ความรู้เท่าทันคน ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยกันคตินิยมยังแฝงด้วยคำสอนลึกลงไป สะท้อนให้เห็นถึงความดีลึก หนา บาง ของภูมิปัญญา สถานศึกษา มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็มีคำขวัญต่างๆ โดยเลือกเอาจากหนังสือนวโกวาท เลือกไปจาก หนังสือคตินิยมต่างๆ เพื่อบ่งบอกถึงอุดมการณ์ของสถานศึกษาแห่งนี้ไม่ธรรมดา มีคตินิยมเป็นที่ ยึดมั่น เป็นความสำคัญของคตินิยม

คตินิยมมีประโยชน์อย่างมหาศาลสำหรับผู้ที่ยึดถือและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังด้วยความตั้งใจก็จะได้รับประโยชน์ตอบแทนดังต่อไปนี้

1) ด้านตนเองที่สามารถปฏิบัติตามคตินิยมได้แล้ว ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมแล้วย่อมทำให้เป็นคนดี ถ้าสามารถทำได้ทั้ง ทางกาย วาจา ใจ จะได้รับความไว้วางใจ เป็นที่รักของคนทุกคนและเป็นการช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในหน้าที่การงานของตนเอง

2) ด้านสังคม ย่อมเป็นที่คบหาสมาคมของผู้คนรอบข้าง เพราะคนดีย่อมจะช่วยเหลือ สังคม ทำให้ สังคมยอมรับและเป็นที่สร้างสรรค์ของสังคมให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้พบเห็นและสังคม อื่นๆก็จะยอมรับเช่นกัน

3) ด้านการพัฒนาชาติบ้านเมืองประเทศใดมีบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วน ใหญ่ของประเทศ ย่อมนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้นๆ เพราะการพัฒนาของประเทศ ใดๆก็ตามต้องอาศัยคนในชาติที่มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ นำทางสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น ตั้งใจ

ทำงานปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนด้วยความซื่อสัตย์ มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติก็เจริญรุ่งเรือง

ความเชื่อและพิธีกรรม เป็นสิ่งที่อยู่คู่มนุษยมานานแล้ว ความเชื่อนั้นย่อมเกิดกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดในโลก ความเชื่ออาจจะคล้ายกันหรือแตกต่างกันเป็นไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้น และความเชื่อจะนำไปสู่พิธีกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองความเชื่อ มีการสั่งสมและสืบสานความเชื่อและพิธีกรรมนั้นจนทำให้เกิดเป็น **วัฒนธรรม** ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันมนุษย์มีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีพลังอำนาจและพยายามจะควบคุมอำนาจนั้นเพื่อประโยชน์ของตัวเอง โดยแสดงออกในรูปพิธีกรรมต่างๆ เช่น การไหว้หรือสวดอ้อนวอนต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (ศรีศักร วัลลิโภดม 2536:29)

คติชาวบ้าน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้คำอธิบายว่า คติชาวบ้าน เรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นของเก่า เล่าต่อปากและประพจน์สืบๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ในรูปคติความเชื่อ ประเพณี นิทาน เพลงภายิต ปริศนาคำทาย ศิลปะ สถาปัตยกรรม การละเล่นของเด็ก เป็นต้น (เรไร ไพรวรรณ 2531:1) ส่วนคติชน เป็นการศึกษาเรื่องราวในอดีตที่มีความสำคัญต่อปัจจุบันซึ่ง ประมวล คิคคินสัน (2539:19-21) ให้เหตุผลที่จำเป็นต้องเรียนรู้อดีต ไว้ดังนี้

1. อดีตเป็นรากเหง้าของปัจจุบันการที่มนุษย์สามารถเรียนรู้และพัฒนาความรู้ก้าวหน้าถึงปัจจุบัน ก็เพราะได้อาศัยวิทยาการความรู้ อันเป็นสิ่ง สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต วิทยาการในอดีตจึงเท่ากับเป็น **กองทุน** ให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป
2. เป็นธรรมดาวิสัยของมนุษย์ที่สนใจใคร่รู้ว่าตนเป็นใคร มาจากไหนเสียก่อน จึงจะสามารถมั่นใจได้ว่าจะก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นใจ การเข้าใจอดีตจึงจะสามารถรับมือกับปัจจุบันและวางหลักสร้างอนาคตได้อย่างมั่นคง
3. การศึกษาอดีตทำให้เข้าใจถึงความเจริญ และความเปลี่ยนแปลง ในแต่ละยุคและสามารถสืบทอดความเจริญไว้อย่างต่อเนื่อง
4. เป็นการศึกษาเพื่อความเข้าใจและความรู้ด้านคุณค่าของปัจจุบันมิใช่ถอยหลังไปสู่อดีต แต่เพื่อจะ **ได้รับมือกับสถานการณ์เฉพาะหน้า**อย่างมีประสิทธิภาพและจัดวางอนาคตได้อย่างรอบคอบ

ในการศึกษาเรื่องราวในอดีตซึ่งเป็นข้อมูลคติชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวบ่งชี้วัฒนธรรมและเป็นเครื่องมือ ที่จะช่วยให้เข้าใจมนุษย์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและธรรมชาติ และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในปัจจุบันและเป็นพื้นฐานสำหรับอนาคต (เรไร ไพรวรรณ 2553:9)

ศิริพร ณ ถลาง (2553:275) อ้างถึง เลวี-สเตราส์ ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่บราซิลแถบลุ่มแม่น้ำอเมซอนในอเมริกาใต้ พยายามอธิบายระบบในธรรมชาติและจักรวาลโดยผ่านเรื่องเล่าที่เป็นตำนานปรัมปรา ข้อมูลประเภทตำนานปรัมปราเกือบ 200 เรื่องที่เขารวบรวมจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวกับสรรพสิ่งในธรรมชาติ เช่น ตำนานกำเนิดไฟ ตำนานกำเนิดน้ำ ตำนานกำเนิดฝน ตำนานพายุ ตำนานกำเนิดดวงดาว เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวลูกไก่ ตำนานกำเนิดสัตว์ต่างๆ เช่น เสือดาว หมี หมูป่า ลิง หนู ปลา คางคก เป็นต้น รวมทั้งตำนานอธิบายลักษณะแปลกๆ ของสัตว์ต่างๆ ของนกต่างๆ เมื่อนำตำนานปรัมปราเรื่องต่างๆ ทั้งหมดนี้มารวมกันก็จะเห็น กระบวนการคิดแบบดั้งเดิม ที่เป็นองค์รวมเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลในทัศนะของชนพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับคติชาวบ้านของตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงดังเนื้อเรื่องโดยสรุป ดังนี้

ตำนานแม่กาเผือก พระเจ้า 5 พระองค์ โดยย่อ แม่กาเผือก ออกไข่ 5 ฟอง ที่ต้นมะเดื่อ ริมแม่น้ำ (วัดพระเกิด) วันหนึ่งออกหาอาหาร พบป่าอุดมสมบูรณ์บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลง หลงเพลิดเพลินกินพืชพันธุ์ ธัญญาหาร พอดีเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง ดินอยู่จุ่มงูเข้า ก็รีบกลับไป แล้วได้พบว่า กิ่งไม้ที่ทาร์งหักลง ไข่ลูกแม่กาไหลไปกับน้ำ จึงรีบออกบินตามหาทุกหนทุกแห่งแต่ ก็ไม่พบ ด้วยความเศร้าโศกรักอาลัย ที่สุด ก็หมดกำลังจนถึงแก่ความตายที่เนินเขาลูกหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งวัดพระธาตุอภัยโขชัยคีรี อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ต่อมาได้ไปจุติเกิดเป็นท้าวฆติกามหาพรหม ส่วนไข่พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ฟอง ไหลไป มี แม่ไก่ แม่ناق แม่เต่า แม่โค เลี้ยงดู เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ใช้ชื่อตามแม่เลี้ยงว่า กกุสันโธ โจนาคมน โกสสโป โคตโม อริยมคเตชโย ไข่ทั้ง 5 ฟอง ฟัก(กกไข่)ออกมาเป็นมนุษย์ เมื่อเติบโตเจริญวัยขึ้น ก็ได้ลาแม่เลี้ยงออกบวช เป็นฤาษี ได้บำเพ็ญบารมี แล้วก็ได้พบกัน ณ สถานที่หนึ่ง โดยบังเอิญ ณ เขาพนมสัจจ์ จึงพร้อมใจกันอธิฐานขอพบแม่บังเกิดเกล้า เมื่อท้าวฆติกามหาพรหม ได้รู้ด้วยญาณจึงจำแลงกลายเป็นแม่พญากาเผือก เล่าความเป็นมาให้ลูกทั้ง 5 ฟัง ต่างก็เกิดสังเวช สลดใจ ลูกทั้ง 5 จึงได้พร้อมใจกัน อธิฐานปรารถนา มุ่งสร้างบารมีจนได้บรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์

ในตำนานนี้ เป็นการสร้างตำนานเป็นสัญลักษณ์เพื่อสักการบูชา แม่กาเผือกให้เอาฝ้ายทำด้วยฝ้ายพันเป็นดินตา จุดเป็นประทีปบูชา ทุกวันพระ 15 ค่ำ เป็นที่มาของประเพณียี่เป็ง จุดเทียน เล่นไฟ แสดงความกตัญญูบูชาแม่พญากาเผือก ท้าวฆติกามหาพรหม และพระพุทธเจ้า 5

พระองค์ เป็นผู้นำแสงสว่างแห่ง สัจธรรม มาโปรดชาวโลก ให้มีสติปัญญา รู้จักการให้ทาน รักษา ศีล เจริญภาวนา สงบร่มเย็น เกิดสันติสุข ทุกคนหากยังไม่เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ในชาตินี้ ยังมี โอกาสได้พบพระพุทธเจ้า ศรีอริยมตไตรย ลูกแม่พญากาเผือกองค์สุดท้าย

คติธรรมตามตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิต วิญญาณ ภูมิปัญญา และขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองโบราณเวียงกาหลงใน อดีต ซึ่งปัจจุบันผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผล กระทบต่อศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมคคิความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนใน ชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เริ่มเสื่อมลง อย่างเห็นได้ชัดเช่น ลูกมีเคารพเชื่อฟังบิดามารดาน้อยลง การไม่เคารพนับถือผู้สูงอายุ ละเลยต่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยมีประพตติตนทั้งขัดต่อศีลธรรมอันดี เช่น เล่นการพนันเสพยาเสพติด คี๋มสุรา ประพตติคิดในกามและการกระทำผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย โดยที่ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอดแทรกคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ไว้ให้กับคนรุ่นหลังมากมายเช่น ความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณ การเคารพนับถือผู้อาวุโส ความรัก ของแม่ที่มีต่อลูก ความกตัญญูของลูกที่มีต่อแม่การประพตติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยึด มั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คคิความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามย่อมจะเป็น เกาะกำบังให้ประชาชนในชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลงประสบแต่ความสุขความเจริญ ครอบครั้ว มั่นคงชุมชนเข้มแข็ง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษา คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจาก ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ประวัติความเป็นมา คคิความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงเนื่องจากยังไม่มีผู้ใด ได้ศึกษาเรื่องนี้มาก่อน เพื่อเป็นแนวทาง ใน การศึกษา เผยแผ่ ให้แก่นุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

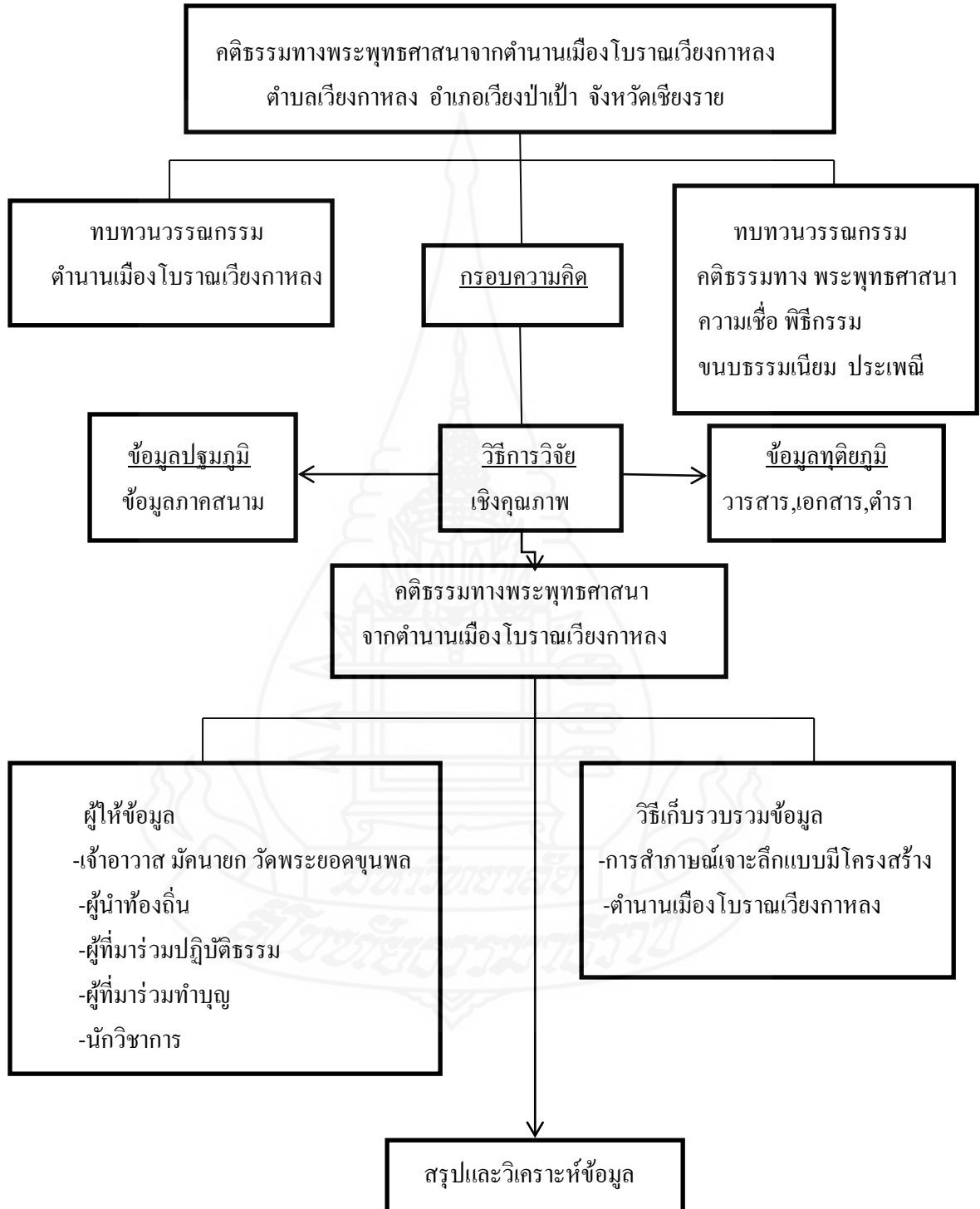
2.1 เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.3 เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ บุคคลทั่วไป ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม ผู้ที่มาร่วมทำบุญ และนักวิชาการ

4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษา

4.3.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.3.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.3.3 ความเชื่อและพิธีกรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยในเรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ตั้งแต่ เดือน มิถุนายน 55- เดือน ธันวาคม 56

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

ศึกษาเฉพาะคติธรรมทางพระพุทธศาสนาประวัติความเป็นมาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 คติ คือความเป็นไป แบบอย่าง วิธีแนวทางปฏิบัติ ของชาวตำบลเวียงกาหลง

6.2 ความเชื่อ คือเห็นตามด้วยมั่นใจไว้ใจนับถือและสรุปว่าความเชื่อหมายถึงเห็นจริง ด้วยวางใจไว้ใจมั่นใจและนับถือตามตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

6.3 คติธรรม คือวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ผู้ประพฤติปฏิบัติตามสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างสบายหรือเกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านศีลธรรมจิตใจช่วยสร้างเสริมปรับปรุง ทศนคติค่านิยมความคิดริเริ่มตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ให้ดีขึ้นเช่น ความมีวินัย กล้าหาญ รักชาติ ชื่อสัตย์สุจริตขยันหมั่นเพียรสุภาพอ่อนโยนตรงต่อเวลาและความสามัคคีของชาวตำบลเวียงกาหลง

6.4 พิธีกรรม คือแบบอย่างของพฤติกรรมที่คนในสังคมกำหนดขึ้นให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของตน ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสุขความสำเร็จในชีวิตของตน กลุ่มคน หรือสังคม

6.5 พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาของผู้รู้พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่อาศัยสติปัญญา หรืออาศัยวิชาความรู้ที่ถูกต้องเพื่อทำลายความทุกข์ และต้นเหตุของความทุกข์เหล่านั้น

6.6 ตำนาน คือเรื่องเล่าขานที่มีมานานแล้ว ดังนั้นตำนานจึงเปรียบได้กับเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ รวมถึงประเพณีต่าง ๆ ของคนในอดีต ตำนานในที่นี้คือตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

6.7 เมืองโบราณเวียงกาหลง คือ เมืองโบราณเวียงกาหลง ตั้งอยู่บ้านป่าล้าน หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า ห่างจากเส้นทางหลักสายเชียงใหม่ - เชียงราย แยกเข้าทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1035 ไปทางอำเภอลำปาง ประมาณ 3 กิโลเมตรจะมีทางแยกซ้ายมือเข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ได้ทราบและเข้าใจถึงคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกคติธรรมไว้ในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และสามารถนำไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชนได้ทราบต่อไป

7.2 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และเป็นข้อมูลในการเผยแพร่ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อไป

7.3 ทำให้ทราบถึงความเชื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายและจะได้นำไปเผยแพร่อนุรักษ์สืบทอดและสืบสาน เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องต่อไป

7.4 เป็นองค์ความรู้ในการศึกษาเผยแพร่และค้นคว้าสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาดำเนินเมืองโบราณเวียงกาหลง ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาความรู้ที่จะนำไปใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางสำหรับการวิจัยครั้งนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี

1.1 แนวคิด

- แนวคิดเกี่ยวกับคติและความเชื่อในสังคมไทย
- แนวคิดคติธรรมทางพระพุทธศาสนา
- แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
- แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1.2 ทฤษฎี

- ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
- ทฤษฎีสัญลักษณ์นิยม
- ทฤษฎีปรัวรรษนิยม
- ทฤษฎีความทันสมัย

2.คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

5.ประวัติความเป็นมา ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ยึดมั่นว่าเครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริงตัวอย่างของความเชื่อได้แก่ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลางของขลังผีसाงนางไม้ความเชื่ออำนาจลึกลับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น (กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ 2526:23)

ธวัช ปุณ โณทก (2528:350) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่าความเชื่อคือการยอมรับอันเกิด อยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือ สังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้น ความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมากไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (belief in spiritual beings) ภูตผีคาถาอาคม โชคลางไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ

เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น ความเชื่อหมายถึงเห็นตามด้วยมั่นใจไว้ใจนับถือ (ราชบัณฑิตยสถาน 2525:278) และในลักษณะคล้ายกันนี้ มานิต มานิตเจริญ (2514:453) กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึงเห็นจริงด้วยวางใจไว้ใจมั่นใจและนับถืออึ่งพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ – ไทย (2524:42) ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ 2 นัยด้วยกัน คือ

1. การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งได้ว่าเป็นความจริงการยอมรับเช่นนี้ โดยสารัตถะสำคัญแล้วเป็นการรับเชิงพุทธิปัญญาแม้ว่าจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วยความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคลซึ่งอาจจะเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้นความเชื่ออาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้หรือมีพื้นฐานจากความเคยชินที่จากการนี้รู้เอาเองหรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวก็ได้เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหาความเชื่อแปลกวิตถารก็ได้คนเราอาจจะกระทำการอย่างแข็งขันจริงจังหรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่ากับที่ทำด้วยความเชื่อที่ถูกต้องอย่างไรก็ดีการทำที่ใช้สติปัญญาใดๆก็ตามย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอแต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องพื้นฐานความเชื่อนั้นได้

2. การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริงโดยที่ยังมิได้พิสูจน์ได้โดยวิธีการของวิทยาศาสตร์จากคำจำกัดความต่างๆข้างต้น จึงพอสรุปความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อหมายถึงการยอมรับต่างๆว่าเป็นจริงมีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผลแต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม

แนวคิดและความเป็นมาของความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อในธรรมชาติความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์คือความเชื่อในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงกับมนุษย์ มนุษย์เกิดมาลิ้มตาในโลกสิ่งแรกที่มนุษย์ได้เห็นได้สัมผัสก่อนสิ่งอื่นคือธรรมชาติรอบตัวมนุษย์และธรรมชาติต่างๆเหล่านั้นได้แก่ความมืดความสว่างความหนาวความร้อนดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ดวงดาวแม่น้ำลำธารต้นไม้ฟ้าร้องฟ้าผ่าแผ่นดินไหวภูเขาไฟระเบิดมนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตนมีอำนาจพิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้มนุษย์จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ดวงนั้นการนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

2. ความเชื่อในคติถือผีสาวเทวดาวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่นมนุษย์มีความสงสัยว่าความมืดความสว่างความร้อนความหนาวดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ฟ้าผ่าแม่น้ำแม่ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้

ต่าง ๆ ในตัวธรรมชาติเหล่านั้นและมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ด้วยเหตุนี้
 มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้างรูปมนุษย์บ้างหรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระภูมิเจ้าที่แม่ย่านาง
 เรือและเทพารักษ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านั้นซึ่งมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสิงสถิตอยู่
 อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้นเรียกว่าเจตภูตหรือวิญญาณเจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้
 เกิดขึ้นอาจเป็นมารร้ายหรือผีบางอย่างใดอย่างหนึ่งส่วนที่นำความสุขมาให้อาจเป็นเทวะประเภทใด
 ประเภทหนึ่งและในขั้นนี้เจตภูตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้นๆอาจแบ่งออกได้อีกเป็น 3
 ลำดับ แห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ดังนี้

2.1 เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อนแล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก
 โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิงสถิตอยู่

2.2 เชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจไปแต่ละอย่างอาจบันดาลความดีความชั่ว
 ความสุขและความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่วิญญาณเหล่านั้น
 ต้องมีรูปร่างแต่ไม่สามารถเห็นได้

2.3 เริ่มสร้างขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเองภาพที่ตนนับถือเรียกว่าพระเจ้าหรือเทพ
 เจ้าหรือผีบางเทวดาก็ตามเกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้นความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนา
 นักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อนี้ถ้อยว่าวิญญาณหรือเจตภูต
 (เสถียร พันธรังสี 2513:30-31)

3. ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษได้แก่มารดาบิดา
 ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ววิญญาณของบุคคลเหล่านั้น ไม่ได้ไปไหนยังคงอยู่เพื่อปกป้องรักษาดูแล
 บุตรหลานของพวกเขาทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ โดยสังเกตตัวอย่างได้ที่การบังสุกุล
 ให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทยและการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษของคนจีน

4. ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ความคิดของมนุษย์ได้พัฒนาติดต่อมาจากความคิด
 เรื่องสร้างภาพเทพเจ้าตามมโนคติของตนโดยคิดเห็นว่า ธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปร่างเป็นอย่างไรและ
 ธรรมชาติอย่างไหนมีอำนาจสูงกว่ากันอย่างไรบางพวกเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าสูงสุด บาง
 พวกเชื่อว่าฟ้าผ่าเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่บางพวกเชื่อว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าสูงสุดกว่าเทพเจ้าองค์ใด
 เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจลดหลั่นกันและมีหน้าที่แตกต่างกัน

ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ

ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อที่สำคัญที่อยู่ 5 ประการ คือ

1. มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้เพราะหากขาดความเชื่อเสียแล้วมนุษย์จะไม่เข้าใจตนเองและไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านั้นแล้วมนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเองหากไม่รู้ว่าตนเป็นใครชายหรือหญิงเด็กหรือผู้ใหญ่ก็จะไม่อาจติดต่อกับผู้อื่นได้หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมหรืออาจถูกภัยอันตรายจากสภาพแวดล้อมได้ การเข้าใจหรือมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2. ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่เห็นได้พิสูจน์ได้เข้าใจได้หากมนุษย์ไม่มีความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เป็นฐานไว้บ้างแล้วมนุษย์ก็จะไม่สามารถประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นได้ เช่น อนาคตเป็นสิ่งที่ยังมองไม่ถึงหรือเหตุกาเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นความรักความซึ้งความดีความซื่อสัตย์ไม่ได้มนุษย์จะต้องอาศัยความเชื่อหรือสร้างความคิดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ไว้เป็นทุนเพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเพื่อเสริมต่อจากสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง

3. ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจเช่นเมื่อมนุษย์เชื่อว่าเครื่องบินสามารถบินในอากาศได้มนุษย์สามารถควบคุมเครื่องบินให้ถลขึ้นสู่อากาศได้มนุษย์เชื่อว่าตนมีกำลังกายดีก็จะมี ความมั่นใจในการต่อสู้เพราะเชื่อว่าสัมมาอาชีพเป็นการทำได้แม้ยากลำบากก็มีกำลังใจฝ่าฟันทำเป็นต้น

4. ความเชื่อทำให้เกิดความสบายใจ เช่น เชื่อในเจตนาของพระเจ้าที่จะทดลองความอดทนทุกข์ยากจึงทำให้เจ็บปวดไม่หายหรือทำความพยายามแล้วไม่สำเร็จคนไข้เชื่อความสามารถของหมอจึงยอมให้ผ่าตัด (ด้วยความสบายใจ) เป็นต้น

อิทธิพลของความเชื่อ

นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันคนหนึ่ง ชื่อมิทเชล เมย์ ได้กล่าวว่าหากบุคคลกำหนด (เชื่อว่า) สถานการณ์ใดเป็นความจริงมันก็จะเป็นอย่างจริงตามนั้น ใครเชื่อว่าสิ่งใดจะเป็นอย่างไรผลดีจะเป็นอย่างนั้น เช่น เชื่อว่าเพื่อนเป็นมิตรที่ดีหรือศัตรูเพื่อนก็จะเป็มิตรหรือศัตรูตามความเชื่อของตนทั้งนี้ เพราะมีความเชื่อขึ้นมา ก็จะเกิดความมั่นใจขึ้นมา มีความพยายามที่หาวิถีทางที่จะเข้าถึงความสำเร็จนั้นจนได้ไม่ว่าความเชื่อจะมีจริงหรือไม่จริง ความเชื่อก็มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ดังนี้

1. นักโทษตายเพราะหยดน้ำได้มีการทดลองอิทธิพลของความเชื่อว่าจะมีมากเพียงใด จึงได้นำนักโทษประหารเข้าห้องมิดแล้วแจ้งให้นักโทษทราบว่าจะถูกประหารโดยการเชือดคอผู้ทำการทดลองได้มัดมือมัดเท้าของนักโทษแล้วนำมิดไปเก็บแล้วนำสิ่งที่คล้ายๆมิด โคนแต่ไม่คมเท่า ปาดคอนักโทษแรงพอสมควรซึ่งมิดหลอนนั้นไม่เข้าพร้อมกันนั้นก็ทำให้น้ำซึ่งเตรียมไว้แล้วหยดลง

มาถูกเท่านั้นโทษปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้นตลอดคืนพอรุ่งเช้าปรากฏว่านักโทษตายทั้งที่ไม่มีบาดแผลแต่อย่างใดนี่แสดงว่านักโทษเชื่อว่าตนถูกเชือดคอเลือดไหลตลอดคืนและเลือดคงจะหมดและต้องตายนักโทษจึงตายด้วยความเชื่อดังกล่าว

2. การสร้างภาพพจน์ซึ่งนำรักษาบาดแผล (มังกรห้าเล็บ 2524:3) คนไข้ชาวออสเตรเลียประเทศสหรัฐอเมริกา ชื่อมิทเชล เมย์เกิดอุบัติเหตุรถยนต์ชนกันจนขาของเขาได้รับบาดเจ็บมากเป็นแผลหวอะหวะกว่า 25 แผล 85 เปอร์เซ็นต์ของกล้ามเนื้อองศา 80 เปอร์เซ็นต์ของประสาทขาขาตั้งแต่เข่าลงไปหมดความรู้สึกหมดลงความเห็นให้ตัดเพื่อรักษาชีวิตไว้แต่มิทเชลไม่ยอมและเชื่อว่า จะหายเขาใช้วิธีภาพพจน์นำคือสร้างภาพในความคิดว่าเขาสามารถเดินเห็นวิ่งเล่นได้เป็นปกติและปลงใจเชื่อเช่นนั้นเมื่อเจ็บปวดจากบาดแผลก็กินยาระงับปวดแต่ไม่ยอมเปลี่ยนภาพพจน์นั้นนอนรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลประมาณ 10 เดือนขาของเขาก็หายเดินว่ายน้ำและวิ่งได้เป็นปกติเรื่องนี้เป็นตัวอย่างอีกรายหนึ่งแสดงความสำคัญหรืออิทธิพลของความเชื่อรายนี้ใช้ความเชื่อรักษาความเจ็บป่วยของเขาให้หายได้

3. หมอรักษาโรคด้วยความเชื่อหมอ พ.อ.อ. โสภ สุนทรสารทูล แห่งโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าผู้ให้ความเมตตาอารีและความปรารถนาดีเหมือนญาติของคนไข้ทำให้คนไข้เกิดความเชื่อมั่นทางใจและตั้งใจรักษาโรคปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอทำให้เกิดพลังอำนาจเพิ่มเติมจากยาและการดูแลรักษาของหมอทำให้อาการและโรคของคนไข้หายไปได้อย่างรวดเร็วแพทย์หญิงผู้นี้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ความจริงตามความเห็นของดิฉันเห็นว่าการใช้ยารักษาโรคนั้นได้ผลเพียง 50 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นถ้าใช้ทางใจช่วยด้วยก็จะได้ผลสมบูรณ์ ความเชื่อจึงแสดงอิทธิพลให้เห็นในด้านนี้ด้วยคราวนี้เป็นความเชื่อของทั้งหมอและคนไข้หมอเชื่อในความเมตตาอารีเห็นอกเห็นใจรักใคร่คนไข้อยากให้เขาหายเจ็บป่วยอย่างจริงจังคนไข้ก็เชื่อในความเอาใจใส่จริงจังของหมอเห็นว่ายังมีคนรักห่วงใยจึงตั้งใจให้หายจากโรคอิทธิพลของความเชื่อทั้งสองฝ่ายก็ช่วยบำบัดโรคร้ายให้หายไปได้

ประเภทของความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์มีอยู่มากมายแต่ละภูมิภาคอาจจะมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้างอย่างไรก็ตามเราสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความเชื่อทั่ว ๆ ไปหรือความเชื่อธรรมดา (beliefs) ซึ่งคนส่วนใหญ่จะมีอยู่สามารถแบ่งย่อยออกไปได้ ดังนี้

1.1 ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติได้จากการที่มนุษย์ในสมัยแรก ๆ อาศัยธรรมชาติเป็นอยู่เมื่อฝนตกฟ้าร้องก็กลัวบางทีเกิดฟ้าผ่าลงมาตนได้รับอันตรายก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษเพราะพระเจ้าท่านพิโรธเมื่อน้ำท่วมใหญ่หรือฝนแล้งก็ว่าพระเจ้าลงโทษจึงหาวิธีการไหว้อ้อนวอนมิให้ท่านลงโทษ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านความเชื่อในเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เจ็บป่วยไม่สามารถประกอบอาชีพก็หาหูกยาอันเป็นสมุนไพรรักษาหายบ้างไม่หายบ้าง

เพราะยาออกฤทธิ์ช้า เช่น คนปากเป็นนกระจอกก็เอาเปลือกเคามาเคี้ยวเป็นตาแดงให้เลียวกระเทียมเป่าที่ตา เป็นต้น

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามนิมิตฝันการประกอบพิธีต่างๆถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองต่อไปภายหน้าเช่นขึ้นบ้านใหม่ก็หาฤกษ์ยามจะเดินทางไกลไปค้าขายก็หาฤกษ์ยามออกเดินทางทิศใด จึงจะดีส่วนความฝันหรือนิมิตนั้นเชื่อกันว่ามีส่วนของความจริงทำให้บางคนถือเอามาเป็นภาระในการกระทำต่างๆถ้าฝันดีก็หวังว่าจะ โชคดีมีสุขหากฝันร้ายก็จะหาวิธีปิดเป่าโดยแก้ฝันตามแม่น้ำบ้างทางสี่แพร่งบ้าง เป็นต้น

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์มนุษย์ได้คลุกคลีอยู่ด้วยกันเป็นเวลานานย่อมจะนำเอาลักษณะที่ดีด้วยของกันและกันมาพิจารณาแล้วสรุปเอาน่าจะเป็นอย่างไร น่าจะเป็นอย่างนั้นแล้วบอกเล่าสืบต่อกันมาเช่นบอกว่าคนที่หน้ากร้อ คอสั้น ห้ามคบหรือหญิงที่เดินกางแขนเหมือนชายเป็นสตรีโทษห้ามแต่งงานด้วยกรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ควายที่จะนำมาใช้งานต้องดูขวัญว่าที่ตัวมีขวัญถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น

1.5 ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาแต่ละศาสนาสอนให้คนเชื่อด้วยวิธีต่างๆกัน แต่จุดหมายปลายทางคือความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ผู้กระทำความผิดมีการสารภาพบาปต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ เป็นต้น

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพมนุษย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดการเพาะปลูกต่างๆจะได้ผลดีจึงมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น ห้ามยืมเวลาปลูกข้าวโพดจะทำให้ฝักข้าวโพดมีเมล็ดห่างๆเวลาต้นไม่มีดอกข้อห้ามซึ่งจะทำให้ผลเน่า เป็นต้น

1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแต่ละภูมิภาคมีประเพณีมากมายเพราะความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นมีอย่างนั้นมีการประกอบพิธีตามความเชื่อในประเพณีอยู่ด้วยเช่นประเพณีชิงเปรตในภาคใต้ประเพณีทำบุญคูณลานในอีสานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.8 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ดมนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีจะกลายเป็นดีได้เมื่อได้แก้เคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าเกิดมาเมื่ออายุเท่านั้นเท่านั้นจะถึงชาติก็ทำพิธีสืบชะตาต่ออายุหรือตัดกรรมจะทำให้อายุยืนอยู่ไปได้นานหรือผู้ผลิตแป้งเชื่อสุราเมื่อตากแป้งเชื่อก็จะนอนคลุ่มโปงทำเป็นทิวาเม่าจะทำให้แป้งเชื่อมีคุณภาพดี เป็นต้น

1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ชาติภพเป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีมานานแล้วว่าการทำไม่ดีจะตกนรกถูกขมบาลทรมานถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในชาติหน้า

ต่อๆ ไปเป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากศาสนาเช่นกัน เป็นความฉลาดของคนโบราณที่ใช้อุบายสอนคน เพื่อให้เป็นคนดีมีความหวังในชีวิต

1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดีเลขร้ายวันดีวันร้ายตัวเลขนับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อว่าจะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์เช่นชาวตะวันตกเชื่อว่าเลข 13 เป็นตัวเลขอัปโชคก็จะหลีกเลี่ยง

การกระทำที่เกี่ยวกับเลขนี้คนไทยเชื่อว่าเลข 9 ดีทำอะไรก้าวหน้าก็จะประกอบพิธีในวันที่เป็นเลขเก้านอกจากนั้นยังเชื่อในวันจันวันพุธตามหลักโหราศาสตร์อีกด้วย

2. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (superstition)

ไสยศาสตร์ คือการเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับอันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้

มูลเหตุจูงใจที่ทำให้คนสนใจไสยศาสตร์

การที่คนเราสนใจไสยศาสตร์นั้นมีมูลเหตุ 2 ประการ คือ เพราะความกลัวเช่นกลัวผีกลัวต้นไม้ใหญ่กลัวภัยพิบัติกลัวความเจ็บไข้ได้ป่วยและกลัวอุบัติเหตุต่างๆ และเพราะความต้องการ เช่นต้องการ โชคลาภต้องการชัยชนะในการแข่งขันความสุขและความปลอดภัย เป็นต้น ส่วนวัตถุประสงค์ในการที่จะเชื่อและปฏิบัติตามความเชื่อนั้นก็มีอยู่ 2 ด้านด้วยกันคือในด้านก่อได้แก่การนำมาซึ่ง โชคดีความสำเร็จความสุขความปลอดภัยและในด้านการทำลายได้แก่การมุ่งทำลายสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ เช่น เคนระห้ร้ายศัตรูโรคร้ายไข้เจ็บและภัยพิบัติ เป็นต้น (รัชนิกร เศรษฐฐุ 2532:183)

ประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิญญาณผีสาวเทวดาเครื่องรางของขลังและ โขคลาง (รัชนิกร เศรษฐฐุ 2532:185-187)

1. **วิญญาณ** ตามหลักพุทธศาสนาถือว่าวิญญาณเป็นนามธรรมที่มีลักษณะคล้ายๆ กับพลังงานทางวัตถุหากแต่เป็นพลังงานทางด้านนามธรรมมีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลาอำนาจการบันดาลของวิญญาณทำให้เกิด โอปปาดิกะ (สัตว์ที่ผุดขึ้น) ซึ่งอาจเป็นเทวดาสัตว์นรกหรือเปรตก็ได้ การติดต่อกับ โอปปาดิกะตามความเชื่อทางไสยศาสตร์สามารถทำได้โดย

1.1 อาทาศปัญญาคือเชิญเทวดาในกระจกหรือแก้วแล้วถามปัญหา เช่นผีถ้วยแก้ว

1.2 กุมาริปัญหา คือ เชิญเทวดาเข้าสิงในสรีระของกุมาริ เช่น การเข้าทรง

1.3 การเข้าสมาธิตัดต่อซึ่งผู้ที่จะทำได้ต้องเป็นผู้ที่ได้สมาธิขั้นสูงเท่านั้น

2. **ผีสาวเทวดา** คนไทยมีความเชื่อเรื่องผีว่ามีอยู่มากมายหลายชนิดทั้งที่ให้คุณและให้โทษผีให้คุณที่ได้รับการยกย่องบูชาและเช่นไหว้ได้แก่ผีเรือนผีบ้านพระภูมิเจ้าพ่อหลักเมืองปู่เจ้า

สติงพรายและปู่โสมเฝ้าทรัพย์ส่วนผีที่ให้โทษก็มีอยู่ไม่น้อยแต่คนไทยก็มีวิธีเช่น ไหว้ขอร้องมิให้ผี มาทำอันตรายบรรดาผีทั้งหลายที่คนไทยรู้จักมานานมีดังนี้ คือ

2.1 แม่โพสพเป็นผีที่คนไทยเชื่อว่าคุ้มครองการทำไร่ทำให้ได้ผลดีสมควรให้ความเคารพเมื่อรับประทานข้าวต้มแล้วผู้ใหญ่ในสมัยก่อนมักสอนให้เด็กไหว้แม่โพสพทุกครั้ง

2.2 นางกวักเป็นผีผู้หญิงซึ่งคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกพ่อค้าแม่ค้าเชื่อกันมากมักมี นางกวักไว้บูชาโดยเชื่อว่าจะทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองเพราะมีเสน่ห์กวักมือเรียกให้ลูกค้าเข้าร้าน ได้มากมักทำเป็นรูปผู้หญิงกวักมือแต่งกายแบบสมัยโบราณ คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน ห่มผ้าแถบสไบเฉียงหัวผมประบ่า

2.3 แม่ย่านางเป็นผีผู้หญิงแก่มีหน้าที่รักษาเรือชาวเรือถือกันว่าแม่ย่านางซึ่งสถิตอยู่ที่หัวเรือเป็นผู้ที่บันดาลแต่ความสุขสวัสดิและให้ความคุ้มครองรักษาพวกเขาตลอดเวลาที่อยู่ใน น่านน้ำ

2.4 นางตะเคียนหรือพรายตะเคียนเป็นผีผู้หญิงประจำต้นตะเคียนซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่คนไทยไม่นิยมนำไม้ตะเคียนมาปลูกสร้างบ้านเพราะกลัวนางตะเคียนสิงอยู่ใครเคราะห์ร้ายไป ชื่อไม้ตะเคียนมาทำเสาต้องรีบจัดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทันทีคนไทยบางคนเมื่อเห็นเสาดกน้ำมันจะ เชื่อว่านางตะเคียนร้องให้จำเป็นต้องทำพิธีเช่น ไหว้ขอภัยจากนาง

2.5 ผีกระสือเป็นผีที่เข้าสิงผู้หญิงมีแสงคล้ายไฟแวบแวบอย่างหึ่งห้อยชอบออกหากิน ตอนกลางคืนตามที่สกปรกเป็นผีที่อดอยากมากน้ำลายจึงไหลอยู่เสมอเชื่อกันว่าผีกระสือกินจุ ตะกละตะกลามและชอบใช้ผ้าถุงสีดำของผู้หญิงเช็ดปาก

2.6 นางตานีเป็นผีผู้หญิงสิงอยู่ในต้นกล้วยตานีคนในสมัยโบราณไม่ใคร่ปลูกต้นกล้วย นี้ไว้ในบ้านเพราะกลัวผีตานีหลอก

2.7 ผีปอบเป็นผีที่เข้าสิงในร่างกายคนแล้วแย่งอาหารกินจนคนผ่ายผอมลงทุกวันและ เมื่อกินถึงตับไตไส้พุงแล้วก็ต้องตายในที่สุดโบราณให้สังเกตว่าคนที่ถูกผีปอบเข้าสิงนั้นมักตาขวาง ไม่กล้าสบตาคนและร่างกายจะผอมซูบลงเรื่อยๆ

2.8 ผีโฆมดเป็นผีที่มีรูปร่างเป็นดวงไฟมีแสงวิบวับอยู่ตามที่ที่มีน้ำสกปรกชอบปรากฏ ตัวตอนกลางคืนเป็นผีขนาดเล็กๆไม่ทำร้ายคนให้เดือดร้อนอะไรนักเพียงแต่หลอกให้คนหลงทาง เล่นคือทำเป็นส่องทางให้คนเดินตามไปในทางที่ไม่ถูกต้อง

3. เครื่องรางของขลัง

ของขลัง (fetish) หมายถึงสิ่งของเฉพาะอย่างซึ่งมีอำนาจสิงอยู่ผู้ใดนำของขลังผูกเข้ากับเส้นเชือกแขวนคอเอาไว้จะเกิดความอบอุ่นใจมั่นใจในตนเองและกล้าที่จะออกไปเสี่ยงภัยแต่ถ้าของขลังชิ้นนั้นไม่ได้ผลก็จะทิ้งไปแล้วพยายามหาอันใหม่มาทดแทนได้

คนไทยมีการนับถือเครื่องรางมาแต่โบราณสังเกตได้จากหนังสือวรรณคดีต่างๆซึ่งมักจะมีการกล่าวถึงเครื่องรางของขลังเสมอด้วยคิดว่าเครื่องรางของขลังสามารถจะป้องกันภัยอันตรายทั้งปวงและที่สำคัญที่สุดคือทำให้เกิดกำลังใจว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ช่วยตนได้เครื่องรางของขลังจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจซึ่งกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ศรัทธา

4. โขกลาง

โขกลางหมายถึงเครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นเพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดีซึ่งคนไทยมีความยึดมั่นถือมั่นมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติและงดเว้นปฏิบัติอยู่โดยทั่วไปบรรดาสรรพสิ่งต่างๆที่สังคมไทยยึดมั่นว่าเป็นเครื่องหมายของโชคร้ายหรือโชคดีพอสรุปได้ว่ามีดังนี้

4.1 นามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอันได้แก่ชื่อของคนสัตว์สิ่งของและสถานที่ เช่น เด็กทารกที่เจ็บป่วยกระเสาะกระแสะพ่อแม่ญาติพี่น้องกลัวว่าจะตายจึงตั้งชื่อเป็นมงคลว่า **อยู่** เพื่อเป็นโขกลางว่าเด็กคนนั้นจะไม่ตายหรือถ้าพ่อแม่เป็นคนจนอยากจะให้ลูกมีชีวิตที่มั่งคั่งก็อาจตั้งชื่อลูกว่า **บุญมี** เพื่อเป็นกลางที่ดี

4.2 รูปรูปร่างของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอันได้แก่รูปร่างลักษณะของคนสัตว์สิ่งของและสถานที่ที่ดีและไม่ดีเช่นลักษณะของคนไม่ดีไม่น่าคบคือ **ผมหยิกหน้ากร้อคอเอียงพูดสองเสียง หน้าฟันขาว** หรือ **มอญขาวลาวใหญ่ไทยเล็กจึกดำ** เป็นต้น หรือลักษณะของกล้วยแฝดเป็นของต้องห้ามสำหรับหญิงท้องและความยึดมั่นว่าผู้ชายห้ามกินน้ำเต้ามะเฟืองห้ามลอดราวผ้าผู้หญิงรวมทั้งเรื่องไฟและปานนั้นรวมอยู่ในเรื่องของโขกลางด้วย

4.3 ความฝันความฝันถือกันว่าเป็นการสะท้อนถึงโขกลางที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินในอนาคต เช่น คนฝันว่าจรวดก็ถือกันว่าจะได้เนื้อคู่ เป็นต้น

4.4 ประสบการณ์ ประสบการณ์บางอย่างจัดว่าเป็น โขกลางที่จะส่งผลกระทบต่อในด้านนั้นหรืออย่างนั้น เช่น การเห็นขบวนศพเป็นกลางของ โชคดีหรือเสียงจิ้งจกตกแปลว่าให้หยุดกระทำสิ่งที่คิดจะกระทำ เป็นต้น

4.5 ปราภฏการณั้ทางธรรมชาตีสังคมไทยยึคถึอปราภฏการณั้ทางธรรมชาตีสันไต้เก้
ฝนตทหรือท้องฟ้าสว่างปลอศโปรงเป็นโศคกลางของควมเยือกเย็นควมปลอศกัย์และควมปลอศ
โปรงของชีวิตหรือกิจกรรมที่กำล้งจะดำเนินอยู่เห็นควตทห้มทักหากทักแล้วชีวิตของผูู้้จะมาเข้า
ท้องมนุษย์นั้นจะเข้าท้องสุนัขแทนเพราะควมนั้นถึอเหม็อนว่าเทวดาจะมาจุติเวลารุ่งขึ้นก็ห้ามขี้ที่รุ่ง
มิฉะนั้นแล้วนี้้จะควนแต่ถึาผลอทำไปแล้วให้เอานี้้เว้คกัันเส็ยส่วนเวลาฝนตทห้มเอาขันครอบ
ห้วเล่นซึ่งที่จริงเหตุผลน่าจะมาจกควมกลัวฟ้าผ่าตายนั่นเอง

4.6 พิธีการสังคมไทยเช็วว่าพิธีการต่าง ๆ เป็นการนำสัตถุ์ลักษณะแห่งควมสุขและควม
เจริญของชีวิตมาให้เพราะพิธีการต่าง ๆ จะนำมาซึ่งโศคกลางที่ดี

ประโยชน์ของความเชื่อ

มณี พยอมยงค์ (2528:71) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความเชื่อไว้ดังนี้

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ เช่น คนไทยเชื่อในเรื่องของดวงสมพงศ์กัน ในกรณีที่คู่บ่าวสาวรักใคร่ชอบพอกันมีความประสงค์จะแต่งงานก็จะพากันไปหาหมอดูทำนายให้ว่าดวงสมพงศ์กันหรือไม่ถ้าดวงสมพงศ์กันจะมีผลให้อยู่ร่วมกันเป็นสุขตลอดไปเป็นการกระชับความแน่นแฟ้นเกี่ยวกับชีวิตการครองเรือนได้มั่นคงทางหนึ่ง

2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง เช่น คนไทยเชื่อว่าการรดน้ำมนต์จะสามารถป้องกันอันตรายต่างๆ ตลอดจนสามารถปิดเป่าภัยพิบัติต่างๆ ได้เมื่อคนเชื่อเช่นนี้ย่อมจะไปหาพระหมอให้ทำน้ำมนต์รดให้ในเวลาที่จะเดินทางหรือกลับจากเดินทางจะแคล้วคลาดศัตรูได้ด้วยกรณีที่ทหารจะไปราชการสงครามมักจะเห็นพระได้รับนิมนต์ไปประพรมน้ำมนต์อยู่เสมอถึงดังกล่าวช่วยเสริมให้พลังใจอีกเหมือนกันที่จะต่อสู้กับอริราชศัตรูได้

3. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรคงานบางอย่างจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการคล้อยใจช่วยคิดช่วยชี้ทางให้งานสำเร็จได้บางพวกก็เชื่อว่าผีตาแสด (ผีนา) ถ้าทำการเลี้ยงดีจะช่วยให้ข้าวกล้าในนาเจริญงอกงามดีให้ผลผลิตเป็นทวีคูณดังนั้นชาวอีสานจึงให้ทำการเลี้ยงตาแสดกันทุกปี

4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี เช่น กรณีผีค้ำซึ่งนับถือกันอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสานนั้นถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษถ้าหากคนในบ้านทะเลาะเบาะแว้งกันผีค้ำจะมาทำให้สมาชิกในครอบครัวนั้นมีโอกาสปวดหัวตัวร้อนเป็นไข้ต้องเช่นสรวงจึงจะหายเหตุการณ์เช่นนี้กลุ่มที่เชื่อก็จะพยายามที่จะไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันอันเป็นส่วนที่ทำให้ครอบครัวมีสามัคคีกลมเกลียวกัน

5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม เช่น กรณีที่เชื่อว่ายักษ์มีจริงโดยอาศัยอยู่ในป่าและ จะออกมาจับคนไปกินพวกที่เชื่อก็จะวาดภาพหรือปั้นรูปยักษ์ให้หน้าเกลียดน่ากลัวถือตะบองยื่นแยกเขี้ยวเช่นที่เห็นตามวัดสำคัญในกรุงเทพมหานคร

6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา เช่น กรณีที่เชื่อว่าการทำพิธีไหว้ครูนอกจากจะเป็นการบูชาพระคุณบูรพาจารย์แล้วยังเชื่อว่าจะทำให้ผู้เรียนหนังสือมีสติปัญญาเฉียบแหลมรู้ได้ไวและมีปัญญาความรู้มากอุปกรรมที่นำมาไหว้ครูจึงมีดอกเข็มหญ้าแพรกและดอกมะเขือเป็นสัญลักษณ์เพื่อบูชาครูในพิธีไหว้ครูด้วย

7. ความเชื่อทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคงศาสนาบางศาสนาสอนให้ทุกคนมีความเชื่อในศาสนานั้นๆ ดังนั้นหลักการของศาสนาจึงต้องมีพิธีกรรมไว้สำหรับให้ศาสนิกได้ประกอบเช่นการกราบไหว้การสวดอ้อนวอน ฯลฯ เพื่อให้เกิดความมั่นใจไม่คลอนแคลนในศาสนาที่ตนนับถือ

8. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ เช่น กรณีการเจ็บป่วยบางคนไม่สบายโดยหาสาเหตุไม่ได้เพราะจิตใต้สำนึกยังอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ตลอดเวลาหากได้บนบานศาลกล่าว

แล้วทำให้กำลังใจเข้มแข็งหายจากอาการไม่สบายต่างๆ ได้โดยไม่ต้องกินยาที่ปรากฏให้เห็นและปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอหรือกรณีที่คนไข้เชื่อว่าตัวเองต้องหายจากโรคต่างๆ ที่หมอบอกว่าไม่มีทางรักษาได้อยุมาไม่นานพลังใจที่เข้มแข็งยอมทำให้บุคคลนั้นหายจากโรคได้จริง ความเชื่อจึงมีประโยชน์หรือมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นตัวกำหนดการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในสังคมโดยอาจสังเกตได้ว่าเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งยอมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรมที่ตอบสนองความเชื่อนั้นๆ และถ้าเปลี่ยนความเชื่อไปจากเดิมพฤติกรรมจะเปลี่ยนตามไปด้วยและพฤติกรรมเช่นนี้อาจสะท้อนให้เห็นได้ในลักษณะของข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมความเชื่อดังกล่าวมาแสดงให้เห็นว่ามีฐานการเกิดมากมายแต่ถ้าพิจารณาตามกรอบของความเชื่ออาจสรุปได้ 3 ประเภท คือ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ มนุษย์มีต่อธรรมชาติและมนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อ เป็นระบบความคิด ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อการไตร่ตรอง ต่อการแสดง พฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใด ความเชื่อนั้นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลนั้น ปฏิบัติตามสิ่งที่คุณเชื่อต่างๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงก็ตาม (Rodeach อ้างถึงในประยงค์ ลีมตระกูล 2536:157) การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป นั้นเนื่องจากความคิด ประสบการณ์และความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติในลักษณะต่างๆ กันออกไป

ลักษณะของความเชื่อเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอก Rotter. (1966:2) ได้อธิบายถึง ลักษณะของความเชื่อภายในและภายนอก โดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ว่าถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นไปตามที่บุคคลหวังไว้ จะทำให้ความคาดหวังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความคาดหวังที่เกิดขึ้นจะขยายครอบคลุมถึงพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่นๆ จนกลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคลนั้นซึ่งก่อให้เกิดอำนาจภายใน - ภายนอก ถ้าประสบการณ์ของบุคคลได้รับการเสริมแรงบ่อยๆ เมื่อแสดง พฤติกรรมเดิม จะทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความสามารถของตนเอง ความเชื่อ เช่นนี้เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายในคนจากพฤติกรรมไม่ได้รับแรงเสริม จะทำให้บุคคลรับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ได้รับนั้นไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของตนเอง แต่เป็นเพราะโชคชะตา ผีสาง เทวดา ความบังเอิญหรือส่งแวงล้อมบันดาลให้เป็นความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่ออำนาจภายนอกคน

มนุษย์ยอมรับนับถือหรือเกิดการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทาง จิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต อาจมีเหตุผลที่เพียงพอต่อการยอมรับ หรือ ไม่ก็ได้เมื่อมนุษย์เกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วก็จะมีการแสดงออกไม่ว่าทางกายหรือ ทางใจ ซึ่งการยอมรับนับถือนี้อาจเรียกได้ว่า **ความเชื่อ** ซึ่งจันท์ศรี นิตยฤกษ์ (ม.ป.ป.:111) กล่าวว่า

ความเชื่อไม่ว่าจะเกิดขึ้นด้วยความรู้สึกรหรือเหตุผลใดก็ตาม เมื่อมนุษย์เกิดความเชื่อขึ้นมาแล้วมักจะแสดงออกทางกายและวาจาให้ปรากฏ

ดังนั้นความเชื่อ จึงหมายถึงการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตน และไม่มีตัวตน และการยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานพอที่จะพิสูจน์หรือไม่ก็ได้ (มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2518:5)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่มีความเชื่อในเรื่องต่างๆมีอิทธิพลในกา กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ชนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆด้วยเหตุนี้เอง จึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อ เป็นผู้กำหนดให้สอดคล้องกับความเชื่อของตนเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2537:661)

ความเชื่อดั้งเดิมหมายถึงความเชื่อที่คนในสังคมยึดถือกันอยู่ก่อนหน้าที่จะได้รับ อิทธิพลทางวัฒนธรรมชาติอื่น ซึ่งคนในอดีตจะมีชีวิตอยู่ใกล้กับธรรมชาติ ทำให้เกิดความเชื่อว่ามี สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในธรรมชาติเป็นผู้คลบ้นดาลให้ธรรมชาติเกิดภาพต่างๆ ขึ้น จึงสร้างเป็นตำนาน เรื่องราวเล่าขานต่อกันมา ความเชื่อทำนองนี้ต่อมาได้พัฒนาจนกลายมาเป็นศาสนา แต่เป็นระยะ ต้นๆ ยังไม่เป็นศาสนาก็มี สภาพเป็นความเชื่อดั้งเดิม เรียกว่า คติชาวบ้าน หากกล่าวถึงความเชื่อ ดั้งเดิมของคนไทยจะหมายถึงความเชื่อที่คนไทยยึดถือกันอยู่ก่อนหน้าที่จะได้รับอิทธิพลทาง ความคิดจากชนชาติอื่น โดยเฉพาะจากวัฒนธรรมอินเดียที่แพร่กระจายเข้ามาในดินแดนแถบนี้

ความเชื่อดั้งเดิมที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยมี สาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องผีसांग เทวดา ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา เป็นความเชื่อที่สำคัญที่ใช้ อธิบายหรือแสดงที่มาของสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยสัมผัส ทั้ง 5 พระยาอนูมานราชชน ได้อธิบายว่า (สุกวงค์ จันทวนิช และสุวรรณ สถาอนันท์ 2533:155)

ไทยแต่เดิมนับถือผี

1) ผี คือ สิ่งลึกลับซึ่งมีสภาพเกินคน ผีจึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำคน ให้ได้ดี หรือชั่วร้ายก็ได้

2) सांग แปลว่า ผี เช่นกัน

3) เทวดา แต่เดิมไทยเรียกพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้า ก็ เป็นผี โดยเข้าใจว่า มนุษย์ระดับนั้นเป็นมนุษย์อยู่บนฟ้า สูงลิบ จึงเรียกค้ำรวมว่า ผีฟ้า ภายหลังเมื่อไทยนับถือพุทธ ศาสนาแล้วก็เปลี่ยนเป็นเรียกว่า เทวดา

ผีแบ่งเป็นสอง 2 พวก คือ ผีดีกับผีร้าย

1) ผีดี เดิมเรียกว่า ผีฟ้า เพราะอยู่บนฟ้า ต่อมาเรียกว่า เทวดา

2) ฝิร่าย คือภูตฝิปีศาจที่ชอบหลอกหลอน เกะกะ เกร คนจึงมักกลัวฝิพวกนี้ เพราะทำให้เกิดความไม่ดีต่างๆ ต้องป้องกัน

ความเชื่อเรื่องฝิสาางเทวดาที่ปรากฏในสังคมไทย ได้แก่ เทวดา อารักษ์ พระภูมิ เจ้าที่ เทพาอารักษ์ รวมทั้งฝิสาางต่างๆ คนโบราณเชื่อว่า ฝิมีหลายชนิด ทั้งให้คุ้มและให้โทษ (สุนันท์ อุดมเวช 2524:116) ฝิให้คุ้มจะเป็นฝิที่คอยคุ้มครองปกป้องพิทักษ์บ้านเมือง ช่วยรักษาคนให้หายเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดจนช่วยดลบันดาลให้สมปรารถนา ทั้งนี้ จะรวมทั้งฝิบ้านที่มีหน้าที่คอยดูแลบ้านและคุ้มครองสมาชิกภายในบ้าน

ฝิที่ให้คุ้ม (ศรีศักร วัลลิโภคม 2527:6-17) ได้กล่าวว่ามี 4 ประเภท ได้แก่

1) เจ้าพ่อ หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์นานาชนิด รวมทั้งเทพเจ้าในศาสนา เจ้าพ่อจะมีหน้าที่คุ้มครองคนและสถานที่

2) หลักเมือง หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีหน้าที่พิทักษ์เมือง เพื่อให้ช่วยแก้ไขเรื่องความเดือดร้อน หากสิ่งที่ขอประสบความสำเร็จก็จะมีกรแก้บนตามที่บนไว้

3) เสือบ้าน หมายถึง ฝิที่คุ้มครองหมู่บ้านทางตะวันออกเฉียงเหนือจะเรียกว่า ศาลปู่ตา ซึ่งปู่ตาจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือในด้านกำลังใจแก่ชาวบ้านเมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน

4) ฝิเรือน หมายถึง ฝิรักษาบ้านด้วยเชื่อว่าทุกบ้านมีฝิ หากปฏิบัติดีต่อฝิเป็นอย่างดี ฝิก็จะคุ้มครองคนในบ้าน หากปฏิบัติไม่ดีอาจจะเกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้

ฝิสาางเทวดา ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมีมากมายหลายประเภททั้งที่ให้คุ้มและให้โทษ ดังนี้

1) เทวดา อารักษ์ และฝิที่ให้คุ้ม มีอยู่หลายประเภท พระภูมิ เจ้าที่ ศาล พระภูมิประจำบ้าน ต้นไม้ใหญ่จะมีเทวดา รักษา ฝิไร่ฝินา ฝิปู่ตา นางกวัก แม่ย่านาง แม่โพสพ ฝิป่า ฝิภู เป็นต้น

2) เทวดา อารักษ์ และฝิที่ให้โทษ มีอยู่หลายประเภท ได้แก่ ฝิตานี ฝิปอบ ฝิกระสือ นางตะเคียน ฝิกองกอย เป็นต้น

ศาสนาและประเพณี หมายถึง ความประยูรค์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมมีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยูรค์ประเพณี เป็นต้น (อ้างอิงใน ไพฑูรย์ มีกุล 2550:29-31)

ความเชื่อและความศรัทธาต่อศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ (กองวิจัยทางการศึกษา 2542)

ความเชื่อของคนไทย

หลักความเชื่อของคนไทยมีอยู่หลายลักษณะ อันเป็นแนวความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธผสมศาสนาฮินดู มี 10 ลักษณะคือ

1) **ความเชื่อทางวิญญาณนิยม** คือ มีความเข้าใจว่าวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือสิ่งที่เป็นตัวตน เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา ป่าไม้ เป็นต้น เชื่อว่าวิญญาณเหล่านี้สามารถที่จะให้คุณและโทษแก่ตนได้ ลักษณะแนวความเชื่อนี้ฝังอยู่ในใจคนไทยมาช้านาน จะเห็นว่าคนไทยที่อยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ จะสร้างที่ไหว้บูชาผีบางเทวดา

2) **ชะตานิยม** คือ คนไทยส่วนหนึ่งเวลามีทุกข์จะไปหาหมอดู เพราะมีความเชื่อในโชคชะตาราศี พรหมลิขิต เพื่อให้ทำนายโชคชะตาชีวิตหรือพรหมลิขิต ผูกดวงชะตาสะเดาะเคราะห์ รดน้ำมนต์ รวมไปถึงการเช่นเจ้าเข้าทรง เพื่อให้เกิดความสบายใจ

3) **จิตนิยม** คือ เชื่อในความมีอยู่ของจิตวิญญาณว่าเป็นสิ่งนิรันดร์ อมตะและสามารถดำรงอยู่ในร่างกายและอาจออกจากร่างเมื่อใดก็ได้จะมีการทำพิธีเช่นบวงสรวงสังเวณีวิญญาณของบรรพบุรุษ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณเป็นสิ่งสากล มีทุกในศาสนาและเผ่าต่างๆ

4) **ความเชื่อในธรรมชาตินิยม** คือ อาศัยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เป็นอยู่ในเมื่อฝนตก ฟ้าร้องก็เกิดความกลัว บางทีฟ้าผ่าลงมาจนได้รับอันตราย ก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษ เพราะพระเจ้าท่านลงโทษ จึงหาวิธีกราบไหว้อ้อนวอนบวงสรวง จึงเกิดความเชื่อ บูชาธรรมชาติ (สุจิตร์ อ่อนค้อม 2540:110)

5) **ความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์คนและสัตว์** มนุษย์ได้คุ้นเคยกันมาช้านานย่อมจะนำเอาลักษณะที่ดีด้วยกันมาสรุปว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น และบอกสืบต่อกันมา เช่น คนนี้หน้ากรือ คอสั้น

ผมหยิก ห้ามคบ หรือหญิงที่เดินกางแขนเหมือนผู้ชาย เป็นสตรีโทษห้ามแต่งงานด้วย กรณีสัตว์ก่อนจะนำมาเลี้ยงต้องดูลักษณะก่อนว่าดีหรือไม่

6) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและการประกอบอาชีพ คือ มนุษย์จะต้องทำการเพราะปลูกเพื่อทำการอยู่รอด จึงมีข้อห้ามและการปฏิบัติ เช่น ห้ามยืมเวลาปลูกข้าวโพด จะทำให้ฝักข้าวโพดมีเมล็ดไม่เต็ม ห้ามเรียกว่ามาकिनข้าวโพดในฤดูทำนา จะทำให้แมลงกัดกินต้นข้าว เป็นต้น

7) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี คือ แต่ละภูมิภาคของไทยมีประเพณีต่างกันไป เช่น ภาคใต้ประเพณีชิงเปรต ภาคอีสานบุญบั้งไฟ ก็จะมีการประกอบพิธีกรรมต่างกันไปตามความเชื่อแต่ละท้องถิ่น

8) ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด คือ มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งที่ไม่ดีจนกลายเป็นดีได้ เช่น คนฝันไม่ดี ก็ทำพิธีแก้เคล็ด เชื่อว่าจะมีอายุถึงขนาด ก็จะทำพิธีต่ออายุ

9) ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ชาติภพ คือ เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีมาช้านานแล้ว เมื่อทำความชั่วจะตกนรก ทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ เป็นความเชื่อทางศาสนา เป็นความฉลาดของคนโบราณในการสอนคนให้ทำความดี

10) ความเชื่อเรื่องเลข คี่ เลขร้าย วันดี วันร้าย ชาวตะวันตกเชื่อว่าเลข 13 ไม่ดี ก็จะหลีกเลี่ยงการทำพิธีต่างๆ คนไทยและคนจีนเชื่อว่าเลข 9 ดี ก็จะประกอบพิธีกรรมวันนี้

-แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

พิธีกรรม (Rituals)

พิธีกรรมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีอยู่ทุกๆ สังคมและศาสนาในสังคมนั้นๆ เพราะพิธีกรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงศาสนาให้ดำรงอยู่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งก่อให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมอีกด้วย พิธีกรรมนับว่าเป็นผลมาจากความเชื่อของมนุษย์เมื่อเชื่อในสิ่งใดก็มักจะให้ความศรัทธาและบนบานเพื่อขอความช่วยเหลือจากสิ่งเหล่านั้นไม่ว่าสิ่งดังกล่าวจะอำนวยประโยชน์ให้หรือไม่ก็ตามและกลายเป็นพิธีกรรมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในสิ่งที่ตนนับถือ

ความหมายของพิธีกรรม พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ – ไทย (2524:314) ให้ความหมายไว้ว่าพิธีกรรมหมายถึงแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำและเพื่อให้มีความขลัง อุทัย หิรัญโต (2526 :197) ได้ให้คำอธิบายความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึงการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่างๆหรือหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้น โดยขนบธรรมเนียมกฎหมายหรือระเบียบของสังคมซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของค่านิยมหรือความเชื่อพิธีกรรมเป็นรูปแบบของพิธีการ (ceremony) แต่มิได้มีความหมายตรงกันนัก ข้อแตกต่างที่สำคัญคือพิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากว่าหนึ่งคนแต่พิธีกรรมอาจจะปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ได้ นอกจากนี้พิธีกรรมมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญๆ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาและมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆในการแสดงความหมายและมีการแสดงให้เห็นความมหัศจรรย์หรือความสำคัญของสิ่งต่างๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงขามหรือความเคารพนับถือด้วย

สรุปได้ว่า พิธีกรรม คือ วิธีการกระทำอันศักดิ์สิทธิ์ที่นำไปสู่เป้าหมายด้วยการน้อมนำจิตใจให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในขณะเดียวกันพิธีกรรมเป็นจุดนัดหมายที่จะทำให้ทุกคนมีการปฏิบัติเป็นเอกภาพเมื่อพิธีกรรมเริ่มขึ้นทุกคนก็พร้อมที่จะปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ พิธีกรรมจึงเป็นจุดนัดพบและเป็นจุดนัดหมายโดยเฉพาะสำหรับชุมชนหรือหมู่ชนในสังคมนั้นๆ ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการใดๆกันอย่างจริงจังเพราะการกระทำที่สำคัญของชุมชนหรือของส่วนรวมล้วนแต่เป็นเรื่องพิธีกรรม (ceremony) ถ้าเกี่ยวกับศาสนาเรียกว่า ศาสนพิธี (ritual) ในแต่ละศาสนามีลักษณะแตกต่างกันไปตามความเชื่อในศาสนานั้น บางพิธีกรรมเกิดขึ้นเพราะความศรัทธาที่ดีแต่บางพิธีกรรมก็เกิดขึ้นตามคำสั่งของผู้เป็นศาสดาเพราะพิธีกรรมเป็นภาคปฏิบัติของศาสนาที่เห็นได้ชัดก็คือการสวดการปฏิบัติตนการเช่นสรงสังเวท เป็นต้น

ลักษณะของพิธีกรรม

กิ่งแก้ว อรรถการ (2523:5-6) ได้อธิบายถึงการกระทำที่จัดได้ว่าเป็นพิธีกรรมจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เน้นเรื่องจิตใจซึ่งแยกออกเป็นความหมายได้ 4 ความหมาย ได้แก่

1.1 การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่ใจเท่านั้นสัมผัสหรือพิสูจน์ได้เช่นอ้างว่าแม่โพสพมีจริงความจริงนี้เป็นสิ่งที่จิตยอมรับแต่ถ้าจะให้แม่โพสพมาปรากฏเป็นรูปร่างให้ตาเห็นเหมือนดังเช่นสตรีทั่วไปก็ไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้แม่โพสพจะไม่ใช่ที่ประจักษ์ด้วยหูตาจุกลิ้นกายแม่โพสพก็เป็นประจักษ์ด้วยใจการอ้างอิงบุคคลหรือสิ่งที่ประจักษ์ดังกล่าวทำให้บุคคลอีกคนหนึ่งได้ว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมคือภาวะเหนือธรรมชาติหรือภาวะเหนือปกติวิสัย

1.2 การแสวงหาผลอันเป็นอารมณ์ที่เกิดกับจิตใจเช่น ในการประกอบพิธีทำขวัญแม่โพสพผู้ประกอบพิธีออมหวังผลอันดับแรกคือความสบายใจและความมีกำลังใจแม้ข้าวจะยังไม่สุกยังเก็บเกี่ยวไม่ได้ก็ตามแต่การประกอบพิธีจะยังความเชื่อมั่นว่าข้าวจะสุกและเก็บเกี่ยวได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยในเวลาประมาณสองเดือนถัดไปความเชื่อมั่นเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจและกายอย่างหนึ่งถ้าคนเราขาดสิ่งนี้ชีวิตก็คงดำรงอยู่เหมือนป่วยเสียครึ่งหนึ่งป่วยเพราะความกังวลและความระแวงเป็นต้นด้วยเหตุนี้พิธีกรรมจึงเป็นทั้งอาหารและยาสำหรับปลูกฝังอารมณ์อันถึงปรารถนาต่างๆ

1.3 การยอมรับว่าใจมีอิทธิพลต่อกายและวัตถุภายนอกชีวิตคนเรามีส่วนประกอบใหญ่อยู่ 2 ประการคือกายกับใจในยามกายป่วยจิตใจก็อ่อนแอเศร้าหมองและในขณะที่เดียวกันเมื่อใจอ่อนแอเศร้าหมองกายก็พลอยป่วยรับประทานอาหารไม่ได้เป็นต้นกายกับใจจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันดังนี้แต่จะอย่างไรก็ตามการที่จะพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นจุดสำคัญอยู่ที่การพัฒนาใจเมื่อใจมีความเข้าใจมีความรู้เห็นที่ถูกต้องเราต้องให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเมื่อเขาเข้าใจแล้วเขาย่อมยอมรับการเยียวยาที่ถูกต้องการเสริมสร้างกำลังใจเพื่อความเข้าใจการตัดสินใจและการกระทำที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งจำเป็นและพิธีกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการนี้

1.4 การเห็นวัตถุเป็นสาขาของจิตกล่าวคือมิได้มองวัตถุเป็นเพียงวัตถุหากแต่นั้นวัตถุเป็นองค์แห่งการรับรู้มีชีวิตจิตใจเยี่ยงมนุษย์สัตว์นั้นเมล็ดข้าวจึงได้รับการยกย่องนับถือไม่คานที่หาบของขายได้รับการปิดทองเมื่อเจ้าของรู้สึกสำนึกในความดีหรือคุณค่าของสิ่งใดเขาย่อมแสดงออกซึ่งความสำนึกด้วยการปรนนิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเหมือนกับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่อาจรับรู้การกระทำของเขา

2. เน้นเรื่องสัญลักษณ์ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ใช้แทนค่าอีกสิ่งหนึ่งเช่นดอกกุหลาบเมื่อใช้สื่อความรักเป็นโดยทั่วไปแล้วสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ไม่ใช่สิ่งประเภทเดียวกับสิ่งที่แทนค่าคือดอกไม้

ข่อม ไม่ใช่สัญลักษณ์ของดอกไม้หรือนางสาว ก. ไม่ใช่สัญลักษณ์ของนางสาว ข. เพียงแต่อาจเป็นตัวแทนของกันและกันได้เท่านั้น

ประเภทของพิธีกรรม

พิธีกรรม โดยทางปฏิบัติได้แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ (ประสาณทองภักดี 2520:56)

1. พิธีมงคลเป็นพิธีที่ทำเพื่อเพิ่มให้งานที่ดีที่เป็นมงคลอยู่แล้วเป็นสิริมงคลยิ่งขึ้นเช่นงานแต่งงานงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่การทำบุญอายุงานเช่นนี้ถือเป็นการส่งเสริมเรื่องที่ทำให้เจริญงอกงามอย่างการแต่งงานก็เพื่อให้คู่บ่าวสาวได้อยู่กันกินไปนานๆ จึงมักมีคำอวยพรสรุปย่อคำว่าให้อยู่ครองกันจนเฒ่าแก่ถือไม้เท้ายอดทองถือกระบองยอดเพชรการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็เพื่อให้บ้านนั้นเป็นที่อยู่สุขร่มเย็นของคนในครอบครัวการทำบุญอายุก็เพื่อขอให้ผู้นั้นมีอายุยืนยาวและในความยืนยาวนั้นก็ให้มีสุขภาพดีแข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจมีกำลังภายในเข้มแข็งด้วยเมื่อมีความมุ่งหมายเช่นนี้การจัดงานมงคลจึงต้องสรรหาแต่เรื่องที่จะก่อสิริสวัสดิ์เข้ามาในงานเริ่มตั้งแต่เรื่องประกอบพิธีและการแต่งกายของผู้มาร่วมพิธีก็ต้องแต่งด้วยสีสันที่เจริญตาเจริญใจคำพูดที่เจรจากันระหว่างแขกก็ให้พูดในเรื่องที่เป็นมงคลฟังแล้วรื่นหูเช่นห้ามพูดเรื่องงานศพในงานแต่งงานไม่ให้พูดเรื่องอัปมงคลทั้งหลายเหล่านี้เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป

2. พิธีอวมงคลเป็นพิธีล้างสิ่งที่ไม่ดีที่เรียกว่าเสนียดจัญไรที่เกิดขึ้นมาเองเช่นงานศพงานสะเดาะเคราะห์ต่างๆ อันสิ่งที่ไม่ดีไม่เป็นมงคลนั้น ไม่มีใครชอบ ไม่มีใครอยากได้แต่มันก็เกิดขึ้นมาเองบางอย่างก็ไม่มีทางป้องกันได้เลยเช่นความตายเรื่องความตายนี้ถือเป็นเรื่องอวมงคลที่ร้ายแรงมากเพราะฉะนั้นเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในบ้านเรือนใดจึงต้องทำพิธีกันเป็นพิเศษและพิธีเกี่ยวกับการตายนี้มีกันอยู่ทุกชาติทุกภาษาแต่มีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามความเจริญของมนุษย์ในท้องถิ่นนั้นๆ

องค์ประกอบของพิธีกรรม

ประสาณ ทองภักดี (2520:54-55) กล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีกรรมว่ามี 6 อย่างดังนี้

1. ประธานของพิธี โดยปกติผู้ที่จะเป็นประธานในพิธีใดๆ ก็ต้องเป็นผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือในสังคมนั้นๆ

2. ผู้ประกอบพิธี หมายถึงผู้ที่เป็นหลักเป็นหัวใจบันดาลให้พิธีดำเนินไปได้ซึ่งข่อมแตกต่างกันไปสุดแต่ลักษณะของพิธีพิธีกรรมบางอย่างผู้เป็นประชาชนก็ประกอบพิธีเองเช่นพิธีรดน้ำแต่งงานผู้เป็นประธานในพิธีนั้นมักจะเป็นผู้สวมมงคลเจิมคู่บ่าวสาวและรดน้ำเป็นคนแรก

3. ผู้ร่วมพิธี หมายถึงผู้ที่มาร่วมในพิธีเป็นทางการและจะร่วมในฐานะเป็นองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีเช่นพิธีสังฆกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจำกัดจำนวนสงฆ์อย่างต่ำ 4 รูปหรืออาจจะเป็น

ผู้ร่วมพิธีโดยได้รับเชิญมาเป็นเกียรติแต่ในบางพิธีซึ่งเป็นงานใหญ่เช่นพิธีสาบานของทหารก็มักจะมีผู้มาชมอย่างคับคั่งทั้งที่ไม่ได้เชิญเป็นทางการหรือแม้แต่พิธีเล็กๆบางอย่างหากทำในที่เปิดเผยก็มักจะมีผู้มาร่วมดูร่วมชมอยู่เสมอเพราะมนุษย์เรารมีความอยากรู้อยากเห็นเป็นปรกติวิสัย

4. สถานที่ประกอบพิธีโดยทั่วไปสถานที่ประกอบพิธีมักจะไม่ถือกฎเกณฑ์ตายตัวคงเลือกที่เหมาะสมแก่การจัดงานเป็นสำคัญเช่นพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็คงใช้บ้านหลังนั้นนั่นเองแต่ยังมีพิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างซึ่งจำกัดเรื่องสถานที่ประกอบพิธีเช่นเรื่องการบวชพระการทำอุโบสถสังฆกรรมท่านจำกัดให้ทำในที่แห่งเดียวเรียกตามทางพระว่าสีมาเวลานี้ก็คือโบสถ์นั่นเองพิธีกรรมอย่างนี้ทำที่อื่นไม่ได้ต้องทำในโบสถ์เท่านั้น

5. วันเวลาประกอบพิธีเนื่องจากการประกอบพิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับคนบางคนโดยเฉพาะคือผู้ร่วมพิธีเป็นทางการฉะนั้นการกำหนดวันเวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญและโดยทั่วไปหากพิธีนั้นเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลจัดขึ้นเองถ้าเป็นเรื่องของบุคคลนั้นจะกำหนดเอาเองตามความเห็นที่เหมาะสมแต่โดยมากเวลานี้เจ้าของพิธีมักจะไม่กล้ากำหนดเองแต่ชอบไปให้ใครกำหนดวันเวลาให้เรียกว่าไปหาฤกษ์ยังมีพิธีสำคัญบางอย่างซึ่งกำหนดวันเวลาไว้แน่นอนตายตัวทั้งนี้เพราะพิธีที่จะจัดนั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเช่นพิธีฉลอง

รัฐธรรมนูญกำหนดวันที่ 10 ธันวาคมของทุกปีพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ต้องกำหนดวันไว้ตายตัวคือพิธีทางศาสนาเช่นการทำอุโบสถต้องทำทุกกึ่งเดือนคือขึ้น 15 ค่ำแรม 15 ค่ำวันเข้าพรรษาต้องทำในวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 เป็นต้น

6. อุปกรณ์ในการทำพิธีเรื่องนี้ก็มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพิธีพิธีที่มุ่งไปในทางเป็นสิริมงคลก็จะสรรหาสิ่งที่ถือว่าเป็นสิริมงคลมาเป็นอุปกรณ์ในพิธีเช่นพิธีไหว้ครูนอกจากจะมีอย่างอื่นเหมือนพิธีทั่วไปแล้วโบราณยังกำหนดให้หาหญ้าแพรกดอกมะเขือมาใช้ในพิธีด้วยถือว่าเป็นสิริมงคลพิธีกรรมบางอย่างต้องการความเด็ดขาดความศักดิ์สิทธิ์อุปกรณ์ของพิธีก็ต้องใช้สิ่งที่แสดงความเด็ดขาดหรือความศักดิ์สิทธิ์เข้าร่วมในพิธีเช่นพิธีสาบานของทหารก็ต้องใช้ขงที่มีลวดลายพิเศษและคนถืออาวุธและบางทีก็มีการสวนสนามซึ่งมีทั้งคนถืออาวุธและอาวุธเต็มรถผ่านฝูงชนไปเป็นดั่งๆหรือพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยานอกจากมีอย่างอื่นแล้วก็ยังมีหอกดาบอันศักดิ์สิทธิ์เข้ามารวมในพิธีด้วย

-แนวคิดประเพณีและพิธีกรรม

ความหมายของประเพณี

พระยาอนูมานราชชน (2514:37) ให้ความหมายของคำว่า “ประเพณี” ไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546:663) อธิบายว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี

สุพัตรา สุภาพ (2525:136) อธิบายว่า ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ สิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ (2519:94) กล่าวถึงประเพณีว่า ประเพณี หมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยม หรือพหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือความประพฤติที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่า สัมพัทธนิยม

กล่าวโดยสรุป ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่กลุ่มคนยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน ซึ่งรวมถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต และระเบียบปฏิบัติด้วย ประเพณีเป็นสิ่งที่แสดงถึงการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ในหมู่คณะยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน เพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม ประเพณีไม่ใช่สิ่งที่อยู่ในธรรมชาติโดยตรงแต่เป็นสิ่งที่สังคมและคนในสังคมนั้นสร้างขึ้นแล้วถ่ายทอดแก่กันได้ จึงถือได้ว่าประเพณีเป็นมรดกแห่งสังคมที่ผู้มาทีหลังจะต้องรับและสืบต่อไปเป็นรากฐานแห่งความเป็นอยู่แห่งสังคม จะต้องรู้จักปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ประณีตดียิ่งขึ้นตามมาตรฐาน ที่เห็นว่าควรจะเป็น และจะต้องรู้จักกระทำให้งอกงามและแพร่หลายแก่คนในสังคมอื่นด้วย

ประเภทของประเพณี

ประเภทของประเพณี พระยาอนูมานราชชน (2506:1-22) แบ่งประเภทประเพณีไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1. จารีตประเพณี (Mores) คือ ประเพณีที่สังคมยึดถือและปฏิบัติต่อกันมา จารีตประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืนก็ถือว่าเป็นความผิด ความชั่ว จะต้องถูกตำหนิ หรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้น เช่น ชาวไทยถือหลักกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ พ่อแม่ เมื่อท่านแก่เฒ่าก็เป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาจะต้องเลี้ยงดู ถ้าลูกคนใดละเลยไม่ดูแลเอาใจใส่ก็ถือว่าเป็นความผิดความชั่ว เป็นลูกอกตัญญู เป็นต้น จารีตประเพณีของแต่ละกลุ่มชน แต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป เพราะมีค่านิยมความเชื่อที่ยึดถือแตกต่างกัน

2. ขนบประเพณี (Institution) คือ ระเบียบแบบแผนที่สถาบันต่างๆ กำหนดขึ้นให้ปฏิบัติกันสืบมา ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงที่วางไว้อย่างชัดเจน เช่น ระเบียบแบบแผนทางราชการ ระเบียบของนักเรียน เป็นต้น และระเบียบแบบแผนโดยปริยายหรือโดยอ้อม ซึ่งรู้กันทั่วไปไม่ได้กำหนดวางระเบียบไว้แน่นอน ชัดเจน แต่ปฏิบัติตามคำสอนหรือคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ หรือปฏิบัติตามตัวอย่างที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติ หรือเป็นกิจกรรมของกลุ่มสังคม เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การบวช หรือ ประเพณีตามเทศกาลต่างๆ เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) คือ ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป ที่ทุกคนควรปฏิบัติ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หรือมีความผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นแนวทางการปฏิบัติกันโดยทั่วไป และปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างแพร่หลายและเกิดความเคยชิน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องกิริยามารยาทต่างๆ เช่น การพูด การรับประทานอาหาร การแต่งกายในงานต่างๆ เป็นต้น ถ้ามีการทำผิดหรือฝ่าฝืนธรรมเนียมประเพณีก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดสำคัญอะไรนัก นอกจากนี้จะเห็นว่าเป็นผู้ขาดการศึกษาหรือเสียมารยาทไม่รู้จักกาลเทศะ

นอกจากนี้ยังมีผู้แบ่งประเพณีเป็นประเพณีหลวง คือ ประเพณีที่เป็นพระราชพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น กับประเพณีราษฎร์ คือ ประเพณีต่างๆ ของราษฎร ที่ราษฎรหรือชาวบ้านประพฤติดุปฏิบัติกันสืบมา เช่น ประเพณีบวชนาค ประเพณี แรกนา เป็นต้น

ความหมายของพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี

คำว่าพิธีกรรม โดยรูปศัพท์ ประกอบด้วย คำว่า **พิธี** และ **กรรม** ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546:788) อธิบายคำว่า **พิธี** และ **พิธีกรรม** ไว้ว่า

พิธีหมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสร้างความขลังหรือความเป็นสิริมงคล เป็นต้น เช่น พระราชพิธี จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา แบบอย่างธรรมเนียม พิธีกรรม การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (2524:314) ในความหมายของพิธีกรรมว่า เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณี ให้กระทำ และเพื่อให้ความขลัง สังคมแบบนั้นดั้งเดิมเชื่อว่าถ้าทำพิธีกรรมอย่างถูกต้องเคร่งครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำเบื้องบนก็จะลงโทษ ในสังคมปัจจุบันมักให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนาและงานสังคมอย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบ พิธีกรรมอาจปรากฏในรูปลักษณะของการเดินรำทำเพลง การเลี้ยง การสังเวช ส่วนประกอบของพิธีกรรมอาจมีการสวด การขับร้อง การแสดงกิริยาท่าทางการแห่แหน พร้อมอุปกรณ์ เครื่องยศ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ

กิ่งแก้ว อัดถากร (2519:96) อธิบายว่า พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ ทำแล้วผู้ทำมีความสุขมีความหวังและเชื่อว่าพิธีกรรมนำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขลักษณะของพิธีกรรมมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เน้นเรื่องจิตใจ และเน้นเรื่องของสัญลักษณ์ในสังคมไทยมีการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอตั้งแต่เกิดจนตาย

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532:41) อธิบายว่า พิธีกรรม คือการกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือเป็นหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวัง ทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป ลักษณะสำคัญของพิธีกรรม คือ เป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงถึงความจริง และเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญของพิธีกรรม จุดหมายใหญ่เพื่อให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ

อมรา พงศาพิชญ์ (2541:41) อธิบายว่า พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของศาสนา ซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาไสยศาสตร์ หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาปะปนกัน ทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่างๆเข้าด้วยกันจนคนไทยทั่วไปไม่สามารถแยกแยะออกได้ว่าส่วนใดเป็นศาสนาใด ซึ่งในทางปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะแยกให้ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป พิธีกรรม คือ แบบอย่างของพฤติกรรมที่คนในสังคมกำหนดขึ้นให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของตน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้เกิดความสุขความสำเร็จในชีวิตของตน กลุ่มคน หรือของสังคม

ความสัมพันธ์ของประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรม ในบางครั้งเราก็จะใช้เรียกรวมๆ ในความหมายเดียวกัน ทั้งประเพณีและพิธีกรรมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเหมือนกัน ในแต่ละประเพณีประกอบด้วยพิธีกรรมหลายพิธีกรรมรวมกันอยู่ โดยมีการลำดับพิธีกรรมเหล่านั้นเชื่อมโยงกันเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจน พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเพณีเป็นวิธีการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของคนในสังคมเมื่อคนในสังคมยอมรับปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมนั้นเหมือนกัน และกระทำสืบต่อ ๆ กันมา พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นประเพณีของสังคม หรือกลุ่มชนนั้น การที่คนจะยอมรับการประพฤติปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมโดยอ้อมแสดงว่า ประเพณีพิธีกรรมนั้นมีคุณค่า มีความหมาย มีความสำคัญและมีประโยชน์แก่พวกเขาไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง และถ้าหากว่าพิธีกรรมหรือประเพณีของคนทั้งประเทศ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของพิธีกรรม

พิธีกรรมมีลักษณะที่สำคัญซึ่ง สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532:211) สรุปไว้ดังนี้

1. พิธีกรรมเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นจริง คือ เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมแสดงออกทางกาย วาจาและการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ย่อมแสดงออกตามที่จิตใจสั่งให้กระทำตามที่ต้องการ เช่น การกราบ การไหว้ การกล่าวคำบูชา เป็นสื่อให้ผู้ที่ได้พบเห็นทราบว่า ผู้กระทำมีความเคารพ นอบน้อม ยำเกรงต่อสิ่งหรือบุคคลที่แสดงความเคารพ เป็นต้น
2. พิธีกรรมเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหนึ่งๆ เพราะมีสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมร่วมกัน ผู้ที่แสดงสัญลักษณ์เช่นนั้น แม้จะอยู่ห่างไกลกันก็ทำให้ผู้ที่พบเห็นเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น คนที่กราบไหว้พระพุทธรูปไม่ว่าอยู่ในส่วนไหนของโลกก็บอกได้ว่าเป็นชาวพุทธพิธีกรรมบางอย่างมีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนนั้นจนทำให้เกิดเอกภาพขึ้นในสังคม
3. พิธีกรรมเน้นด้านจิตใจเป็นสำคัญ คือ มีจุดหมายหลักอยู่ที่การทำให้เกิดผลทางจิต ทำให้เกิดความสบายใจเกิดกำลังใจหายวิตกหวาดกลัวและเหตุที่ทำให้เพราะมีความเชื่อว่า วิกฤตการณ์ต่างๆ ในชีวิตมนุษย์เกิดจากอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อยากให้ข้าวในนาได้ผลดีก็หวังว่า

พระแม่โพสพจะช่วยบันดาลให้ได้ดังหวัง หรือเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งเชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจของผี
 สางเทวดาก็หวังว่าอำนาจของพุทธมนต์ซึ่งเหนือกว่าผีสางเทวดาจะช่วยไปให้ปลอดภัยได้

4. พิธีกรรมทางศาสนามีความสำคัญต่อศาสนา มาก พิธีกรรมเสมือนเปลือก กระพี้ของ
 ต้นไม้ แก่นแท้ของศาสนาเปรียบเสมือนแก่นของต้นไม้ ถ้าขาดพิธีกรรมอันเป็นเปลือกไม้ นอก
 ศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะพิธีกรรมเป็นด่านนอกที่ป้องกันศาสนาไว้และเป็นสื่อที่จะชักนำคน
 เข้ามาหาแก่นแท้ของศาสนา

คุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรม

การประกอบพิธีกรรมเป็นการแสดงออกของสังคมที่มีความสำคัญในการสร้าง
 ความสัมพันธ์ และความเอื้ออาทร ทั้งในระดับมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมนุษย์
 กับอำนาจเหนือธรรมชาติให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ทั้งยังเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอด
 ค่านิยมที่สังคมยกย่อง ถ่ายทอดอุดมคติที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนให้สืบเนื่อง
 ต่อไป พิธีกรรมจึงเป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และไร้เหตุผล มนุษย์สร้าง
 พิธีกรรมขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน การแสดงออกจะเป็นไปในรูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับ
 ความเชื่อ จึงกล่าวได้ว่า ระบบความเชื่อและพิธีกรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ การเรียนรู้อัน
 ยาวนาน ภายในพิธีกรรมทั้งการเรียนรู้และการถ่ายทอดอยู่ในตัว ซึ่งเชื่อมโยงทุกอย่างอยู่ด้วยกัน
 (ประเวศ วะสี 2530:75) เชื่อกันว่ามนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ใช้ท่าทางสื่อความหมายให้ผู้รู้วิธีเสาะหา
 อาหารตามที่ตนมีประสบการณ์มาก่อนเป็นการแบ่งปันความรู้ที่ตนค้นพบจึงทำให้มนุษย์ชาติอยู่รอด
 จนได้สืบเผ่าพันธุ์ต่อมาและความเชื่อที่สืบต่อกันมาแต่โบราณกาลส่งเสริมให้การประกอบพิธีกรรม
 ละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นและมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของภูมิประเทศและเหตุการณ์
 การที่มนุษย์สร้างพิธีกรรมขึ้นนับว่าเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพในการบันทึกผลสำเร็จแห่งการ
 เรียนรู้ที่ยั่งยืนที่สุด และถ้านำพิธีกรรมของมนุษย์มาวิเคราะห์ก็จะเห็นสัญลักษณ์แห่งหัตถความรู้
 อันจำเป็นต่อการอยู่รอด ซึ่งถ้ามองเพียงผิวเผินคนรุ่นหลังอาจมองไม่เห็นสาระสำคัญของพิธีกรรมที่
 คนโบราณสร้างขึ้นไว้ สาระสำคัญนั้นนอกจากจะมีคุณค่าต่อการอยู่รอดแล้วการประกอบพิธีกรรม
 ยังมีคุณค่าและความสำคัญ (เรไร ไพพรรณ์ 2551:227-228) ดังนี้

1. การประกอบพิธีกรรมร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความภูมิใจ และพร้อมใจกัน เช่น
 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย การโกนจุก การแต่งงาน หรือการบวชนาค นอกจากจะแสดง
 ให้เห็นความสำคัญในวาระพิเศษของชีวิตแล้ว ยังน้อมนำให้เกิดความปลื้มปีติความเห็นอกเห็นใจกัน
 ในระหว่างผู้ร่วมในพิธีนั้นๆ พิธีกรรมที่ผูกพันมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างดีที่สุดก็คือ การเคารพบูชา
 บรรพบุรุษ ความตระหนักว่า เรามีบรรพบุรุษร่วมกัน ทำความเคารพบรรพบุรุษเดียวกันทำให้เกิด

ความรู้สึกเป็น พวกเรา เหมือนการถือ **แซ่** ของชาวจีน หรือ **ผีโตเดียวกัน** ของชาวอีสาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการเคารพบูชาบรรพบุรุษก่อให้เกิดความสามัคคี และเมื่อคนเราเคารพบรรพบุรุษร่วมกันย่อมทำให้มนุษย์ร่วมกันเป็นปึกแผ่น

2. พิธีกรรมแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ ในสังคมชนบทชาวบ้านจะอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ใครผลิตของได้มากเหลือกินเหลือใช้ก็นำไปแลกกับของคนอื่นที่ตนจำเป็น ตามระบบแลกเปลี่ยนที่เรียกว่า **Barter System** ก่อนที่จะใช้เงินเหมือนปัจจุบัน การแลกเปลี่ยนใดๆ ที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องทำอย่างละมุนละม่อม ระมัดระวังน้ำใจกัน การมีพิธีรีตองในการแลกเปลี่ยนทำให้ดูงาม ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกตะจิตตะขวงใจและช่วยผูกสัมพันธ์ไมตรีต่อกันในแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเรียกสินสอด เมื่อมีการสู่ขอย่อมดูงดงามกว่าที่จะ **ตีราคา ลูกสาว** การแต่งงานเป็นการแลกเปลี่ยนผู้คนดังคำในเพลงพื้นบ้านร้องว่า **ใครมีมะกรูดมาแลกมะนาว ใครมีลูกสาวมาแลกลูกเขย** ดังนี้ เป็นต้น ต่อมาระบบการแลกเปลี่ยนใช้เงินเป็นตัวกลาง พิธีกรรมหรือกิจกรรมบางอย่างจึงกลายเป็นเสีย ค่าธรรมเนียมโดยตรง ซึ่งก็มักจะมีการใช้คำเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละถิ่น แต่ละพิธีกรรม เช่น ถิ่นอีสาน **พิธีตั้งคาย** ด้วยการนำดอกไม้ธูปเทียนใส่พานบูชามอบให้หมอเมื่อหายเจ็บไข้แล้วก็มี **พิธีปงคาย** ด้วยการนำดอกไม้ธูปเทียนและเงินจำนวนหนึ่ง หรือผ้าไหม ผ้าฝ้ายมอบให้หมอเป็นการสมนาคุณ เป็นต้น

3. พิธีกรรมเป็นการข้อกำหนดกฎเกณฑ์ พิธีกรรมเป็นการข่มขู่กลั่นกรองเนื้อหาของความรู้ แล้วสร้างสัญลักษณ์ขึ้นแทน การกล่าววาทจาหรือแสดงกิริยาในการประกอบพิธีกรรมจึงเป็นรหัสหรือสัญลักษณ์ เช่น การเจิมเป็นจุดสามจุดวางเป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า ซึ่งชาวฮินดู เรียกว่า **ดิลก** แปลงตรงตัวว่า **น้ำมัน** นั้นเป็นสัญลักษณ์หมายถึง พระผู้เป็นเจ้าสูงสุดสามพระองค์ คือ พระศิวะ พระพรหม และพระวิษณุ ในทางพุทธ หมายถึง **ไตรรัตน์** คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ (ประมวล ดิกคินสัน 2521:137-147)

นอกจากพิธีกรรมจะเป็นกิจกรรมทางสังคมซึ่งสอดคล้องและตอกย้ำความเชื่อทางศาสนา ช่วยให้ผู้มีมนุษย์มีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนแล้ว พิธีกรรมยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. พิธีกรรมมีบทบาทในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ร่วม ตอกย้ำศรัทธาในหลักการและความเชื่อทางศาสนาหรือเป็นการแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2. พิธีกรรมมีหน้าที่ในการตอบสนองจุดมุ่งหมายบางประการของมนุษย์ที่แน่นอนชัดเจน เช่น บนบานศาลกล่าวขอให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ และมีสุขภาพแข็งแรง ขอให้ได้รับความคุ้มครอง ขอให้รวย หรือฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

3. พิธีกรรมอาจเป็นการเฉลิมฉลองวาระสำคัญๆ เช่น เข้าพรรษา มาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น พิธีกรรมทางพุทธศาสนาส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทนี้ (ยศ สันตสมบัติ 2543:179)

คุณค่าและความหมายของพิธีกรรมที่มีต่อมนุษย์ในกลุ่มสังคมต่างๆรวมทั้งบทบาทหน้าที่ดังกล่าว พิธีกรรมจึงได้รับการเรียนรู้ ถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง

ประเภทของพิธีกรรม

การแบ่งประเภทของพิธีกรรมอาจแบ่งได้หลายวิธี เช่น

ยศ สันตสมบัติ (2543:180) แบ่งประเภทของพิธีกรรมตามเวลาที่จัดเป็น 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปี (calendrical ritual) เช่น เทศกาลปีใหม่ เทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น

2. พิธีกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละช่วงอายุตามวัฏจักรชีวิต (life cycle ritual) เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การเลื่อนสถานภาพจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ การตาย เป็นต้น

3. พิธีกรรมที่ช่วยให้มนุษย์เผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ (crisis ritual) เป็นพิธีกรรมที่มีจุดหมายชัดเจน หรือต้องการบรรลุนิติภาวะประสงค์บางอย่าง เช่น ต้องการแก้ไขภัยพิบัติ ความทุกข์ยาก โรคร้ายไข้เจ็บ หรือเพื่อช่วยให้รอดพ้นจากสภาวะวิกฤตในชีวิต เป็นต้น

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536:22) กล่าวถึงพิธีกรรมสำคัญๆไว้ 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น พิธีสารท ตรุษ สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับครอบครัว เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. รัฐพิธี และราชพิธี เช่น พิธีศรีปวาย ตรีขัมปวาย เป็นต้น

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532:3) ได้จำแนกประเภทของพิธีกรรมเป็นประเภทใหญ่ๆ 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เป็นพิธีกรรมที่คนทุกกลุ่มในสังคมปฏิบัติกันเป็นประจำ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทศกาล (festival) เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลลอยกระทง เป็นต้น

2. พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต หรือพิธีกรรมตามวงจรชีวิต เป็นพิธีกรรมเมื่อชีวิตของแต่ละคนจะเปลี่ยนช่วงจากสถานภาพหนึ่งไปเป็นสถานภาพใหม่ เช่น เปลี่ยนวัย เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนสถานะทางสังคม เป็นต้น

3. พิธีกรรมพิเศษ เป็นพิธีกรรมที่นอกเหนือจากพิธีกรรมตามเทศกาลและพิธีกรรมตามวงจรชีวิต เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดยไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน และไม่ปฏิบัติตามวงจรชีวิตปฏิบัติเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้น เช่น เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤติเกิดขึ้นในชีวิต เป็นต้น บางครั้งเรียกว่าพิธีกรรมตามโอกาสบ้างหรือพิธีกรรมรักษาโรค พิธีกรรมประเภทนี้จึงมีขอบเขตกว้างขวาง เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกสร้าง พิธีทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่างๆ พิธีกรรมรักษาโรค เป็นต้น

ปราณี วงษ์เทศ (2536:242) จำแนก พิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปในสังคมไทย เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ พิธีกรรมในชั่วชีวิตของคน ตั้งแต่เกิดจนตาย

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมหรือประเทศ เช่น พิธีกรรมเนื่องในเทศกาล สงกรานต์ เข้าพรรษา ทอดกฐิน เป็นต้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2539:273-276) ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแบ่งประเภทพิธีกรรมว่า อาจแบ่งได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. พิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์ แบ่งได้เป็น

1.1 พิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์ทั่วไป เช่น เพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นต้น

1.2 พิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น เพื่อให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

2. แบ่งตามระยะเวลา ได้แก่

2.1 พิธีกรรมที่ทำประจำในรอบปี เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก เป็นต้น

2.2 พิธีกรรมที่ไม่ได้ระบุวันเวลาไว้ชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตของคน เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย เป็นต้น

3. แบ่งตามหมวดหมู่ของพิธีกรรม การจัดแบ่งวิธีนี้ช่วยให้เข้าใจวัตถุประสงค์ และองค์ประกอบของพิธีกรรมได้ชัดเจนขึ้น อาจจัดแบ่งได้ดังนี้

- 3.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ
- 3.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต
- 3.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเพราะปลูก
- 3.4 พิธีกรรมเพื่อการรักษาโรค

การแบ่งประเภทพิธีกรรมส่วนใหญ่ก็จะมีวิธีการแบ่งคล้ายๆกัน แต่อาจจะมีการเรียกแตกต่างกันไปบ้าง ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปมักจะใช้ตามแนวการแบ่งตามหมวดหมู่ของพิธีกรรม ซึ่งสื่อสารได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย

ประเพณีพิธีกรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งต่อเนื่องกันไป โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน อาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างตามกาลเวลา สภาพเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงนั้นก็ค่อยเป็นค่อยไป ใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงเป็นปีๆ ลักษณะประเพณีท้องถิ่นและประเพณีในสังคมระดับชาติ วิถีปฏิบัติและวัตถุประสงค์ไปในแนวเดียวกัน จะมีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่ผิดแผกต่างกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะในท้องถิ่น ประเพณีไทยมักจะมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมทางศาสนาด้วย

-แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สมัยตำนาน อยู่ในช่วงตั้งแต่ก่อนประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-23 มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด โดยการดำเนินเรื่องในประวัติศาสตร์อยู่ในกรอบของพระพุทธศาสนา ช่วงเวลาเริ่มต้นที่พระโคตมะและชาติต่าง ๆ ของพระองค์ แล้ววิวัฒนาการเรื่อยมาจนจบที่ พ.ศ.5000 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน หลังจากนั้นเริ่มต้นศักราชของพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปอย่างไม่รู้จบ โดยเน้นชมพุทวิปเป็นขอบเขตสถานที่

ในสมัยตำนานนี้มีความเป็นประวัติศาสตร์สากล ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ของชาติใด ชาติหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้เขียนประวัติศาสตร์เป็นผู้เรื่องเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ภิกษุสงฆ์ หรือครูบาอาจารย์ที่ศึกษาผ่านทางพุทธศาสนา ภาษาที่ใช้เขียนเป็นภาษาบาลี จึงเป็นภาษาของพุทธศาสนา งานเขียนสมัยนี้ คือ ชินกาลมาลีปกรณ์ และจามเทวีวงศ์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.ประวัติศาสตร์และปรัชญาของตะวันตก ใน ปรัชญาประวัติศาสตร์.หน้า205-215)

-แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

เนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่ในสังคมปัจจุบัน มีหลายประการ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมักจะไปด้วยกันเสมอ และสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมด้วย สังคมและวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด แต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของผู้คนในสังคม การสื่อสารคมนาคม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กัน ต้องไปด้วยกันเสมอ ถ้าสังคมเปลี่ยน วัฒนธรรมก็เปลี่ยน ถ้าวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยน มีผลเกี่ยวเนื่องกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การค้นพบ การประดิษฐ์ การขัดแย้ง การแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลให้ระบบ รูปแบบทางสังคมและวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลงไป

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในสภาพที่หยุดนิ่งหากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ดังนั้น แนวโน้มทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยความหมายของการเปลี่ยนแปลงแล้วเราพิจารณาในลักษณะของการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่งๆหนึ่งในเวลาต่างกัน การเปลี่ยนแปลงจึงเกี่ยวข้องกับเวลา หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้เราพิจารณาแง่การเปรียบเทียบความแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง ในเวลาที่ผ่านไป

วิลเบอร์ มัวร์ ซึ่งสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นพิเศษได้ให้คำนิยามของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการกระทำและการปะทะสังสรรค์รวมทั้งผลของการกระทำและโครงสร้างที่ก่อให้เกิดปทัสถานอย่างเห็นได้ชัด

ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้เราอาจจำแนกได้ เป็น 2 ประการ ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการพิจารณารูปธรรม กล่าวคือถ้าพิจารณาในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) นั้นจะเกี่ยวข้องกับระดับพฤติกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึงเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการประพฤติการแสดงออกต่างๆ ที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์ของสมาชิกสังคม แต่ถ้าพิจารณาในแง่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural change) นั้นจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับปทัสถาน (Norms) อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของระบบกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ครอบคลุมสังคมนั้นและเมื่อเราพูดถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็จะครอบคลุมไปถึงระเบียบกฎเกณฑ์ ทัศนคติ ค่านิยม แบบแผนของความสัมพันธ์สถานภาพและบทบาทกฎหมายต่างๆ ฯลฯ ซึ่งการประพฤติปฏิบัติไปตามปทัสถานเหล่านี้จะอยู่ในโครงสร้างของสังคม

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจจะมาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เหนือการควบคุมของมนุษย์ หรือการกระทำของมนุษย์เอง ซึ่งประกอบด้วยหลายปัจจัยดังนี้ (เจลีเยว ฤกษ์รุจิพิมล.2544:242-246; สนธยา พลศรี.2545:196-197; วัชรวิศา คลายนาทร:2530:250-251: จ้างง อดิวัฒน์สิทธิ และคณะ2540:171-172; สุริชัย หวันแก้ว.2546:162-163)

1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น รวมถึงปรากฏการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว คลื่นซุนามิ (Tsunami) ภูเขาไฟระเบิด ภาวะโลกร้อน ภัยแล้ง และพายุหิมะ เป็นต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต เช่น การอพยพย้ายถิ่น การเปลี่ยนอาชีพ หรือการคิดค้นวิธีการหรือนโยบายใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น เช่นการสร้างระบบเตือนภัยคลื่นซุนามิ ใน 3 จังหวัดติดชายฝั่งอันดามันของไทย การสร้างระบบชลประทานในถิ่นทุรกันดารและการใช้กระแสไฟฟ้าจากระบบโซลาเซลล์

2. การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร ได้แก่ การเพิ่มลดจำนวนประชากร การย้ายถิ่นฐาน สัดส่วนของประชากรหญิงชาย สัดส่วนของประชากรในด้านอายุ การกระจายตัวของประชากร ความหลากหลายในชาติพันธุ์ ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ เช่น การขยายของเมือง การปรับปรุงวิธีการผลิตและจำหน่ายสินค้า การเปลี่ยนแปลงในระบบของสถาบันทางสังคม และเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

3.เทคโนโลยี คือการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่หรือการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ในสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่น การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานมนุษย์ในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป การประดิษฐ์ยานพาหนะ เช่น รถยนต์ เครื่องบิน เรือ และรถไฟ เป็นต้น การคิดค้นเครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต รวมถึงการผลิตอาวุธที่ใช้ในสงครามด้วย

4.เศรษฐกิจ คือ การเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก การอุปโภคและการบริโภคสินค้าและบริการ เช่นระบบกรรมสิทธิ์ ระบบการผลิต ช่องทางซื้อสินค้าการส่งออกและนำเข้าสินค้า เป็นต้น

5.อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในแนวคิดทางการเมืองของผู้นำหรือประชากรส่วนใหญ่ อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองการปกครอง รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชน เช่น การปฏิวัติฝรั่งเศส การปฏิวัติของคณะราษฎรในไทย การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ในสหภาพโซเวียตเดิม การแยกตัวเป็นอิสระของติมอร์ เป็นต้น

6.อุดมการณ์ทางศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนทางศาสนาที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้ที่นับถือ เช่น หลักจริยธรรมของนิกายโปรเตสแตนต์ในเรื่องการทำงาน เช่น การทำงานหนัก ความขยัน ความประหยัด และความมีวินัย ถือเป็นพื้นฐานไปสู่ระบบทุนนิยมในยุโรปและอเมริกา การต่อสู้ระหว่างศาสนาในสงครามครูเสดจริยธรรมชาмуไรหรือลัทธิ บูชิโคของญี่ปุ่นที่เน้นเรื่องความมีวินัย ความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความจงรักภักดี และความอดทนซึ่งส่งผลถึงคตินิยมในการทำงานและการประกอบธุรกิจ

7.จิตวิทยา คือ ความรู้ลึกของมนุษย์ที่ขอบแสวงหาความรู้ใหม่ๆ หรือข้อเท็จจริง เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นและความสงสัยของตน เช่น การค้นพบว่าโลกกลม การค้นพบแรงดึงดูดของโลก และการแสวงหาวิธีการรักษาพยาบาลใหม่ๆ เป็นต้น

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

โดยทั่วไป สังคมจะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแบบที่เรียกว่าเปลี่ยนแปลงอย่างหน้ามือเป็นหลังมือหากการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ย่อยๆ (Social relations) ตัวอย่างเช่นความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ เป็นต้น และถ้าความสัมพันธ์ทั่วไปที่กล่าวถึงนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เป็นระยะเวลานานๆ ก็อาจมีผลให้ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบแผนหรือความสัมพันธ์ระดับ โครงสร้างของสังคมจริงๆ เปลี่ยนแปลงไปได้ ซึ่งก็คือว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันแล้ว อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ย่อยนี้จะมีการมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอแต่ความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้างจะยังไม่เปลี่ยนแปลงไปทั้งนี้เพราะอาจจะมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ถือปฏิบัติเกิดขึ้นมาแทนที่ทำให้สังคมอยู่ในสภาพที่สมดุลเคลื่อนที่ต่อไปได้ นอกจากนี้สังคมที่ไม่มีการติดต่อกับสังคมอื่นแล้วอาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย ทั้งนี้เป็นเพราะยังไม่เห็นตัวอย่างสังคมอื่นที่ดีหรือแตกต่างไปจากตน การไม่เห็นตัวอย่างมีผลทำให้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมดั้งเดิมของตนอีกด้วย อาทิ เช่น สังคมดั้งเดิมในทวีปแอฟริกา หรือชาวเกาะบางแห่งในมหาสมุทรแปซิฟิก เป็นต้น

ระดับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างน้อยมีด้วยกัน 2 ระดับ คือ

1. ระดับกลุ่มคนย่อยๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกลุ่มอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปทัสถานและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมได้

2. ระดับสถาบันหรือระดับองค์การ การเปลี่ยนแปลงระดับนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสถาบันครอบครัว สถาบันทางเศรษฐกิจหรือสถาบันการเมืองและการปกครอง เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมได้ เช่นเดียวกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมิใช่การเปลี่ยนด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงของทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิตการแจกจ่ายเศรษฐกิจ ในบรรดาสมาชิกของเหล่าสังคมเหล่านี้ซึ่งเราอาจจะมองเห็นได้ในรูปของแบบอย่างหรือระบบของการมีอำนาจ เช่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย สังคมนิยมหรือเผด็จการ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอาจส่งผลสะท้อนต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่และผลสรุปก็คือเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในเมื่อเราถือว่าสังคมก็คือพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นได้ปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงจากเวลาหนึ่งถึงอีกเวลาหนึ่งซึ่งเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงไม่มีการควบคุมเร่งรัดและมีไว้มีเป้าหมายแต่อย่างใด เราเรียกว่า **วิวัฒนาการ** การวิวัฒนาการทางสังคมจึงอาจเป็น

การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการหรือไม่ต้องการก็ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงที่สังคมของเรากำลังต้องการก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การพัฒนา (Development) ทั้งนี้ก็เพราะว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายรวมทั้งการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงไว้ตามระยะเวลาที่สามารถกำหนดไว้ด้วย

เครื่องชี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงคือ การเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของสิ่งหนึ่งเมื่อเวลาต่างกัน สิ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือ เราทราบได้อย่างไรว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า เรามุ่งพิจารณาในระดับพฤติกรรมของบุคคล คือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลหรือกลุ่มคนนั่นเอง ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะมีลักษณะบทบาท (Role) ที่ถูกกำหนดโดยสถานภาพทางสังคมจะนั้นบทบาทที่แสดงออกจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายความว่าคนและกลุ่มคนในสังคมต่างก็มีสถานภาพต่างๆ กัน พฤติกรรมที่แสดงออกจะสอดคล้องกับบทบาทที่กลายเป็นสถาบันแล้ว (Institutionalized ideal role) อันจะเป็นรากฐานที่คาดหวังไว้ว่าควรจะมีบทบาทอย่างไรบ้างและเมื่อใดบทบาทอันหนึ่งได้แปรเปลี่ยนไปในระยะเวลาที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในด้านปริมาณหรือคุณภาพ หรือทั้งสองอย่างก็ตามเมื่อนั้นแสดงว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นแล้ว ตัวอย่างเช่น เมื่อสมัยก่อนสถานภาพหลักของหญิงไทยเป็นแม่บ้าน บทบาทก็คือดูแลบ้าน ดูแลลูกๆ แต่ในสภาพปัจจุบัน สถานภาพหญิงไทยไม่ได้เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียว อาจเป็นครู ผู้จัดการบริษัท รัฐมนตรี ฯลฯ บทบาทของหญิงไทยก็มีมากขึ้น นิ่งแสดงให้เห็นว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแล้ว หรือในการสอนของครูอาจารย์ในสมัยก่อนนั้น ครูส่วนใหญ่จะสอนโดยการพูดและเขียน แต่ในปัจจุบัน บทบาทนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ครูสอนด้วยอุปกรณ์ทันสมัยชนิดต่างๆ นอกไปจากการพูดและเขียน มีการใช้วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของบทบาทครูเกิดขึ้นแล้ว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมใดๆก็ตามก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะกลายเป็นสถาบันเสียก่อน (Institutionalize) ซึ่งย่อมเป็นผลจากการต่อสู้กันระหว่างพลังทางสังคมที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นกับพลังทางสังคมที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงซึ่งก็ย่อมเป็นผลมาจากการประดิษฐ์คิดค้น (Invention) การขัดแย้ง (Conflict) การแข่งขัน (Competition) การปรับปรุง (Assimilation and Enculturation) หรือการควบคุมทางสังคม (Social control) เมื่อใดแรงของการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่าก็จะนำมาซึ่งลักษณะของสถาบัน (Institution) เมื่อนั้นเราจึงถือว่าสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงและได้มีกิจกรรม (Activity) เพื่อการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและสัมฤทธิ์ผลในระยะเวลาที่หวังถือได้ว่ามีการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

โดยที่นักสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มองสังคมเป็นระบบการทำงาน (System of Action) การเปลี่ยนแปลงใดๆที่จะเกิดขึ้นในระบบสังคมหนึ่งๆ ก็ย่อมจะสามารถพิจารณาสาเหตุออกได้เป็น 2 ประการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากภายในระบบของสังคมเอง
2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากภายนอกของระบบของสังคม

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากภายในระบบของสังคมเองนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงใดๆที่เกิดขึ้นจากการทำงานของระบบเองไม่มีพลังภายนอกเข้ามาบีบบังคับ และตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ยังแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

ก. การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ในสังคมการประดิษฐ์คิดค้นนี้เป็นการนำเอาเทคนิควิธีการหรือความคิดที่มีอยู่เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่เดิมแล้วสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาการประดิษฐ์คิดค้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป คือมีการผสมผสานปรับปรุงอย่างต่อเนื่องกันการประดิษฐ์คิดค้นนี้ยังจำแนกออกไปได้อีก 2 ประการ คือ การประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ (Technological invention) อันได้แก่ รถยนต์ โทรทัศน์ เครื่องบิน หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม (Social invention) ได้แก่ การคิดสร้างกฎหมายใหม่ๆ ขนบประเพณีหรือธรรมเนียมใหม่ๆ ทัศนคติศาสนาใหม่ๆ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาไม่ว่าจะด้านวัตถุหรือทางสังคมก็ตามก็ไม่ใช่ง่าย ในสังคมต่างๆ นักคิดเหล่านี้มีไม่มากนัก ดังนั้นผลกระทบที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในสังคมนั้นๆ เองจึงมีน้อย

ข. การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ of สังคมได้อย่างไม่ครบถ้วน (Imperfect socialization) การอบรมสั่งสอนสมาชิกผู้เยาว์ของสังคมนี้แต่เดิมมาเป็นหน้าที่ของครอบครัว โดยเฉพาะแต่ในสภาพปัจจุบันได้มีสถาบันการศึกษารับช่วงไปอบรมสั่งสอนอีกที่หนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันได้ทำให้พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวมากขึ้น จะกลับบ้านก็เย็นค่ำ เวลาที่จะได้พบปะพูดคุยจาอบรมสั่งสอนบุตรหลานก็มีน้อยลง ภาระนี้จึงตกไปอยู่กับคนแก่ คนใช้ และโรงเรียน สำหรับกรณีโรงเรียนนั้นถ้าสถาบันการศึกษาอันเป็นที่หวังของพ่อแม่ได้ละเลยในหน้าที่นี้ ก็ย่อมทำให้ผู้เยาว์ที่จะเป็นสมาชิกของสังคมต่อไปขาดความรู้ความเข้าใจไว้วัฒนธรรมของสังคม อันมีผลต่อพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้

นอกจากนี้ในบางครั้งพ่อแม่ที่เป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนผู้เยาว์โดยตรงออกไปทำงานนอกบ้านคงทิ้งให้บุตรหลานของตนต้องอยู่กับคนแก่ที่เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือคนรับใช้จะทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น และอาจเลียนแบบนิสัยของ ปู่ ย่า ตา ยาย อันเป็นการเลียนแบบพฤติกรรม ข้ำมรุ่ม กล่าวคือการปลูกฝังลักษณะคนรุ่มใหม่จากวัฒนธรรมของคนรุ่มเก่า ทำให้คนรุ่มใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมไม่ถูกต้อง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสังคมที่เขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไปในอนาคตได้ เพราะฉะนั้นเราจะสังเกตได้ แม้ว่าสังคมนั้นๆ จะไม่มีการประดิษฐ์คิดค้นอะไรเลย แต่สังคมก็ยังมีเปลี่ยนแปลงอยู่ดี เพราะสาเหตุอันเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนที่ไม่สมบูรณ์นี้เอง

2. การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากภายนอกระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุจากภายนอกระบบสังคมนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการติดต่อกัน อันเป็นกระบวนการที่มีทั้งการให้และการรับ ทั้งนี้เพราะว่าตามปกติจะมีการปะทะสังสรรค์กันระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่เข้ามาติดต่อกันการเปลี่ยนแปลงจากสาเหตุนี้ปรากฏให้เห็นหลายรูปแบบซึ่งในที่นี้จะจำแนกออกเป็น 2 ประการ คือ

ก. การแพร่กระจาย (Diffusion) การแพร่กระจายหมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมอื่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่มาจากการแพร่กระจายตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยได้รับเอาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกายสวมเสื้อนอก ผูกเนคไท สวมกระโปรง สวมรองเท้าส้นสูง หรือการที่คนไทยรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอินเดียในด้านพระพุทธศาสนา เราเอาค่านิยมในด้านความขยันอดทนการเอาประโยชน์จากคนอื่นจากวัฒนธรรมจีน เป็นต้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีทั้งในด้านที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ การที่วัฒนธรรมแตกต่างกันมาปะทะกันก็จะเกิดการเปรียบเทียบและวัฒนธรรมเด่นก็จะแพร่กระจายไปเมื่อคนส่วนใหญ่เห็นว่าดีก็จะรับเอาปฏิบัติโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านวัตถุนั้นง่ายกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นอกจากนี้การสื่อสารคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วในปัจจุบันมีส่วนช่วยทำให้การแพร่กระจายเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

ข. การยืมทางวัฒนธรรม (Cultural borrowing) ในปัจจุบันได้มีการขอยืมกันทางวัฒนธรรมระหว่างมิตรประเทศการยืมวัฒนธรรมนี้จะมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนเปลี่ยน (Exchange) เมื่อมีการยืมแล้วจะมีการนำเอามาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น สังคมของไทยเราในปัจจุบันได้มีการยืมวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้มากมาย ทั้งภาษาพูด การแต่งกาย ทักษะคดี ค่านิยม ลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตย รถยนต์ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมตะวันตกนี้เมื่อราวๆ 2,000 ปีมาแล้ว เมื่อเทียบกับวัฒนธรรมอินเดีย และกรีก วัฒนธรรมตะวันตกยังด้อยอยู่มากวัฒนธรรมตะวันตกยืมวัฒนธรรมจากกรีก และ

อินเดีย แต่มาในปัจจุบันนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะวัฒนธรรมตะวันตกเด่นขึ้นมาก เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีมีระบบวิชาการที่ก้าวหน้ากว่าวัฒนธรรมเด่นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ประโยชน์ทางวิชาการได้ดีมาก อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมเด่นสมัยหนึ่งอาจเป็นวัฒนธรรมด้วยอีกสมัยหนึ่งก็ได้

2.1.2 ทฤษฎี

-ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

สมศักดิ์ ศรีตันติสุข (2536:46-48) ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างนิยมของพาร์สันสรุปได้ว่าการกระทำนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายเวลาศึกษาระบบสังคมด้วยการกระทำ คือ การกระทำร่วมกันระหว่างผู้กระทำ ซึ่งหมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่างๆและรู้จักควบคุมสถานการณ์และวิธีการต่างๆ เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ สถานการณ์นั้น หมายถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดหมายและดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดหมายนั้นๆและแนวความคิดของผู้กระทำ อันหมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐานและความคิดอื่นๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพลใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆไปสู่จุดหมาย

ในการกระทำระหว่างผู้กระทำหรือความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนั้นสามารถวิเคราะห์ บุคคลต่างๆ ในชุมชนได้ว่า การจะเกิดเป็นระบบสังคมนั้น ต้องมาจากเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ

1. ผู้กระทำมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสภาพและบทบาทของตนเอง
2. ระบบสังคมพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสังคมโลก ระบบนั้นเกิดจากระบบต่างๆ 6 ระบบ คือ
 - (1) ระบบการติดต่อ มีภาษาเป็นสื่อสำคัญในการเกิดการกระทำระหว่างกัน
 - (2) ระบบการรักษาขอบเขตทางสังคมจะต้องมีการควบคุมรักษาความสมดุลในสังคม เพื่อให้สมาชิกในระบบสังคมมีส่วนร่วมในบรรทัดฐาน ค่านิยม ค่าเชื่อ ฯลฯ
 - (3) ระบบบุคลิกภาพวัฒนธรรม สังคม เป็นระบบที่เกื้อกูลความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน
 - (4) ระบบควบคุมทางสังคม มีความจำเป็นเพื่อให้สมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานในสังคม
 - (5) ระบบการอบรมขัดเกลา มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของสมาชิกในสังคม ไปยังสมาชิกรุ่นต่อไป
 - (6) ระบบมีสภาวะความเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน ซึ่งเกิดจากบุคคลมีการยอมรับ ค่านิยม ความเชื่อ และซึมซับในบุคลิก การบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมและบุคลิก

การที่สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานเพราะบทบาทในการถ่ายทอดคุณค่า บุคลิกภาพของบุคคลนั้นขณะเดียวกันการกระทำของบุคคลก็เป็นผลมาจากความสมัครใจที่จะกระทำเพื่อ ไปสู่จุดหมายที่กำหนดโดยวิธีการต่างๆ ซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อ ค่านิยม และมีสถานการณ์ต่างๆ เป็นเครื่องบ่งชี้หรือเงื่อนไขในการแสดงพฤติกรรมเพื่อความเหมาะสมกับระบบของสังคม ซึ่งระบบของสังคมที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นบทบาท องค์กร สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลาานพอสมควร
2. ระบบสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคมเพื่อป้องกันการแทรกซ้อนหรือทำลายจากระบบอื่น
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ขึ้น ในระบบก็เพื่อการอยู่รอดหรือทำหน้าที่ที่ดียิ่งขึ้น
4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่ในการรักษาคุณภาพของสังคม
5. ระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคมก็อาจสลายกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนระบบใหม่

โดยสรุปทฤษฎีโครงสร้างหน้าและหน้าที่เน้นการกระทำในสังคมดังนั้น ในชุมชนจะมี ส่วนหรือหน่วยหรือระบบย่อยทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ ระบบ เพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมี ระเบียบ ซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดหมายของสังคม

-ทฤษฎีสัญลักษณ์นิยม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550:2-13) กล่าวว่ามนุษย์ในฐานะผู้สร้างโลก สร้างสังคมด้วยการสร้างความหมายของสิ่งต่างๆ ในรูปลักษณะสิ่งต่างๆ รวมทั้งเรื่องอำนาจจึงเป็นเรื่องของ

สัญลักษณ์ที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในชุมชนหรือสังคมจะต้องเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความหมายในข้างต้น เมื่อยอมรับหรือเป็นที่รู้จักกันในความหมายทั่วไปแล้ว (เหมือนกับรู้ความหมายของภาษาที่ใช้กัน) ก็ยังมีลักษณะที่ไม่แน่นอนตายตัวอาจมีความหมายต่างกันไปตามกาลเวลา สถานที่หรือสถานการณ์และบุคคลหรือกลุ่มคนนั้นคือยังจะต้องมีการตีความกันอยู่ต่อไปว่าในเวลา สถานการณ์หรือสถานที่เช่นนั้นจะมีความหมายว่าอะไรดังนั้นอำนาจฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปฏิบัติการจึงเป็นเรื่องของการตกลงทั่วไปเป็นกระบวนการที่ไม่คงที่ มีการเคลื่อนไหวเป็นกฎระเบียบ หรือข้อบังคับ คำสั่งแล้วก็ตามความสำเร็จของการบังคับใช้อำนาจของฝ่ายบริหารจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการยอมรับของฝ่ายปฏิบัติการซึ่งการที่ฝ่ายปฏิบัติการจะยอมรับความหมายของฝ่ายบริหารก็จะขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ หรือผลประโยชน์ของฝ่ายปฏิบัติการด้วย การยอมรับความหมาย (อำนาจ) ของฝ่ายบริหารหรือไม่จึงมีความหมายคล้ายกระบวนการต่อรองผลประโยชน์สัญลักษณ์ทางสังคมปัจจัยเรื่องผลประโยชน์ไม่ได้เป็นจุดเด่นจุดสำคัญความสำคัญไปอยู่ที่การยอมรับความหมายของสัญลักษณ์ ซึ่งคืออำนาจของฝ่ายบริหาร

Durkheim (1912) ได้พูดถึงหน้าที่ของศาสนามีหน้าที่ 3 ประการ คือ

1. มีหน้าที่สงเคราะห์สังคม กล่าวคือ ช่วยปิดป่า บรรเทาความทุกข์ร้อน ความขัดแย้ง ความคับข้องใจของคนในสังคม ทำให้คนมีจิตใจดี และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ใครมีปัญหา เช่น ยากจน เจ็บป่วย ฟังใครไม่ได้ ก็จะหันเข้าหาศาสนา และสวดอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอให้ช่วยเหลือให้พ้นทุกข์
2. ทำหน้าที่เป็นกฎหมายของสังคม ช่วยจัดระเบียบสังคมให้ดีดี และเรียบร้อยเป็นระบบระเบียบ ในสมัยก่อนๆ และสมัยศักดินาบรรพัตร์ สังคมยังไม่มีกฎหมายใช้ แต่สังคมก็ไม่ระส่ำระสายเพราะคนเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษคนผิด โดยผู้นำศาสนาเป็นทูตศาสนา คอยห้ามไม่ให้มนุษย์ประพฤติล่วงเกินกันและกัน
3. สร้างความเป็นปรึกแผ่นและความสามัคคีกลมเกลียวในมวลหมู่มนุษย์ กล่าวคือเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบใดๆ ขึ้นในสังคม คนจะมารวมกันทำพิธีทางศาสนา การกระทำการใดๆ ถ้าทำเพื่อศาสนาแล้ว คนจะหันเข้ามาร่วมมือกันเสมอ

ส่วน Malinowski (1995), Marrett (1909), Tylor (1958), Frazer (1955) , RadcliffeBrown (1965) , Leach (1976), Levi-Strauss (1966) ฯลฯ ล้วนเห็นพ้องต้องกันว่า ศาสนาทำหน้าที่สื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้มนุษย์

กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีกำลังใจ ไม่มีความหวาดกลัวธรรมชาติ กลุ่มนักมานุษยวิทยาจึงสรุปว่าศาสนาก็คือ ระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งนั่นเอง

ศาสนา คือ ระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งที่เป็นระบบความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ที่มนุษย์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับตั้งแต่เกิดจนตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจซึ่งบุคคลแสดงออกมาทางความเชื่อ และความเชื่อนี้เองที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาในหลายๆรูปแบบ Van Ball (1971:50) คิดว่าศาสนาเป็นระบบสังคมสงเคราะห์ คือช่วยขจัดความกลัวของบุคคลของมนุษย์ให้หมดสิ้นไปได้

Freud (1950) คิดว่าศาสนาเป็นตัวรองรับความผิดของมนุษย์ (Projection of Cult) นั่นก็คือ ถ้าคนเราทำอะไรที่ขัดต่อความรู้สึกของคนทั่วไปหรือผิดต่อศีลธรรมอันดีงามของสังคมและกลัวสังคมจะประณาม เพื่อไม่ให้สังคมประณามมนุษย์ก็มักจะโยนความผิดไปให้ศาสนา โดยอ้างว่าที่เข้าไปเพราะเป็นความประสงค์ของพระเจ้า เป็นการปลอบใจตนเองว่าตนนั้นไม่ผิดและเป็นการป้องกันการถูกสังคมลงโทษและประณาม เหตุผลของ Freud เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

จะเห็นได้ว่าความหมายของศาสนาโดยสรุปจากการวิเคราะห์ทั้งหมดนี้ก็คือ กำลังใจ (Will-Power) ซึ่งเกิดจากการไม่กลัว การรู้จักเอาชนะธรรมชาติได้โดยใช้วิทยาศาสตร์ ทำให้คนไม่กลัวภัยธรรมชาติอีกต่อไป แต่การเช่นสรวงกราบไหว้ บูชาธรรมชาติของคนสมัยเก่าก่อนก็ก่อให้เกิดกำลังใจและทำให้เลิกกลัวธรรมชาติได้เช่นกัน การสมมุติให้มีพระเจ้า (God) มาเผชิญหน้ากับภัยธรรมชาติแทนมนุษย์ มนุษย์ก็สบายใจและมีกำลังใจทำอะไรๆ ก็ได้ คนที่มีกำลังใจจะทำสิ่งใดก็ย่อมสำเร็จจุลวงด้วยดีเสมอ (นิตยพจน วรณศิริ 2550:240)

-ทฤษฎีปฏิวธรณนิยม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550:2-26,2-27) กล่าวว่ามนุษย์แต่ละคนมีความต้องการอะไรหลายอย่างในชีวิต แต่ตัวเองไม่สามารถจะสนองความต้องการของตนเอง ด้วยตนเองทั้งหมดได้ จะต้องอาศัยผู้อื่นมาช่วยสนองความต้องการเหล่านั้นด้วยจึงจะครบ นอกจากนั้นมนุษย์แต่ละคนยังต้องการผลตอบแทนจากการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ จากผู้อื่น จึงต้องเข้าสู่สัมพันธ์หรือติดต่อกับผู้อื่น และเนื่องจากแต่ละคนต้องการผลประโยชน์ตอบแทนมากที่สุดจากสิ่งทีตนนำไปแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น จึงจำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนในการแลกเปลี่ยนที่ดีมีความยุติธรรมขึ้น จะควบคุมความประพฤติของกันและกัน กฎระเบียบที่อำนวยความสะดวกสูงสุดจะช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพให้ดำรงอยู่ได้นานมั่นคง

สิ่งที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนอาจเป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ข้าวปลาอาหาร ของใช้ เครื่องมือ เครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องประดับ หรือเครื่องกีฬาันทนาการ และสิ่งที่ไม่เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ความหวังใจ ความปรารถนาดี มิตรภาพ ความสุขทางกายทางใจ ความสบายกายสบายใจและสบายสมอง ความรู้ความคิด ข่าวสาร ข้อมูล และคำปรึกษา มนุษย์ทุกคนต้องการสิ่งเหล่านี้ทุกอย่าง ของที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเหล่านี้ มีความสำคัญต่อมนุษย์ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน จึงเป็นสิ่งบังคับให้มนุษย์ต้องติดต่อสัมพันธ์และดำรงความสัมพันธ์เอาไว้ トラบเท่าที่ความสัมพันธ์ยังอำนวยความสะดวกโยชน์มากที่สุด

ความสัมพันธ์ทางสังคม ตามแนวทฤษฎีนี้มีได้ตั้งแต่ระหว่างมนุษย์สองคนซึ่งให้และรับผลตอบแทนต่อกันโดยตรง ไปจนถึงระหว่างคนหลายคน ซึ่งการให้และการรับเป็นไปโดยอ้อม ความสัมพันธ์ซับซ้อนและเข้าใจยาก แต่บุคคลที่อยู่ในความสัมพันธ์ก็มีความเชื่อศรัทธาจึงได้คงอยู่ในความสัมพันธ์และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม เพราะคาดว่าจะได้รับผลตอบแทนจากความสัมพันธ์นั้น สังคมจึงดำรงอยู่ได้

ประพจน์สำคัญบางประการจากทฤษฎีนี้อาจมีดังนี้

1. เพราะมนุษย์มีความต้องการมาก แต่ไม่ตอบสนองเองได้ทั้งหมด มนุษย์จึงต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. ความสัมพันธ์ทางสังคม ขึ้นอยู่กับความต้องการของมนุษย์และกฎระเบียบอันยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน
3. คนที่มีสิ่งของที่ผู้อื่นต้องการมาก อยู่จำนวนมาก เป็นคนชั้นสูงของสังคม
4. สิ่งของที่ผู้อื่นต้องการมากเท่าใด ยังมีราคาค่างวดมากเท่านั้น
5. คนยังมีของหายากมากเท่าใด ยังมีอำนาจ มีเกียรติและอิทธิพลมากเท่านั้น
6. อำนาจของ ก.เหนือ ข. เท่ากับระดับความต้องการสิ่งของจาก ก.ของ ข. ในเมื่อ ข. ไม่สามารถจะสนองความต้องการของตนจากแหล่งอื่น
7. ปัญหาสังคมเกิดจากโครงสร้างสังคม ไม่อำนวยความสะดวกต่อสมาชิกสังคมอย่างทั่วถึงยุติธรรม

-ทฤษฎีความทันสมัย

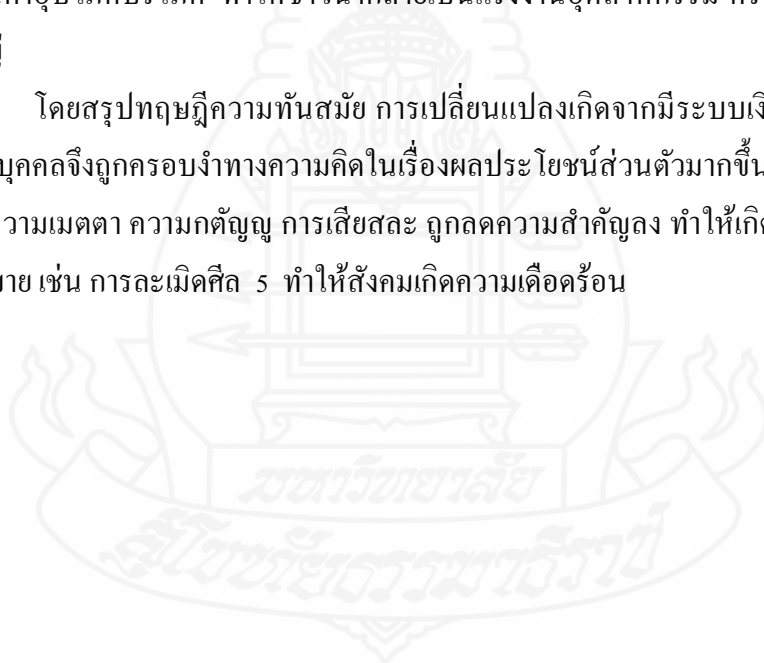
สจีวิต (Steward, 1967) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบท หรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง เขาได้มีโครงการสร้างการศึกษากระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไร่ชาวนาในท้องถิ่นต่างๆ เขาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมสำหรับการศึกษา คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าชีวิต เมื่อระบบเงินตราเข้ามาในสังคมประเพณีปัจเจกบุคคลจะถูกครอบงำด้วยความคิดเรื่องกำไรและผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม การช่วยเหลือตอบแทนจะถูกลดความสำคัญลง

2. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจากการที่คนรุ่นหลังมีคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างออกไป ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคนที่ต่างรุ่นกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและทำให้ความสมานฉันท์ของชุมชนลดลง

3. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ ชาวนาชาวไร่อาจสูญเสียที่นาอันเนื่องจากหนี้สินที่เป็นผลจากการลงทุนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบภาคสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ทำให้ชาวนากลายเป็นแรงงานอุตสาหกรรม หรือแรงงานการเกษตรขนาดใหญ่

โดยสรุปทฤษฎีความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงเกิดจากมีระบบเงินตราเข้าในผู้สังคมประเพณี บุคคลจึงถูกครอบงำทางความคิดในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น เกิดความเห็นแก่ตัว ความรัก ความเมตตา ความกตัญญู การเสียสละ ถูกลดความสำคัญลง ทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมาอย่างมากมาย เช่น การละเมิดศีล 5 ทำให้สังคมเกิดความเดือดร้อน

2. คติธรรมทางพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

ในสมัยต้นปฐมกัป มีพญากาเผือก 2 ตัวผิวเมียทำรังอยู่ที่ต้นมะเดื่อริมฝั่งแม่น้ำคงคา อันเป็นธรรมชาติสถานทีรื่นรมย์ ในเวลาต่อมาพระโพธิสัตว์ได้ทรงปฏิสนธิเกิดในครรภ์ แม่พญากาเผือกพร้อมกันถึง 5 พระองค์ เมื่อครบไตรมาสแม่กาเผือกก็เกิดออกไข่ ณ ที่รัง ต้นมะเดื่อจำนวน 5 ฟอง (สถานที่นี้ในกาลต่อมาเรียกชื่อว่า วัดพระเกิด) แม่กาเผือก คอยเฝ้าฟักดูแลรักษาไข่ด้วยความทะนุถนอมเป็นอย่างดี ครั้นอยู่มาวันหนึ่งพญากาเผือก ได้ออกไปหากิน ถิ่นแดนไกล ได้ไปถึงสถานที่ หนึ่งอันอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธรรมชาติ พืชพรรณธัญญาหาร แม่กาเผือกได้ผลิตผลิตินหากินอาหาร ชื่นชม ธรรมชาติอันรื่นรมย์จนมีค้ำ พอดีฝนตกฟ้าคะนองพายุใหญ่พัดกระหน่ำทำให้มีดกริมทั่วไปหมด ทำให้พญากาเผือก หาหนทางออกไม่ถูกจึงหลงในบริเวณสถานทีนั้นๆ (สถานที่นั้นต่อมา จึงได้ชื่อว่า เวียงกาหลง) แม่กาเผือกได้พักอยู่ที่เวียงกาหลงคืนหนึ่ง รุ่งอรุณเบิกฟ้า แม่กาเผือกจึงรีบถลาบินกลับสถาน ทีพัก ณ ที่รังต้นมะเดื่อริมฝั่งแม่น้ำ แต่ปรากฏว่ากิ่งไม้มะเดื่อ ที่ทำรังอยู่ได้ถูกลมพายุใหญ่ พัดหักล้มลงไปในแม่น้ำ แม่กาเผือกตกใจรีบบินถลาหาลูกไข่ทั้ง 5 ในแม่น้ำ แต่ อนิจจาหาเท่าไรก็ไม่พบ แม่กาเผือกพยายามหาไข่ลูกของตนไปในทุกสถานที ตามลำน้ำจนเหนื่อยอ่อนเมื่อยล้า ด้วยความ โศกเศร้าเสียใจในความรักลูกอย่างสุดซึ้ง จึงไม่สามารถระงับความอาลัยทุกข์ได้ในที่สุดก็สิ้นใจ ไปอย่างน่าสงสาร ด้วยอาณิสย์ที่มีความเมตตารักลูกอันบริสุทธิ์ กับทั้งที่ลูกของแม่กาเผือก เป็น โพธิสัตว์ถึง 5 พระองค์ จึงเป็นบุญกุศลหนุนส่งให้แม่กาเผือกตายไปเกิดอยู่แดนพรหมโลก ชั้นสุทธาวาสมีวิมานทองคำสดไสบริสุทธ์ ซึ่งดงามตระการตา ได้พระนามชื่อว่า **มติกามหาพรหม** จักได้เป็นผู้ถวายอัญชะบริขารบวชแก่ลูกทั้ง 5 พระองค์ เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนไข่ทั้ง 5 ได้ถูกลมพัดตกน้ำไหลไปในสถานทีต่างๆ

ไข่ฟองที่ 1 มีไก่เก็บไปดูแลรักษา

ไข่ฟองที่ 2 แม่นาคราชเก็บไปดูแลรักษา

ไข่ฟองที่ 3 แม่เต่าเก็บไปดูแลรักษา

ไข่ฟองที่ 4 แม่โคเก็บไปดูแลรักษา

ไข่ฟองที่ 5 แม่มารสหัสเก็บไปดูแลรักษา

ครั้งในกาลเวลาต่อมา พระโพธิสัตว์ ทั้ง 5 ก็ประสูติออกจากไข่ทั้ง 5 ปรากฏเป็นมนุษย์ รูปร่างสวยสดงดงาม ทั้ง 5 พระองค์ ในเวลาเดียวกันตามลำดับของแม่เลี้ยงทั้ง 5 ที่นำไปเก็บ ดูแลรักษา พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ได้เจริญเติบโตอยู่กับแม่เลี้ยงด้วยความกตัญญู จึงรู้ทำหน้าที่ ทุกอย่างทดแทนบุญคุณ

แม่เลี้ยงเป็นอย่างดีจนถึงอายุได้ 12 ปี ด้วยบุญกุศลเก่าหนุนส่ง ก็มีจิตคิด ที่จะออกบวชเนกขัมมบารมี เป็นฤๅษีอยู่ในป่าจึงได้อำลาแม่เลี้ยงของตนเหมือนกันทั้ง 5 พระองค์ ฝ่ายแม่เลี้ยงถึงจะมีความรัก ความอาลัยในลูกสักเพียงใด แต่ก็ไม่ขัดความประสงค์เจตนาที่เป็น บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ของลูกจึงได้ออนุญาติให้ลูกไปบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญบารมีอยู่ในป่าด้วยความ อนุโมทนา ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ ของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์ ที่มุ่งมั่นจะบำเพ็ญบารมี พระโพธิญาณ เพื่อเป็นพระพุทธรเจ้าโปรด สัตว์โลก ให้พ้นจากกองทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสาร แม่เลี้ยง ทั้ง 5 เห็นปณิธาน อย่างนั้นจึงฝากนามของ แม่เลี้ยง ไว้กับลูกเพื่อเป็นอนุสรณ์ ดำเนินไว้แก่โลกต่อไปในภาคหน้าเมื่อลูกได้ตรัสรู้เป็นพุทธรเจ้า เพื่อให้ธรรมะกับมวลมนุษยโลกแล้วตามลำดับ

พระนามดังนี้

1. องค์ที่ 1	มีพระนามว่า พระกกุสันโธ	เพราะตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นไก่
2. องค์ที่ 2	มีพระนามว่า พระโกนาคมโน	เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นนาค
3. องค์ที่ 3	มีพระนามว่า พระกัสสโป	เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นเต่า
4. องค์ที่ 4	มีพระนามว่า พระโคตโม	เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นโค
5. องค์ที่ 5	มีพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรย	เพราะตามนามแม่เลี้ยงที่ เป็นราชสีห์

มีพระนามตามที่กล่าวมาแล้วนั้นทั้ง 5 พระองค์ จึงเป็นที่มาของคำว่า **นโมพุทธรายะ**

ในกัปนี้ได้ชื่อว่าภทรกัปเป็นกัปที่เจริญที่สุดเพราะมีพระพุทธรเจ้าเกิดขึ้นในโลกนี้ถึง 5 พระองค์

มีพระนามตามที่กล่าวมาแล้วนั้นทั้ง 5 พระองค์ จึงเป็นที่มาของคำว่า **นโมพุทธรายะ**

นะ	คือ	พระกกุสันโธ
โม	คือ	พระโกนาคมโน
พุท	คือ	พระกัสสโป
ธา	คือ	พระโคตโม
ยะ	คือ	พระศรีอริยเมตไตรย

จนเป็นคาถาสืบต่อกันมาเป็นพุทธรบูชาแก่พระพุทธรเจ้าทั้ง 5 พระองค์

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์ เมื่อออกบวชเป็นฤๅษีได้บำเพ็ญเพียรพระกัมมัฏฐาน จนสำเร็จญาณ อภิญญาสมบัติ จึงสามารถเหาะไปหาอาหาร ผลไม้ด้วยฤทธิ์ทุกพระองค์อยู่มาวันหนึ่งได้เหาะไปหา อาหารผลไม้ และ บำเพ็ญเพียรธรรมที่ป่าดอยสิงคุตตระ ณ ใต้ต้นนิโครธอันร่มเย็นด้วยกิ่งไม้สาขา ใหญ่ด้วยเหตุปัจจัยในกุศลบารมีธรรม ฤๅษีทั้ง 5 ได้มาพบกัน ณ ที่ นี้ โดยไม่ได้นัดหมาย รู้จักกันมา ก่อน จึงสอบถามความเป็นมาของกันและกัน จึงได้รู้แต่ว่า แต่ละองค์มีแต่แม่เลี้ยง แม่ที่แท้จริงอยู่ที่ ไหนก็ไม่รู้ ฤๅษีทั้ง 5 จึงได้ร่วมกันตั้ง สัจจะอธิฐาน ขอให้ได้พบแม่บังเกิดเกล้าที่แท้จริง ด้วยอำนาจ

ลัจจะอธิฐาน ธรรมอันบริสุทธิ์ของ ฤๅษีทั้ง 5 จึงดังก้องไปถึงพรหมโลกเป็นเหตุให้ท้าวฆตึกา
 มหาพรหมซึ่งเป็นแม่กาเผือกตาย และได้มาเกิดเป็นพรหม ทราบเหตุการณ์ทั้งหมด จึงจำแลงเพศเป็น
 แม่กาเผือกขนสวยงาม ยิ่งนัก มาปรากฏอยู่ข้างหน้าฤๅษีทั้ง 5 ฝ่าย ฤๅษีทั้ง 5 ก็รู้ด้วยญาณ ทศนะทันที
 ว่า นี่แหละ เป็นแม่บังเกิดเกล้าที่แท้จริง จึงสอบถามแม่กาเผือกถึงความเป็นมาตั้งแต่ต้นว่า เรื่อง
 เป็นมาอย่างไร แม่กาเผือกจึงเล่าความเป็นมาแต่หนหลังครั้งทำรังอยู่ต้นมะเดื่อฝั่งแม่น้ำคงคา อยู่มา
 วันหนึ่ง ได้ออกมาหาอาหารกินถิ่นแดนไกลถึงสถานที่หนึ่งซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์
 ธัญญาหาร เป็นธรรมชาติอันสวยงามสงบร่มเย็น บังเกิดพายุใหญ่ ได้พัดกิ่งไม้ฝนตกฟ้าคะนอง จน
 มือค้ำจึงหลงทางอยู่หาทางออกไม่ถูก จนกระทั่งอรุณรุ่งวันใหม่ฝนฟ้าพายุสงบลง จึงรีบบินกลับมาที่
 พักมหาลูกที่รังด้วยความเป็นห่วง แต่ปรากฏว่าคืนที่ผ่านมาฝนตกหนัก พายุใหญ่ได้พัดกิ่งไม้มะเดื่อ
 หักทำให้รังไข่ทั้ง 5 ลูกแม่กาเผือกตกลงไปในน้ำและได้ถูกน้ำพัด ไหลไปในที่ต่างๆ หาทำไหราก็ไม่
 พบจนหมดความสามารถ ในที่สุดด้วยความรักความอาลัย อันบริสุทธิ์ที่มีต่อลูกก็สิ้นใจตาย ได้เกิด
 เป็นพระพรหมแดนพรหมโลกชั้นสุทธาวาส มีวิมารทองคำเป็นที่อยู่ ด้วยอาณิสย์ความรักอันเมตตา
 อันบริสุทธิ์กับทั้งลูกเป็นพระโพธิญาณ มีบุญญาธิการ จึงได้เกิดมาเป็นพรหมและได้จำแลงเพศเป็น
 แม่กาเผือกให้ลูกฤๅษีทั้ง 5 ได้ทราบถึงความเป็นมาทั้งหมด เมื่อลูกฤๅษีได้ทราบเหตุ เช่นนั้นแล้วก็
 รู้สึกสลดสังเวชใจเป็นอย่างยิ่งและสำนึก ในบุญสร้างคุณอันใหญ่หลวง ของแม่กาเผือก จึงน้อมกราบ
 นมัสการ ฆตึกามหาพรหม ผู้เป็นแม่ที่ให้กำเนิดชีวิตลูกได้สร้างบุญบารมีพระโพธิญาณ จึงกราบขอ
 สัญลักษณ์อนุสรณ์ ของแม่กาเผือกผู้บังเกิดเกล้าเอาไว้บูชา พระแม่กาเผือกจึงประทานผ้าฝ้ายเป็นด้าย
 พัน เป็นตีกา สัญลักษณ์อนุสรณ์ของแม่กาเผือก ประทานให้ลูกฤๅษีทั้ง 5 ไว้ใช้เป็นไส้ประทีปจุด
 บูชาทุก วันพระ และต่อมาเป็นประเพณีจุดประทีปตีกาบูชาแม่กาเผือก ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน
 12 ลอยกระทง เป็นตำนานสืบไว้ในโลกาตลอดกาลนาน เมื่อแม่กาเผือกฆตึกามหาพรหม
 ประทาน สัญลักษณ์ ไว้ให้ลูกฤๅษีโพธิสัตว์ทั้ง 5 แล้วก็ลาลูกกลับเทวสถาน วิมานของตนบนพรหม
 โลก ตามเดิม ฤๅษีโพธิสัตว์ทั้ง 5 ต่างก็พากันตั้งหน้าบำเพ็ญเพียรรักษาศีลธรรมภาวนา มิได้ขาด ทุกวัน
 พระก็จุดประทีปตีกาบูชา พระแม่กาเผือกฆตึกามหาพรหมผู้เป็นแม่อยู่เสมอ เป็นเวลา นานหลายปี
 ชีวิตฤๅษีทั้ง 5 ก็ดับขันธได้ไปเกิดบนเทวโลกชั้นดุสิตพิภพอันเป็นที่อยู่ขององค์เทพ พระโพธิสัตว์
 ทั้งหลาย ได้สวดยทิพย์สมบัติอยู่ในที่นั่น และในกาลต่อมาก็เวียนบำเพ็ญบารมี ทุกภพชาติที่กำเนิด
 เกิดในสังสารวัฏนี้ จนบารมีเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ทั้ง 30 ทศแล้ว ก็จะได้ตรัสรู้

เป็นพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ไหนจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ฆติกามหาพรหมผู้เป็นแม่ต้นกับโลกาที่จะนำเอาบริวารคือ บาตรไตรจีวร มาถวายลูกโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์ในชาติสุดท้าย ที่จะได้เป็นพระพุทธเจ้าโปรดโลกทุกพระองค์ กาลเวลาอันยาวนานผ่านไปจนถึงปัจจุบันนี้ พระโพธิสัตว์ลูกแม่กาเผือกตันปฐมกับปีที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อให้ธรรมะกับมนุษย์โลกไปแล้วถึง 4 พระองค์

ตามลำดับดังนี้คือ

1. พระกฤษณะโธสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอายุ 4 หมื่นปี มีเขมวตินคร ของพระเจ้าเขมะ เป็นราชธานี
 2. พระโกนาคมโนสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอายุ 3 หมื่นปี มีโสภวตินครของพระเจ้าโสกะ เป็นราชธานี
 3. พระกัสสปโธสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอายุ 2 หมื่นปี มีพาราณสีนครของพระเจ้ากิงกิ เป็นราชธานี
 4. พระโคตมโธสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอายุ 80 ปี มีกบิลพัสดุ์นครของพระเจ้า สุทโธทนะเป็น ราชธานี
- ส่วนพระโพธิสัตว์องค์ที่ 5 อันเป็นลูกองค์สุดท้ายของแม่กาเผือกคือ พระศรีอริยเมตไตรย จักเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในภัทรกัปนี้จะมีอายุถึง 8 หมื่นปี ในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยนั้น สภาพสังคมมนุษย์โลกจะอุดมสมบูรณ์พูนสุขมาก เพราะผู้คนมีศีลธรรมอยู่ด้วยกันได้เมตตาธรรม มีศีล 5 บริสุทธ์ ทุกคน จึงมีทรัพย์สมบัติมาก มีอายุ ยืนยาว ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีรูปร่างสวยสดงดงาม หน้าตาผ่องใสเบิกบานด้วยกันหมด เพราะผู้คนในยุคนี้ได้สร้างบุญบารมี ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา กันมาสมบูรณ์ดีหมดและเพราะพระบารมีของพระพุทธเจ้าศรีอริยเมตไตรยที่สั่งสมบารมีเพื่อความ สันติสุขของโลกซึ่งมีพระเจ้าสังขจักรพรรดิทรงปกครองบ้านเมืองโดยชอบธรรมในเมือง เกตุมาตินคร แห่งธรรมจักรพรรดิให้คนรักษาศีล 5 ทั้งโลก

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ผู้คนจึงได้ฟังพระธรรมจักรได้ คัมภีร์ อมตะธรรมแห่งพระศรีอริยเมตไตรย ได้บรรลุเข้าถึงสวรัคณิพพานโดยแท้ทำให้ ผู้คนในยุค นั้น โชคดีที่ได้เกิดมาเพื่อสันติสุขเข้าถึงศีลธรรมอันดีงามทั้งหมด ทำให้ผู้คนพากเพียร ให้ทาน รักษา ศีล ภาวนา เพื่อจะได้ไปเกิดในพระศาสนาพระศรีอาริย์ หากเข้าสู่นิพพานยุคนี้ยังไม่ได้ ท่านก็ยังมี โอกาสได้พบพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่งอย่างแน่นอน คือพระศรีอริยเมตไตรยลูกแม่กาเผือกองค์ สุดท้าย การเกิดมาพบพระพุทธศาสนาเป็นของหายาก การเกิดมาพบพระพุทธเจ้าก็แสนยาก บางครั้ง โลกนี้ว่าง จากพระพุทธเจ้าเป็นล้านปีสัตว์โลกไม่มีโอกาสเห็น หนทางพระนิพพานด้วยเหตุนี้ ท่านานได้สอนให้ผู้คนหมั่นขยันสร้างบุญบารมี ด้วยการให้ทาน รักษาศีล ภาวนา ทำนุบำรุง รักษา

พระพุทธศาสนา ก็จะเข้าถึงศีลธรรม สันติสุข ได้ทุกคนและได้ร่วมสาธุบุญบารมีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตวิญญาณ ภูมิปัญญา และขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมืองโบราณเวียงกาหลง ปัจจุบันผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากกระแสจากโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลกระทบ ทำให้คติความเชื่อประเพณีของคนในชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เริ่มถดถอยลง อย่างเห็นได้ชัดเช่น ลูกไม้เคราพเชื่อฟัง บิดามารดา การไม่เคารพนับถือผู้สูงอายุ และตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอดแทรกคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ไว้ให้กับคนรุ่นหลังมากมายเช่น ความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณ ความเคารพนับถือผู้อาวุโส และความรักของแม่ที่มีต่อลูก ความกตัญญูของลูกที่มีต่อแม่ การตอบแทนบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณ ความอดทนอดกลั้น ความพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักที่พอใจ ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ เป็นต้น

3. คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

คติความเชื่อ จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำนานลอยกระทง กับพระเจ้าห้าพระองค์ตามคติพุทธศาสนาเถรวาทหรือหินยานจะเชื่อว่า

ในอดีตกาลมีพระพุทธเจ้าลงมาบังเกิดช่วยเหลือสัตว์โลกตามกัปกัลป์ต่างๆ รวมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์พระ โคตมะนับได้ 28 องค์ ส่วนทางคติอาจรียวาทหรือมหายานเชื่อว่ามโหฬารพุทธเจ้ามากมายนับพันองค์ที่เดียวในสยามประเทศที่ถือคติเถรวาทเชื่อว่า กาลเวลาทางศาสนาจะแบ่งออกเป็น กัป หรือ กัลป์ ต่างๆ นับโดยนำผ้าอันเบาบางประจุหมอกควันมาเช็ดดูขุนเขาที่มีขนาดกว้างหนึ่งโยชน์(หนึ่งโยชน์ เท่ากับ 16 กิโลเมตร) สูงหนึ่งโยชน์ ยาวหนึ่งโยชน์ ปีละหนึ่งครั้ง เมื่อขุนเขาเรียบจนเป็นหนึ่งเดียวกับพื้นพิภพเท่ากับเวลา 1 กัปกาลเวลาในปัจจุบันเชื่อว่า ศาสนาจะอยู่ในยุคภัทรกัป ซึ่งจะมีพระพุทธเจ้าลงมาบังเกิดถึง 5 พระองค์ ปราภฏการผูกเรื่องเป็นตำนานกล่าวถึง พญากาเผือกสองตัวผิวเมียวทำรังอยู่ บนต้นมะเดื่อริมฝั่งคงคามหานที จนบังเกิดพระโพธิสัตว์ปฏิสนธิในครรภ์ของนาง พญากาเผือก ซึ่งตกไข่ออกมาถึง 5 ฟองเมื่อถึงคราวจะบังเกิดองค์พระพุทธเจ้า กิ่งมะเดื่ออันเป็นรังกาหัก โคนลงตามแรงพายุลมขณะที่พญากาเผือกออกไปหาอาหาร ครั้นกลับมา ให้ทุกเวทนาตามหาฟองไข่ไม่เจอจนสิ้นใจ ด้วยความรักอันบริสุทธิ์ทำให้นางพญากา

เผือกไปบังเกิดยังสวรรค์ได้พระนามว่า **มติกามหาพรหม** ส่วนไขกาเผือกทั้ง 5 ได้ไหลไปตามน้ำ และมีผู้เก็บได้คือ แม่ไก่เก็บได้ฟองหนึ่ง, แม่นาคราชเก็บได้ฟองหนึ่ง, แม่เต่าเก็บได้ฟองหนึ่ง, แม่โคเก็บได้ฟองหนึ่ง และแม่ราชสีห์เก็บได้ฟองหนึ่ง ต่อมาปรากฏฟัก(ออกจากไข่)เป็นมนุษย์มีรูปร่างงดงามและเสด็จออกผนวชจนตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ จึงขนานพุทธนาม เพื่อเป็นบุญและอนุสรณ์แก่นางผู้เก็บไขรักษาไว้จนกำเนิดว่าด้วยความกตัญญู ทั้ง 5 พระองค์ ได้อธิษฐานจิตให้ได้พบนางพญากาเผือกผู้เป็นแม่อันแท้จริงก่อนการตรัสรู้ บรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งหลายพากันทอเส้นฝ้ายปั่นเป็นด้ายเส้นเป็นรอยตีนกา เพื่อรำลึกถึงคุณของบิดา-มารดาที่เคยเสวยชาติเป็นกาเผือก จุดเป็นประทีปลอยลงเพื่อบูชาพระแม่คงคาที่ช่วยปกป้องรักษาให้รอดแต่ครั้งยังเป็นไขกา และบูชาคุณพญากาเผือก โคมประทีปที่จุดจากด้ายซึ่งเส้นเป็นตีนกานั้นส่องขึ้นไปถึงมติกามหาพรหม หรือนางพญากาเผือก จนมองลงมาเห็นลูกรักที่ตั้งสัตย์อธิษฐานบูชาคุณจน โลกนาถหวั่นไหว มหาพรหมจึงเหาะลงมาพบกับลูกทั้งห้าตามแสงโคมประทีปและถวายเครื่องทรงผนวช จนทุกพระองค์สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณต่อมาสาธุชนจึงสืบทอดเป็นประเพณี **จุดโคมประทีปลอยกระทง** ทุกวันเพ็ญเดือนสิบสอง และให้ผู้เป็นมารดาทำหน้าที่ถวายเป็นบุญคุณผู้จะถือบวชสืบมาตั้งแต่บัดนั้นเวลากลับพระหากเอ๋ย **คาถา นะ โม พุท ธา ยะ** พร้อมกันไปด้วย คนโบราณถือว่าได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าคราวเดียวถึง 5 พระองค์ ซึ่งจะคุ้มครองป้องกันและปัดเป่าเภทภัย

(<http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=45a17cc8fd77d161> เข้าถึงข้อมูล วันที่ 19 กันยายน 54)

คติความเชื่อจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มี ดังนี้ คือ

- 1.ความเชื่อการบูชาประทีปโคมไฟ(การบูชาผางตะคัน)เพื่อบูชา พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์
- 2.ความเชื่อลอยกระทง
- 3.ความเชื่อเรื่องการบวชแทนคุณบิดามารดา
- 4.ความเชื่อการตั้งธรรมหลวง(เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก)
- 5.ความเชื่อการสร้างบุญบารมีเพื่อจะได้พบพระศรีอาริยมตไตรยในอนาคตกาล

พิธีกรรม มีดังนี้คือ

1.พิธีกรรมจุดประทีปโคมไฟ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.1 เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา
- 1.2 เพื่ออนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ
- 1.3 เพื่อให้จิตใจแจ่มใส มีความสุขด้วยแสงสว่างจากประทีปโคมไฟ
- 1.4 เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาจารีตประเพณีอันดีงาม
- 1.5 เพื่อเป็นกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนการบูชาประทีปโคมไฟในวันเพ็ญเดือนสิบสองและวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

1.เตรียมจัดหาประทีปซึ่งปัจจุบันประทีปโคมไฟทำสำเร็จรูปเรียบร้อย มีจำหน่ายในท้องตลาดทั่วไปในเทศบาลนั้นๆ

2.เวลาพบค่ำหลังพระอาทิตย์ตกดินประมาณ 1 ทุ่มจะเริ่มจุดประทีปกันทั่วไปตามวัดและตามสถานที่ต่างๆ ตลอดถึงเคหะสถาน

3.สำหรับในเมืองโบราณเวียงกาหลงจะมีพิธีกรรมทางศาสนาเช่นมีการทำวัตรสวดมนต์เทศนาธรรมอันสังคัประทีปแล้วจุดประทีปบูชาพระรัตนตรัย และบูชาแม่พญาอากาศ

4.ขณะจุดประทีปให้ตั้งจิตใจเป็นสมาธิ อธิษฐานจิตให้เป็นกุศล

ที่เมืองโบราณเวียงกาหลงทำกันทุกวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2529 เป็นต้นมาและต่อมาทุกปีเนื่องจากตรงกับวันเฉลิมพระชนพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แต่วัดทางภาคเหนือทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบสอง หรือเดือนยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง)

2.พิธีกรรมการตั้งธรรมหลวง

หมายถึง การแสดงพระธรรมเทศนาครั้งยิ่งใหญ่โดยจะมีการเทศนาธรรมอย่างน้อย 13 กัณฑ์ นิมนต์พระสงฆ์แสดงไม่ต่ำกว่า 13 รูป เทศน์ติดต่อกันตั้งแต่เช้าประมาณ 06.00 น.จนถึงเวลาประมาณเที่ยงคืน หรือบางครั้งจึงเวลาตีสาม ของวันรุ่งขึ้น คัมภีร์ที่พระท่านนำมาเทศน์จะเป็นคัมภีร์ที่เขียนลงในใบลานเป็นอักษรล้านนาการเทศน์ก็จะเทศน์แบบ ล้านนา มีทำนองการอ่านออกเสียงอย่างไรเพราะเพราะพริ้งตามลีลาของบทร้อยกรอง ใช้เสียงสูง เสียงต่ำ เสียงเล็ก เสียงเล็กแหลม กัณฑ์มหาราชต้องใช้เสียงใหญ่ทุ้ม เป็นต้น พระที่ได้รับนิมนต์มาเทศน์จะต้องฝึกซ้อมมาอย่างดี คัมภีร์ที่ใช้ในการตั้งธรรมหลวงก็คือ คัมภีร์มหาเวสสันดรชาดกนั่นเอง หรือเรียกว่าธรรมมหาชาติ ได้แก่ชาดอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าขณะที่ยังดำรงชาติเป็นพระโพธิสัตว์คือ พระเวสสันดร นอกจากนั้นยังมีคัมภีร์ที่มีความสำคัญกันคือ คาถาพัน อานิสงค์มหาชาติ และธรรมมาลัยสูตร เป็นต้น ซึ่งจะนำมาเทศน์ก่อนจะเทศน์มหาเวสสันดรชาดก (ถาวร เสาร์ศรีจันทร์ 2556:135)

ในการตั้งกรรมหลวง ชาวล้านนาถือว่าเป็นการฟังเทศน์ที่มีความสำคัญมากเพราะนอกจากจะได้รับฟังพระที่มีเสียงดี ชำนาญในการเทศน์และได้รู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติของพระเวสสันดร โดยใช้สถานที่ ณ เมืองโบราณเวียงกาหลงจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และยังได้เข้าร่วมพิธีกรรมสืบชาติอายุตามปีเกิดด้วย

นักปราชญ์ล้านนา ท่านได้กำหนดปีเกิดไว้ว่า เกิดปีใดจะต้องฟังกัมภีร์กรรมชื่อว่าอะไร เป็นสืบชะตาอายุตามราศีปีเกิด ดังนี้

1.เกิดปีชวด (ปีหนู หรือ ปีจิ้ง)	ฟังกัมภ์ ทศพร มี 19 พระคาถา
2.เกิดปีฉลู (ปีวัว หรือ ปีเป่า)	ฟังกัมภ์ หิมพานต์ มี 134 พระคาถา
3.เกิดปีขาล (ปีเสือ หรือ ปียี่)	ฟังกัมภ์ ทานกัมภ์ มี 209 พระคาถา
4.เกิดปีเถาะ (ปีกระต่าย หรือ ปีหม้า)	ฟังกัมภ์ วนปเวสน์ มี 57 พระคาถา
5.เกิดปีมะโรง (ปีงูใหญ่ หรือ ปีสี)	ฟังกัมภ์ ชูชก มี 79 พระคาถา
6.เกิดปีมะเส็ง (ปีงูเล็ก หรือ ปีไส้)	ฟังกัมภ์ จุลพน มี 35 พระคาถา
7.เกิดปีมะเมีย (ปีม้า หรือ ปีสง่า)	ฟังกัมภ์ มหาพน มี 80 พระคาถา
8.เกิดปีมะแม (ปีแพะ หรือ ปีเม็ด)	ฟังกัมภ์ กุมาร มี 101 พระคาถา
9.เกิดปีวอก (ปีลิงหรือปีสัน)	ฟังกัมภ์ มัทรี มี 90 พระคาถา
10.เกิดปีระกา (ปีไก่หรือปีเล่า)	ฟังกัมภ์ สักบรรพ์ มี 43 พระคาถา
11.เกิดปีจอ (ปีหมา หรือ ปีเส็ด)	ฟังกัมภ์ มหาราช มี 69 พระคาถา
12.เกิดปีกุน (ปีหมู หรือ ปีไก่)	ฟังกัมภ์ ฉกษัตริย์ มี 36 พระคาถา

13. นครกัมภ์ มี 48 พระคาถา กัมภ์นี้เป็นกัมภ์พุทธมงคลรวมปีเกิดทุกปีรวมพระคาถาทั้งหมดได้ 1,000 พระคาถา การตั้งกรรมหลวงที่เมืองโบราณเวียงกาหลงจัดขึ้นในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี จะสังเกตเห็นว่า เมื่อมีงานตั้งกรรมหลวงเมื่อใด ประชาชนจะมาร่วมฟังกันมากตลอดทั้งวัน เพราะมีความเชื่อว่าถ้าได้ฟังกรรมประจำปีเกิดแล้วจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเอง และบางท่านยังเชื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ คือทำเคราะห์ให้หมดไป และการสืบชะตาและสะเดาะเคราะห์ในงานตั้งกรรมหลวงเป็นพิธีกรรมที่ประหยัดที่สุด โดยไม่ต้องเตรียมอะไรเพียงเข้าไปนั่งฟังกรรมในมณฑลพิธี ซึ่งทางวัดได้จัดเตรียมเครื่องสืบชะตาไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อฟังเทศน์กัมภ์ประจำปีเกิดจบแล้ว พระรูปที่เทศน์ท่านก็จะให้พร หรือบางที่ท่านอาจจะผูกข้อมือและรดน้ำมนต์ให้ด้วย ก็เป็นเสร็จพิธี

ภาพที่ 2.1 ขบวนแห่แม่พญากาเหือก พร้อมด้วยพระโพธิ์สัตว์ทั้ง 5 ตั้งแต่ท่ารถแม่ละจาน ผ่านเส้นทาง อำเภอวังเหนือ จนถึงเมืองโบราณเวียงกาหลง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 2.2 ขบวนแม่บ้าน วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556

ภาพที่ 2.3 ขบวนแห่พระแก้วมรกต เข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง
ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 2.4 ขบวน แห่งกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก

ความสำคัญของการตั้งธรรมหลวงที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

- 1.เป็นการนำเอาคัมภีร์ที่ถือว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่ามหาเวสสันดรชาดก จำนวน 13 กัณฑ์ มาเทศน์ติดต่อกันตลอดวันตลอดคืน
- 2.ประชาชนที่เข้ามาฟังเทศน์ได้ร่วมพิธีกรรมสืบชาติปีเกิดของตนเอง
- 3.ชาวพุทธล้านนาโดยทั่วไปเชื่อว่า ถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติในงานประเพณีตั้งธรรมหลวง โดยฟังติดต่อกันทั้ง 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้รับบุญกุศลอย่างมาก
- 4.การแสดงธรรมในงานประเพณีตั้งธรรมหลวง ไม่ใช่เป็นการเทศน์แบบธรรมดา ผู้ฟังจะได้ฟังพระเณรเสียงดี มีลีลาทำนองการเทศน์ที่ไพเราะ บางกัณฑ์ก็ได้รับความเพลิดเพลินสนุกสนาน เช่น กัณฑ์ชูชก เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการตั้งธรรมหลวง ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

- 1.เพื่ออนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของล้านนา
- 2.เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะงานตั้งธรรมหลวงจะประดับตกแต่งด้วยโคมไฟ ธงรูปสัตว์ต่างๆ ตลอดถึงการทำราชวัตรอบมณฑล ซึ่งล้วนแต่เป็นศิลปะล้านนาทั้งสิ้น
- 3.เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเทศน์ธรรมพื้นเมืองเป็น และอ่านอักษรล้านนาได้
- 4.เพื่อให้ผู้สนใจได้มาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณี
- 5.เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
- 6.เพื่อให้เรียนรู้คติธรรมต่างๆ ที่สอดแทรกในประวัติพระเวสสันดร
- 7.เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาไว้ซึ่งชาวล้านนาถือกันว่า トラบใดที่ยังมีการเทศน์มหาชาติคือการตั้งธรรมหลวงอยู่ พระพุทธศาสนาจะมีความมั่นคงยืนยาวอยู่ตราบนั่น

ความเป็นมาของการตั้งธรรมหลวง

สาเหตุที่มีประเพณีการตั้งธรรมหลวง เพราะชาวล้านนามีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากคัมภีร์เตภูมิกถามาลย์สูตร ซึ่งกล่าวว่าพระมาลัยเถระเดินทางขึ้นไปบนสวรรค์ เพื่อบูชาพระเอกแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้พบกับพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นเทพบุตรผู้จะจุติมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระมาลัยเถระได้ถามเทพบุตรองค์นั้นว่า ทำอย่างไรคนทั้งหลายจึงจะได้เกิดร่วมกับศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย เทพบุตรได้ตอบว่า บุคคลผู้จะได้มาเกิดร่วมศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีบุญ คือการให้ทาน รักษาศีล และฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกครบ 13 กัณฑ์ ภายในวันหนึ่งด้วยความเคารพอย่างสูง บูชาด้วยรูป เทียน ประทีป โคมไฟ ตามกำลังศรัทธา หรือตามพระคาถาที่ปรากฏในคัมภีร์กัณฑ์เทศน์นั้นๆ ก็จะได้ไปเกิดร่วม

ศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวล้านนามีความนิยมฟังเทศน์มหาชาติ คือ ตั้งธรรมหลวงสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

3. พิธีกรรมลอยกระทงที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

วันลอยกระทง เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาวไทย ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติไทย ตามปฏิทินจันทรคติล้านนา มักจะตกอยู่ในราวเดือนพฤศจิกายน ตามปฏิทินสุริยคติ ประเพณีนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และขอขมาต่อพระแม่คงคา บางหลักฐานเชื่อว่าเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่ริมฝั่งแม่น้ำนัมทามหานที และบางหลักฐานก็ว่าเป็นการบูชาพระอุปคุตอรหันต์หรือพระมหาสาวก สำหรับประเทศไทยประเพณีลอยกระทงได้กำหนดจัดในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ติดกับแม่น้ำ ลำคลอง หรือ แหล่งน้ำต่าง ๆ ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็จะมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจแตกต่างกันไป

ในวันลอยกระทง ผู้คนจะพากันทำ กระทง จากวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตกแต่งเป็นรูปคล้ายดอกบัวบาน ปักธูปเทียน และนิยมตัดเล็บ เส้นผม หรือ ใส่เหรียญกษาปณ์ลงไปในกระทง แล้วนำไปลอยในสายน้ำ (ในพื้นที่ติดทะเล ก็นิยมลอยกระทงริมฝั่งทะเล) เชื่อว่าเป็นการลอยเคราะห์ไป นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการลอยกระทง เป็นการบูชาและขอขมาพระแม่คงคาด้วย

เดิมเชื่อกันว่าประเพณีลอยกระทงเริ่มมีมาแต่สมัยสุโขทัย ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง โดยมีนางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นผู้ประดิษฐ์กระทงขึ้นครั้งแรก โดยแต่เดิมเรียกว่าพิธีจองเปรียง ที่ลอยเทียนประทีป และนางนพมาศได้นำดอกโคทม ซึ่งเป็นดอกบัวที่บานเฉพาะวันเพ็ญเดือนสิบสองมาใช้ใส่เทียนประทีป[ต้องการอ้างอิง] แต่ปัจจุบันมีหลักฐานว่าไม่น่าจะเก่ากว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยอ้างอิงหลักฐานจากภาพจิตรกรรมการสร้างกระทงแบบต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ 1

ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น

โคมลอยยี่เป็ง

ภาคเหนือตอนบน นิยมทำโคมลอย เรียกว่า ลอยโคม หรือ ว่าวสม หรือ ว่าวคว้น ทำจากผ้าบางๆ แล้วสูบลมข้างใต้ให้ลอยขึ้นไปในอากาศอย่างบัลลูน ประเพณีของชาวเหนือนี้เรียกว่า ยี่เป็ง หมายถึงการทำบุญในวันเพ็ญเดือนยี่(ซึ่งนับวันตามแบบล้านนา ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองในแบบไทย)

จังหวัดเชียงใหม่ มีประเพณี ยี่เป็ง เชียงใหม่ ในทุกๆปีจะมีการจัดงานขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ตระการตา และมีการปล่อยโคมลอยขึ้นเต็มท้องฟ้า

จังหวัดตาก จะลอยกระทงขนาดเล็กทยอยเรียงรายไปเป็นสาย เรียกว่า กระทงสาย

จังหวัดสุโขทัย ขบวนแห่โคมชัก โคมแขวน การเล่นพลุดะไล โฟพะเนียง

นอกจากนี้ในแต่ละท้องถิ่นยังอาจมีประเพณีลอยกระทงที่แตกต่างกันไป และสืบทอดต่อกันเรื่อยมา

ความเชื่อเกี่ยวกับวันลอยกระทง

เป็นการขอขมาพระแม่คงคา ที่มนุษย์ได้ใช้น้ำ ได้ดื่มกินน้ำ รวมไปถึงการทิ้งสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงในแม่น้ำ

เป็นการสักการะรอยพระพุทธรบาท ที่พระพุทธรเจ้าทรงได้ประทับรอยพระบาทไว้หาดทรายแม่น้ำนัมมทานที ในประเทศอินเดีย

เป็นการลอยความทุกข์ ความโศก รวมถึงโรคภัยต่างๆ ให้ลอยไปกับแม่น้ำ

ชาวไทยในภาคเหนือมีความเชื่อว่า การลอยกระทงเป็นการบูชาพระอุปคุต ตามตำนานเล่าว่า พระอุปคุตทรงสามารถปราบพระยามารได้

ส่วนพิธีลอยกระทงที่เมืองโบราณเวียงกาหลง เพื่อบูชาพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ สืบสานตำนานแม่พญากาเผือก มีการประกวดกระทงที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ทุกวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี โดยการประกาศประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุชุมชน และป้ายโฆษณา เชิญชวนให้ร่วมประกวดกระทงจากหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมงาน

4.พิธีกรรมการบวชแทนคุณบิดามารดา ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง โดยให้กุลบุตรได้บวชแทนคุณบิดามารดา ในช่วงเข้าพรรษา ของทุกปี และช่วงวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี โดยมีการประกาศประชาสัมพันธ์ออกทางสถานีวิทยุชุมชน และมีการบวชชีพรามณ์ตลอดปี ทั้งบวชทุกวัน และสัปดาห์ละ ๓ วัน ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยที่ผู้ที่จะบวช เตรียมชุดขาวไปเอง ไปรับศีล 5 และศีล 8 จากพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในเมืองโบราณเวียงกาหลง การบวชชีพรามณ์ตามกำลังศรัทธาที่อยู่ทั้ง 3 วัน 7 วัน 9 วัน หรือเจตนาของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม การบวชผ้าขาวหรือชีพรามณ์ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

5.พิธีกรรมการสร้างบารมีเพื่อพบพระศรีอริยมตไตรย คือการ รักษาศีล ให้ทาน และภาวนา ทานมั่งสวิรัช เพื่อสร้างบุญบาริ สังสมบุญ เพื่อจะได้เกิดมาในอนาคต พบกับพระพุทธรศาสนาในยุคของพระศรีอริยมตไตรย

4. ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 2.5 แผนที่ เมืองโบราณเวียงกาหลง

ประวัติความเป็นมาในอดีต

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสันนิษฐานว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ลักษณะทั่วไป

เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นผังเมืองที่ไม่เป็นรูปทรงเรขาคณิตเช่นเดียวกับ เมืองโบราณส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินเขา มีกำแพงคันดินและคูเมืองล้อมรอบ แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ

ส่วนที่หนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัสมุมมน มีคูเมืองอยู่ระหว่างกำแพงคันดินสองชั้น แบ่งพื้นที่ภายในเมืองออกเป็นหลายส่วน มีส่วนกำแพงคันดินถูกตัดขาดออกเป็นทางเดินหลายแห่ง ลักษณะคล้ายประตูเมือง

ส่วนที่สองเป็นรูปรียาวต่อจากส่วนที่หนึ่งขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวเทือกเขา กำแพงคันดินสองชั้นขนานคูเมืองอยู่ตรงกลางแนวกำแพงเมืองด้านตะวันออกขนานไป กับแนวสันเขาสูงชัน ด้านตะวันตกสร้างอยู่บนลาดเนินเขา พื้นที่เมืองโบราณเวียงกาหลงมีทั้งหมดประมาณ 430.9375 ไร่ คูเมืองและกำแพงคันดินโดยรอบยาว 3,350 เมตร

ที่ตั้ง

เมืองโบราณเวียงกาหลงตั้งอยู่บนเทือกเขาตอยดงในเทือกเขาตอยหลวง ในเขตบ้านป่าล้าน หมู่ที่ 5 ตำบลหัวฝาย อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
หลักฐานที่พบ

คูเมืองและกำแพงคันดิน

คูเมืองเมืองโบราณเวียงกาหลงขุดเป็นรูปคล้ายตัววี กว้างประมาณ 18 เมตรลึก 8.80 เมตร กำแพงเมืองเป็นคันดินที่เกิดจากการขุดคูเมืองตรงกลางขึ้นมาถมทั้งสองข้าง กำแพงเมืองชั้นในสูงกว่าด้านนอก ไม่พบว่ามีการใช้วัสดุอื่นมาช่วยเสริมความมั่นคงแข็งแรงของกำแพงเมืองเลยในการสำรวจและขุดค้นในแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณเวียงกาหลง พบโบราณวัตถุต่างๆ มากมาย จำแนกเป็น โบราณวัตถุที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ (Finds) เช่น เศษภาชนะดินเผา เศษกระเบื้องดินเผา อิฐ เบ้าดินเผาดินเผาไฟ เครื่องมือเหล็ก หินลับมีด เป็นต้น และ โบราณวัตถุที่ไม่เป็นสิ่งประดิษฐ์ (Non Finds) เช่น ถ่านไม้กระดูกสัตว์ ดินเผาไฟ จี๊แร่ เป็นต้น

การเดินทาง

จากจังหวัดเชียงใหม่ไปตามทางหลวงหมายเลข 1019 ระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนสายแม่จะจอน-วังเหนือ ประมาณ 3.5 กิโลเมตร (<http://wiki.moohin.in.th/wiki>) เข้าถึงข้อมูล เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ภาพที่ 2.6 โมเดลจำลองเมืองโบราณเวียงกาหลง

เมืองเวียงกาหลงซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ถือเป็นเมืองโบราณซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน คือแนวคูดินและกำแพงเมืองเก่า ซึ่งสูญพังเหลือเพียงแนวที่สามารถเห็นได้จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ ทิวา สุภจรรยาวัฒนา ติน โครงการวิจัยชุมชนโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529) พบว่าในบริเวณอำเภอเวียงป่าเป้าพบว่าบริเวณอำเภอเวียงป่าเปามีทั้งหมด 6 แห่ง ซึ่งเวียงกาหลงเป็นแหล่งที่สำคัญและมีหลักฐานทางโบราณคดีชัดเจนมากที่สุดจากหลักฐานทางโบราณคดีนี้เองทำชื่อเสียงของเวียงกาหลงได้ต้นจากการหลับไหล และรอการค้นหาปริศนา ความรุ่งเรืองของกลุ่มชนที่สร้างเมืองโบราณแห่งนี้ หลักฐานชิ้นสำคัญคือ เตาเผาเวียงกาหลง ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการค้นหาประวัติศาสตร์อันยาวนานการค้นพบเมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มต้นจากการค้นพบเครื่องถ้วยเวียงกาหลงและเตาเวียงกาหลง ซึ่งมีการขุดค้นพบครั้งแรกโดย พระยานครรम्म และได้มีการบันทึกเรื่องราวของเครื่องถ้วยเวียงกาหลงและเมืองโบราณแห่งนี้ลงในนิตยสาร ของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เล่มที่ 29 ตอนที่ 1 ประจำเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1936 โดยในคำบรรยายดังกล่าวพระยานครรम्म เชื่อว่าเครื่องถ้วยจากป่ากาหลงนี้ เก่าแก่ยิ่งกว่าเครื่องถ้วยที่ผลิตในสวรรค์โลก (ชะเลียง) และสุโขทัย และความสนใจในเรื่องเมืองเวียงกาหลงนี้ก็ยิ่งมากขึ้น ภายหลังการศึกษาเชื่อว่าเมืองเวียงกาหลงสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 5 (พ.ศ.500-599) และในส่วนของบันทึกพงสาวดารเชื่อว่าเมืองเวียงกาหลงนั้น น่าจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเมืองเชียงลาวทั้งสองเมืองนี้อยู่ในจังหวัดเชียงรายจากหลักฐานจารึกที่อนุสาวรีย์ พ่อเมืองเวียงป่าเป้า พบว่าเวียงกาหลงสร้างขึ้นในพุทธ

ศตวรรษที่ 5 โดยอ้างพงศาวดารชาติเล่มที่ 3 ของพระบริพัตรเทพธานี จากการศึกษาของ (Design by Khachen Wannasathian Business Computer of Chiangmai Rajabhat University) พงศาวดารดังกล่าวระบุว่าเมืองเวียงกาหลงอยู่ในยุคเดียวกับเมืองเชียงลาว แต่ไม่ได้ระบุถึงผู้ก่อตั้งเมืองโบราณนี้ ความขัดแย้งของหลักฐานเริ่มมีมากขึ้น เมื่อมีการศึกษาถึงประวัติเมืองเชียงลาว เมืองเชียงลาวนี้ปกครองโดยกษัตริย์ในราชวงศ์ลาวจักรราช การเริ่มต้นของราชวงศ์ลาวจักรราชนี้ในตำนานเมืองเชียงใหม่ระบุว่า ราว พ.ศ. 1182 หรือในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 ความขัดแย้งเริ่มมีมากขึ้นเมื่อนายเรจินาลค์ เลอเมย์ ได้คัดค้านของพระยานครรมา ว่า เตาเวียงกาหลงน่าจะมียุไม่เกิน ราวพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งหมายถึงว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง มียุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 21 และทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดเมืองเวียงกาหลง 2 ทฤษฎีแรกถูกคัดค้านมากขึ้น เมื่อมีการตรวจสอบทางโบราณคดีพบว่าเมืองเวียงกาหลงและเตาเผาเครื่องเคลือบมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-22 โดยการยืนยันของกรมศิลปากรแต่ข้อยุติเรื่องเมืองโบราณเวียงกาหลงยังไม่ยุติลงเพราะ ผู้ที่มีความเชื่อว่าเวียงกาหลงสร้างขึ้นในยุคก่อนสร้างล้านนาประเทศ (พุทธศตวรรษที่ 5) หรือผู้ที่เชื่อว่าเวียงกาหลงเกิดในยุคเดียวกับเมืองเชียงลาว ยังมีข้อสันนิษฐานว่า เครื่องปั้นดินเผาของเวียงกาหลง อาจเกิดในยุคหลัง เพราะตามธรรมดาเมืองโบราณต้องใช้เวลาสั่งสมอารยะธรรมอย่างน้อยเป็นชั่วอายุคนจากข้อสันนิษฐานต่างๆ ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเวียงกาหลงเกิดขึ้นในยุคใด และสาเหตุของความมึนงงในการค้นหาคำตอบ คือเวียงกาหลงไม่ได้อยู่ในเส้นทางเดินทางทัพของพม่าจึงไม่มีการบันทึกเรื่องราวไว้ในประวัติศาสตร์ แต่ที่น่าสนใจก็คือเวียงกาหลงได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตลอดจนการติดต่อกับเมืองต่างๆ ในอดีต จนเห็นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงมีลักษณะการเขียนลายที่เหมือนกับเครื่องถ้วยชิ่งไป๋ ของจีน ส่วนของชาติไทยด้วยกัน เมืองเวียงกาหลงได้มีการติดต่อกับเมืองที่ใกล้เคียงเช่น ชะเลียง สวรรคโลก แต่กลับไม่มีการจดบันทึกกับเมืองเหล่านี้ไว้ อาจเป็นไปได้ว่าเมืองเวียงกาหลงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่ง ในการเสื่อมสลายของเมืองเวียงกาหลงจากหลักฐานที่มีการค้นพบเมืองเวียงกาหลง มีเตาเผา กว่า 200 เมืองนี้จึงเป็นเมืองที่ใหญ่โต ตลอดจนเวียงกาหลงอยู่ท่ามกลางเมืองต่างๆ ของ อาณาจักรล้านนา และมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านขึ้นไปทางทิศเหนือ สภาพภูมิประเทศเชื่อว่าบริเวณนี้ เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยตัวเมืองเวียงกาหลงได้สร้างปราการกันเป็นเนินดินสูง และมีการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำ เป็นที่ตั้งของชุมชนที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และปลอดภัยจากการเดินทาง สันนิษฐานว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง เกิดน้ำท่วมใหญ่ บ้านเมืองจมอยู่ใต้น้ำ ผู้คนอพยพย้ายถิ่น หลักฐานที่ปรากฏได้แก่แหล่งเตาเผาจำนวนมากที่จมอยู่ใต้น้ำ (<http://www.bcom-cmru.com/3501a/54134227/page/b.php> เข้าถึง ข้อมูล วันที่ 06 มีนาคม 2556)

สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลง ให้ความสำคัญเคารพเลื่อมใสศรัทธา เชื่อว่าเป็นดินแดนพุทธภูมิ ที่แม่พญาภาเผือกได้หลงทาง และเป็นเมืองเก่าแก่มีอายุมากมีคูเมืองที่สลับซับซ้อน และกว้างลึกประมาณ สิบกว่าเมตร บริเวณรอบๆเมืองมีเตาเผาและเศษเครื่องปั้นดินเผาฝังอยู่ในพื้นดินเป็นจำนวนมาก ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาล้วนแฝงไปด้วยคติธรรมทางพระพุทธศาสนา

5. ประวัติความเป็นมาของตำบลเวียงกาหลง

คำขวัญอำเภอเวียงป่าเป้า เมืองโบราณเวียงกาหลง มืองค์พระธาตุแม่เจดีย์ น้ำพุร้อนดี ทุ่งเทวีและโป่งน้ำร้อน

อำเภอเวียงป่าเป้า ในสมัยโบราณกาลมีชื่อเรียกว่า **เวียงกาหลง** สันนิษฐานว่าได้สร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 5 (พ.ศ.500-599) ซึ่งปรากฏตามหลักฐานในหนังสือพงศาวดารชาติไทย เล่ม 2 ของพระบริหารเทพธานี ได้กล่าวถึงแคว้นแคว้นขวนเชียง (หน้า 4 บรรทัดที่ 2-6)ว่า “เมื่อภายหลัง พ.ศ.590 แคว้นแคว้นขวนเชียงนี้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอัยลาว ผู้ชายคิดเป็นเกลือกกับเสื่อคนละ 2 เสื่อ แล้วแคว้นขวนเชียงก็แยกตั้งบ้านเมืองออกไปทางทิศตะวันออกอีกหลายเมือง เช่น เวียงกาหลง (เวียงป่าเป้า) เวียงฮ่อ วงเวียง เมืองวัง (วังเหนือ) แจ่ม เป็นต้น” และในหนังสือประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย ซึ่งจัดพิมพ์ในงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (หน้า 13)ก็ปรากฏความที่คล้ายกันคือ “ในราวพุทธศตวรรษที่ 5 มีพวกไทยถอยร่นจากตอนใต้ของประเทศจีนปัจจุบัน มาสมทบกับพวกไทยที่เมืองเชียงลาวเพิ่มมากขึ้นทุกที จึงขยายเมืองให้กว้างออกไปอีก เรียกว่า แคว้นขวนยางหรือขวนเชียง มีอาณาเขตแผ่ไปถึงหลายเมือง เช่น เวียงกาหลง (เวียงป่าเป้า) แจ่ม เวียงฮ่อ ดงเวียง เวียงวัง (วังเหนือ) และเชียงแสน ทั้งนี้ภายหลัง พ.ศ. 590 เป็นต้นมา”

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นนี้ เวียงกาหลง หรือ อำเภอเวียงป่าเป้าในปัจจุบัน ได้ก่อตั้งเป็นเมืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 แต่คงเนื่องด้วยเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย และไม่มีเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญที่เป็นจุดเด่น จึงมิได้ปรากฏในตำนานหรือพงศาวดาร ต่อมาระยะเวลาเวลาประมาณหนึ่งร้อยปีมานี้เอง อำเภอเวียงป่าเป้ามิฐานะเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ และเป็นที่พักสำหรับผู้เดินทางค้าขายระหว่างเชียงราย – เชียงใหม่ – ลำพูน ต่อมาชุมชนหนาแน่นขึ้น เจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงได้มอบให้พระยาไชยวงศ์ควบคุมราษฎรชาวนครเชียงใหม่ ขึ้นมาหักล้างถางพงพื้นที่ซึ่งเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ณ บริเวณที่มีชื่อว่า **ป่าเฟยไฮ** (ป่าไทร) ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่า การอำเภอปัจจุบัน (ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร) แล้วสร้างเป็นเมืองขึ้นขนานนามเมืองใหม่นี้ว่า

เมืองเพ็ชร์ ตามลักษณะภูมิประเทศเดิมและได้แต่งตั้งให้พระยาไชยวงศ์ดำรงตำแหน่งพ่อเมืองปกครองเมืองนี้ ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2430 พระยาไชยวงศ์เห็นว่าที่ตั้งเมืองเพ็ชร์เป็นที่ลุ่ม มีน้ำป่าท่วมเป็นประจำไม่เหมาะที่จะเป็นที่อาศัย ท่านพระยาไชยวงศ์พบว่าทางทิศเหนือมีสถานที่เหมาะที่จะสร้างเมือง จึงได้ให้ราษฎรขึ้นไปแผ้วถางป่าซึ่งเป็นป่า **ไม้เป่า** และได้ก่อสร้างเป็นเมืองใหม่แล้วขนานนามตามชื่อป่าว่า **เมืองป่าเป่า** ในปี พ.ศ.2440 พระยาไชยวงศ์ถึงแก่อนิจกรรม พระยาเทพณรงค์ ผู้เป็นบุตรเขยได้รับแต่งตั้งให้เป็นพ่อเมืองทำการปกครองแทน และได้ปรับปรุงเมืองป่าเป่าให้มีสภาพมั่นคงถาวรยิ่งขึ้น โดยใช้อิฐก่อกำแพงและได้เปลี่ยนนามเมืองเสียใหม่เพื่อให้ถูกต้องตามลักษณะของเมืองว่า **เวียงป่าเป่า** ต่อมาพระยาเทพณรงค์ ถึงแก่อนิจกรรม พระยาขันธเสมา ซึ่งเป็นน้องเขยจึงได้รับแต่งตั้งให้ครอบครองเมืองสืบมา

เมื่อ พ.ศ.2446 พวกเงี้ยว (ไทยใหญ่) ได้ก่อจลาจลขึ้นที่จังหวัดเชียงราย ได้มีการจัดกองทัพจากจังหวัดลำปางและเชียงใหม่ ขึ้นไปปราบปรามผู้ก่อจลาจล เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจ ทางราชการได้จัดตั้งจุดที่ชุมนุมพลให้เป็นอำเภอขึ้น ณ บ้านแม่พริก (ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองอำเภอแม่สรวย) บนฝั่งแม่น้ำลาวว่า **อำเภอแม่พริก** และตั้ง **เวียงป่าเป่า** เป็นกิ่งอำเภอขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอแม่พริก และต่อมาทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอแม่พริกไปตั้งใหม่ที่ริมฝั่งแม่น้ำสรวย และเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็น **อำเภอแม่สรวย** เมื่อ พ.ศ.2450 และได้ยกฐานะกิ่งอำเภอเวียงป่าเป่าขึ้นเป็น **อำเภอเวียงป่าเป่า** เมื่อ พ.ศ.2475 สืบมาถึงปัจจุบัน

ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป่า จังหวัดเชียงราย แต่เดิมชื่อตำบลหัวฝาย ต่อมาชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ได้ร้องขอต่อทางราชการให้เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลเวียงกาหลง เนื่องจากที่ตั้งของตำบลมีพื้นที่ของเมืองโบราณเวียงกาหลงรวมอยู่ด้วย และได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตามมติที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงชื่อ จังหวัด อำเภอ และตำบล หมู่บ้านหรือสถานที่ราชการอื่น ครั้งที่ 2/2533 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2533 สำหรับประวัติของเมืองโบราณเวียงกาหลง อันเป็นที่มาของชื่อตำบลนั้น ตามการสันนิษฐานของนักโบราณคดีและผู้รู้กล่าวว่า เมืองโบราณเวียงกาหลงสร้างขึ้นในช่วงประมาณ พ.ศ.1500-1600 อยู่ในแคว้นโยนกเชียงแสน (ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเมืองเชียงลาวหรือเชียงรายในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นช่วงที่พระเจ้าอโนรธามังช่อ กษัตริย์แห่งอาณาจักรพุกาม ได้ยกทัพไปยังกัมพูชา และได้หยุดพักทัพที่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงในปัจจุบัน คืบหน้าพระเจ้าอโนรธามังช่อ ได้ทอดพระเนตรเห็นแสงลอยขึ้นจากยอดดอยซึ่งโหโรทนายว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี จึงทรงให้ทหารไปสำรวจพื้นที่ แล้วให้ก่อสร้างพระธาตุขึ้น (ปัจจุบันคือพระธาตุแม่เจดีย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป่า จังหวัดเชียงราย) ในการสร้างพระธาตุต้องอาศัยเวลานาน ดังนั้นพระเจ้าอโนรธามังช่อ จึงให้สร้างเมืองขึ้นในบริเวณที่หยุดพักทัพ และให้ขุดคูล้อมรอบตัวเมือง สร้างป้อมปราการ เพื่อป้องกันข้าศึกและสัตว์ร้ายต่างๆ

พระองค์ได้ให้ไพร่พลขุดดินขึ้นปั้นแล้วเผาเป็นก้อนอิฐ เพื่อใช้ก่อเป็นพระธาตุแม่เจดีย์ ไพร่พลของพระเจ้าอโนรธามังช่อ นอกจากจะทำอิฐแล้ว ยังมีฝีมือในการปั้นถ้วยชาม หม้อ แจกัน ฯลฯ ซึ่งพม่าในสมัยนั้นได้ติดต่อค้าขายกับจีน จากการสันนิษฐานของนักโบราณคดีมีความเห็นได้ข้อสรุปว่า เครื่องปั้นเวียงกาหลงมีลักษณะการเขียนลายที่เหมือนกับ เครื่องถ้วยชิงไป๋ของจีน

จากการขุดค้นบริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลง พบเตาเผา เครื่องเคลือบ 200 กว่าเตา แสดงให้เห็นว่า ในอดีตเมืองนี้ต้องเป็นชุมชนใหญ่ และตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองต่างๆ ของอาณาจักรล้านนามีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านเชื่อว่าสภาพภูมิประเทศบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ของคนในเมืองโบราณเวียงกาหลง ผู้คนอยู่ดีกินดีมีความสุขถ้วนหน้า อารยธรรมเจริญรุ่งเรืองต่อมาอีกก็ร้อยปีไม่ปรากฏเมืองเวียงกาหลงได้ถึงกาลล่มสลายลงจะเป็นภัยธรรมชาติหรือ โรคระบาดหรือสาเหตุอื่นๆ ไม่แน่ชัด ปัจจุบันเมืองโบราณเวียงกาหลงคงเหลือแต่ซาก คูเมือง เตาเผา ภาชนะเครื่องเคลือบที่ขุดค้นพบ ส่วนผู้คนที่อาศัยอยู่ในตำบลเวียงกาหลงขณะนี้ นั้นได้อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดพะเยา

ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอเวียงป่าเป้ามีเนื้อที่ 1,217 ตารางกิโลเมตร (760,625) อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเชียงราย เป็นระยะทางประมาณ 91 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายเชียงใหม่ – เชียงราย

ทิศเหนือ	ติดต่อ	อำเภอแม่สรวย	จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อ	อำเภอเมืองปาน	จังหวัดลำปาง
		อำเภอดอยสะเก็ด	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	อำเภอพาน	จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	อำเภอพร้าว	จังหวัดเชียงราย

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบเชิงเขามีภูเขาล้อมรอบ มีลำน้ำที่สำคัญ คือ

แม่น้ำลาว ไหลผ่านทุกตำบล เขตต้นน้ำอยู่บนภูเขา เขตติดต่อกับ
อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

แม่น้ำแม่ปูน ไหลผ่านตำบลเวียงและตำบลสันสลี

แม่น้ำางข้าว ไหลผ่านตำบลแม่เจดีย์และตำบลบ้านโป่ง

แม่น้ำแม่หาง ไหลผ่านตำบลแม่เจดีย์และตำบลป่าจ้าว

แม่น้ำแม่เจดีย์ ไหลผ่านตำบลแม่เจดีย์

การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจึงตั้งอยู่ตามลำน้ำสำคัญเหล่านี้ ต่อมามีการตัดถนนสาย
เชียงใหม่-เชียงราย ผ่านอำเภอเวียงป่าเป้า การขยายตัวของชุมชนจึงเป็นไปตามแนวถนน จนเป็น
ชุมชนใหญ่ มีบ้านเรือนอยู่หนาแน่นทอดยาวไปตามถนนทิศใต้ไปทิศเหนือดังเช่นในปัจจุบัน

ลักษณะภูมิอากาศ

ตำบลเวียงกาหลง มี 3 ฤดูเช่นเดียวกันภาคอื่นๆ ของประเทศ อุณหภูมิเฉลี่ย 25-30
องศาเซลเซียส ในฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวจัด และมีหมอกปกคลุม เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่
ใหญ่เป็นป่าและเขา พื้นดินส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย แม้จะมีฝนตกชุกแต่ก็ไม่
สามารถเก็บน้ำได้ จากภูมิประเทศที่มีภูเขาล้อมรอบ จึงทำให้มีพายุหรือวาตภัยน้อยกว่าส่วนอื่นของ
ประเทศ

การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

การศึกษา แบ่งออกเป็น

สำนักศาสนศึกษา แผนกธรรม	4	แห่ง
สำนักศาสนศึกษา แผนกบาลี	1	แห่ง
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	1	แห่ง
โรงเรียนในสังกัด สปช.	42	โรงเรียน
โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา	2	โรงเรียน
โรงเรียนเอกชน	2	โรงเรียน
ห้องสมุดประชาชน	1	แห่ง
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	55	แห่ง
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)	7	ศูนย์

ข. การศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 98 และศาสนาอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 5

วัดที่มีพัทธสีมา	27	วัด
สำนักสงฆ์	17	แห่ง
ที่พักสงฆ์	18	แห่ง
พุทธสถาน	2	แห่ง
โบสถ์คริสต์	6	แห่ง

ค. วัฒนธรรม

ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง มีวัฒนธรรมประเพณีของคนภาคเหนือ แม้จะมีคนต่างด้าวและชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นบางส่วน แต่ก็สามารถปรับตัวเข้ากับประเพณีพื้นเมือง เช่น ประเพณีสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีงานบุญสลากภัตต์ การนับบรรพบุรุษ การเคารพผู้ใหญ่หรือผู้มีอาวุโสของครอบครัว การตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก อาจจะเป็นการผสมผสานจารีตประเพณีของคนพื้นเมืองเหนือ เพราะประชากรส่วนมากที่มาตั้งถิ่นฐาน อพยพจากจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา แพร่ และน่าน การแต่งกายจึงเหมือนคนเหนือทั่วไป มีความรักถิ่นที่อยู่อาศัย รวมไปถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ เมืองโบราณเวียงกาหลงคือเมืองโบราณเวียงกาหลง ตั้งอยู่บ้านป่าसान หมู่ 5 ตำบลเวียงกาหลง ห่างจากเส้นทางสายหลักเชียงใหม่ – เชียงราย แยกเข้าทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1035 ไปทางอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ประมาณ 3 กิโลเมตรจะมีทางแยกซ้ายมือเข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง พระธาตุแม่เจดีย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ สร้างในยุคสมัยของพระเจ้าอโนรธามังช่อ ปัจจุบันคือวัดพระธาตุเจดีย์ ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย น้ำพุร้อน ที่สูงที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ซึ่งอยู่ติดกับเส้นทางหลักเชียงใหม่-เชียงราย เป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติมีอุณหภูมิสูงถึง 90 องศาเซลเซียส **ทุ่งทวี และโป่งน้ำร้อน** ตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านโป่งเทวี ตำบลโป่งเทวี ลักษณะเป็นท้องทุ่งนากว้างและโป่งน้ำร้อนมีลักษณะเป็นบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ ทั้งสี่สถานที่ล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครื่องสำริด วงษ์ทองอยู่ (2555) ได้ศึกษาดำเนินพระพุทธรูปเจ้าสรูปได้ว่า เมื่อพระกุมารโพธิสัตว์ประสูติแล้วก็ประทับยืนและย่างพระบาทไปได้เจ็ดก้าว ประกาศจักรวรรดแก่ทวยเทพและสัตว์โลกทั้งหลายว่าพระองค์คือผู้ประเสริฐสุดในโลกนี้ ก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลยเสียทีเดียว เหตุการณ์ดูเหมือนเป็นสิ่งอัศจรรย์นี้เกิดขึ้นเมื่อกว่า 2,600 ปีมาแล้ว ไม่ต่างจากเรื่องในตำนานของศาสนาอื่น ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อ 2,000 กว่าปีแล้วว่า พระศาสดาทรงพระดำเนินไปบนพื้นน้ำหรือทรงบันดาลให้คนตาบอดกลับมีดวงตามองเห็นได้เป็นปกติ นั่นก็เพียงเพราะเอาใจตนเองไปยึดติดไว้กับโลกปัจจุบัน หากคิดในทางกลับกัน เมื่อบุคคลในสมัยพุทธกาลมาได้ฟังเรื่องเล่าถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดอยู่ในโลกนี้เดี๋ยวนี้โดยมิได้พบเห็นด้วยตา ก็คงคิดเช่นเดียวกันว่าไม่น่าเกิดขึ้นจริงหรือเป็นไปได้ จึงอย่าพึ่งด่วนตัดสินว่า **ตำนานพระพุทธรูปเจ้า** มีการต่อเติมเสริมแต่งสิ่งซึ่งเกิดขึ้นให้เกินจริงจนสิ้นศรัทธาพลอยสูญเสียโอกาสการรับรู้ไป

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาทรงพิชิตมารคือกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นบ่วงรัดคังจิตวิญญาณมนุษย์และสัตว์โลก ตรัสรู้หนทางแห่งการดับทุกข์ ทรงชี้ทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527:170-173) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าผีนาย ซึ่งพบว่า การดำรงอยู่ของระบบความเชื่อดังกล่าวนั้น เกิดจากการผสมผสานที่กลมกลืนระหว่างพุทธ พราหมณ์ และผี โดยมีการจัดแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและการบริหารของสังคมไทย และเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ระบบคงอยู่ อีกประการหนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการทาง กาย ใจ ของคนในสังคม ขณะเดียวกันกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความเชื่อรวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรม เพื่อความสอดคล้องกับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญ

ฉัตรสร์ จิระสกุลศักดิ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เวียงล่อ เวียงกาหลง เวียงสรอง และเวียงวรรณคร (พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน) สรุปลงได้ว่า มีฐานข้อมูลชุมชนโบราณในเขตล้านนาตะวันออก คือ เมืองโบราณเวียงล่อ เวียงกาหลง เวียงสรองและเวียงวรรณคร ทำให้ผู้นำทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการชุมชนท้องถิ่น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและใช้ประโยชน์ได้ มีแผนที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 เวียงที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

นฤทร อธิจิตรจรัส (2523:20-25) ได้เสนอบทความเรื่อง ความเชื่อในผีसाงเวทย์มนต์ของชาวไทยภาคเหนือ กล่าวถึงความเชื่อและการปฏิบัติในลัทธิผีसाงเวทย์มนต์ของชาวไทยภาคเหนือว่า สัมพันธ์อยู่กับการนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน โดยที่ชาวนาเหล่านั้นเชื่อว่าอำนาจของผีसाงเวทย์มนต์ จะช่วยให้เขามีความรู้สึกมั่นใจและมั่นคงในชีวิต ขณะเดียวกันความเชื่อในพุทธศาสนาก็ช่วยส่งเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์ในการนับถือผีมากขึ้น ตลอดจนทำให้เขามั่นใจในชีวิต โลกนี้และโลกหน้าของเขาด้วย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537) ได้เสนอบทความ เรื่อง ลัทธิเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งให้เห็นถึงลัทธิพิธีกวนอิมตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ พร้อมการนำเสนอบุคคลสามารถเข้าถึงโลกียะสุขได้โดยง่ายกว่าการนับถือแบบพุทธและคำสอนซึ่งเน้นความเมตตากรุณา การตอบสนองซึ่งเป็นรูปธรรม การมองเห็นตัวตนของตนเองทำให้เกิดการรวมกลุ่มและการเข้าร่วมพิธีกรรมในระดับชุมชน นอกจากนี้ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมได้ชี้ชัดให้เห็นว่า ความเชื่อของคนไทยกำลังปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก ลัทธิพิธีต่างๆ ได้แตกแขนงออกมาจากไสยศาสตร์แบบไทย ในขณะที่ไสยศาสตร์ในฐานะสถาบันได้เสื่อมคุณค่าลง เพราะไม่มีองค์กรของตนเองที่จะสืบทอดภูมิปัญญาจากอดีตได้อย่างเป็นระบบ แต่อาศัยการตั้งมั่นและแรงคำจูนจากพระพุทธรูปและรัฐ เดิมไสยศาสตร์ไทยจัดเป็นเทคโนโลยีที่มีศีลธรรมของพระพุทธรูปกำกับตลอดมา เมื่อมีการปฏิรูปศาสนาทำให้ไสยศาสตร์ไทยเห็นห่างจากศีลธรรมทางพระพุทธรูปมากขึ้นเรื่อยๆ และกลายเป็นเทคโนโลยีล้วนๆ ที่มุ่งตอบสนองกิเลสตัณหาของมนุษย์เพียงอย่างเดียว

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2523) ได้ศึกษาดำเนินงานพุทธศาสนาพบว่า มีลักษณะการเขียนเหมือนกับแบบฟอร์มกำหนดไว้ พระภิกษุผู้แต่งตำนานจะต้องดึงเรื่องย้อนไปให้ถึงสมัยพุทธกาลทุกเรื่อง จาริตนี้พบในตำนานพระธาตุเช่นเดียวกัน ซึ่งต้องกล่าวถึงพระพุทธรูปองค์เสด็จมาโปรดผู้คนในท้องถิ่นต่างๆและทรงมีพระพุทธรูปทำนายถึงอนาคตของดินแดนที่นั่นจะมีพระธาตุเกิดขึ้น และจะมีการสร้างเป็นเมือง ตำนานพระธาตุจึงเป็นตำนานพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แต่ตำนานพระธาตุคงเขียนหลังตำนานประวัติศาสตร์สากลของพระพุทธรูป เป็นไปได้ว่าตำนานประวัติศาสตร์สากลของพุทธศาสนาเป็นต้นแบบการเขียนตำนานพระธาตุรวมทั้งตำนานเมืองด้วย ส่วนเนื้อหาภาคสองมีลักษณะนำนิทานพื้นถิ่นหรือตำนานเกี่ยวกับวิรกษัตริย์และวงศ์ตระกูลซึ่งจาริตในท้องถิ่นมานาน มา

ใช้เป็นหลักฐานในการเขียน ลักษณะเช่นนี้เป็นการนำจารีตประวัติดั้งเดิมมาปรับปรุง ผสมผสานกับจารีตใหม่ที่เป็นอิทธิพลมาจากภายนอก โดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นแก่นเรื่อง

ปราณี วงษ์เทศ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวมุขการศึกษา เรื่องนี้ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผ่านพิธีกรรมฆ่าวัวควายเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวมุขเมือง น่าน โดยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สัญลักษณ์และกระบวนการในพิธีกรรมมาใช้เพื่อ ชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมฆ่าควายเลี้ยงผีบรรพบุรุษชาวมุข แสดงให้เห็นในความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกันที่ช่วย รักษาความสัมพันธ์ของเครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ การยอมรับผีบรรพบุรุษร่วมกันจึงเป็นการเชื่อมโยง กันทางสัญลักษณ์ในพิธีกรรม โดยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการสะท้อนโลกทัศน์ ค่านิยมเผ่าพันธุ์ ที่มีต่อครอบครัว การรักษาโครงสร้างของจารีตประเพณีและการเมือง และความต่อเนื่องของสังคม โดย การตอกย้ำความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

วิไลกษณ์ ศรีป่าซาง (2541) ได้ศึกษา เรื่องวรรณกรรมตำนานล้านนา: การศึกษาวิธีการ สร้าง จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมตำนานล้านนาในรูปลักษณะใหม่วิธีการ เขียนที่นิยมอยู่ 2 วิธีการ คือการปริวรรตและวิธีการเรียบเรียง วิธีการแรกมักใช้อยู่ในวงวิชาการมีการกำหนดเกณฑ์ การปริวรรตเพื่อถอดอักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองเป็นอักษรไทยกลาง วิธีต่อมาเน้นมักใช้อยู่ในวง วิชาการและนอกวงวิชาการ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น โดย เรียบเรียงจากผลงานที่ปริวรรตแล้วหรือนำเค้าโครงเรื่องมาเขียนใหม่ วรรณกรรมตำนานล้านนาใน รูปลักษณะใหม่ จึงต่างจากวรรณกรรมตำนานล้านนาในรูปลักษณะเดิมที่จารบนใบลานหรือพับ กระดาษสา ทั้งรูปลักษณะทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา

การแบ่งกลุ่มตำนาน โดยอาศัยเนื้อหาเป็นตัวกำหนด แบ่งได้ 7 กลุ่ม คือ ตำนานปฐุณียสถาน ตำนานประวัติโบราณสถานและโบราณวัตถุ ตำนานเมือง ตำนานบุคคล ตำนานปฐุณียวัตถุ ตำนานประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และตำนานเบ็ดเตล็ดอื่นๆ ตำนานในแต่ละกลุ่มมีโครงสร้างที่ แตกต่างกันออกไป โดยสรุปแล้วโครงสร้างของตำนานจะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ แก่นเรื่อง คือใจความสำคัญที่ผู้แต่งตำนานต้องการนำเสนอ เนื้อหาหลัก คือองค์ประกอบต่อมาที่ช่วยสถาปนา ความสำคัญให้แก่นเรื่อง องค์ประกอบสุดท้ายคือ เนื้อหารอง ที่ช่วยให้ตำนานเรื่องนั้นๆ มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิโรจน์ พรหมสุด (2547) ได้ศึกษา เรื่อง การบวช:กระบวนการขัดเกลาเพื่อความ เป็นศาสนทายาทคุณภาพ สรุปได้ว่า ก่อนผู้บวชจะเข้าสู่การบวชและกระบวนการขัดเกลาของ สถาบันสงฆ์ ผู้บวชจะต้องมีความศรัทธาในพระศาสนาเป็นเบื้องต้น ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทดแทนคุณบิดา มารดา มุ่งพ้นทุกข์กำจัดกิเลสและเพื่อศึกษาหลักธรรมต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ซึ่งผลของ การบวชทำให้ผู้บวชได้ฝึกอดทนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การอยู่ภายในพระธรรมวินัยทำให้ เป็นเป็นคนมีระเบียบ ลดทิวในตัวเอง ได้เรียนรู้ฝึกฝนการทำสมาธิ การบังคับจิตของตน เรียนรู้การใช้ ชีวิตอย่างพระสงฆ์ การใช้ชีวิตเพื่อผู้อื่นทำให้เห็นคุณค่าของตนและรู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น ส่วนผลที่ จะได้แก่ผู้อื่น ผู้ที่เป็นญาติก็ทำให้ญาติได้ใกล้ชิดกับพระศาสนา มีโอกาสประพฤติ ปฏิบัติตามแนว ของศาสนา ผลที่ได้กับสังคม ได้เป็นแบบแนวทางการปฏิบัติในเส้นทางแห่งความดีโดยมีสังคม สงฆ์เป็นแบบอย่าง ผู้ที่มีความรับผิดชอบ เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรนำรูปแบบ ของกระบวนการขัดเกลาเพื่อความ เป็นศาสนทายาทคุณภาพนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา อบรมขัดเกลาผู้บวชอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า จะทำให้การบวชมีคุณค่าได้ศึกษาพระศาสนา อย่างเต็มที่และจะเป็นการเผยแพร่ศาสนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคงสืบไป

วิรัช วิรัชภววรรณ และนิภาวรรณ วิรัชภววรรณ (2526:110-120) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความเชื่อและพิธีกรรมของพิธีกรรมของชุมชน ในเรื่องการทรงเจ้าและร่างทรง พบว่าการทรงเจ้า นั้นเป็นพิธีกรรมและความเชื่อซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีการสั่งสม สืบทอดกรรมสิทธิ์ เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งเกี่ยวกับระบบความเชื่อและพิธีกรรม ดังกล่าวมีการถ่ายทอดและได้รับการยอมรับจากชุมชน ทั้งในส่วนของการเป็นร่างทรงที่ต้องการ ผ่านกระบวนการต่างๆ ภายใต้ระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ที่สอดคล้องกับระบบต่างๆ ของสังคม เช่นกันกับการที่บุคคลยอมรับในเรื่องการทรงเจ้านั้นมาจากสาเหตุต้องการได้รับการขัดเกลาจาก ประสบการณ์ การสังเกตการณ์เรียนรู้และการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

พระวรวาทย์พิสิฐ (2530:163-169) ได้ศึกษาเรื่องคู่มือลิลิตพระลอ สรุปได้ว่า เวียง กาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอ ว่า พระลอเป็นเรื่องสาระ นิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693 ท้องที่อันเป็นถิ่นฐานของพระลอเท่านั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมือง สรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนั้นทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทาง

บริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสรวงอันเป็นเมืองของพระลือนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัยพิชณูกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งสัจจะอธิษฐานเสี่ยงทาย หรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้อยู่อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียงกาหลงเป็นชื่อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับถิ่นของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง

สายันห์ ไพรชาญจิตร (2552) ได้ศึกษา เรื่องโบราณคดีอาสาทิแห่งเตาเวียงกาหลงสรุปได้ว่าเตาเวียงกาหลง เป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยสมัยโบราณแห่งแรกในล้านนาที่ได้รับการสำรวจและขุดค้นเพื่อผลทางวิชาการประวัติศาสตร์เครื่องถ้วยไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 โดยพระยานครพระราม(สวัสดิ์ มหาภักย์) ท่านสำรวจและขุดค้นศึกษาหลักฐานเตาเผาในพื้นที่ใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงกาหลง ท้องที่บ้านทุ่งม่าน บ้านชันห้วย เขตติดต่ออำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย กับอำเภอแจ้ห่ม (ปัจจุบันคือ อำเภอวังเหนือ)จังหวัดลำปาง ท่านได้เขียนบทความผลการสำรวจและศึกษาวิเคราะห์นำเสนอต่อที่ประชุมสยามสมาคม (JSS) เมื่อ พ.ศ.2480 ประเด็นสำคัญทางโบราณคดีที่ท่านเสนอไว้ในสมัยนั้นได้แก่ แนวคิดที่ว่าแหล่งเตาเวียงกาหลงเป็นจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาด้านการผลิตเครื่องถ้วยชามของชาวสยามตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 หรือตั้งแต่สมัยโยนกเชียงแสนจากนั้นจึงแพร่หลายไปยังสุโขทัย

สายสุดา จิตต์รักษ์ (2551) ได้กล่าวถึง ความเชื่อ ว่าเป็นความคิด ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อการไตร่ตรอง ต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใด ความเชื่อนั้นจะเป็นตัวกำหนดบุคคลให้บุคคลปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อต่างๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจไม่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงก็ตาม การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไปนั้นเนื่องจากความคิด ประสบการณ์และความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติในลักษณะต่างๆ กันออกไป

สุรสิงห์สํารวม ฉิมนะเนา (2526:50-53) ได้ศึกษาถึงภาษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมถือชวดา พบว่าวัตถุสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมนั้น ล้วนถูกกำหนดขึ้นเพื่อสื่อความหมายทั้งสิ้น และพิธีกรรมสืบชวดานั้นยังสะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องชีวิตนิรันดร์ และความต้อการหลีกเลี่ยงจากความตายอันเป็นสิ่งลึกลับน่ากลัว ทั้งโครงสร้างของพิธีกรรมสืบชวดานั้น ยังแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวระหว่างศาสนาพุทธ พราหมณ์ และลัทธิผีสงเทวดาอย่างสนิทแนบเนียน

สร้สวดี อ่องสกุล (2538) ได้ศึกษาเรื่อง ตำนานพุทธศาสนา ตำนานแบบนี้เกิดขึ้นได้เพราะได้รับอิทธิพลการเขียนประวัติศาสตร์พุทธศาสนาจากลังกา แนวคิดการเขียนประวัติศาสตร์สกุลลังเข้ามาเชียงใหม่ในปลายพุทธศตวรรษที่ 20 โดยพระภิกษุจากเชียงใหม่ได้เดิมทางไปศึกษาพระพุทศาสนาในลังกา จึงได้แนวคิดการเขียนตำนานของลังกามาด้วย ถือว่าคัมภีร์มหาวงศ์เป็นต้นแบบสำคัญของการเขียนตำนานพระพุทศาสนาเถรวาทในล้านนา ตำนานพุทธศาสนามู้นแรกในล้านนามีเนื้อหาเป็นประวัติศาสตร์สากลของพระพุทศาสนา ได้แก่ ตำนานมูลศาสนาและชินกาลมาลีปกรณ์ สันนิษฐานว่าตำนานมูลศาสนาเขียนก่อนตำนานอื่นๆ

เนื้อหาด้านแบ่งเป็นสองภาค ภาคแรกมีลักษณะประวัติศาสตร์สากลกล่าวถึงประวัติพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่พระพุทเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ได้ตั้งปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้า ต่อมาเกิดพุทธศาสนา ครั้นพระพุทเจ้าปรินิพพานแล้วพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช และพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ล้านนา ภาคสองเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อธิบายความเป็นมาของกษัตริย์และราชวงศ์ที่้องตามลำดับราชกาล แต่ก็เน้นพิเศษสำหรับกษัตริย์องค์ที่เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก

หนังสือ สะกิดข่าว ของวัดพระเกิด ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง พิช มหามงคล ว่านพระเจ้าห้าพระองค์ เป็นอภิวานมหาศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดจากบารมีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่แผ่บารมี เพื่อให้เกิดพลังแห่งอำนาจ ผู้ปฏิบัติดีมีไว้จะช่วยปกป้องรักษา ทำมาค้าขาย แคล้วคลาดจากภยันตรายทั้งปวง ในประเทศสยามของเรานั้น ยังมีสิ่งลี้ลับอีกมากมายที่เราพยายามค้นหาและมีอีกหลายอย่างอีกเช่นกัน ที่เราได้ค้นพบไม่ว่าจะเป็นสมุนไพรที่แสนมหัศจรรย์ หรือแม้แต่สิ่งที่เกิดเป็นมหามงคลแก่ชีวิตของตนเองที่สามารถนำมาใช้ได้หลากหลายทั้งเรื่องอยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาด ทำมาค้าขาย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และแม้แต่สามารถป้องกันรักษา ป้องกันผีป่า ผีโป่ง ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ลี้ลับทั้งสิ้น ไม่เพียงเท่านั้น สิ่งลี้ลับต่างๆ นั้นยังสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างพระ สร้างวัตถุมงคลต่างๆ อีกมากมาย

เรื่องราวของความลี้ลับมหัศจรรย์ในฉบับนี้นั้นสะกิดข่าวได้นำเอาเรื่องของอภิมหาว่านมหามงคล เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้กับผู้ที่ต้องการมีไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล มีไว้เพื่อเป็นสิ่งปกป้องคุ้มครองตนเองและครอบครัว นั่นก็คือ ว่านพระเจ้า 5 พระองค์ ที่ออกฤกษ์มาแล้วจะมีด้านหนึ่งที่ลักษณะคล้ายพระสมเด็จฝังอยู่ถึง 5 พระองค์ สำหรับว่านที่กล่าวมานี้ มีที่มาที่ไปน่าฟังอย่างมาก ในครั้งที่พุทธกาลนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นำเอาไม้หมามงคลชนิดหนึ่งมาเพื่อตั้งจิตอธิษฐานให้เป็นสิ่งที่เป็นมงคลแด่ปวงมหาชนหรือมนุษย์ ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพชาติของมนุษย์ และให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจแก่เขาเหล่านั้น โดยพระองค์ท่านได้นำเอาความศักดิ์สิทธิ์จากพระอรหันต์ทั้ง 5 มาสถิตไว้ในไม้หมามงคลต้นนี้ ดังนั้น ต่อมาเมื่อไม้ดังกล่าวออกผลมาจึงมีลักษณะที่เหมือนพระที่ฝังอยู่ในผลของไม้นั้นถึง 5 องค์ด้วยกัน และที่นำมาก็คือเมื่อแห้งแล้วจะแข็งดุจหิน สามารถที่จะนำเอามาเจาะเพื่อใส่ห่วงคล้องคอไว้ เพื่อปกป้องรักษาตนเองในยามที่เดินทางหรือในยามที่ต้องออกรบทัพจับศึก จะให้แคล้วคลาดอย่างมากต่อผู้มีไว้ และส่วนผู้ที่ทำมาค้าขายก็เพิ่มมหาพุทธคุณด้านทำมาค้าขายเรียกว่าซื้อขายคล่อง การที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเมตตาสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ด้วยการนิมิตว่าน พระเจ้า 5 พระองค์ ขึ้น ก็เนื่องจากพระองค์ท่านไม่สามารถที่จะออกไปโปรดมวลมนุษย์ คนใดที่ทำดีมีศีลธรรมก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง คนใดที่คิดประกอบสัมมาอาชีพแบบซื่อสัตย์ก็จะพบแต่ความร่ำรวยส่วนใครที่คิดไม่ดีหรือกระทำการชั่วร้ายก็จะพบแต่ภัยพิบัติ อันเนื่องมาจากการสาปแช่งของประชาชนคนทั่วไป แม้มีไว้ นอกจากจะไม่ให้คุณแล้วยังให้โทษอย่างแสนสาหัสอีกส่วนหนึ่งด้วย

ในส่วนของบารมีศักดิ์สิทธิ์มีดังนี้ บุคคลใดที่มีไว้ประจำบ้านจะเกิดสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านเกิดลาภยศสรรเสริญคุ้มภัยทั้งปวง ไม่สามารถแผ้วพาลได้ เวลาที่ต้องเดินทางไกลจะคุ้มครองภัยที่อาจจะเกิดขึ้นแก่เรา แคล้วคลาดจากศัตรูหมู่อันตรายพาลอยู่ยงคงกระพัน แมลงสัตว์กัดต่อย ตะขาบ งูเงี้ยวเขี้ยวขอ นำมาผสมกับน้ำชาข้าวสามารถแก้พิษได้ หากเป็นงูพิษให้ดื่มกิน ก็จะ

หายคลายปวด และปลอดภัยในที่สุด นอกจากนี้ยังนำเอาน้ำมนต์โดยเอาผลของว่านพระเจ้า 5 พระองค์ใส่ลงไปในขันน้ำ แล้วนำน้ำที่สะอาดเทลงไปพร้อมกับตั้งนะโม 5 จบ แล้วสวดคาถา พระเจ้า 5 พระองค์ ดังนี้

นะทรงฟ้า โมทรงดิน พุทธทรงสินธุ์ธาทรงสมุทร ยะทรงอากาศ พุทธั้งแคล้วคลาด
ธัมมังแคล้วคลาด สังฆังแคล้วคลาด ศัตรูภัยพาลวินาศสันติ

นะกาโร กุกกุสันโธ สิโรมัชฌเม โม กาโร โภนาคะมะโน นานาจิตเต พุทธกาโร กัส
สะโปพุทธโธ จะ ทะเวเนเต ธากาโร ศรีศากกะยะมุณี โสตะโม ยะกันเต ยะกาโร อะริยะเมโตตริย
โย ชิวหาทีเต ปัญจะพุทธา นะมามีหัง

ให้ตั้งจิตและภาวนาทุกเช้าค่ำ จะพบแต่ความสุขความเจริญ สำหรับต้นว่านนั้น จะมีความสูงประมาณ 35 เมตร ใบยาวเรียวย สีเขียว หากเอามาปลูกไว้บริเวณบ้านจะเกิดสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน ปลูกที่วัดจะทำให้วัดเกิดสิริมงคล คนแห่แหนเข้ามาทำบุญ เพราะมีเมตตา มหานิยม การใช้ประโยชน์นั้น แก้พิษสัตว์ได้ ใบใช้ต้ม ประมาณ 1 กำมือ แก้โรคหืดหอบได้เป็นอย่างดี

โดยสรุป ว่านพระเจ้า 5 พระองค์ นั้น แท้จริงน่าจะเป็นไม้หิมพานที่ใกล้เคียงกับไม้มัทสนารีผล มัทสนารีผลนั้นมีสิ่งที่คล้ายๆกัน แต่มีพุทธคุณต่างกัน มัทสนารีผลนั้นเป็น ไม้ที่ออกมาเป็นผล นารีสวยงาม เป็นที่เสพสมของกลุ่มคนฆราวาส ส่วนว่านพระเจ้า 5 พระองค์ นั้นให้มหาคูณที่ถือว่าเป็นมหาสูงสุดยอดของว่านในประเทศไทยอีกชนิดหนึ่งที่น่าจะต้องมีการนำมาไว้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ว่านชนิดนี้พบมากที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ชาวบ้านนิยมนำมาเจาะรูทำเป็นพวงกุญแจรถ พวงกุญแจบ้าน ร้านค้าบางแห่งนิยมนำไปแขวนไว้ที่หน้าร้าน เชื่อว่า มีเสน่ห์ทางด้านเมตตาตามหานิยม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงและประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย
- สร้างเครื่องมือวิจัย
- ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยคุณภาพ

โดยใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลและค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่

-เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา บทความ วารสาร หรือเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ประติมากรรมที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงและประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

-งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงและประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดแนวคิดในการศึกษา และใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เจ้าอาวาสวัดพระยอดขุนพล มัคทายก บุคคลทั่วไป คือผู้รู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาศรัทธาและความเชื่อและพิธีกรรมจากเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายจำนวน 2 คน ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 3 คน ผู้นำท้องถิ่นจำนวน 5 คน ผู้ที่มาร่วมปฏิบัติธรรม 10 คน ผู้ที่มาร่วมทำบุญเดือนมิถุนายน พ.ศ.2556 จำนวน 5 คน นักวิชาการ 5 คน รวมประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 30 คนการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยผู้เก็บข้อมูล หรือผู้สัมภาษณ์จะพูดคุย ชักถาม หรือสนทนากับผู้ตอบหรือผู้ให้ข้อมูลตามข้อมูลตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในการศึกษาซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

เพื่อให้การวิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ ผู้รู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งประกอบด้วย

1) บุคคลทั่วไป (เจ้าอาวาสวัดพระยอดขุนพลและมัคทายก)	จำนวน 2 คน
2) ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่)	จำนวน 3 คน
3) ผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
4) ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม	จำนวน 10 คน
5) ผู้ที่มาร่วมทำบุญ	จำนวน 5 คน
6) นักวิชาการ	จำนวน 5 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 30 คน

คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างและละกลุ่มมีคุณสมบัติดังนี้

1) บุคคลทั่วไป ต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในด้าน หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และคตินิยมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นนั้น

2) ปราชญ์ชาวบ้าน ต้องเป็นผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมานานเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้าน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับคตินิยมประวัตินิยมเป็นมา ความเชื่อ

ประเพณีทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงได้เป็นอย่างดี ตลอดจนรายละเอียดในด้านประวัติกษัตริย์ ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี

3) ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี สมาชิกเทศมนตรีตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4) ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม คือผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556

5) ผู้ที่มาทำบุญ คือผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เดินทางมาเข้าร่วมทำบุญที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

6) นักวิชาการ คือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับ คติธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและมีผลงานด้านวิชาการ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง และ ดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1.1 แบบการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ประวัตินามของเมืองโบราณเวียงกาหลง ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย แบ่งเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

- 1) ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับ คติธรรมทางพระพุทธศาสนา ประวัตินาม และความเชื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

4) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth Interview) แบบที่มีโครงสร้าง โดยจะต้องมีประเด็น โครงสร้างคำถามให้ครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้ ภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาประวัติความเป็นมาของ โบราณเวียงกาหลง ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษา งานวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และสำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์

6) นำร่างแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับปรุง ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้รู้ทางคติธรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

7) เรียบเรียงและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ แล้วทำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

4.1 การเข้าพื้นที่ หลังจากได้กรอบแนวคิดในการจัดทำวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะทำการสำรวจพื้นที่ที่ทำการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษา คติธรรม ประวัติความเป็นมา และความเชื่อ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.2 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกผู้ที่จะให้ข้อมูลหลัก แบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลต้องอาศัยอยู่ในชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบด้วย บุคคลทั่วไป)บุคคลทั่วไป ในตำบลเวียงกาหลง (เจ้าอาวาสวัดพระยอดขุนพล และมัคทายก) จำนวน 2 คน 2)ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 3 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 4) ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน 5) ผู้ที่มาร่วมทำบุญ จำนวน 5 คน 6) นักวิชาการ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน

4.3 การติดต่อผู้สัมภาษณ์ หลังจากผ่านผู้ให้ข้อมูลหลักแล้วผู้วิจัยจะทำการติดต่อกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น

- เทศบาลตำบลเวียงกาหลงเพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน
- เจ้าอาวาสวัดพระยอดขุนพล มัคทายกผู้นำชุมชนเพื่อขอข้อมูลสัมภาษณ์
- หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขอข้อมูล

2) นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

3) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก

4) นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การตรวจสอบข้อมูล

คำนึงถึงคุณภาพของข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วน คุณภาพของข้อมูลรวมทั้งผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Method) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล 3 วิธีดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา (Time Triangulation) โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้จากภาคสนามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเปรียบเทียบระหว่างเวลาโดยหากเวลาต่างกัน ข้อมูลที่เก็บไว้จะเหมือนกันหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธี (Methodological triangulation) โดยใช้เทคนิควิธีการรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ หลาย ๆ วิธี เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การทำไคอะแกรมชี้ว่าหรือทราบถึงภูมิหลังของประชากร เป้าหมาย หรือผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งหากข้อมูลที่ได้มามีความแตกต่างหรือขัดแย้งกัน ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล และเข้าไปคลุกคลีในชุมชนหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับช่วงแรก และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้วปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกันและน่าเชื่อถือ ถือว่าเป็นข้อมูลที่ต้องการ หลังจากนั้นจะนำผลการศึกษามาทำการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในลักษณะของการเขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Method) ต่อไป

3. การตรวจสอบด้านเนื้อหา นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเป็นระบบหมวดหมู่ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพ และจำแนกเนื้อหาตามภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

5. การวิเคราะห์ ข้อมูล

5.1 ก่อนจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยจะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดอย่างถูกต้องครบถ้วน หลากหลาย เพียงพอสำหรับเรื่องที่วิจัยและนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น พิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มาใช้เวลาต่างกัน แต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังนี้ บุคคลทั่วไป ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม ผู้ที่มาร่วมทำบุญ นักวิชาการ กำนัน นายกเทศมนตรีตำบลเวียงกาหลง ห้องสมุด และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5.3 ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยขั้นตอน การจัดระบบข้อมูลแล้วทำการแยกประเภทของข้อมูลตามประเด็นของกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยที่กำหนดไว้และทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาได้ โดยวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ศึกษาอย่างละเอียดตามการวิเคราะห์ดังนี้ คือ การทำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์โดยจำแนกประเภทข้อมูลจากการเปรียบเทียบข้อมูล เป็นต้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 30 ราย โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างได้แก่

- 1.1 บุคคลทั่วไป 2 คน
 - 1.2 ปราชญ์ชาวบ้าน 3 คน
 - 1.3 ผู้ที่มาร่วมปฏิบัติธรรม 10 คน
 - 1.4 ผู้นำชุมชน 5 คน
 - 1.5 ผู้มาร่วมทำบุญ 5 คน
 - 1.6 นักวิชาการ 5 คน
- รวมประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 30 คน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

- 2.1 คติธรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
- 2.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
- 2.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบเกี่ยวกับ

- 3.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
- 3.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง
- 3.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

โดยมีรายละเอียดของแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

- 1) บุคคลทั่วไป จำนวน 2 คน ได้แก่ พระอาจารย์ธรรมสาธิต, นายสุธี สันวรรณ
- 2) ประชาชนชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 3 คน ได้แก่ นายอ้าย ใจชาติ, พระครูปลัดพรบุญญาคม, พระอธิการดวงทิพย์ อุตตมธมฺโม
- 3) ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน ได้แก่ นายเมธิชัย แก้ววงศ์เขียว, นายมนตรี มูลมินทร์, นายพยัคฆ์ สิงห์แก้ว, นายทอง สุชะทา, นายเอกขลิต มุขเหลี่ยม
- 4) ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน ได้แก่ นางสาวภัทรวดี สุขสวัสดิ์, นางสาวเทียมตา ธินะ, นางสาวอรพิน ดิคุไชย, นางสาวกาญจนา พร้อมบริสุทธิ์, นางน้อย ศิริเป็ง, ร้อยตำรวจตรีแสงดาว พรหมเทศ, นางคลลัฎา สันวรรณ, พระสมบัติ อากาศุโร, พระครูปริยัติชัยวัฒน์, นายสมพร เมทา
- 5) ผู้ที่มาร่วมทำบุญ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายเลิศศักดิ์ ต้นสุขชัย, นายรัตนโชติ สิงห์แก้ว, นายฉัฐนันท์ วงสลิ, นายสมพงษ์ จงดำรงเกียรติ, นางบัวเร้ว มูลสุวรรณ
- 6) นักวิชาการ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายทัน ทิจิตตั้ง, ดร.ประพันธ์ นันทะยา, นายสุชาติ ธิคำ, นายถวิล ใจคำ, นายบุญนาค จอมธรรม

โดยมีรายละเอียดสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. บุคคลทั่วไป สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2556

1.1 พระอาจารย์ธรรมสาธิต เพศชาย อายุ 58 ปี มีฐานะเป็น บุคคลทั่วไป
ที่อยู่เลขที่ 89 หมู่ 15 เมืองโบราณเวียงกาหลง

ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
สถานภาพการสมรส โสด

ภูมิลำเนาเดิม ตำบลแม่เจดีย์

อาชีพพระสงฆ์สายธรรมยุตินิกายพระผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสวัดพระยอด

ขุนพล

ฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มี

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2556 มีฐานะเป็น บุคคลทั่วไป (มัคทายก)

1.2 นายสุธี สันวรรณ เพศชาย อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 216 บ้านเวียงธรรม หมู่ 2 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

วุฒิการศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ ธุรกิจส่วนตัว

มีความรู้ความเข้าใจพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 2 คน สามารถสรุป
สาระสำคัญได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย (บุคคลทั่วไป) เป็นเพศชาย 2 คน เป็นพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และมัคทายกประจำเมืองโบราณเวียงกาหลง จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อายุ
เฉลี่ย 57 ปี เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียง
กาหลงมาก ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน มี
ความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ตลอดถึงความเชื่อและพิธีกรรมทาง
พระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นอย่างดี

2. ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2556

2.1 นายอ้าย ใจชาติ เพศชาย อายุ 82 ปี เพศชาย มีฐานะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

บ้านเวียงกาหลง หมู่ 15 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสดเพราะภรรยาเสียชีวิตจากไปตั้งแต่อายุ 30 ปีกว่า

วุฒิการศึกษาสูงสุด ประถมศึกษา

อาชีพ ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา (สะล้อ ซอ ซึง)

มีมาก

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

สัมภาษณ์เมื่อ 27 มิถุนายน 2556

2.2 พระอธิการดวงทิพย์ อุดตมธมฺโม อ่านว่า (อูด-ตะ-มะ-ท่า-โม) เจ้าอาวาสวัดป่าसान
เพศชาย อายุ 44 พรรษา มีฐานะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

วัดป่าसान 104 หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

สถานภาพทางเศรษฐกิจ ไม่มี

การศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย

อาชีพ นักบวช ศาสนาพุทธ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เจ้าอาวาสวัดป่าसान รูปปัจจุบัน

ได้ความรู้มากจากกรรมแม่พญากาเผือก เมื่อ พ.ศ.2551

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

สัมภาษณ์เมื่อ 27 มิถุนายน 2556

2.3 พระครูปกัศรบุญญาคม (อ่านว่า ปะ-พัด-สอน-ปูน-ยา-คม) นามสกุล ใจอินตะ เจ้า
อาวาสวัดบ้านดง เพศชาย อายุ 75 พรรษา มีฐานะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

วัดบ้านดง 132 หมู่ 4 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

สถานภาพทางเศรษฐกิจ ไม่มี

การศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย

อาชีพรักบวช ศาสนาพุทธ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เจ้าอาวาสวัดบ้านดงที่ปรึกษาเจ้าคณะ
ตำบลเวียงกาหลง

ได้ความรู้มากจากคนแก่ในยุคสมัยก่อนเมื่อประมาณ 60 ปีก่อน

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมผัสแบบเจาะลึก มีพระสงฆ์จำนวน 2 รูป ฆราวาส

(ผู้ครองเรือน) 1 คน รวม 3 คน/รูป สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านและผู้เฒ่า ผู้แก่ เป็นเพศชายทั้งหมด เป็นพระสงฆ์

ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหานิกายเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลกิตติศักดิ์ตำบลเวียงกาหลง 1 รูป

เจ้าอาวาสวัดป่าसान 1 รูป ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง นานถึง 17 ปี อายุเฉลี่ย 63

ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจคติธรรม

ทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงมาก ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน

และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง

ตลอดถึงความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นอย่างดี

3. ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2556

3.1 นางสาวภัทรวดี สุขสวัสดิ์ เพศหญิง อายุ 39 ปี มีฐานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

บ้านหนองออน หมู่ 10 ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

สถานภาพการสมรส โสด

การศึกษาระดับอนุปริญญา

อาชีพ จิตรกรวาดภาพล้านนาโบราณ

ความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนา มากถึงขั้นเปลี่ยนชีวิต

ได้ความรู้มาจาก เก็บทุกสิ่งที่อยู่รอบตัว จากพระอาจารย์

เมื่อ พ.ศ.2538 มาอยู่ประจำที่เมืองโบราณเวียงกาหลง พ.ศ.2550

บุคคลที่ให้ความรู้ ก็คือ พระอาจารย์ธรรมสาธิต

มีความสนใจในเรื่องนี้มาก

ได้รับประโยชน์จากคติธรรม มาก

มีมาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2556

นางสาวเทียมตา ชินะ เพศหญิง อายุ 73 ปี ฐานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรม
บ้านข้าวแทนหลวง หมู่ที่ 3 ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
สถานภาพการสมรส โสด

การศึกษาระดับอนุปริญญา

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ เป็นครู 38 ปี

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มีมาก

ได้ความรู้มาจากการภาวนา สายพุทโธ เมื่อ พ.ศ.2547

พระอาจารย์ธรรมสาธิต เป็นผู้ให้ความรู้

มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก

ได้รับประโยชน์จากคตินิยม มาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

มาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2556

นางสาวกาญจนา พร้อมบริสุทธิ์ เพศหญิง อายุ 56 ปี มีฐานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

บ้านเลขที่ 166 บ้านสันกู่ หมู่ 4 ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

การศึกษาระดับปริญญาตรี

อาชีพ มัคคุเทศก์

ความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มีมาก
 ได้ความรู้มาจากพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และในตำรา การจับประเด็น
 เมื่อ พ.ศ.2538-2553
 พระอาจารย์ธรรมสาธิต เป็นผู้ให้ความรู้ทางธรรม
 มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก
 ประโยชน์ที่ได้รับจากคตินิยม มีความปีติสุข
 มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
 มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
 ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
 นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2556

นางสาวอรพิน ดิลไชย เพศหญิง อายุ 58 ปี มีฐานะเป็น ผู้ปฏิบัติธรรม
 ที่อยู่บ้านใหม่ หมู่ 6 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
 สถานภาพการสมรส โสด
 การศึกษาระดับประถมศึกษา
 อาชีพ ทำไร่,ทำสวน

ความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มีน้อย

ได้ความรู้มากจาก การปฏิบัติธรรม พบความสุขจากการทำงาน
 เมื่อ พ.ศ.2538

พระอาจารย์ธรรมสาธิตเป็นผู้ให้ความรู้

มีความสนใจในเรื่องนี้มาก

ประโยชน์ที่ได้รับจากคตินิยม ได้ประโยชน์มาก ทำงานได้บุญ

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงมี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรมสั่งสอนและเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป

เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2556

นางน้อย ศิริเป็ง เพศหญิง อายุ 52 ปี มีฐานะเป็นผู้ปฏิบัติ

บ้านเวียงกาหลง หมู่ 15 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส เป็นหม้ายสามีเสียชีวิต

การศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

อาชีพ ทำไร่

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยม มี มาก

ได้ความรู้มาจากพระอาจารย์ธรรมสาธิต

เมื่อ พ.ศ.2542

พระอาจารย์ธรรมสาธิตเป็นผู้ให้ความรู้

มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก

ได้รับประโยชน์จากคตินิยม ได้รับประโยชน์มาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป

เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.6 สัมภาษณ์เมื่อ 29 มิถุนายน 2556

ร้อยตำรวจตรีแสงดาว พรหมเทศ เพศชาย อายุ 57 ปี มีฐานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

บ้านเลขที่ 481 บ้านแม่ชะจาน หมู่ 1 ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ระดับการศึกษา มศ.5

อาชีพ รับราชการ

ความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มี มาก

ได้ความรู้มาจาก เข้าปฏิบัติธรรมอยู่ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประมาณ 10 ปี

เมื่อ พ.ศ.2530

ผู้ให้ความรู้ พระอาจารย์ธรรมสาธิต

มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก

ได้รับประโยชน์จากคตินิยม มาก

มีมาก

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.7 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 30 มิถุนายน 56

นางคลลัสภา สันววรรณ

เพศหญิง อายุ 49 ปี มีฐานะเป็นผู้ร่วมปฏิบัติธรรม

บ้านเลขที่ 216 บ้านเวียงธรรม หมู่ 2 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

วุฒิการศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี

อาชีพ พนักงานราชการ ธุรกิจส่วนตัว

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.8 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 มิถุนายน 56

พระสมบัตติ อากททุโร (อ่านว่า อา-พัด-ทะ-โร)

เพศชาย อายุ 50 ปี มีฐานะเป็น ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม

ที่อยู่ 92 บ้านสันมะนะ หมู่ 6 ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

การศึกษา ระดับประถมศึกษา

อาชีพ นักบวชในพระพุทธศาสนา

เป็นผู้มีความรู้ ทางคติธรรม ปานกลาง

ได้ความรู้มาจากธรรม อานิสงค์ผางพะตี๊ด (ประทีปโคมไฟ)

เป็นผู้มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก

มี

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.9 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 มิถุนายน 56

พระครูปริยัติชัยวัฒน์ (อ่านว่า พระครูปะ-ริ-ยัด-ติ-ไช-วัด)

เพศชาย อายุ 53 ปี มีฐานะเป็น ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม

ที่อยู่ 118 วัดสันมะนะ หมู่ 6 ตำบลแม่เจดีย์ อําเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

สถานทางเศรษฐกิจ ไม่มี

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ นักบวชในพระพุทธศาสนาเจ้าอาวาสวัดสันมะนะ รองเจ้าคณะตำบลแม่เจดีย์
เป็นผู้มีความรู้ ทางคตินิยม มาก

ได้ความรู้มาจากธรรม อานิสงค์ผางผะตี๊ด (ประทีปโคมไฟ) ธรรมแม่พญากาเผือก และ
จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่า ผู้แก่ เมื่อประมาณปี 2525

เป็นผู้มีความสนใจในเรื่องนี้ มาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

3.10 สัมภาษณ์ เมื่อ 14 กันยายน 2556

นายสมพร เมทา

เพศชาย อายุ 59 ปี มีฐานะเป็นผู้ร่วมปฏิบัติธรรม

ที่อยู่ 11 หมู่ 6 บ้านสันมะกอก ตำบลดอยงาม อําเภอพาน จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส โสด

สถานทางเศรษฐกิจ มี

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพ ชวนา และซ่อมรถ

เป็นผู้มีความรู้ ทางคตินิยม ไม่มี

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ไม่มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรมสั่งสอนและเผยแพร่ให้กับเด็กเยาวชนและประชาชน ไม่มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว ไม่มี

มาปฏิบัติธรรม จากการแนะนำของลูกชาย

จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 10 คน สามารถสรุป

สาระสำคัญได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นพระสงฆ์ ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม 2 รูป เป็นฆราวาส (ผู้ครองเรือน) 8 คน มีอายุเฉลี่ย 56 ปี สถานภาพการสมรสแล้ว 8 คน การศึกษาค่ำสุดอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 และสูงสุดระดับปริญญาตรี อาชีพ ข้าราชการบำนาญครู 1 คน ข้าราชการครู 1 คน จิตรกรวาดภาพล้านนาโบราณ 1 คน มัคคุเทศก์ 1 คน ทำไร่ทำสวน 3 คน รับราชการตำรวจ 1 คน พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย 2 รูป

สรุปผู้ที่ได้เข้ามาปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลงน้อยมาก และปานกลาง พอมาอยู่ที่ได้ปฏิบัติธรรมก็มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น จากการปฏิบัติและการได้รับฟังการบรรยายธรรมโดยพระอาจารย์ธรรมสาธิต และได้นำความรู้ทางคตินิยมไปบอกแก่คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง และใช้ในการบริหารจัดการใจ การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน รวมถึงได้ชักชวนคนในครอบครัวให้มาปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

4. ผู้นำชุมชน สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 มิถุนายน 2556

4.1 นายพยัคฆ์ สิงห์แก้ว เพศชาย อายุ 57 ปี มีฐานะเป็นผู้นำชุมชน

บ้านเลขที่ 111 หมู่ 1 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6

อาชีพ กำนันตำบลเวียงกาหลง และค้าขายเกษตรกรรม

มีความเข้าใจทางคตินิยม น้อย

รับความรู้มาจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ เมื่อประมาณ พ.ศ.2510

มีความสนใจในเรื่องนี้มาก และได้นำคำสอนไปสอนบุตรหลาน

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

4.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2556

นายมนตรี มูลมินทร์ เพศชาย อายุ 46 ปี มีฐานะ เป็นผู้นำชุมชน

บ้านเลขที่ 17 หมู่ 15 บ้านเวียงกาหลง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

การศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น

อาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเวียงกาหลง เกษตร ปลูกข้าวโพด

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ปานกลาง

ได้ความรู้มากจากการเข้าอบรมศีลธรรม ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง เมื่อพ.ศ.2550

ผู้ให้ความรู้คือพระอาจารย์ธรรมสาธิต

ได้รับประโยชน์จากคตินิยมมาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

นำไปเผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

4.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายทอง สุยะทา เพศชาย อายุ 57 ปี มีฐานะเป็นผู้นำชุมชน

อยู่บ้านเลขที่ 99 หมู่ 12 บ้านหัวฝายพัฒนา ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

มี

วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
อาชีพ นายกเทศมนตรีเวียงกาหลง
เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจคตินิยม
มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

4.4 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายเมธิชัย แก้ววงศ์เขียว เพศชาย อายุ 49 ปี มีฐานะเป็นผู้นำชุมชน
อยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ 5 บ้านป่าसान ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
สถานภาพการสมรส สมรส

วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
อาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านป่าसान และทำสวน
เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจคตินิยม
มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

4.5 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายเอกขลิต มุขเหล็กม ชาย อายุ 47 ปี มีฐานะเป็นผู้นำชุมชน
อยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ 3 บ้านทุ่งม่าน ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
สถานภาพการสมรส สมรส

วุฒิการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
อาชีพ ค้าขาย และดำรงตำแหน่งสมาชิกเทศบาลเวียงกาหลง
เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจคตินิยม

มี

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

กลุ่มเป้าหมายที่ได้สำภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 5 คน สามารถสรุปสาระสำคัญได้
ดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่นเป็นเพศชาย 5 คน มีอายุเฉลี่ย 52 ปี
สถานภาพการสมรสแล้วทั้ง 5 คน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุดระดับประกาศนียบัตร
วิชาชีพ (ปวช.) เป็นผู้มีตำแหน่งจากการเลือกตั้งในชุมชน คือ กำนันตำบลเวียงกาหลง 1 คน
ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน นายกเทศมนตรีเวียงกาหลง 1 คน สมาชิกเทศมนตรีเวียงกาหลง 1 คน อาชีพ
ส่วนใหญ่ได้รับการรับเลือกตั้งจากคนในชุมชน เป็นประชนในพื้นที่ 4 คน เป็นคนต่างจังหวัดที่ได้
เข้ามาอาศัยอยู่และมีครอบครัวที่ตำบลเวียงกาหลง 1 คน

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรมและประวัติความเป็นมา
เมืองโบราณเวียงกาหลง ปานกลาง และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เคยมาปฏิบัติธรรมที่ศูนย์พัฒนา
ศีลธรรม เมืองโบราณเวียงกาหลง เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณ
เวียงกาหลง ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ตั้งแต่ พ.ศ.2529 เป็นต้นมา

5.ผู้ร่วมทำบุญ สัมภาษณ์ เมื่อ วันที่ 26 มิถุนายน 2556

5.1 นายรัตนโชติ สิงห์แก้ว เพศ ชาย อายุ 41 ปี มีฐานะเป็น ผู้ร่วมทำบุญ
บ้านเลขที่ 74 หมู่ 5 บ้านป่าแะ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

การศึกษาระดับ ปริญญาโท

อาชีพ ข้าราชการครู ชำนาญการ

ใครเป็นผู้ให้ความรู้คือ พ่อแม่ และพระสงฆ์

ประโยชน์ของคตินิยมมีมาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

5.2 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายเลิศศักดิ์ ต้นสุขชัย เพศชาย อายุ 67 ปี ฐานะเป็นผู้ที่มาร่วมทำบุญ
อยู่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 8 บ้านเวียงชัย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
สถานภาพการสมรส สมรส

การศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว

เป็นผู้มีความรู้ เข้าใจคตินิยม ปานกลาง

ได้ความรู้สมัยบวชเณร อยู่วัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

เมื่อ พ.ศ.2505 โดยมีพระราชปัญญามุณี อดีตเจ้าคณะจังหวัดเชียงรายเป็นผู้ให้ความรู้
มีความสนใจในเรื่องตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ปานกลาง

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว ไม่มี

5.3 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายฉันทันท์ วงสลิ เพศชาย อายุ 54 ปี มีฐานะเป็นผู้ที่มาร่วมทำบุญ

อยู่บ้านเลขที่ 314 หมู่ บ้านแม่จะจวน ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว ออกรถสองแถว

ความรู้ทางคตินิยม ไม่มี

ไปร่วมทำบุญ เพราะภรรยาแนะนำให้ไป

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ไม่มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน ไม่

มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่มี
ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว ไม่มี

5.4 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นายสมพงษ์ จงดารงเกียรติ เพศชาย อายุ 58 ปี มีฐานะเป็นผู้ร่วมทำบุญ
อยู่บ้านเลขที่ 286 หมู่ 6 บ้านแม่ห่าง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
สถานภาพการรส สมรส

ศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น

อาชีพ ค้าขาย เจ้าของร้านใบชาคุณก่

ความรู้ทางคติธรรม ไม่มี มาทำบุญเพราะตาม บิดามารดา

เป็นคนในพื้นที่ เกิดมาก็พบเมืองโบราณเวียงกาหลงแล้ว

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ไม่มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน ไม่

มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว ไม่มี

5.5 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

นางบัวเรื้อ มุลสุวรรณ เพศหญิง อายุ 65 มีฐานะเป็นผู้ร่วมทำบุญ

อยู่บ้านเลขที่ 268/2 หมู่ 1 บ้านแม่ชะจาน ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

สถานภาพการสมรส สมรส

อาชีพ ค้าขาย ปัจจุบัน ลูกดูแล

ไปร่วมทำบุญเพราะ น้องสาว ชักชวนให้ไป ทำบุญทำดีแล้วสบายใจ

มีความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
 มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่มี
 ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
 เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว ไม่มี
 จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 5 คน สามารถสรุป
 สาระสำคัญได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ไปร่วมทำบุญที่เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นเพศชาย 4 คน เพศ
 หญิง 1 คน มีอายุเฉลี่ย 53 ปี สถานภาพการสมรสแล้วทั้ง 5 คน การศึกษาค่ำสุดระดับประถมศึกษา
 ปีที่ 4 และสูงสุดระดับปริญญาโท อาชีพข้าราชการครู ชำนาญการ 1 คน อาชีพธุรกิจส่วนตัว 3
 คน และค้าขาย 1 คน

ผู้ที่ร่วมทำบุญมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยมความเชื่อพิธีกรรมและประวัติ
 ความเป็นมาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ปานกลาง ส่วนใหญ่ไปร่วมบุญเพราะเป็นคนใน
 พื้นที่และจากการชักชวนของผู้ที่เคยไปปฏิบัติธรรมและผู้ที่เคยไปร่วมทำบุญมาก่อน ทำให้เกิดความ
 เลื่อมใสศรัทธาอยากไปเห็นสถานที่ ที่เชื่อว่าเคยเป็นดินแดนพุทธภูมิ

6. นักวิชาการ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2556

6.1 นายทัน ธิจิตต์ เพศชาย อายุ 56 ปี มีฐานะเป็น นักวิชาการ
 บ้านเลขที่ 97 บ้านทุ่งม่าน หมู่ที่ 3 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
 สถานภาพการสมรส สมรส

การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6

อาชีพ ทำเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง

เคยศึกษาได้ฟังคตินิยมเรื่องแม่พญากาเผือก

ได้ความรู้มาจากการค้นคว้า จากตำรา เอกสารที่มีอยู่เกี่ยวกับเวียงกาหลง เวลา 18 ปี
 ใครเป็นผู้ให้ความรู้ คือค้นจากธรรมแม่พญากาเผือกอ่านเรื่องราวแม่พญากาเผือก
 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา

มีความสนใจในเรื่องนี้มาก

ได้รับประโยชน์จากคตินิยมมากที่สุด

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มีมาก

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
 มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

6.2 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2556

ดร.ประพันธ์ นันทะยา เพศชาย อายุ 67 ปี มีฐานะเป็น นักวิชาการ
อยู่บ้านเลขที่ 42 บ้านแม่ชะจาน หมู่ที่ 1 ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

ระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาโท

อาชีพ นักข่าวประจำอยู่ที่ สหรัฐอเมริกา หัวหน้าแผนกข่าว ABC อเมริกาบอร์เดนแคน
ตริง รัฐเอรินอย เมืองซิคคาโก อยู่อเมริกา 46 ปี อาจารย์สอนพิเศษปรัชญาศาสนา เสาร์อาทิตย์
มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก

ได้ความรู้มากจาก การศึกษาเล่าเรียน เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาบวชเรียนเมื่อ พ.ศ.2498
ได้ศึกษาธรรม ที่วัดธรรมาราม นครซิคคาโก เมื่อ พ.ศ.2520

คนที่ให้ความรู้ทางคตินิยม คือ ครูบาดวง อริยวิโส ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดแม่ชะ
จานรูปแรก ท่านเป็น ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

เป็นผู้มีความสนใจทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก คตินิยมที่ได้ คือ ทำดีได้ดี ทำ
ชั่วได้ชั่ว ถ้าทำดี ความดี ก็มีแก่คุณ ถ้าทำความชั่วความชั่วก็ไปหาคุณ

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
เผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

6.3 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 กันยายน 2556

นายถวิล ใจคำ เพศชาย อายุ 64 ปี มีฐานะเป็น นักวิชาการ

อยู่บ้านเลขที่ 224 บ้านป่าจ้าว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าจ้าว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สถานภาพการสมรส สมรส

ระดับการศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ ข้าราชการครูบำนาญ

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก
 ได้ความรู้มากจาก บวชเรียน จนนักธรรมเอก เปรียญธรรม 6 ประโยค
 คนที่ให้ความรู้ทางคตินิยม คือ จากในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
 เป็นผู้มีความสนใจทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก
 มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
 มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
 ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
 เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

6.4 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 กันยายน 2556

นายบุญนาค จอมธรรม เพศชาย อายุ 51 ปี มีฐานะเป็น นักวิชาการ
 อยู่บ้านเลขที่ 173 บ้านแม่ห่าง หมู่ที่ 6 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
 สถานภาพการสมรส สมรส

ระดับการศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ รับจ้างทั่วไป ประธานเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อม (คนดีศรีเชียงราย ปี พ.ศ.2556)

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก

ได้ความรู้มากจาก บวชเรียน จนนักธรรมเอก ค้นคว้าเอง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาจาก
 ปากต่อปาก ได้รับความรู้ตอนเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา เมื่อ พ.ศ.2511

เป็นผู้มีความสนใจทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี
 มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี
 ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำานเมืองโบราณเวียงกาหลง นำไป
 เผยแพร่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

6.5 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 29 กันยายน 2556

นายสุชาติ ธิคำ เพศชาย อายุ 45 ปี มีฐานะเป็น นักวิชาการ
อยู่บ้านเลขที่ 219 บ้านสันมะเค็ด หมู่ที่ 1 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
สถานภาพการสมรส สมรส

ระดับการศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ นักวิชาการเทศบาลตำบลเวียงกาหลง และ เกษตรกรรม

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก

ได้ความรู้มากจาก ศูนย์พัฒนาศีลธรรมเวียงกาหลง

คนที่ให้ความรู้ทางคตินิยม คือ จากในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

เป็นผู้มีความสนใจทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนา มาก

มีความรู้ความเข้าใจคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

มี

ได้มีการนำความรู้ไปอบรม สั่งสอน และเผยแผ่ให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชน มี

มีความรู้ถึงประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มี

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
นำไปเผยแผ่ และอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าว มี

จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 5 คน สามารถสรุป
สาระสำคัญได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักวิชาการ เป็นเพศชาย 5 คน มีอายุเฉลี่ย 57 ปี สถานภาพการ
สมรสแล้วทั้ง 5 คน การศึกษาต่ำสุดระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และสูงสุดระดับปริญญาเอก อาชีพ
ธุรกิจส่วนตัว 1 คน ทำเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง 1 คน คนดีศรีเชียงรายประจำปี 2556 จำนวน
1 คน ข้าราชการบำนาญ 2 คน

เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรมและประวัติความเป็นมา
เมืองโบราณเวียงกาหลง มาก เพราะได้เข้าร่วมกิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันที่ 5
ธันวาคม ของทุกปีและ จากการศึกษาค้นคว้าตำราวิชาการ ทางพระพุทธศาสนา และจากคำบอกเล่า
ของผู้เฒ่า ผู้แก่ ในพื้นที่ ที่บอกเล่าจากปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น เป็นเวลามากหลายชั่วอายุ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง และการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ

2.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.3 ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

โดยมีรายละเอียดของแต่ละหัวข้อดังนี้

2.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

จากการค้นคว้าเอกสารตำรา มรดกทางวัฒนธรรมของคนล้านนา รองศาสตราจารย์ พิเศษถาวร เสาร์ศรีจันทร์ (2556:39-45) วิถีชีวิตของคนล้านนา กับวัฒนธรรมที่บูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนา ถ้าพูดถึงวิถีชีวิตของคนล้านนาในอดีตกาล กล่าวได้ว่ามีความผูกพันกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แทบทุกเรื่องตั้งแต่เกิดจนตายในช่วงการดำเนินชีวิตแต่ละคนจะผสมผสานบูรณาการกับพิธีกรรมศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนามาโดยตลอด ภารกิจงานที่ชาวบ้านร่วมกันคิดร่วมกันทำ จะผนวกกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วยเสมอ แม้วันหยุด วันพักผ่อนจากการทำไร่ไถนาของเขา ก็ถือเอาวันพระเป็นวันหยุดไม่ได้หยุดวันเสาร์วันอาทิตย์เหมือนปัจจุบัน

ก่อนอื่นขออธิบายความหมายของคำว่า **ปู่จางผะตืด** ก่อน คำว่า **ปู่จาง** คือคำว่า บูชา แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาล้านนา ส่วนคำว่า **ผางผะตืด** เป็นภาษาล้านนา ความหมายคือ โคมไฟเล็กๆชนิดหนึ่งถ้าจะพูดตามหลักภาษากลางให้เข้าใจง่ายๆคือ ถ้วยที่ทำด้วยดินเผาขนาดเล็ก คำว่า **ผะตืด** คือประทีปดวงไฟ นำสองคำมารวมกัน เป็น **ผางผะตืด** คือโคมไฟชนิดหนึ่งนั่นเอง

คนล้านนาโบราณเชื่อว่า หากได้นำเอาผางผะตืดไปบูชาแล้วจะได้รับอานิสงส์มากมาย ถึงกับมีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้รจนาเขียนเป็นอักษรภาษาล้านนา แต่งเป็นคัมภีร์ธรรมสำหรับให้พระสงฆ์เทศนาในวันเพ็ญเดือนยี่ (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) เรียกว่า ธรรมอานิสงส์ผะตืด ซึ่งแต่ละวัดปัจจุบันนี้ พอถึงเดือนยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) ก็จะนำเอาธรรมอานิสงส์ผะตืดมาเทศนาให้ญาติโยมฟัง พร้อมกับมีการบูชาผางผะตืดไปพร้อมๆ กันเพื่อการเรียนรู้สัจธรรมสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์ดังกล่าว ขอเอาบางตอนมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้ด้าม (จุด) ผางพะตืดบุชาพระพุทเจ้าเจดีย์สถาน ต้นไม้ศรีมหาโพธิ์ในเทศกาลสำคัญ เช่น ในเดือนยี่เป็ง เป็นต้น บุคคลนั้นเกิดมาในภาวะโดยยอมมีรูปโฉมโนมพรรณวรรณะอันงดงาม เป็นที่รักแก่คน และเทวดาทุกเมื่อ

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้ใช้น้ำมันอันบริสุทธิ์โดยปราศจากมลทินสิ่งสกปรกใดๆ ใส่ผางพะตืดบุชาพระรัตนตรัย บุคคลนั้นยอมสามารถเดินไปจากเมืองคนสู่เมืองฟ้า และเดินจากเมืองฟ้าสู่เมืองคน ย่อมเกิดในตระกูลดีบริสุทธิ์ มีร่างกายเฉิดโฉมวรรณะงามประดุจตั้งนางปภาวดี

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้นำเอาผางพะตืดมาเรียงกันตามสถานที่ควรบูชา เช่นรอบพระเจดีย์ รอบวิหาร รอบอุโบสถ รอบกำแพงแก้ว ตลอดถึงในเคหะบ้านช่องของตนเอง บุคคลนั้นจะมีทรัพย์สมบัติไม่ตกระกำลำบาก เกิดมาชาติใดจะมีเครื่องใช้ไม่สอย ประหนึ่งว่ามีภาชนะถ้วยทองคำพันใบ

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้ด้าม (จุด)ผางพะตืดให้มีแสงสว่างรุ่งเรืองส่องสว่างไปทั่วสารทิศ หญิงชายนั้นจักมีเดชอนุภพมากนั้ก จักประกอบไปด้วยรัศมีมีสง่าราศีเป็นที่รักของคน และเทวดาตลอดกาล

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้ด้าม (จุด)ผางพะตืดดวงหนึ่ง สองดวง สามดวง สี่ดวง ห้าดวง บุษาพระพุทเจ้าด้วยศรัทธาอันบริสุทธิ์ บุคคลหญิงชายหมุ่ นั้นจักเป็นที่รักใคร่ของมนุษย์ และเทวดาทังหลาย

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคลหญิงชายใดได้ด้าม (จุด) ผางพะตืด บุษาไว้เหนือจอมดอย (ยอดภูเขา) ในถ้ำและหินผา บุคคลหญิงชายหมุ่ นั้นก็จักพ้นจากความทุกข์ในสงสาร เกิดมามีรูปโฉมโนมพรรณวรรณะอันงดงามมีหุมิตาสะอาดแจ่มใส

จากข้อความที่ยกมา จะเห็นว่าคนโบราณ ได้ให้ความสำคัญของการบูชาผางพะตืด โคมไฟ ถือว่าเป็นวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของชาวพุทธล้านนา ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกยุคทุกสมัยจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่จรจรโลงไว้ในจิตใจของคนล้านนาตลอดกาล

ความเป็นมาของผางพะตืดที่กล่าวไว้ในธรรมเรื่องกาเผือก หรือพระเจ้าห้าพระองค์ มีใจความดังนี้

กรรมแม่พญากาเผือก ต้นโลก ต้นกรรม ต้นศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ได้
 ข้อมูลว่า ดำนานแม่กาเผือก พระเจ้า 5 พระองค์ แม่กาเผือก ออกไข่ 5 ฟอง ที่ต้นมะเดื่อ ริมแม่น้ำ
 (วัดพระเกิด) ต.ทุ่งฮั่ว อ.วังเหนือ จ.ลำปาง วันหนึ่งออกหาอาหาร พบป่าอุดมสมบูรณ์ (เวียงกาหลง)
 หลงเพลิดเพลินกินพืชพันธุ์ ธัญญาหาร พอดีเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง ดินอยู่จนรุ่งเช้า ก็รีบกลับไป ก็
 พบว่า กริ่งไม้ที่ทำรังหักลง ไข่ลูกแม่กาไหลไปกับน้ำ รีบออกบินตามหาเท่าไร ก็ไม่พบ ด้วยความ
 เศร้าโศกรักอาลัย ที่สุด ก็หมดกำลังใจ ตายลงที่เนินเขาลูกหนึ่ง (วัดพระธาตุอภัยโขชัยคีรี) ได้ไปจุดเกิด
 เป็นท้าวมหิตกามหาพรหม ส่วนไข่พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ฟอง ไหลไปมี แม่ไก่ แม่นาค แม่เต่า แม่โค
 เลี้ยงดู เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ใช้ชื่อตามแม่เลี้ยงว่า กกุสันโธ โจนาคมน โกสโลโป โคตโม
 อริยมตเตยโย ไข่ทั้ง 5 ฟอง ฟักออกมาเป็นมนุษย์ โตขึ้น ก็ได้ลาแม่เลี้ยงออกบวช เป็นฤาษี บำเพ็ญ
 บารมี แล้วก็ได้พบกันในสถานที่หนึ่ง โดยบังเอิญ (เขาพนมสัจจ์) พร้อมใจกันอธิฐานขอพบแม่จริง
 ท้าวมหิตกามหาพรหม รู้ด้วยญาณจำแลงกาย ร่างเป็นแม่พญากาเผือก เล่าความเป็นมาให้ลูกทั้ง 5 ฟัง
 ต่างก็เกิดสังเวช สลดใจ

ลูกทั้ง 5 จึงได้พร้อมใจกัน อธิษฐาน प्रารธนา สร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้า และ
 ได้มาเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในตำนานนี้ สุดท้ายขอสร้างตำนานเพื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อ
 สักการบูชา แม่กาเผือกให้เอาฝ้ายทำด้วยฝ้ายพันเป็นดินตา จุดเป็นประทีปบูชา ทุกวันพระ 15 ค่ำ
 เป็นที่มาของประเพณียี่เป็ง จุดเทียน เล่นไฟ แสดงความกตัญญูบูชาแม่พญากาเผือก ท้าวมหิตกา
 มหาพรหม และพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ เป็นผู้นำแสงสว่างแห่ง สัจธรรม มาโปรดชาวโลก ให้มี
 สติปัญญา รู้จักการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สงบร่มเย็น เป็นสันติสุข ทุกคนหากยังไม่เข้าถึง
 มรรค ผล นิพพาน ในชาตินี้ ยังมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า ศรีอริยมตไตรย ลูกแม่พญากาเผือก
 องค์สุดท้าย

ได้แทรกหลักธรรม ของความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ และการ
 พรีดปรากจากของเป็นที่รัก เอาไว้ในเรื่องตำนานแม่พญากาเผือก หรือตำนานเวียงกาหลง และใน
 ธรรมอานิสงค์ประทีปโคมไฟ ยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง)

วัตถุประสงค์ของการบูชาผางตะดัด

1. เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา
2. เพื่ออนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ
3. เพื่อทำให้จิตใจแจ่มใส มีความสุขด้วยแสงสว่างจากผางตะดัด

4.เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาจารีตประเพณีอันดีงาม

5.เพื่อเป็นกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนของการบูชาผางผะตืดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

1.เตรียมจัดหาผางผะตืดซึ่งปัจจุบันผางผะตืดทำสำเร็จรูปเรียบร้อย มีจำหน่ายในท้องตลาดทั่วไปในเทศกาลนั้นๆ

2.เวลาพบค่ำหลังพระอาทิตย์ตกดินประมาณ 1 ทุ่มจะเริ่มตามผางผะตืด (จุด)กันทั่วไปตามวัด ตามสถานที่ต่างๆ ตลอดถึงเคหะสถาน

3.สำหรับในวัดจะมีพิธีกรรมทางศาสนาเช่นมีการทำวัตรสวดมนต์เทศนาอานิสงส์ประทีปแล้วตามผางผะตืดบูชาพระรัตนตรัย

4.ขณะตาม (จุด)ผางผะตืดให้ตั้งจิตใจเป็นสมาธิ อธิษฐานจิตให้เป็นกุศล

การบูชาผางผะตืดเป็นประเพณีที่ทำติดต่อกันมาช้านานโดยอาศัยศรัทธา ความเชื่อที่มีในพระพุทธศาสนา แม้ว่าการบูชานั้นไม่ได้เห็นผลที่เป็นรูปธรรม แต่การกระทำนั้นเป็นวิชิปลูกฝังหรือกล่อมเกล่าจิตใจให้สงบร่มเย็น มีความสุขใจได้อย่างหนึ่ง เพราะชาวพุทธถือว่าการบูชาเป็นมงคลอย่างยิ่ง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง โดยมีสาระสำคัญดังนี้

พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า คตินิยมทางพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกหลักธรรมไว้ คือ ความรัก ความเมตตา ความกตัญญู การเสียสละความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอด ให้กับรุ่นต่อมา เป็นวิทยากร สอนเด็กนักเรียน วันเด็ก และหน่วยงานเทศบาล

คตินิยมพอถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ ส่วนมากผู้ใหญ่ สนใจ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ 2 ส่วน เด็กนำไปใช้ประมาณ 1 ส่วน เช่น เด็กที่ไม่เคยไหว้พ่อแม่ ก็ไหว้พ่อแม่ เด็กเก็บเงินได้ก็ไม่เอาเป็นคนตนเอง แต่นำเงินที่เก็บได้ส่งตำรวจ เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากคตินิยม มีมาก ทำให้สังคมเกิดความดีงาม สันติสุข จึงได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาศีลธรรมเวียงกาหลง

ความรู้ที่มีการถ่ายทอดให้กับรุ่นต่อมา มี คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2529-2556 ได้บวชสามเณรประมาณ 300 กว่ารูป และบวชชีพรหมณ์ 30,000 กว่าคน ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

คตินิยมพอถ่ายทอดคนที่รับรู้สึก สนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ ทำให้เกิดความสุขใจ ตามกำลังสติปัญญาที่แต่ละคนจะทำได้ ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ประสบ

ความสำเร็จในการปฏิบัติธรรม เพราะพื้นฐานคนที่เข้ามาศึกษาธรรมเป็นคนที่มีศีลธรรมมาก่อน เมืองโบราณเวียงกาหลงจึงเป็นศูนย์เรียนรู้ตลอดชีวิต

คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงได้สอดแทรกหลักธรรม ของแม่และลูก ความกตัญญู เมตตา เสียสละ เช่น แม่กาดตามหาลูก ถึงตรอมใจตาย และลูกก็ได้บวชเป็นฤๅษี เพื่อแทนคุณให้กับแม่

สุธี สันวรรณ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าประโยชน์ที่ได้จากคติธรรมคือ มีสติเป็นผู้รู้เท่าทันความ โศกเศร้าเสียใจ เช่น รู้เท่าทันคือผู้รู้กรรม ความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอดให้กับรุ่น ต่อมาคือ กลุ่มนักเรียน ใช้เวลาถ่ายทอดเกือบ 6 ปี นักเรียนบางคนได้เป็นผู้นำสังคมคติธรรมถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ คือมีความสนใจ เห็นประโยชน์ เข้าใจมโนธรรม สามัญสำนึกของตนเอง และนำไปปฏิบัติได้ ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ คติธรรมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอดแทรก ธรรมฝ่ายจิตวิญญาณ คือให้ร่วมกันสร้างตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ฝ่ายโลก คือกัลลวูกหลานสืบเรื่องราวทางจิตวิญญาณ จากนั้นได้เขียนเรื่องราวลงบนเครื่องปั้นดินเผา

อ้าย ใจชาติ เป็นผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้ให้ความเห็นว่า ประโยชน์ที่ได้จากคติธรรมคือ ทำให้มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอดให้กับรุ่น ต่อมาคือ สอนให้กับลูกหลาน ว่าสิ่งไหนดีควรทำ สิ่งไหนไม่ดี ไม่ควรทำ เช่น ศีล 5 ข้อ ควรทำ และถ้าผิดศีล 5 ไม่ควรทำเป็นอย่างยิ่ง คติธรรมถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ คือ ทำให้ลูกหลานเป็นคนดี ไม่ดื้อ เป็นผู้รักความสงบไม่สร้างความเดือดร้อนต่อผู้อื่น อุเบกขา วางเฉย คนที่ได้รับการถ่ายทอดไปนั้นนำไปใช้ก็มี คนที่ไม่นำไปใช้ก็มี คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอดแทรกหลักธรรมไว้ คือ ความรักของแม่ ที่ตามหาลูก ยิ่งใหญ่มาก พญากาเผือกบินเลียบไปตามกาลูก ปัจจุบันก็กลายเป็นหมู่บ้านแม่เลียบ ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง บินไปประเวแวน(วนเวียน)หาลูก ปัจจุบัน ก็กลายเป็นหมู่บ้านวังมน อ.วังเหนือ จังหวัดลำปาง แม่พญากาเผือกบินตามหาลูกไม่เจอก็โศกเศร้าเสียใจ ปัจจุบันก็เป็นหมู่บ้านเส้า ต.ทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง สุดท้ายบินไปอกแตก (หัวใจวาย) ตายที่ วัดอักษิณชัยคีรี อ.แจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีการสร้างพระธาตุเพื่อเป็นอนุสรณ์ไว้ให้แม่พญากาเผือก

พระอธิการดวงทิพย์ อุตตมธมฺโม ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ความรู้ที่ได้จากคติธรรม นำไปเทศนาสอน อบรม ให้กับศรัทธาญาติโยมในวันพระ พอถ่ายทอดให้กับคนที่รับ เขามีความสนใจ ศรัทธาในหมู่บ้านก็มาทำบุญที่วัดทุกวันพระ ตลอดทั้งปีมีการนำเรื่องศีล 5 ไปปฏิบัติ ลด ละ เลิก

สุรา ยาเสพติด มีการนำศีล 5 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน คติธรรมได้สอนเรื่องความกตัญญู อยู่ในเรื่อง

ภทรวดี สุขสวัสดิ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจคติธรรมทางพระพุทธศาสนา มากถึงขั้นเปลี่ยนชีวิต มีความสนใจในเรื่องนี้มาก ได้รับประโยชน์จากคติธรรม มาก ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น พอได้มาปฏิบัติธรรม ก่อนจะความโกรธ เรามีสติหยุดอยู่ที่ตัวเราเอง ข้อคิดที่ได้จากคติธรรม คือเราไม่สามารถทำให้คนอื่นเหมือนดั่งใจเรา และคนอื่นก็ไม่อาจทำให้เราเหมือนดั่งใจ เขาความรู้ได้มีการถ่ายทอดให้กับรุ่นต่อมา มีการถ่ายทอดให้กับคุณพ่อ ที่สำคัญคือคุณพ่อถึงกับมาสร้างบ้านให้บริเวณใกล้ๆเมืองโบราณเวียงกาเวียงหลง และมาเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่นี้ คติธรรมพอถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ มาก ๆ คุณพ่อคอยสนับสนุนให้ลูกปฏิบัติธรรม และพ่อก็สอนให้ไม่อิจฉาคนอื่น พอใจในสิ่งที่เรามี สิ่งไหนคืออยู่แล้วก็ทำไป อนุโมนานบุญด้วย คติธรรมทางพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกหลักธรรมไว้ คือ การสืบทอดความรัก เสียสละ เมตตา เป็นนโยบายของสถานที่เมืองโบราณ ความเป็นระบบ ระเบียบ เรียบร้อย สอนให้ตนทำอะไรก็ได้ ให้มาเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่นี้

เทียมตา ชินะ ผู้ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ได้ให้ความคิดเห็นว่า ได้รับประโยชน์จากคติธรรม มาก เมื่อก่อนเคยมีความทุกข์ พอมาอยู่ที่เมืองโบราณเวียงกาหลงก็มีความสุข เหมือนโลกของพระศรีอารย์ โลกของพระศรีอารย์มีอยู่ ณ สถานที่นี้ อยู่เหมือนแบบครอบครัวเดียวกัน ความรู้ได้มีการถ่ายทอดให้ กับรุ่นต่อๆมา มีการถ่ายทอดให้กับคนที่อยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ว่าอย่าทำผิดศีล 5 คติธรรมพอถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปเป็นหลักปฏิบัติ เมื่อถ่ายทอดให้ลูกหลาน และญาติทางจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น เขาก็ได้มาปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ทั้งยังนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันอีกมากคติธรรมทางพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกหลักธรรมไว้ คือ ความเมตตา กตัญญู เสียสละ แก่พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง ทุกชาติ ศาสนา ภาษา และแต่สัตว์เดรัจฉาน สอนให้เสียสละ กำลังกาย กำลังทรัพย์ และสร้างบารมี

กาญจนา พร้อมบริสุทธิ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากคติธรรม มีความปีติสุข รู้ว่าสมาธิเป็นอย่างไร จากคนเคยมีโรคภัยไข้เจ็บ พอได้มาศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม โรคภัยไข้เจ็บก็หายไป พอหายจากโรคก็อยากจะตอบแทนพระพุทธศาสนา ยังรู้สึกว่าที่ตอบแทน ณ เวลานี้ยังไม่มากพอ ความรู้ที่มี ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อมา คือ สมาธิรักษาโรคได้ บอกให้ผู้ที่อยู่ด้วยและคนข้างเคียงคติธรรมพอถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ คือคนที่ปฏิบัติธรรม เกิดปีติสุข สุขที่เกิดจากใจ คติธรรมทางพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกหลักธรรมไว้ คือ 1.ความรักของแม่ที่มีต่อลูก แต่ลูกคนเดียวหายก็ยังเป็นทุกข์แล้ว แม่พญากาเผือก ตามหาลูกที่หายไปถึง 5 คนความรักของแม่ที่มีต่อลูกยิ่งใหญ่ มาก ไม่ใช่เฉพาะแม่พญากาเผือกรวมไปถึงแม่บุญ

ธรรมด้วย ขนาดไม่ใช่ลูกของตนเองยังเฝ้าเลี้ยงดูถึง 16 ปี 2. ลูกมีความกตัญญูต่อแม่ ทั้งที่เป็นแม่
 พญากาเพือกและแม่เลี้ยง พระพุทธเจ้าแต่พระองค์ก็ใช้ชื่อแม่เลี้ยงของตนเป็นนามของพระองค์ 3.
 นอกจากพระพุทธเจ้าจะรักแม่แล้วพระองค์ท่านรักหมู่วมวลมนุษยชาติ

อรพิน ดิคุช ได้ให้ความเห็นว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากศีลธรรม ได้ประโยชน์มาก
 ทำงานได้บุญ มาสร้างกิจกรรม พบความจากการทำงานกลับหมู่คณะความรู้ที่มีถ่ายทอดให้กับรุ่น
 ต่อๆมา ได้แนะนำให้พ่อแม่ ได้มาบวช และเวลาบอกให้พ่อแม่ภาวนาพุทธโศคศีลธรรมพอถ่ายทอด
 คนที่รับรู้รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ คือ พอแนะนำพ่อแม่ปฏิบัติอยู่แล้ว ก็
 นำไปต่อยอด พ่อแม่ก็มีความสุขกายสุขใจ และสุขภาพดีขึ้น พ่อก็นำไปสอนลูกหลานอีกที่หนึ่งคติ
 ธรรมทางพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกหลักธรรมไว้คือ สอดแทรกหลักธรรมะไว้มาก พระพุทธเจ้า
 ยังกตัญญูต่อมารดา ถึงแม้มารดาไม่ได้เลี้ยงดูพระองค์

น้อย สิริเป็ง ได้ให้ความเห็นว่า ได้รับประโยชน์จากศีลธรรม ได้รับประโยชน์มาก จาก
 เมื่อก่อนเคยทานเนื้อสัตว์ ดื่มสุรา หลังจากมาบวชชีพรหมณ์ ที่นี้แล้ว ก็หยุดทาน เปลี่ยนเป็นทาน
 มังสวิรัต และงดดื่มสุราความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอด คือ นำไปบอกให้กับญาติลูกหลาน คนข้างบ้าน
 ได้มาบวชอยู่ ณ เมืองโบราณเวียงกาหลงศีลธรรมพอถ่ายทอดแล้ว คนที่รับรู้รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์
 นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ เช่นคนที่มึปัญหาในชีวิตก็มาบวช คนที่มีความผิดหวังจากความรักก็มา
 บวช พอได้รับการถ่ายทอดก็เปลี่ยนเป็นคนใหม่จิตใจแกร่ง ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาได้
 สอดแทรกหลักธรรมไว้คือ เมตตา กตัญญู เสียสละ

พระครูปริยัติชัชวาลน์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ศีลธรรมที่ สอดแทรกไว้ในตำนานเมือง
 โบราณเวียงกาหลง คือ พรหมวิหาร 4 ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา บุคคลที่หาได้ยาก ได้แก่
 บุพพการี ศีลธรรมยังได้สอนเรื่องของ ความรัก ความผูกพัน ระหว่างแม่กับลูก ที่สำคัญคือ ความ
 พลัดพราก สมดังที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสไว้ว่า ปิยโต ชายเต ภยปิยโต วิปฺปมุตฺตสฺสสนฺตฺติ โสโก กุโ
 ภฺย ที่ใดมีของรัก ที่นั่นมีโศกที่ใดมีของรัก ที่นั่นมีภัยเมื่อไม่มีของรักเสียแล้ว โศกภัย ก็ไม่มี ศี
 ลธรรมยังสอนให้คนทุกคนล้วนแล้วแต่ตกอยู่ใน สามัญลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป

รัตนโชติ สิงห์แก้ว ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าประโยชน์ของศีลธรรมมีมาก เพราะทุกวันต้อง
 ใช้ธรรมของพระพุทธเจ้า คือการระงับอารมณ์ การดำเนินชีวิต และอยู่ในศีลธรรม ความทางธรรม
 ที่มีอยู่ใช้สอนเด็กนักเรียนทุกวัน เมื่อถ่ายทอดเด็กก็คล้อยตาม เข้าใจ เห็นประโยชน์ และปฏิบัติตาม
 กฎระเบียบของโรงเรียน คติความเชื่อ แต่เดิมมีตำนานมาก่อนแล้ว ตำนานมีหลายคนเรียบเรียง แล้ว
 พระอาจารย์ธรรมสาริต ก็เข้ามาฟื้นฟู ตำนานให้เป็นที่รู้จัก เชื่อว่าเป็นดินแดนพุทธภูมิ พระพุทธเจ้า
 5 พระองค์

มนตรี มุลมินทร์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ได้รับประโยชน์จากคตินิยมมาก เช่น จากเป็นคนมีอารมณ์ร้อนก็เป็นคนมีสติมากขึ้น ใจสงบเยือกเย็นมากขึ้นกว่าเดิม

ได้มีการถ่ายทอดความรู้เป็นบางข้อ นำไปพูดในที่ประชุม ประจำหมู่บ้านเวียงกาหลง คตินิยมพอถ่ายทอด ผู้รับมีความสนใจเห็นประโยชน์ ลูกบ้านนำไปปฏิบัติ ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ คตินิยมเป็นเรื่องของพระอาริยมตไตรย ถ้าทำคุณงามความดีมากๆจะได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอาริยมตไตรย

ทัน ธิจิตตั้ง ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ได้รับประโยชน์จากคตินิยมมากที่สุด คตินิยมเป็นวิทยาศาสตร์ ด้านศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม โบราณคดี ปรัชญา วัฒนธรรมและทรัพยากรความรู้ได้มีการถ่ายทอดให้กับรุ่นต่อๆมาคตินิยมพอถ่ายทอดคนที่รับ รู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์มาก คนที่ทำงานปั้นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ก็คือ ลูกศิษย์ และสร้างศิลปะเวียงกาหลงที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง คือ การมีศีลสมบุรณ์ ทำให้มีสมาธิสมบุรณ์ การมีสมาธิสมบุรณ์ทำให้มีปัญหาสมบุรณ์ ปัญหาที่สมบุรณ์ทำให้เป็นที่มาของความเข้าใจของสิ่งทั้งหลาย พอเข้าใจแล้วก็ลงมือปฏิบัติ พอปฏิบัติก็เป็นผลสำเร็จเพราะมีความเข้าใจ

คตินิยมเหล่านั้นได้สอนเรื่องการลดละ ปล่อยวางสิ่งต่างๆ รู้ทันสิ่งทั้งปวงการรับเอาคตินิยมส่งผล ด้านดีมาก คนสมัยก่อนฝึกฝนเรียนรู้ มีอายุยืน เพราะจิตใจสูงมีคุณธรรม

ถวิล ใจคำ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า คตินิยมทางพระพุทธศาสนา จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประโยชน์หลายด้าน หากนำไปปฏิบัติ ด้านความกตัญญู ความรักของแม่ที่มีแก่ลูก ความกตัญญูของลูกที่มีต่อแม่ ย่อมทำให้ สังคมอยู่ได้อย่างสันติสุข คตินิยมได้สอดแทรกเรื่องความกตัญญู เมตตา เสียสละ คุณงามความดี ที่มีต่อกันระหว่างพี่น้องและครอบครัว

บุญนาค จอมธรรม ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า หลักธรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มีหลายเรื่องทั้งเรื่องของ ความกตัญญู กตเวทิตะ ความรัก ความศรัทธา ความปรารถนา อธิษฐานบารมี และคตินิยมยังได้สอนเรื่อง การทำความดี มีศีลธรรม เมื่ออ่านเรื่องแล้วเกิดความซาบซึ้งและคล้อยตาม ถ้ารับเอาคตินิยมไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ สังคมเกิดสันติสุข มีความเมตตาอารี มีจิตใจที่มีความเมตตามากขึ้นคตินิยมในอดีตเขียนเป็นภาษาล้านนา เป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมหลบหลู่ไม่ได้เลย ยุคต่อมาก่อไม่ทิ้งของเก่า ยังคงไว้ซึ่งของเดิม ยุคปัจจุบัน ถ้าไม่กล่าวถึงเรื่องราวของแม่พญาภาเผือก คุณค่าความศรัทธาและด้านจิตใจจะลดลง

ทอง สุธะทา ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง สอนให้คนไม่ลืมเรื่องราวของ ความรัก ความกตัญญู เมตตา เสียสละ เพื่อให้ลูกหลานปฏิบัติตนตามหลักธรรม บ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข

สรุปจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องต้องกันว่า จากหลักฐานเอกสารบันทึกเรื่องราวไว้ในธรรมแม่พญา กาเผือก ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธรรมอานิสงค์ประทีปโคมไป ยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอนเรื่อง ของความรัก ความกตัญญู เมตตา การเสียสละ ความพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักที่พอใจ และเรื่องราวถูกเขียนเป็นภาพลงในเครื่องปั้นดินเผา เวียงกาหลง เพื่อไม่ให้คติธรรมสูญหายไปจากโลกนี้ และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยง ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้สอดแทรกไว้ในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา ความเสียสละ การพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ มีประโยชน์สองด้านทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำไปอบรมสั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน ประชาชน ให้นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดีของสังคม ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข มีสันติสุขอย่างแท้จริง

2.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและตำราวิชาการดังกล่าวพบว่า พระวรวุฑฒิพิสิฐ (2530:163-169) ได้ศึกษาเรื่อง คู่มือลิลิตพระลอ สรุปได้ว่า เวียงกาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอ ว่า พระลอเป็นเรื่องราวระนิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693ท้องที่อันเป็นที่ฐานของพระลอเท่านั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมืองสรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนั้นทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทางบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสรวงอันเป็นเมืองของพระลอนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงราย กับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัยพิชณูกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งจะอริยฐาน เลี้ยงทวย หรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้ได้อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียงกาหลงเป็นชื่อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับถิ่นของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง

มณี พะยอมยงค์ (2551:คำนิยาม) ได้ศึกษา ตำนานรักรันทศขุนหลวงวิลังคะ รักอมตะพระลอ สรุปลงได้ว่าเมืองแมนสรวง อันเป็นเมืองของพระลอ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ได้แก่ อำเภอมแม่สรวง จังหวัดเชียงราย เมื่อพระลอเดินทางผ่านไปหาพระเพื่อนพระแพงที่เมืองสรวง ต้องผ่านแม่น้ำสายหนึ่ง เรียกว่าแม่น้ำกาหลง ปรากฏในโคลงโบราณเรื่องพระลอสอนโลก

องค์ล่อ รอดฤกษ์ไทย จังลง

สู่ฝั่ง แม่กาหลง กำหน้า

จึงโอดวาท ผจง สอนสั่ง

สูเอย ฟังดูข้า เมื่อได้ไกลสู

พยงค์ มุกดา (2534) ประพันธ์เพลงข่อยศพระลอ

ดนตรี.....รูป ดั่งองค์อินทร์

โศภินดั่งเดือนดวง

เหนือปวง หนุ่มใด

เหล่าอนงค์ หลงสวาท

นามขุนลอ ท้าวเธอ

ลุ่มแม่กา หลงเจ้า

แม่น้อยหนึ่ง น้ำหทัย

พระยี่หาญ ยังกล้ำ

ดั่ง พระยา สีหราช

(ลาลาลาลาลา)

หยาดฟ้า มาสู่ดิน

เหนือแผ่นดิน ดินแดนสรวง

(ลาลาลาลาลา ลาลาลาลา)

ยอมเป็นทาส รักบำเรอ

ทรงสถิตย์ ณ ทรวงใจ

หรือจะเท่า ถึงครึ่ง

เมื่อทรง คชสาร

(ลาลาลาลาลา)

ผู้เป็น ไหล่

ไซ้เพียง ศีกรบ

สยบพระ ทรง-ชัย

(ลาลาลาลาลา)

(ลาลาลาลาลา)

บ่ควรรู้บุญ คั้งพ่อขุน (ลา ลา)

คนตรี.....

รูปคั้งองอินทร์.หยาดฟ้ามาสู่ดิน

เหนือแผ่นดินแดนสรวงเหนือปวงหนุ่มใจ

นามขุนลอท้าวเธอ ทรงสถิต ณ ทรวงใจ

แม่น้อยหนึ่งน้ำหทัย เมื่อทรงคชสาร

ผู้เป็นใหญ่ ไซ้เพียงศิกรบ

นาถอนงค์ปลงใจ ไคร่อิงอุ่น

คั้งพ่อขุน แมนสรวง เอย.....

(ประพันธ์ทำนอง มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ประเภทดนตรีและเพลงไทย ปี 2538

เพลงนี้ขับร้องโดยศิลปินมากมาย ที่รู้จักและนิยมมากที่สุด คือ ชินกร ไกรลาศ

เพลงยอยศพระลอ 3 วรรคแรกของบทเพลงนำเนื้อหามาจากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ สันนิษฐานว่าแต่งในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หรือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ประพันธ์คำร้องได้แต่งเนื้อร้องเพิ่มเติมเพื่อกล่าวชมความงาม และความกล้าหาญของพระลอ ซึ่งเป็นพระเอกของเรื่อง)

เมืองเวียงกาหลงซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ถือเป็นเมืองโบราณซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน คือแนวคูดินและกำแพงเมืองเก่าซึ่งคูพังเหลือเพียงแนวที่สามารถเห็นได้

จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ ของ ทิวา ศุภจรรยาวัฒนาสิน โดยโครงการวิจัยชุมชนโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529) พบว่าในบริเวณอำเภอเวียงป่าเป้าพบว่าบริเวณอำเภอเวียงป่าเป้ามี่ทั้งหมด 6 แห่ง ซึ่งเวียงกาหลงเป็นแหล่งที่สำคัญและมีหลักฐานทางโบราณคดีชัดเจนมากที่สุดจากหลักฐานทางโบราณคดีนี้เองทำชื่อเสียงของเวียงกาหลงได้ตั้งจากการหลับไหล และรอการค้นหาปริศนา ความรุ่งเรืองของกลุ่มคนที่สร้างเมืองโบราณแห่งนี้หลักฐานชิ้นสำคัญคือ **เตาเผาเวียงกาหลง** ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการค้นหาประวัติศาสตร์อันยาวนานการค้นพบเมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มต้นจากการค้นพบเครื่องถ้วยเวียงกาหลงและเตาเวียงกาหลง ซึ่งมีการขุดค้นพบครั้งแรกโดย พระยานครราม และได้มีการบันทึกเรื่องราวของเครื่องถ้วยเวียงกาหลงและเมืองโบราณแห่งนี้ลงในนิตยสาร ของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เล่มที่ 29 ตอนที่ 1 ประจำเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1936 โดยในคำบรรยายดังกล่าวพระยานครราม เชื่อว่าเครื่องถ้วย

แม่ ใน ศีกรัก พระยังยิ่งใหญ่

นาถ-อนงค์ ปลงใจ ไคร่อิง อุ้น

นับล้าน โล-กาล้วน

แมนสรวง เอย...

โศกนังเดือนดวง

เหล่าอนงค์หลงสวาท ขอมเป็นทาสรักบำเรอ

ลุ่มแม่กาหลงเจ้า หรือจะเท่าถึงครึ่ง

พระยิ่งหาญยิ่งกล้า คั้งพญาสีหราช

สยบพระทรงชัย แม่ในศีกรัก พระยังยิ่งใหญ่

นับล้าน โล กาล้วน บ่ควรรู้บุญ

จากปากาหลงนี้ เก่าแก่ยิ่งกว่าเครื่องถ้วยที่ผลิตในสวรรค์โลก (ชะเลียง) และสุโขทัย และความสนใจในเรื่องเมืองเวียงกาหลงนี้ก็มีมากขึ้น ภายหลังการศึกษาเชื่อว่าเมืองเวียงกาหลงสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 5 (พ.ศ.500-599) และในส่วนของบันทึกพงศาวดารเชื่อว่า เมืองเวียงกาหลงนั้น น่าจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเมืองเชียงลาวทั้งสองเมืองนี้อยู่ในจังหวัดเชียงราย

จากหลักฐานจารึกที่อนุสาวรีย์ พ่อเมืองเวียงป่าเป้า พบว่าเวียงกาหลงสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 5 โดยอ้างพงศาวดารชาติเล่มที่ 3 ของพระบริพัตรเทพธานี จากการศึกษาของผู้เขียน พงศาวดารดังกล่าวระบุว่าเมืองเวียงกาหลงอยู่ในยุคเดียวกับเมืองเชียงลาว แต่ไม่ได้ระบุถึงผู้ก่อตั้งเมืองโบราณนี้ ความขัดแย้งของหลักฐานเริ่มมีมากขึ้น เมื่อมีการศึกษาถึงประวัติเมืองเชียงลาว เมืองเชียงลาวนี้ปกครองโดยกษัตริย์ในราชวงศ์ลาวจักรราช การเริ่มต้นของราชวงศ์ลาวจักรราชนี้ในตำนานเมืองเชียงใหม่ระบุว่าราวพ.ศ.1182หรือในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 ความขัดแย้งเริ่มมีมากขึ้นเมื่อนาย เรจินัลด์ เลอเมย์ ได้คัดค้านของพระยานครนรรม ว่า เตาเวียงกาหลงน่าจะมีอายุไม่เกิน ราวพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งหมายถึงว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง มีอายุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 21 และทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดเมืองเวียงกาหลง 2 ทฤษฎีแรกถูกคัดค้านมากขึ้น เมื่อมีการตรวจสอบทางโบราณคดีพบว่าเมืองเวียงกาหลงและเตาเผาเครื่องเคลือบมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-22 โดยการยืนยันของกรมศิลปากรแต่ข้อยุติเรื่องเมืองโบราณเวียงกาหลงยังไม่ยุติลงเพราะ ผู้ที่มีความเชื่อว่าเวียงกาหลงสร้างขึ้นในยุคก่อนสร้างล้านนาประเทศ (พุทธศตวรรษที่ 5) หรือผู้ที่เชื่อว่าเวียงกาหลงเกิดในยุคเดียวกับเมืองเชียงลาว ยังมีข้อสันนิษฐานว่า เครื่องปั้นดินเผาของเวียงกาหลง อาจเกิดในยุคหลังเพราะตามธรรมดา เมืองโบราณต้องใช้เวลาสั่งสมอารยธรรมอย่างน้อยเป็นชั่วอายุคนจากข้อสันนิษฐานต่างๆ ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเวียงกาหลงเกิดขึ้นในยุคใด และสาเหตุของความมึนงงในการค้นหาคำตอบ คือเวียงกาหลงไม่ได้อยู่ในเส้นทางเดินทางติดต่อของพม่าจึงไม่มีการบันทึกเรื่องราวไว้ในประวัติศาสตร์ แต่ที่น่าสนใจก็คือเวียงกาหลงได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตลอดจนการติดต่อกับเมืองต่างๆ ในอดีต จนเห็นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงมีลักษณะการเขียนลายที่เหมือนกับเครื่องถ้วยชิงไป๋ ของจีน ส่วนของชาติไทยด้วยกัน เมืองเวียงกาหลงก็ติดต่อกับเมืองแบกไล้เคียงเช่น ชะเลียง สวรรค์โลก แต่กลับไม่มีการจดบันทึกกับเมืองเหล่านี้ไว้ว่าเป็นไปได้ว่าเมืองเวียงกาหลงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นที่น่าศึกษาต่อไปการเสื่อมสลายของเมืองเวียงกาหลงจากหลักฐานที่มีการค้นพบเมืองเวียงกาหลง มีเตาเผา กว่า 200 เมืองนี้จึงเป็นเมืองที่ใหญ่โตตลอดจนเวียงกาหลงอยู่ท่ามกลางเมืองต่างๆ ของ อาณาจักรล้านนา และมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านขึ้นไปทางทิศเหนือ สภาพภูมิประเทศเชื่อว่าบริเวณนี้ เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยตัวเมืองเวียงกาหลงได้สร้างปราการกันเป็นเนินดินสูง และมีการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำ เป็นที่ตั้งของชุมชนที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และปลอดภัยจากการเดินทาง สันนิษฐานว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง

เกิดน้ำท่วมใหญ่ บ้านเมืองจมอยู่ใต้น้ำ ผู้คนอพยพย้ายถิ่น หลักฐานที่ปรากฏได้แก่ แหล่งเตาเผาจำนวนมากที่จมอยู่ใต้น้ำ

สถานที่ตั้ง เมืองโบราณเวียงกาหลงตั้งอยู่บนเทือกเขาตอยดงในเทือกเขาตอยหลวง ในเขตบ้านป่าसान หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ประวัติความเป็นมา

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสรุปว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ลักษณะทั่วไป

เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นผังเมืองที่ไม่เป็นรูปทรงเรขาคณิตเช่นเดียวกับเมืองโบราณส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินเขา มีกำแพงคันดินและคูเมืองล้อมรอบ แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือส่วนที่หนึ่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัสมุมมน มีคูเมืองอยู่ระหว่างกำแพงคันดินสองชั้น แบ่งพื้นที่ภายในเมืองออกเป็นหลายส่วน มีส่วนกำแพงคันดินถูกตัดขาดออกเป็นทางเดินหลายแห่งลักษณะคล้ายประตูเมืองส่วนที่สอง เป็นรูปรียาวต่อจากส่วนที่หนึ่งขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวเทือกเขา กำแพงคันดินสองชั้นขนานคูเมืองอยู่ตรงกลางแนวกำแพงเมืองด้านตะวันออกขนานไปกับแนวสันเขาสูงชัน ด้านตะวันตกสร้างอยู่บนลาดเนินเขา พื้นที่เมืองโบราณเวียงกาหลงมีทั้งหมดประมาณ 430.9375 ไร่ คูเมืองและกำแพงคันดินโดยรอบยาว 3,350 เมตร

หลักฐานที่พบ

คูเมืองและกำแพงคันดิน คูเมืองเมืองโบราณเวียงกาหลงขุดเป็นรูปคล้ายตัววี กว้างประมาณ 18 เมตรลึก 8.80 เมตร กำแพงเมืองเป็นคันดินที่เกิดจากการขุดคูเมืองตรงกลางขึ้นมาถมทั้งสองข้าง กำแพงเมืองชั้นในสูงกว่าด้านนอก ไม่พบว่ามีการใช้วัสดุอื่นมาช่วยเสริมความมั่นคงแข็งแรงของกำแพงเมืองเลยในการสำรวจและขุดค้นในแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณเวียงกาหลง พบโบราณวัตถุต่างๆ มากมายจำแนกเป็นโบราณวัตถุที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ (Finds) เช่น เศษภาชนะดินเผา เศษกระเบื้องดินเผา อิฐ เบี้ยดินเผาดินเผาไฟ เครื่องมือเหล็ก หินลับมีด เป็นต้น และโบราณวัตถุที่ไม่เป็นสิ่งประดิษฐ์ (Non Finds) เช่น ถ่านไม้กระดูกสัตว์ ดินเผาไฟ ชี้แร่ เป็นต้น

ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย แต่เดิมชื่อตำบลหัวฝาย ต่อมาชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่นได้ร้องขอต่อทางราชการให้เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลเวียงกาหลง เนื่องจากที่ตั้งของตำบลมีพื้นที่ของเมืองโบราณเวียงกาหลงอยู่ด้วย และได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการขอเปลี่ยนแปลงชื่อ จังหวัด อำเภอ และตำบล หมู่บ้านหรือสถานที่ราชการอื่น ครั้งที่ 2/2533 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2533 สำหรับประวัติของเมืองโบราณเวียงกาหลง อันเป็นที่มาของชื่อตำบลนั้น ตามการสันนิษฐานของนักโบราณคดีและผู้รู้ได้กล่าวว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง สร้างขึ้นในช่วงประมาณ พ.ศ.1500-1600 อยู่ในอาณาจักรแคว้นแคว้นยวนเชียง (ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเมืองเชียงลาวหรือเชียงรายในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นช่วงที่พระเจ้าอโนรธามังช่อ กษัตริย์แห่งราชอาณาจักรพุกาม ได้ยกทัพไปยังกัมพูชา เพื่อทวงถามขอพระบรมสารีริกธาตุพระไตรปิฎก พระแก้วมรกต คือจากเมืองกัมพูชา และได้หยุดพักทัพที่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงในปัจจุบัน คืนหนึ่งพระเจ้าอโนรธามังช่อ ได้ทอดพระเนตรเห็นแสงลอยขึ้นจากยอดคอคอยซึ่งโอรทำนายว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี จึงทรงให้ทหารไปสำรวจพื้นที่ และให้ก่อสร้างพระธาตุขึ้น (ปัจจุบันคือ พระธาตุแม่เจดีย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย) ในสร้างพระธาตุต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน คั้งนั้นพระเจ้าอโนรธามังช่อ จึงได้สร้างเมืองเพื่อหยุดพักทัพ และให้ขุดคูล้อมรอบตัวเมือง สร้างป้อมปราการ เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรูและสัตว์ร้ายต่างๆ พระองค์ได้ให้ไพร่พลขุดดินขึ้นมาปั้นแล้วเผาเป็นก้อนอิฐ เพื่อใช้ก่อเป็นพระธาตุแม่เจดีย์ ไพร่พลของพระเจ้าอโนรธามังช่อ นอกจากจะทำก้อนอิฐแล้ว ยังมีฝีมือในการปั้น ถ้วย ชาม หม้อ แจกัน ฯลฯ ซึ่งพม่าสมัยนั้นได้ติดต่อค้าขายกับจีน จากการสันนิษฐานของนักโบราณคดีเห็นว่าเครื่องปั้นเวียงกาหลงมีลักษณะการเขียนลายที่เหมือนกับ เครื่องถ้วยชิงไป๋ของจีน

จากการขุดค้นบริเวณเมืองโบราณ พบเตาเผา เครื่องเคลือบ 200 กว่าเตา แสดงให้เห็นว่า ในอดีตเมืองนี้ต้องเป็นชุมชนใหญ่ และตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองต่างๆ ของอาณาจักรล้านนา มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านเชื่อว่าสภาพภูมิประเทศบริเวณนี้คงเป็นบริเวณอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ของคนในเมืองเวียงกาหลง ผู้คนอยู่ดีกินดีมีความสุขมีถั่วหน้ำ อารยธรรมเจริญรุ่งเรืองต่อมาอีกก็ร้อยปีไม่ปรากฏเวียงกาหลง ได้ถึงกาลล่มสลายลงจะเป็นภัยธรรมชาติหรือโรคระบาดหรือสาเหตุอื่นใดไม่แน่ชัด ปัจจุบันเมืองโบราณเวียงกาหลงคงเหลือแต่ซาก คูเมือง เตาเผา ภาชนะเครื่องเคลือบที่ขุดค้นพบ ส่วนผู้คนที่อาศัยอยู่ในตำบลเวียงกาหลงขณะนี้ได้อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น อำเภอดงเหนือ จังหวัดลำปาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา

ขนาดและที่ตั้ง ตำบลเวียงกาหลงตั้งอยู่ในท้องที่ของอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้าไปทิศใต้ตามทางหลวงหมายเลข 118 ประมาณ 15 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 103 กิโลเมตร

แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องถ้วยชามโบราณของกลุ่มแม่น้ำโขง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นที่รู้จักในหมู่นักโบราณคดีทั้งในไทย และต่างประเทศ มีการสำรวจศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 โดยพระยานครพระราม (สวัสดิ์ มหาภัย) ซึ่งเขียนรายงานการศึกษาเผยแพร่ต่อสาธารณชนริพิมพ์ในวารสารสยามสมาคม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2480 และมีการสำรวจ-ขุดค้น ศึกษาแหล่งเตาเผาเวียงกาหลง อีก 2 ครั้งโดยกรมศิลปากร ได้แก่ หน่วยศิลปกรที่ 4 เชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2522 และโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคเหนือ) กองโบราณคดี ศิลปกร ในปี พ.ศ.2525 แต่หลังจากนั้นมา ยังไม่มีผู้ใดเข้าไปจัดการกับแหล่งโบราณคดี เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม หรือวงวิชาการอีกเลย ทั้งที่การสำรวจพบแหล่งโบราณคดีกระจายตัวในบริเวณกว้าง และยังมีความรู้ให้ศึกษา หรือข้อสงสัยอยู่อีกมากที่รอการศึกษาค้นคว้า (สายพันธ์ ไพรชาญจิตร, เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์ กานต์ จักษุเมธา เกวลี มุกด์สุวรรณ วิชญา มาแก้ว และคณะ 2552: คำนำและคำกล่าวขอบคุณ)

จากกรณีศึกษาแบบเจาะลึกมีสาระสำคัญดังนี้

พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง เมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติตำนาน 1,000 กว่าปี ศึกษาได้จากโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบันทึกเรื่องราวพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏ แต่ปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงสร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคน

เมืองโบราณเวียงกาหลง เดิม เป็นป่ากร้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินทางธุดงค์ มาพบและปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ ปี พ.ศ.2529 และได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรม เครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไป

อ้าย ใจจัด ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง มีความเป็นมาคือในอดีต เป็นป่าไม้หนาทึบ ยากแก่การเข้าถึง มีภูตผีปิศาจดุร้าย น่ากลัวมาก ไม่มีชาวบ้านคนไหนกล้าเข้าไป แล้วพระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้าไปบูรณะ พัฒนา พื้นฟู เมื่อ ปี พ.ศ. 2529 ทำให้เมืองโบราณเวียงกาหลงมีความเจริญรุ่งเรืองถึงปัจจุบัน เมืองโบราณเวียงกาหลง ลำดับเหตุการณ์ในอดีตมีความเป็นมา คือ เมื่อก่อนเป็นช่องทางเดินเล็ก ๆ เป็นที่หาของป่า มีสัตว์ป่าอยู่มาก เช่น ไก่ป่า ปัจจุบัน ก็ยังพอมิให้เห็นอยู่บ้าง มีผลไม้ป่ามากมายอุดมสมบูรณ์ เคยมีเจ้าพระยามาทำ

เครื่องปั้นดินเผาและพระยอดขุนพลเวียงกาหลง พระยาหลวง เจ้าผู้ครองเวียงลอ ตำบลลอ อำเภอลอง จังหวัดพะเยา เคยมาแวะพักเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้ด้วย

เทียมตา ชินะ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ และมีเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงคอยดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้มาหลายยุคหลายสมัย เมืองโบราณเวียงกาหลง ลำดับเหตุการณ์ในอดีตมีความเป็นมา มีเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงอยู่มาแต่ก่อน เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่ถึง 5,000 ปี

พระครูปริยัติชัชวาล์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2518 ท่านอาจารย์ ชุม ฌ บางช้าง ได้มาบรรยาย ที่ วัดป่าจ้าว ต.ป่าจ้าว อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ว่า ตอนนั้นท่านเป็นสามเณร อยู่ เคยถามอาจารย์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลงท่านอาจารย์ บอกว่า เป็นเมืองหน้าด่าน ที่คอยรับข่าวการเดินทัพของข้าศึกในสมัยพ่อขุนเม็งรายมหาราชย์ และช่วงที่ว่างจากการทำศึกสงคราม ก็ให้ชาวบ้าน ทำเครื่องปั้นดินเผา โดยเอาช่างจากประเทศจีน เข้ามาสอนวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก็มีเตาเผา โบราณหลายร้อยเตา และที่ยังไม่ได้ขุดพบอีกมาก มีเศษ ถ้วย จาก ที่แตกชำรุดเป็นหลักฐาน มีผู้ที่ทำการลักลอบขุดแล้วได้นำเอาเครื่องเคลือบดินเผาของเวียงกาหลง ไปขาย กลายเป็นของที่มียาราคาแพงมาก ในปัจจุบัน

ร้อยตำรวจตรีแสงดาว พรหมเทศ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นป่ารก้าง แต่มีศาลศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษา มีภูตผีปีศาจน้อยใหญ่ คอยเฝ้า และมีเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง อยู่ภายในหมู่บ้าน ป่าसान บ้านดง บ้านทุ่งม่าน บ้านสันมะเค็ด บ้านใหม่พัฒนา ถึงวัดหลวงราษฎร์เจริญธรรม และวัดห้วยเวียง ถึงเขตอำเภอลองเหนือจังหวัดลำปางพะเยา และเป็นเมืองที่ทำเครื่องบรรณาการส่งประเทศจีน

มนตรี มุลมินทร์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ประวัติ ในอดีต เป็นคูเมืองเก่า เป็นเมืองที่ชาวบ้านสร้างขึ้น เพราะกลัวช้างป่ากัดงานเขียว(ช้างเอกรของพระนางจามเทวี เจ้าเมืองผู้ครองหริภุญชัย ที่มีสีเหมือนข้าวกล้า งามสีเขียว) ชาวบ้านเลยขุดคูเมืองรอบๆ เพราะกลัวช้าง จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าที่ตายไปแล้ว เป็นสถานที่ทำเครื่องปั้นดินเผา ของมีค่าฝังในพื้นดิน แต่ก็ยังหาไม่พบ

ตั้งแต่ พ.ศ.2529 เป็นต้นมา เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นป่าไม้ ป่าไผ่บง ป่าร้างกว้างๆ มีสัตว์มาก เช่น ไก่ป่า และมีเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง ถึงช่วงเวลาสงครามที่มีการรณรงค์น้ำ คำหัว เจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงทุกปี ปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ เมื่อก่อนคนกลัวไม่กล้าเข้าไปขโมยของเป็นสถานที่ช่วยคุ้มครองคนในชุมชน เช่น ปัจจุบันใครเดินทางไปต่างประเทศ จะไปสอบเข้ามหาวิทยาลัย ก็ไปไหว้ เจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง มีการถวายพวงมาลัย เพื่อบนบานสารกล่าว

ทัน ทิจิตตั้ง ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า จาก การค้นคว้า จากตำรา เอกสารที่มีอยู่เกี่ยวกับเวียงกาหลง เวลา 18 ปี ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นเมืองที่ช่างทำเครื่องดินเผา เลือกลงเป็นสถานที่ทำเครื่องเคลือบดินเผา เพราะเป็นเมืองที่มีแหล่งทรัพยากรที่ดีที่สุด ทรัพยากร ก็คือดิน ดินในที่นี้ เป็นดินที่มีแร่ธาตุบำบัดในดิน ช่างเวียงกาหลงเอาดินมาปั้นด้วยไม้ อาหาร ทำให้อายุยืนเพราะมีธาตุบำบัด และการทำเครื่องเคลือบในโบราณ ไม่มีการนำเคมีมาใช้ คนโบราณรู้จักแยกแยะได้ แต่เรียกไม่เหมือนกัน เช่น เขาเรียกอุบาทว์ และมงคล ความดีกับความชั่ว

ถวิล ใจคำ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เมืองโบราณเวียงกาหลง เคยเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง มีความเป็นอยู่ที่สงบสุข จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง และพระยอดขุนพลเวียงกาหลง เพราะปัจจุบันเตาเผาที่ยังถูกฝังอยู่ใต้พื้นดิน อีกจำนวนมาก แต่ก็มีกลุ่มนักขุดค้น แอบขุดเอาเครื่องปั้นดินเผาไปขายเพื่อผลประโยชน์ตน เพราะมีราคาแพง

สุชาติ ธิคำ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เป็นเมืองที่เจ้าเมืองเดินทางผ่านมาหยุดพัก ตั้งเป็นค่าย ป้อมปราการ ขุดคูเมืองล้อมรอบ มีประตูเข้าออก คือพระเจ้าอโนธรมังช่อเป็นผู้สั่งให้ไพร่พลทำเครื่องปั้นดินเผาในช่วงหยุดพักที่นั่น และมีการปั้นอิฐเพื่อทำการก่อสร้างพระธาตุแม่เจดีย์ โดยตั้งทัพที่เมืองโบราณเวียงกาหลง และให้ทหารนำก้อนอิฐที่ทำขึ้นที่เมืองโบราณเวียงกาหลงไปก่อสร้างพระธาตุแม่เจดีย์ เพราะระยะทางอยู่ห่างกันไม่มาก

บุญนาค จอมธรรม ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า หลักฐานไม่ปรากฏให้เห็น ควรมีการสืบค้นอย่างแท้จริง ที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน คือคันดิน เป็นคูเมืองโดยฝีมือการขุดของคนในสมัยก่อน แต่หลักฐานที่พบคือ ลวดลาย เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง เชื่อมโยงกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ช่างเขียนในยุคสมัยนั้นได้ผูกเรื่องของแม่พญากาเผือก เข้ากับเวียงกาหลง เช่นลายแม่กา ดอกกาหลง สัตว์ในป่าหิมพานต์ นักปราชญ์ในยุคนั้นต้องมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ก่อน พ.ศ.2529 กรมศิลปากรทำการดูแลอยู่ เป็นป่ารก วัควายเข้าไปก็ยังหลงหาทางออกไปเจอ เพราะเมืองมีหลายชั้น มีความมืดไปด้วยต้นไม้ เมืองโบราณเวียงกาหลงถูกเปิดตัวเมื่อ ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ เกิดการขุดล่าหาสมบัติ การเปิดตัวครั้งนี้เป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไปด้วย และเปิดประวัติศาสตร์เวียงกาหลงไปด้วย คนที่ทำให้เมืองโบราณเวียงกาหลงรู้จัก คือ จอร์น ซอ J.C. Shaw เป็นนักสะสมเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นที่รู้จักกันในวงการนักสะสม โดยเริ่มสะสมเครื่องปั้นดินเผาล้านนา มาตั้งแต่ พ.ศ.2515 เมื่อครั้งยังอยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์ จนเมื่อย้ายมาตั้งรกรากอยู่ที่ประเทศไทย คุณขอวีได้ศึกษาและรวบรวมเครื่องปั้นดินเผาล้านนาอย่างตั้งใจ เพราะเห็นว่า ยังไม่มีใครได้ศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังมาก่อน จึงเป็นที่มาของคอลเลกชันเครื่องถ้วยในวันนี้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นอาคารคอนกรีต 3 ชั้น เป็นที่อยู่อาศัยของท่านเจ้าของด้วย ชั้นหนึ่ง เป็นห้องโถงรับแขกจัดวางโบราณวัตถุชิ้นเล็กๆ มีคุณค่าสวยงาม อาทิ มูยาดินเผา (ประมาณ 40 ชิ้น) เครื่องเงินอังกฤษ (เป็นของ

เก่าแก่ของบ้านที่อังกฤษ) เครื่องเงินล้านนา พม่า ลาว เขมร ลูกปัดควอซและเต้าปูน กระจพรรวน สัมฤทธิ์ที่พบในหลุมศพ ภายนอกตู้จัดวางของตามความเหมาะสมเช่น แอบยาจักสานบนโต๊ะรับแขก อ่าง โอ่งเคลือบเขียว ตามมุมที่เหมาะสมสวยงาม บนผนังทางขึ้นบันได มีภาพเขียนสีฝุ่นเรื่องชาดก ชั้น 3 เป็นพื้นที่จัดแสดงหลัก คือจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาล้านนา ทุกกลุ่มเตา เช่น เตาสันกำแพง เตาเวียงกาหลง เตาวังเหนือ เตาพาน นอกจากนี้ก็มีเครื่องถ้วยจีน สุโขทัย สวรรคโลก เครื่องปั้นดินเผา พม่า เวียดนาม ให้ศึกษาเปรียบเทียบกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีตุ๊กตาดินเผารูปสัตว์จากแหล่งต่างๆ ทั้ง รูปโค เตา ช้าง ลิง ตัวนี้มนกระจอก เป็นต้น (ข้อมูลจาก : บุษผา จิระพงษ์. สถานภาพของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2544:106)

การขุดหาสมบัติ ใช้คนงานในพื้นที่รับค่าจ้างจากคุณชอร์ทำการขุดหาเครื่องเคลือบเวียงกาหลงได้รับค่าจ้างเพียงแค่วันละ 20 บาท อีกท่านหนึ่งที่มีคุณูปการต่อเมืองโบราณเวียงกาหลง คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ อ.เมือง จังหวัดพะเยาท่านได้นำ หม้อบุรณะคตะ เป็นใบที่สมบูรณ์ที่สุด เคยถูกแสดงที่สหรัฐอเมริกา ปัจจุบันอยู่ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดศรีโคมคำ เครื่องเคลือบที่สวยงามที่สุดที่ถูกขุดไปคือเตาป่าหุยม และเตาที่สมบูรณ์ที่สุดที่ยังถูกฝังอยู่คือเตาห้วยผีหลอก เป็นเตาที่ยังไม่เคยถูกขุดมาก่อน เพราะมีอาถรรพณ์มาก คนในพื้นที่กลัวผีหลอก คนที่เข้าไปขุดเกิดป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำให้ไม่มีใครเข้าไปขุดค้น ปัจจุบันยังฝังอยู่ใต้ดิน จากนั้นทางกรมศิลปฯได้ปักหมุดเขตโบราณสถานเวียงกาหลง เพื่อตอกย้ำว่า เป็นโบราณสถานแห่งนี้อยู่ในการดูแลของกรมศิลปฯ

สรุป จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นไปในทางเดียวกันและสอดคล้องต้องกันว่า เวียงกาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอ ว่า พระลอเป็นเรื่องราวประจําท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693 ท้องที่อันเป็นถิ่นฐานของพระลอท่านนั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมืองสรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนั้นทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทางบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสรองอันเป็นเมืองของพระลอนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัย พิษณุกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งสัจจะอธิษฐานเสี่ยงทายหรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้อยู่อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียง

กาหลงเป็นข้อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าดิบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับคืนของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสรุปว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติตำนานมา 1,000 กว่าปี ศึกษาได้จากโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบ่งชี้เรื่องราวพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏ แต่ปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง สร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคนเมืองโบราณเวียงกาหลง เดิม เป็นป่ารก้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินทางธุดงค์มาพบและปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 และท่านได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไปให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นจนเป็นที่รู้จักทั่วไป

และประวัติตำบลเวียงกาหลงตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย แต่เดิมชื่อตำบลหัวฝาย ต่อมาชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่นได้ร้องขอต่อทางราชการให้เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลเวียงกาหลง เนื่องจากที่ตั้งของตำบลมีพื้นที่ของเมืองโบราณเวียงกาหลงอยู่ด้วย และได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการขอเปลี่ยนแปลงชื่อ จังหวัด อำเภอ และตำบล หมู่บ้านหรือสถานที่ราชการอื่น ครั้งที่ 2/2533 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2533

3.คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและตำราทางวิชาการโดยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 คติความเชื่อ พระไตรปิฎก เล่มที่ 33 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 25 ขุททกนิกาย อปทาน ภาค 2 -พุทธวังสะ-จริยาปิฎก กล่าวว่าพระพุทธเจ้าตามความเชื่อของฝ่ายเถรวาท ในภัทรกัปนี้มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว 4 พระองค์ พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเป็นองค์ที่ 4 และพระพุทธเจ้าองค์ถัดไปคือพระศรีอารยเมตไตรย ในทศสนะเถรวาทถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่ที่เหนือกว่าคนทั่วไปคือพระองค์พบทางดับทุกข์ได้ด้วยพระองค์เอง และเผยแผ่หนทางนั้นต่อสรรพสัตว์ ทรงเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ เมื่อทรงดับขันธปรินิพพาน ก็ดับไปโดยไม่เหลือเชื้อใดๆ ผู้จะเป็นพระพุทธเจ้าต้องทำความดี (บารมี) มาในชาติก่อน ๆ นับชาติไม่ถ้วน (ก่อนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระโพธิสัตว์)

อมรินทร์ธรรมะ(2556) สรุปได้ว่า การถ่ายทอดตำนาน ความเชื่อ ประวัติของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัป ได้แก่

- พระกกุสันธพุทธเจ้า
- พระโกนาคมพุทธเจ้า
- พระกัสสปพุทธเจ้า
- พระโคตมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน)
- พระศรีอารยเมตไตรย (พระอนาคตพุทธเจ้า)

ผ่านการเล่าเรื่องที่แฝงไปด้วยความเชื่อ ธรรมชาติ เกร็ดน่ารู้ โดยเฉพาะพุทธทำนายของอดีตพระพุทธเจ้าในยุคนั้นๆ ที่ได้ทำนายอดีตชาติพระสมณะโคตมว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลต่อมาถูกกลั่นกรองและร้อยเรียงออกเป็นเรื่องราวที่เปี่ยมไปด้วยความศรัทธาของการบำเพ็ญเพียร

เรื่องพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ 5 นี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในเรื่องพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก ดังนั้นโปรดพึงอย่าได้ประมาทในกุศลธรรม ถึงแม้ท่านไม่เคยพบเห็นแต่ไม่ควรลบลู่ (ธรรมบรรยายวันเสาร์ ภาควิสาขบูชา ชุดสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม สวน โมกขพลาราม,14 เมษายน 2522.พุทธทาส ภิกขุ)

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดให้ข้อมูลเป็นไปในทางเดียวกันว่า คติความเชื่อ ในเรื่องราวของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ การจุดประทีปดินกาเพื่อบูชาแม่พญากาเผือก อานิสงค์ประทีปโคมไฟ การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ปัจจุบันก็มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นคติธรรม คติความเชื่อการจุดประทีปบูชาแม่กาเผือกที่เมืองโบราณเวียง

กาหลงเริ่มทำ ตั้งแต่ พ.ศ.2529 ถึง ปัจจุบัน มีงานเทศมหาชาติพระเวฬุวันนครชาดก 4 ภาค 4 ภาษา ในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีการจัดงานบวชสามเณรอุปสมบทพระภิกษุสงฆ์เพื่อแทนคุณบิดามารดา ส่วนชุมชนวัฒนธรรมก็มีการบวชชีพร้าหมณ์ ถือศีล 5 และศีล 8 ทานมังสวิรัต เพื่อสืบสานตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

3.2 พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ นั้น ย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยาวัตถุ คือ วิธิตำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2. ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3. ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม

เมื่อการกระทำบุญ ชาวพุทธจึงนิยมทำให้ครบทั้ง 3 อย่าง ในคราวเดียวกัน เช่น ก่อนถวายทานก็มีการสมาทานศีล แล้วฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญภาวนา แต่เดิมนั้น การทำบุญคงจะไม่ได้ทำกันเป็นพิธีรีตองแต่ประการใด แต่เมื่อทำสืบๆ กันนานปีเข้า จึงค่อยๆ กลายเป็นพิธีรีตองหรือพิธีกรรมไป พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนิยมปฏิบัติในปัจจุบัน ส่วนมากเจือด้วยลัทธิ พราหมณ์ พุทธ ปะปนคละกันไป จะแยกออกจากกันได้โดยยาก เนื่องจากพุทธศาสนิกชนปฏิบัติต่อกันมาหลายร้อยปีแล้ว ถึงแม้จะมีลัทธิพราหมณ์แทรกอยู่ก็ตาม เมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง วัฒนธรรมและศีลธรรมแล้ว ก็เป็นอันใช้ได้ตลอดมา เพราะถือว่าเป็นบุญพิธี บุญพิธีหรือวิธิตำบุญที่กล่าวถึงนี้ เป็นเรื่องของการทำบุญทั่วไปที่เนื่องด้วยพระสงฆ์ อันเป็นส่วนที่นิยมทำกันอยู่เรื่อยๆ ซึ่งเป็นกิจเบื้องต้นที่ควรทราบและนำไปปฏิบัติ ส่วนที่ผิดแผกแตกต่างกันไปข้างนั้นขึ้นอยู่กับคตินิยมในแต่ละท้องถิ่น พิธิตำบุญในพระพุทธศาสนา เมื่อว่าโดยสรุปแล้วมีอยู่ 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. พิธิตำบุญในงานมงคล เป็นการทำบุญที่เป็นสิริมงคล เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ และวันเกิด เป็นต้น

2. พิธิตำบุญในงานอวมงคล เป็นการทำบุญเพื่อความสุขความเจริญแก่ผู้อื่นที่ตนควรสงเคราะห์หรือควรบูชาและเพื่อเป็นการปิดเป่าความชั่วร้ายให้หมดไป โดยปรารถนาเหตุที่ก่อให้เกิดความทุกข์โศกและเหตุที่มาไม่ดี เช่น พิธีศพ เป็นต้น

ลำดับการปฏิบัติศาสนพิธี

1. การจุดเทียน-ธูป บูชาพระรัตนตรัย
2. คำบูชาพระรัตนตรัย (บูชาดอกไม้-ไหว้พระ)
3. คำไหว้พระ (มี 2 แบบ ทั้งที่มีคำแปล และไม่มีคำแปลของภาษาบาลี)
4. อาราธนาศีล (มี 2 แบบ ทั้งที่มีคำแปล และไม่มีคำแปลของภาษาบาลี)
5. อาราธนาพระปริตร (ถ้ามี)

- 6.อาราธนาธรรม (ถ้ามี)
- 7.โอกาส – เวนทาน (ถ้ามี)
- 8.กล่าวคำถวายไทยทาน (ให้กล่าวเฉพาะคำกล่าวถวาย)
- 9.ถวายไทยทาน
- 10.พระสงฆ์อนุโมทนา
- 11.กรวดน้ำ (หยาดน้ำ)
- 12.ขอชมพระรัตนตรัย (ถ้ามี)
- 13.ลาพระ หมายเหตุ คำลาพระกล่าวเฉพาะในวัดเท่านั้น

ระเบียบการจุดเทียน-ธูป การจัดเทียน-ธูป บูชาพระรัตนตรัย เป็นพิธีเริ่มต้นของศาสนพิธีทั้งปวง 1.ให้จุดเทียนสองเล่ม (นิยมจุดเทียนเล่มขวามือของพระพุทธรูปก่อน) 2.ให้จุดธูป 3 ดอก จากการสัมภษณ์แบบเจาะลึกมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มมีการจุดประทีปบูชาแม่กาเผือก ตั้งแต่ พ.ศ.2529 ถึงปัจจุบัน มีงานเทศมหาชาติพระเวฬุวันนครชาดก 4 ภาค 4 ภาษา ในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ช่วงเข้าพรรษา และวันที่ 5 ธันวาคม มีการจัดงานบวชสามเณรอุปสมบทพระภิกษุสงฆ์ ส่วนชุมชนวัฒนธรรมก็มีการถือศีล 5 ศีล 8 ทานมังสวิรัต เพื่อสืบสานตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ความเชื่อในครั้งอดีต ประทีปดินกามีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลแล้ว ศึกษาได้จากธรรมแม่พญากาเผือก อานิสงค์ประทีป มีการเทศน์มหาชาติ ปัจจุบันก็มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานขึ้นมาเพื่อเป็นคติธรรม

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธี อุปกรณ์ เครื่องมือ ใครเป็นคนกระทำ ขั้นตอนในพิธี คือ ผู้ที่ศรัทธาได้หล่อประทีปด้วยจี๊ตอง องค์ประกอบมีบายศรีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องสักการะ เพื่อบูชาผู้มีพระคุณ บูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ กตัญญู เมตตา เสียสละ ผู้เข้าร่วมพิธีคือ คณะศรัทธา ฆราวาส พ่อค้าประชาชน พระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน

อ้าย ใจซัด ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า พระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้าไปบูรณะ พัฒนาฟื้นฟู เมื่อ ปี พ.ศ.2529 ทำให้เมืองโบราณเวียงกาหลงมีความเจริญรุ่งเรืองถึงปัจจุบันคติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลงอดีต ปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลง หรือไม่ คือ ความเชื่อเรื่องการจุดประทีปดินกามีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก คติความเชื่อในอดีต ในอดีต ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมไม่มี ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลงพึงมีมาภายหลัง ตั้งแต่ปี

พ.ศ.2529 ถึงปัจจุบันพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ ใครเป็นคนกระทำ ขั้นตอนในพิธี จากอดีตถึงปัจจุบัน คือ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ตั้งธรรมหลวง ปัจจัยทุกบาททุกสตางค์ เข้ามูลนิธิธรรมสาธิต เดือนเมษายน บวชสามเณรภาคฤดูร้อน เข้าพรรษาที่มีผู้มาบวชและอุปสมบท และทุกวันๆมีผู้มีจิตศรัทธาได้เข้ามาบวชชีพรามณ์ ถือศีล 8 และมีการลาศีล 8 หรือสึกจากการบวชชีพรามณ์อยู่ทุกวัน อาหารที่รับประทานเป็นอาหารมังสวิรัต ผู้ที่มาบวชไม่เสียค่าใช้จ่าย เงินที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณีต่างๆก็มาจากเงินมูลนิธิ และคณะศรัทธาญาติโยมร่วมทำบุญบริจาค

พระอธิการดวงทิพย์ อุตตมธมฺโม ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ความเชื่อในอดีตเชื่อตามตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และมีการนำความเชื่อนี้ไปเผยแพร่ให้คนคนรุ่นต่อๆมา ในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ก็ มีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงธรรม เชิญข้าราชการ พระสงฆ์ ผู้ทำพิธีเทิดพระเกียรติในหลวง จุดประทัดไปโคมไฟ พระสงฆ์เป็นผู้นำ ทำพิธีทางพระพุทธศาสนา ประเพณีเก่าๆที่ทำสืบต่อกันมานั้นเป็นประเพณีที่ดีอยู่แล้ว ฝากให้คนรุ่นใหม่อนุรักษ์เอาไว้ไม่ให้หายไป ไม่ให้สิ่งใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ หรือทำลาย เพราะใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ วัดกับบ้านอยู่คู่กันมาตลอด

พระครูปริยัติชัยวัฒน์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า สมัยโบราณเป็นความเชื่อที่หาหลักฐานไม่ได้ คือ เมื่อก่อน พ.ศ.2529 เป็นเพียงคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อนที่บอกเล่ากันปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบัน จัดให้มีการฟื้นฟู ปรับปรุง ก็มีคนทั่วไปสนใจ พิธีกรรมนั้น มีการจัดกิจกรรม การทำบุญ ตักบาตร แสดงธรรมเทศนา เวียนเทียน เจริญเมตตา ภาวนา เป็นต้น พิธีกรรม เริ่มทำกันมาตั้งแต่ปี 2529 จากนั้นก็ทำกันสืบต่อมาทุกปี ให้ผลไปในทางที่ดี เพราะทำให้ ประชาชนได้มาร่วมกันทำคุณงามความดีถวายในหลวง สร้างความสามัคคี ระหว่างชาวพุทธ พระสงฆ์ทำร่วมกัน อุบาสก อุบาสิกา วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีก็จัดหาตนเองของคณะผู้จัดทำ เท่าที่จะหาได้ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น พิธีกรรมเหล่านี้ เป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี ของปู่ ย่า ตา ยาย ให้สืบทอดถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความสนใจ ในประเพณี และถือเป็นประเพณีอันดีงามอย่างยิ่งที่ควรรักษาเอาไว้

เทียมตา ชินะ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าคติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง อดีต ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงตัวเอง จากคนเจ้าอารมณ์ กลายเป็นอ่อนน้อมถ่อมตน รู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง คติความเชื่อในอดีต ต่อมา และปัจจุบัน มีความเชื่อเรื่องการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 1-13 ว่าได้อานิสงค์มาก พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ ใครเป็นคนกระทำ ขั้นตอนของพิธี การปฏิบัติธรรม มีการเดินจงกรม นั่ง นอน สมาธิ สายพุทธโฆ สถานที่นี้ มีความกตัญญู ที่อยู่ ที่กิน และ

กิจกรรมต่างๆ ช่วยกันเหมือนครอบครัวเดียวกัน 3 ร. 3 ส. 3 ผ. สามร่อ คือ ระบบ ระเบียบ เรียบร้อยสามสอ คือสะอาด สว่าง สงบ และ สามผอ คือ แพน ผัง ผล มีพระอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีแบบอย่างดีมีค่ามากกว่าคำสอน

กาญจนา พร้อมบริสุทธิ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง อดีต ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง จากอดีตถึงปัจจุบัน คนมีความศรัทธาเลื่อมใสมากขึ้น คติความเชื่อในอดีต ต่อมา และปัจจุบัน อดีตไม่เคยรู้เรื่องมาก่อน พอมาอยู่ที่ประทับใจ ได้ร่วมงานที่เมืองโบราณเวียงกาหลง พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ ใครเป็นคนกระทำ ขั้นตอนของพิธี พิธีกรรมทำให้เกิดความศรัทธา ความศรัทธาวัดปริมาณไม่ได้ เริ่มวันที่ 5 ธันวาคม 2529 เป็นต้นมา มีการจัดงานเทศน์มหาชาติ 4 ภาค 4 ภาษา ออกทางสถานีวิทยุ 98.28 MHz ตอนช่วงเวลาตอนเย็น หน่วยงานทางราชการได้จุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรงกับช่วงเวลาเดียวกับทางห้องสนามหลวง ร้องเพลงสดุดีมหาราชา โดยประธานพิธีพร้อมทั้งกับประชาชนที่เข้าร่วมงานทั้งประเทศถวายเป็นพระราชกุศล มีการแสดงพื้นบ้าน เช่นรำลึกแม่กาเผือก, กองสะบัดชัย ช่วงที่พระสงฆ์แสดงธรรมอนิสังค์ประทับ แม่ชี ผ้าขาวศรัทธา ได้จุดธูปบูชาประทับโคมไฟ รอบ ๆ สถานที่เมืองโบราณเวียงกาหลง

พยัคฆ์ สิงห์แก้ว ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าความเชื่อและพิธีกรรมคือ เรื่องการเจริญพระพุทธรูป สอนเรื่องทำทาน และการบวช ส่วนพิธีกรรม มีผู้มาร่วมพิธี ได้แก่ สส. ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน นักเรียน ครู ญาติโยม จากทางกรุงเทพฯ งานใหญ่มาก เดินขบวนจากท่านรณเมธีเขียว บ้านแม่ชะจาน ถึงเมืองโบราณเวียงกาหลง มีพิธีกรรมตลอดทั้งวันถึงกลางคืน

ร้อยตำรวจตรีแสงดาว พรหมเทศ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลงในอดีต เชื่อเรื่องกำเนิดพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ตามตำนานพญากาเผือก และของวัดพระเกิด ต.ทุ่งฮั่ว อ.วังเหนือ จ.ลำปาง ปัจจุบัน เชื่อคติเดิมได้ฟื้นฟูเผยแพร่ ความเปลี่ยนแปลงคือเป็นที่รู้จักผู้คนมากขึ้น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ด้านพิธีกรรม เป็นพิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนา ตอนเช้าทำบุญตักบาตร อธิษฐานจิต สวดมนต์ เมตตา ภavana 1 ชั่วโมง มีการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป ถวายเพล และเลี้ยงอาหารผู้ร่วมงาน มีการจัดตั้งโรงทานตามกำลังศรัทธา อาหารที่ใช้เป็นอาหารมังสวิรัต ช่วงเวลาบ่าย อบรม สวดมนต์ ภavana ปฏิบัติธรรม ตอนเย็น ข้าราชการทุกหมู่เหล่า ร่วมกันจุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทัน ธิจิตต์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าความเชื่อในอดีต แต่ก่อนนี้ทุกคนอยู่อย่างแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย มีเหตุมีผล อยู่ในหลักเกณฑ์ของความถูกต้อง ความเป็นธรรม และคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังมีพลังที่แข็งแกร่ง พอคนมีจำนวนมากขึ้น ความโลกความเห็นแก่ตัว มีมากขึ้น

เหตุผลในอดีตถูกลืมไป และเกิดการแก่งแย่ง อย่างรุนแรง จะรุนแรงถึงกาลิ มิคสัญญ์ ก่อนจะเข้าสู่ยุคของพระศรีอาริย์ สิ่งไม่ดีทุกอย่างก็จะถูกล้างไปจนหมด เหลือสิ่งดีๆ สิ่งที่ดีคนแย่งกัน ก็จะไม่มีค่า ไม่มีคามหมาย พระศรีอาริย์จะเริ่มต้นนับหนึ่ง มนุษย์จะเข้าหากันโดยไม่ต้องมีการสั่งสอน เพราะมนุษย์เหลือน้อย ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพราะมนุษย์เพิ่มมากขึ้น เกิน ตัวเลข 5 ชั้น ก็เริ่มแย่งกันอีก จนถึง 9 วัฏจักร รอบหลังจะเจริญก้าวหน้ามาก รุนแรงมากกว่าในยุคนี้อีกหลายเท่า จากนั้นรอบของวัฏจักร ปล่อยให้มนุษย์อยู่บน โลกนี้ไม่ได้อีกแล้ว ถึงเวลาที่ต้องล้างโลก จนหมด เพราะใจคนไม่ดีแล้ว เพราะอำนาจความโลภเหนือสิ่งที่ดีทั้งหมดแล้ว แล้วก็เริ่มเป็นกัลป์(ระยะเวลาตั้งแต่เกิดโลกจนถึงโลกสลาย) ใหม่อีก พิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา เชื้ออยู่ 2 อย่าง คือ พราหมณ์กับพุทธ ร่วมกัน ถ้าเอาเหตุและผลอย่างพระพุทธเจ้าคริสต์ทุกอย่าง ก็เป็นไปตามนั้น ธรรมชาติก็เป็นไปตามนั้น อุปมา การเผา เครื่องปั้นดินเผา น้ำเคลือบสูตรดินกันดินชนิดเดียวกัน เคลือบแบบเดียวกัน เผาความร้อนเท่ากัน ช่างปั้นคนเดียวกัน เอาใส่ในเตาเผาทั้งสี่ด้าน กับไม่เหมือนกันหมด พอเผาก็เห็นข้อแตกต่างที่ไม่เหมือนกัน นี่คือธรรมชาติบ่งบอกถึงความเป็นจริง ไม่มีเหตุอะไรที่ทำให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงความเป็นจริง ธรรมชาติคือสัจธรรม เมื่อเหตุอย่างใดผลก็อย่างนั้น พิธีกรรมทางศาสนาปัจจุบัน ดั้งเดิมคือสิ่งที่ถูกต้อง แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลง เอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเชื่อมกับผลประโยชน์เกิดขึ้นมากมาย อันตรายมาก เพื่อแสวงผล พิธีกรรมพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่ม 1 แสวงหาผลประโยชน์ พระผู้เผยแผ่ก็เลือกเอาที่หน้าตาดีและพูดเก่งแล้ว อ้างอิงเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาไปหาผลประโยชน์ ไปสร้างแรงบันดาลใจต่างทำให้เกิดผลประโยชน์ต่างๆเกิดขึ้นมหาศาล หลักการคิด หลักการทำอะไรต่างๆไม่ถูกต้อง 2. พระผู้ปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ใช้หลักการสอนแบบเดียวกัน แต่การปฏิบัติไม่เหมือนกัน คนที่ละเอียดเท่านั้นที่จะแยกออกว่าอันไหนใช่หรือไม่ใช่ สาเหตุหลักที่เป็นแบบนี้ เพราะจำนวนคนมากขึ้น แล้วตามมาด้วยความเห็นแก่ตัว ความโลภมีอิทธิพลสูงขึ้น ก็มาจากผลที่มีคนจำนวนมากขึ้น ถ้าน้อยก็ไม่มี การสอนที่ดีต้องสอนให้มนุษย์รู้ว่าธรรมชาติแรกเริ่มของมนุษย์เกิดมาจากอะไร แล้วเปลี่ยนแปลงมาแต่ละชาติ จากสัตว์มาเป็นมนุษย์ แล้วถ้าพัฒนาจากคน จนเป็นอะไร แล้วไปสิ้นสุดที่ตรงไหน ถ้ามมนุษย์รู้วัฏจักรของชีวิต วัฏจักรของธรรมชาติทั้งหมดนี้ มนุษย์จะไม่กล้าโลภเพราะเห็นแล้วว่า อดีตชาติก็มี ชาติหน้าที่รออยู่ก็มี สัตว์โลกที่เป็นมนุษย์เขียนบทละครของตัวเองแต่ละภพแต่ละชาติ ด้วยตัวของตัวเอง แต่การเขียน ไม่ได้เขียนด้วยกระดาษแต่เขียนด้วยการกระทำของตัวเองแต่ละภพแต่ละชาติ แล้วการกระทำทั้งหมดจะถูกบันทึกไว้อยู่ในมิติเวลาซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เวลาที่เราตายไปแล้วจะไปเถียงว่าไม่ได้ทำก็ไม่ได้ ภพหน้าเราจะไปสุขหรือทุกข์เราเป็นผู้เลือกเอง ธรรมชาติเป็นไปตามเหตุผล ถ้าเหตุของเราเป็นบาปกรรมผลมันก็ไปสู่เวจี ตามที่เป็นที่มาของมัน แต่เมื่อใดผลบุญกุศลเกิดจากความถูกต้อง เมื่อถูกต้องก็เป็นบุญ ส่งผลให้ความ

สะดวกสบายต่างๆ ที่คิดว่า ทุกวันนี้ นักการเมืองไม่รู้ก็เลยโลภมาก พอโลภแล้วก็เอาไปด้วยไม่ได้ เอามากองไว้เฉยๆ แต่บาปนั้นเขาได้ไปแล้ว ผลของการเปลี่ยนแปลง เกิดจากความไม่เข้าใจ พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ก็มีผลทางลบ เกิดปัญหาต่างๆ ที่มากมายที่เกิดขึ้น วิธีแก้ปัญหาคือ ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ละเอียด และเข้าถึงความจริงในเจตนาที่พระองค์ท่านได้สอน อย่าเอามิชฌาธิฐฐิเข้ามายึดในคำสอน ถ้าเอามิชฌาธิฐฐิจะเพี้ยนหมด แล้วผลจะออกมาอีกแบบหนึ่ง แต่ถ้าเรา ยึดถูกต้องในคำพูดของท่าน อย่างถูกต้องอย่างชัดเจนท่านก็ปฏิบัติถูกต้องก็เป็นไปตามเหตุที่ถูกต้อง ถ้าเหตุผิดผลก็ผิด ถ้าเหตุถูกผลก็ถูก ถ้าคนเราต้องการความสุขคือสวรรค์เราก็ต้องทำเหตุให้ถูก ถ้าคุณ ต้องการผลที่เป็นนรก เหตุของนรกก็มีอยู่ ถ้าผิดๆ ถูกๆ บุญนำกรรมแต่ง ก็วนเวียนอยู่ที่เก่า นั่นเอง ธรรมชาติทุกอย่างไม่มีหนึ่งหมุนไปตามวัฏจักร ต้นไม้ก็หมุนไปตามวัฏจักร การหมุนไปเกิด มี 3 สิ่ง คือ ผิด ถูก และผิดๆ ถูกๆ ถ้าถูกวัฏจักรหมุนขึ้น ข้างบนสวรรค์ ถ้า ผิดวัฏจักรหมุนลงข้างล่างลงนรก ถ้า ผิดๆ ถูกๆ ก็เวียนว่ายตายเกิด อยู่ที่เดิมที่ชาติก็อยู่ที่เดิม ถ้าศึกษาจากหยาบสู่ละเอียดก็จะเห็นความจริง ก็สว่างไสว ยิ่งละเอียด ยิ่งสว่างไสว ใจเป็นสุข ทุกไม่มี ศรีผ่องใส อีกด้านหนึ่ง ยิ่งหยาบ ยิ่งมืดมน จนปัญญา พาเป็นทุกข์ สุขไม่มี ศรีหม่นหมอง ตัวอย่างควายอาจารย์ศีล คือศีลที่ควายมี หลายคน มองความเป็นสิ่งที่โง่งง แม้แต่ค่านิยมแบบเดียวกันก็ด่าว่าโง่งเหมือนควาย คือแนวคิดที่หยาบไม่ ไตร่ตรองมองหาความจริงว่าเป็นอย่างนั้นหรือไม่ จริงแล้วควายมีอาจารย์ศีล ตั้งแต่เกิดจนตายไม่มี ข้อใดเลยที่ควายทำผิด ศีล 5 ไม่เคยทำผิด เป็นศีลที่สมบูรณ์ ควายไม่ได้โง่ง กลับมองว่าทำไมต้อง มาเกิดเป็นควาย ทำไมไม่มีความสะดวก มันทุกข์มันทรมานมาก พอตรวจแล้วควายก็เห็นว่ามันเป็น วิบากกรรมที่ตัวเองได้ทำมา มาเป็นแบบนี้ พอความรู้แบบนี้แล้ว ก็หาทางหลีกเลี่ยงวิบากกรรม แต่ ควายก็ไม่ได้เห็นทางไหนที่จะหลีกเลี่ยงได้ ควายจึงยอมใช้กรรมทุกสิ่งทุกอย่าง ปล่อยให้คนเอาไป ทบตี แต่ความไม่เคยตอบ มนุษย์จิตหยาบคิดว่า การที่ควายไม่ตอบคือควายโง่ง ความคิดสวนทาง หยาบกับละเอียด ควายมองว่า ยอมใช้กรรมให้หมดไป แต่มนุษย์จิตหยาบมองว่าความโง่ง ใช้ทำ อะไรก็ทำหมด ด่าควายว่าโง่ง แต่ควายยอมชดใช้กรรมให้หมดไปเพื่อสิ่งที่คิดว่าคือการเกิดมาเป็น มนุษย์

ประพันธ์ นันทะยา ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ความเชื่อในอดีต เป็นความเชื่อโดยที่ เชื่อตามพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ทำให้ลูกหลาน เข้าวัด ฟังเทศน์ เจริญเมตตา ภาวนา และวัดก็เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ของประชาชนที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนา คำสอนเรื่องคติธรรมทาง พระพุทธศาสนาฝังจิตใจตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก เพราะผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้ปฏิบัติ อยากคุณ เด็กดี ต้องทำดีให้เด็กดู พระพุทธศาสนาได้ยังลึกในจิตใจของคนในพื้นที่ ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน เรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา เเวกรรม มีจริง สร้างบุญกุศล คุณงามความดีต่อตนเองและ ครอบครัว พิธีกรรม ทำกันในวันสำคัญของพระพุทธศาสนาเน้น การทำทาน รักษา ศีล ภาวนา

การทำบุญต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ จริงใจ เข้าใจ ยึดมั่นในคุณงามความดี เพราะทุกคนเสมอภาค ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ถวิล ใจคำ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ความเชื่อและพิธีทางพระพุทธศาสนาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอนให้คนรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่ในศีลธรรม ดำรงตนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

บุญนาค จอมธรรม ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ความเชื่อในอดีตนั้น ผู้คนในพื้นที่ที่มีความศรัทธาสูงในเรื่องของพญากาเผือก ไม่มีใครกล้าเปลี่ยนแปลงหรือตัดตอนก็ไม่ได้ ช่วงเวลาทุกปีในช่วงเดือนเมษายนก็มีพิธีกรรมไหว้เจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสมบัติของชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะมีพระสงฆ์เข้าไปอยู่ เกิดการปกครอง บริหารโดยพระสงฆ์ คนในชุมชน เกิดความเชื่อว่า การเป็นเจ้าของลดลง เมื่อเกิดการก่อสร้างทางวัดขึ้นมา ประเพณีความเชื่อก็ลดลงไป เมื่อหยุดการจุดบั้งไฟซึ่งเป็นประเพณีที่ทำกันทุกปี ถูกยกเลิกไป จุฬารวมใจก็หายไป คูเมืองที่เคยงดงามก็ถูกถมไปจากการพัฒนา การถมคูเมืองเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คูเมือง ที่ควรรักษาเอาไว้เพราะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก็ถูกทำลายไปจากการพัฒนา ความเชื่อพิธีกรรมเรื่องการไหว้เจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณ เป็นความเชื่อดั้งเดิม เพื่อไม่ให้คนเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ปัจจุบันก็หายไป เห็นได้ชัด คุณค่าทางวัฒนธรรมถูกลดลง เช่นการเทศมหาชาติ ลอยยี่เป็ง ประทีปโคมไฟ เดิม จัดในช่วงของวันเพ็ญเดือนสิบสอง ก็ถูกเปลี่ยนไปเป็นในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี

สรุปจากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกข้อมูล เป็นไปในทางเดียวกันว่า 1.คติความเชื่อ ในเรื่องของ ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ว่า เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นสถานที่ ที่แม่พญากาเผือกหลงทาง ตอนออกตามหาลูกทั้ง 5 แล้วพรีดหลงทางอยู่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้คติความเชื่อ แต่เดิมมีตำนานมาก่อนแล้ว ตำนานมีหลายคนเรียบเรียง แล้วพระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้ามาฟื้นฟู ตำนานให้เป็นที่รู้จัก เชื่อว่าสถานที่นี้เป็นดินแดนพุทธภูมิ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์คติความเชื่อที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย 1. ความเชื่อการบูชาประทีปโคมไฟ 2.การลอยกระทง 3.การบวชแทนคุณมารดาบิดา 4.ความเชื่อการตั้งธรรมหลวงมหาชาติเวสสันดรชาดก 5.ความเชื่อการสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

2.พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลงประกอบไปด้วย พิธีจุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทง การบวชแทนคุณบิดามารดา การตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก การสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานขึ้นมาเพื่อเป็นคตินิยม ความเชื่อ และพิธีกรรม เพื่อให้ผู้มาร่วม

พิธี ให้เกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และได้นำหลักธรรมเรื่อง ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขึ้นตอนในพิธี จากอดีตถึงปัจจุบัน คือ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง จุดประทีปโคมไฟเพื่อ บูชาแม่พญาภาเผือก ลอยกระทง และบวชแทนคุณบิดามารดา และทุกวัน ๆ มีผู้มีจิตศรัทธาได้เข้ามา บวชชีพรามณ์ถือศีล 8 และมีกลาศีล 8 หรือสักจากการบวชชีพรามณ์อยู่ทุกวัน อาหารที่ รับประทานเป็นอาหารมังสวิรัต ผู้ที่มาบวชไม่เสียค่าใช้จ่าย ปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณี ต่างๆก็มาจากเงินมูลนิธิและคณะศรัทธาญาติโยมร่วมทำบุญบริจาค

คติความเชื่อพิธีกรรมของชาวพุทธ นั้น ย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยวัตถุ คือ วิธีทำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2. ศีล การ ตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3. ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้ เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม พิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตอนเช้าทำบุญตักบาตร อธิษฐานจิต สวดมนต์ เมตตา ภาวนา 1 ชั่วโมง มีการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายเพล และเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการจัดตั้งโรงทานตามกำลัง ศรัทธา อาหารที่ใช้เป็นอาหารมังสวิรัต ช่วงเวลาบ่าย อบรม สวดมนต์ ภาวนา ปฏิบัติธรรม ตอน เย็น ข้าราชการทุกหมู่เหล่า ร่วมกันจุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้เข้าร่วม พิธีคือคณะศรัทธา ฆราวาส พ่อค้าประชาชน ข้าราชการ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ ความรู้ทางคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรม แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

3.1 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

- 3.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
- 3.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง
- 3.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้

3.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า จากหลักฐานเอกสารบันทึกเรื่องราวไว้ในธรรมแม่พญาภาเผือก ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธรรมอานิสงค์ประทีปโคมไฟ ยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจาก ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงได้สอนเรื่อง ของความรัก ความกตัญญู เมตตา การเสียสละ ความ

พลัดพรากจากของอันเป็นที่รักที่พอใจ และเรื่องราวถูกเขียนเป็นภาพลงในเครื่องปั้นดินเผา เวียงกาหลง เพื่อไม่ให้คตินิยมสูญหายไปจากโลกนี้ และเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยง ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน คตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ได้สอดแทรกไว้ในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา ความเสียสละ การพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ มีประโยชน์สองด้านทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำไปอบรมสั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน ประชาชน ให้นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดีของสังคม ทำให้ประเทศชาติมีความสุข มีสันติสุขอย่างแท้จริง

3.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า

สรุปได้ว่า เวียงกาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอ ว่า พระลอเป็นเรื่องราวระนิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693 ท้องที่อันเป็นถิ่นฐานของพระลอเท่านั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมืองสองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนี้ทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทางบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสองอันเป็นเมืองของพระลอนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัยพิชณุกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งสัจจะอธิษฐานเสี่ยงทาย หรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้อยู่อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียงกาหลงเป็นชื่อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับถิ่นของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสรุปว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติตำนานมา 1,000 กว่าปี ศึกษาได้จากโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบันทึกเรื่องราวพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏ แต่ปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง สร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคนเมืองโบราณเวียงกาหลง เดิม เป็นป่าร้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินทางธุดงค์มาพบและปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 และท่านได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไปให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นจนเป็นที่รู้จักทั่วไป

3.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่าคือ

1.ความเชื่อ ในเรื่องของ ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ว่า เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นสถานที่ ที่แม่พญากาเผือกหลงทาง ตอนออกตามหาลูกทั้ง 5 แล้วพัดหลงทางอยู่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้คติความเชื่อ แต่เดิมมีตำนานมาก่อนแล้ว ตำนานมีหลายคนเรียบเรียง แล้วพระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้ามาฟื้นฟู ตำนานให้เป็นที่รู้จัก เชื่อว่าสถานที่นี้เป็นดินแดนพุทธภูมิ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์คติความเชื่อที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย 1.ความเชื่อการบูชาประทีปโคมไฟ 2.การลอยกระทง 3.การบวชแทนคุณมารดาบิดา 4.ความเชื่อการตั้งธรรมหลวงมหาชาติเวสสันดรชาดก 5.ความเชื่อการสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

2.พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย พิธีจุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทง การบวชแทนคุณบิดามารดา การตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก การสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานขึ้นมาเพื่อเป็นคติธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม เพื่อให้ผู้มาร่วมพิธี ให้เกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และได้นำหลักธรรมเรื่อง ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขึ้นตอนในพิธี จากอดีตถึงปัจจุบัน คือ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง จุดประทีปโคมไฟเพื่อบูชาแม่พญากาเผือก ลอยกระทง และบวชแทนคุณบิดามารดา และทุกวัน ๆ มีผู้มีจิตศรัทธาได้เข้ามา

บวชชีพรหมณ์ถือศีล 8 และมีการลาศีล 8 หรือสึกจากการบวชชีพรหมณ์อยู่ทุกวัน อาหารที่รับประทานเป็นอาหารมังสวิรัต ผู้ที่มาบวชไม่เสียค่าใช้จ่าย ปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณีต่างๆก็มาจากเงินมูลนิธิและคณะศรัทธาญาติโยมร่วมทำบุญบริจาค

คติความเชื่อพิธีกรรมของชาวพุทธ นั้น ย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยวัตถุ คือ วิธีทำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แด่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2. ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤตชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3. ภavana การฝึกรบมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม พิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตอนเช้าทำบุญตักบาตร อธิษฐานจิต สวดมนต์ เมตตา ภavana 1 ชั่วโมง มีการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายเพล และเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการจัดตั้งโรงทานตามกำลังศรัทธาอาหารที่ใช้เป็นอาหารมังสวิรัต ช่วงเวลาบ่าย อบรม สวดมนต์ ภavana ปฏิบัติธรรม ตอนเย็นข้าราชการทุกหมู่เหล่า ร่วมกันจุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้เข้าร่วมพิธีคือคณะศรัทธา ฆราวาส พ่อค้าประชาชน ข้าราชการ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ความรู้ทางคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรม แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีผลการสรุป ผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

1.1.2 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

1.1.3 เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา วิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) บุคคลทั่วไป จำนวน 2 คน ต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และคติธรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นนั้นได้แก่

-พระอาจารย์ธรรมสาธิต

-นายสุธี สันวรรณ

2) ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 3 คน ต้องเป็นผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมานานเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้าน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับคติธรรม ประวัติความเป็นมา ความเชื่อประเพณีทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงได้

เป็นอย่างดี ตลอดจนรายละเอียดในด้านประวัติชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีได้

- พระครูประภัสสรบุญญาคม
- พระอธิการดวงทิพย์ อุดตมธมฺโม
- นายอ้าย ใจชาติ

3) ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบลเวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ. เชียงรายได้แก่

- นายพยับ ลิงห์แก้ว
- นายเมธิชัย แก้ววงศ์เขียว
- นายมนตรี มูลมินทร์
- นายทอง สุขะทา
- นายเอกขลิต มุขเหลี่ยม

4) ผู้มาร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คนผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ในช่วงวันที่ เดือนมิถุนายน พ.ศ.2556ได้แก่

- นางสาวอรพิน ดิฉไชย
- นางกาญจนา พร้อมบริสุทธิ์
- นางสาวเทียมตา ธินะ
- นางสาวภัทรวดี สุขสวัสดิ์
- นางน้อย ศิริเป็ง
- ร้อยตำรวจตรีแสงดาว พรหมเทศ
- พระครูปริยัติชัยวัฒน์
- พระสมบัติ อากสุโข
- นายสมพร เมทา
- นางคลลภา สันวรรณ

5) ผู้ที่มาร่วมทำบุญจำนวน 5 คน ผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เดินทางมาร่วมทำบุญที่เมืองโบราณเวียงกาหลงได้แก่

- อาจารย์รัตนโชติ ลิงห์แก้ว
- นายสมพงษ์ จงดารงเกียรติ
- นางบัวเรื้อ มูลสุวรรณ
- นายเลิศศักดิ์ ต้นสุขชัย

- นายณัฐนันท์ วงสลิ

6) นักวิชาการ จำนวน 5 คน ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับ คติธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและมีผลงานด้านวิชาการ ได้แก่

- ดร.ประพันธ์ นันทะยา

- นายสุชาติ ธิคำ

- นายทัน ธิจิตตั้ง

- นายถวิล ใจคำ

- นายบุญนาค จอมธรรม

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบมีโครงสร้าง

1.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ที่พัฒนาขึ้นไปตรวจสอบทางด้านความจริงเชิงเนื้อหา ก่อนเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ ประเมินตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา สำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสม สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล

1.3 ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.3.1 สถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย

1) บุคคลทั่วไป จำนวน 2 ราย สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นชาย 2 คน มีอายุระหว่าง 58-59 ปี สถานภาพการสมรส นายสุธี สันวรรณ สมรส พระอาจารย์ธรรมสาธิต ไม่มีสถานภาพการสมรส การศึกษิต่ำสุดระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นักธรรมเอก การศึกษาสูงสุดคือระดับปริญญาตรี อาชีพ พระสงฆ์ และข้าราชการครูบำนาญ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงมาก ในเรื่อง คติธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) ประชาชนชาวบ้าน (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 3 ราย เป็นพระสงฆ์ผู้นำด้านจิตวิญญาณ 2 รูป เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลกิตติมาศักดิ์ตำบลเวียงกาหลง 1 รูป และเจ้าอาวาสวัดป่าส้าน ซึ่งอยู่ติดกับเมืองโบราณเวียงกาหลง 1 รูป และชาวบ้าน 1 คน คือผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง

โบราณเวียงกาหลงประมาณ 20 ปี ระดับการศึกษาต่ำสุดประถมศึกษา และสูงสุดมัธยมศึกษาตอนปลาย นักธรรมเอกและเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 ราย เป็นผู้มีตำแหน่งจากการเลือกตั้งของคนในชุมชน คือ กำนันตำบลเวียงกาหลง 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และนายกเทศมนตรีเวียงกาหลง 1 คน สมาชิกเทศบาลเวียงกาหลง 1 คน

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง เป็น เพศชาย 5 คน มีอายุระหว่าง 46-57 ปี สถานภาพการสมรสทั้ง 5 คน การศึกษาต่ำสุดระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุดระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) อาชีพส่วนใหญ่รับราชการจากการเลือกตั้งของคนในชุมชน เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง 4 คน และ อีก 1 คน เป็นคนต่างจังหวัดในเข้ามาอาศัยอยู่อาศัยและมีครอบครัวในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อและพิธีกรรมพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มาก

4) ผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน 10 ราย เป็นพระสงฆ์ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม 2 รูปเป็นฆราวาส 8 คน มีอายุระหว่าง 39-73 ปี สถานภาพการสมรสแล้ว 8 คน พระสงฆ์ไม่มีสถานภาพการสมรส การศึกษาต่ำสุดอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุดระดับปริญญาตรี อาชีพข้าราชการบำนาญครู 1 คน ข้าราชการครู 1 คน จิตรกรวาดภาพล้านนาโบราณ 1 คน มัคคุเทศก์ 1 คน ทำไร่ทำสวน ทำนา 3 คน รับราชการตำรวจ 1 คน พระสงฆ์ 2 รูป เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยมความเชื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มาก

5) ผู้ร่วมทำบุญ จำนวน 5 ราย เป็นเพศชาย 4 คน และเพศหญิง 1 คน มีอายุระหว่าง 41-65 ปี สถานภาพการสมรสแล้ว 5 คน การศึกษาต่ำสุดระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุดระดับปริญญาโท อาชีพรับราชการครู ช่างนาญการ 1 คน อาชีพธุรกิจส่วนตัว 3 คน และค้าขาย 1 คน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ปานกลาง

6) นักวิชาการ จำนวน 5 ราย เป็นเพศชาย 5 คน มีอายุระหว่าง 45-67 ปี สถานภาพการสมรสแล้ว 5 คน การศึกษาต่ำสุดระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และสูงสุดระดับปริญญาเอก อาชีพส่วนใหญ่ ธุรกิจส่วนตัว 1 คน ทำเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง 1 คน คนตีศรีเชียงรายปี 2556 1 คน ข้าราชการบำนาญ 2 คน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มาก

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
- 2) ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
- 3) คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

1.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากเอกสารตำราวิชาการและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า จากหลักฐานเอกสารบันทึกเรื่องราวไว้ในธรรมแม่พญาคาเผือก ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธรรมอันสังคฺ์ประทับโคม ไป ยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงได้สอนเรื่อง ของความรัก ความกตัญญู เมตตา การเสียสละ ความพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักที่พอใจ และเรื่องราวถูกเขียนเป็นภาพลงในเครื่องปั้นดินเผา เวียงกาหลง เพื่อไม่ให้คติธรรมสูญหายไปจากโลกนี้ และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยง ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้สอดแทรกไว้ในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา ความเสียสละ การพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ มีประโยชน์สองด้านทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำไปอบรมสั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน ประชาชน ให้นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดีของสังคม ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข มีสันติสุขอย่างแท้จริง

1.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า เวียงกาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอ ว่า พระลอเป็นเรื่องสารนิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693

ห้องที่อันเป็นถิ่นฐานของพระลอเท่านั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมืองสรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนั้นทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทางบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสรองอันเป็นเมืองของพระลอนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัยพิชณุกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งสัจจะอธิษฐานเสี่ยงทาย หรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้อยู่อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียงกาหลงเป็นชื่อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับถิ่นของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสรุปว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติตำนานมา 1,000 กว่าปี ศึกษาได้จากโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบันทึกเรื่องราวพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏ แต่ปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงสร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคนเมืองโบราณเวียงกาหลง เดิม เป็นป่ารก้าง พระอาจารย์ธรรมสาริต ได้เดินทางธุดงค์มาพบและปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 และท่านได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไปให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นจนเป็นที่รู้จักทั่วไป

1.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า

1.ความเชื่อในเรื่องของ ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ว่า เมืองโบราณเวียงกาหลง เป็นสถานที่ ที่แม่พญาภาคีอกหลงทาง ดอนออกตามหาลูกทั้ง 5 แล้วพัดหลงทางอยู่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้ คติความเชื่อ แต่เดิมมีตำนานมาก่อนแล้ว ตำนานมีหลายคนเรียบเรียง แล้ว พระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้ามาฟื้นฟู ตำนานให้เป็นที่รู้จัก เชื่อว่าสถานที่นี้เป็นดินแดนพุทธภูมิ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ คติความเชื่อที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย 1.ความเชื่อการบูชาพระทีปโคมไฟ 2.การลอยกระทง 3.การบวชแทนคุณมารดาบิดา 4.ความเชื่อการตั้งธรรมหลวงมหาชาติเวสสันดรชาดก 5.ความเชื่อการสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

2.พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลงประกอบไปด้วย พิธีจุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทง การบวชแทนคุณบิดามารดา การตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก การสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานขึ้นมาเพื่อเป็นคติธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม เพื่อให้ผู้ร่วมพิธี ให้เกิดความรัก ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และได้นำหลักธรรมเรื่อง ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พิธีกรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลงเพิ่งมีมาภายหลัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2529 องค์ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ ขั้นตอนในพิธี จากอดีตถึงปัจจุบัน คือ เริ่มตั้งแต่ปี 2529 ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง จุดประทีปโคมไฟเพื่อ บูชาแม่พญาภาคีอก ลอยกระทง และบวชแทนคุณบิดา มารดา และทุกวัน ๆ มีผู้มีจิตศรัทธาได้เข้ามา บวชชีพรามณ์ถือศีล 8 และมีการลาศีล 8 หรือสึกจากการบวชชีพรามณ์อยู่ทุกวัน อาหารที่ รับประทานเป็นอาหารมังสวิรัต ผู้ที่มาบวชไม่เสียค่าใช้จ่าย ปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณี ต่างๆก็มาจากเงินมูลนิธิธรรมสาธิตและคณะศรัทธาญาติโยมร่วมทำบุญบริจาค

คติความเชื่อพิธีกรรมของชาวพุทธ นั้น ย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยวัตถุ คือ วิธีทำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2. ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3. ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม ผู้เข้าร่วมพิธีคือคณะศรัทธา ขรราวาส พ่อค้าประชาชน ข้าราชการ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ความรู้ทางคติธรรม ความเชื่อพิธีกรรม แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

2.อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ จะขอแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.3 ความเชื่อและพิธีกรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากเอกสารตำราวิชาการและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า หลักฐานเอกสารบันทึกเรื่องราวไว้ในธรรมแม่พญาภาเผือก ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธรรมอานิสงค์ ประทีปโคมไป ยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ได้สอนเรื่อง ของความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ความพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักที่พอใจ และเรื่องราวถูกเขียนเป็นภาพลงในเครื่องปั้นดินเผา เวียงกาหลง เพื่อไม่ให้คติธรรมสูญหายไปจากโลกนี้ และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยง ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้สอดแทรกไว้ในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา ความเสียสละ การพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ มีประโยชน์สองด้านทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำไปอบรมสั่งสอน และเผยแพร่ให้กับเด็ก เยาวชน ประชาชน ให้นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดีของสังคม ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข มีสันติสุขอย่างแท้จริง

คติธรรม ส่วนของความรัก ความเมตตา ความกตัญญู การเสียสละ สอดคล้องกับการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีตันติสุข (2536:46-48) การกระทำนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการอธิบาย เวลาศึกษาระบบสังคมด้วยการกระทำ คือการกระทำร่วมกันระหว่างผู้กระทำ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ต่างๆและรู้จักควบคุมสถานการณ์และวิธีต่างๆ เพื่อนำไปสู่จุดหมาย

ที่ตั้งไว้ระบบการอบรมขัดเกลานั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของสมาชิกในสังคมไปยังสมาชิกรุ่นต่อ ๆ ไป

คติธรรมส่วนของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิโรจน์ พรหมสุต (2547) ได้ศึกษา “เรื่อง การบวช:กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ” สรุปได้ว่า ก่อนผู้จะบวชจะเข้าสู่การบวชและกระบวนการขัดเกลาของสถาบันสงฆ์ ผู้บวชจะต้องมีความศรัทธาในพระศาสนาเป็นเบื้องต้น ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนคุณบิดา มารดา มุ่งพ้นทุกข์กำจัดกิเลสและเพื่อศึกษาหลักธรรมต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ซึ่งผลของการบวชทำให้ผู้บวชได้ฝึกอดทนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การอยู่ภายในพระธรรมวินัยทำให้เป็นเป็นคนมีระเบียบ ลดทิฐิในตัว ได้เรียนรู้ฝึกฝนการทำสมาธิ การบังคับจิตของตน เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพระสงฆ์ การใช้ชีวิตเพื่อผู้อื่นทำให้เห็นคุณค่าของตนและรู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น ส่วนผลที่จะได้แก่ผู้อื่น ผู้ที่เป็นญาติก็ทำให้ญาติได้ใกล้ชิดกับพระศาสนา มีโอกาสประพาส ปฏิบัติตามแนวของศาสนา ผลที่ได้กับสังคม ได้เป็นแบบแนวทางการปฏิบัติในเส้นทางแห่งความดีโดยมีสังคมสงฆ์เป็นแบบอย่าง ผู้ที่มีความรับผิดชอบ เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรนำรูปแบบของกระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา อบรมขัดเกลาผู้บวชอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า จะทำให้การบวชมีคุณค่าได้ศึกษาพระศาสนาอย่างเต็มที่และจะเป็นการเผยแผ่ศาสนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคงสืบไป

คติธรรมการพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของพระครูปริยัติชัยวัฒน์ คติธรรมที่เมืองโบราณเวียงกาหลง คือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหารธรรม 4 ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา บุคคลที่หาได้ยาก ได้แก่บุพการี คติธรรมยังสอนเรื่อง ความรักความผูกพัน ระหว่างแม่กับลูก ที่สำคัญคือ ความพรัดพรากจากของอันเป็นที่รัก สมเด็จพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า ปียโต ชายเต ภยฺยปียโต วิปฺปมุตตสฺส นตฺถิ โสโก กุโธ ภยฺย ที่ใดมีของรักที่นั่นมีโศก ที่ใดมีของรักที่นั่นมีภัย เมื่อไม่มีของรักเสียแล้ว โศกภัย ก็ไม่มี คติธรรมยังสอนให้ทุกคนล้วนตกอยู่ใน สามัญลักษณะ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อของเสถียร พันธรังสี (2513:30-31) ระบุว่า ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา แต่ละศาสนาสอนให้คนเชื่อด้วยวิธีการต่างๆ แต่จุดหมายปลายทางคือความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์ สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ ผู้กระทำความผิดมีการสารภาพผิดต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ เป็นต้น

2.2 ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

พบว่า เวียงกาหลงเป็นเมืองประวัติศาสตร์ มีตำนานเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระลอว่า พระลอเป็นเรื่องราวสารนิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่าเกิดในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ.1616-1693 ท้องที่อันเป็นที่ตั้งของพระลอเท่านั้นสอบสวนได้ความว่า อยู่ในจังหวัดแพร่และลำปาง เมืองสรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง นางเอกของเรื่องนั้นทุกวันนี้ยังเป็นเมืองมีชื่ออยู่ทางบริเวณกลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนืออำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ และเมืองแมนสรวงอันเป็นเมืองของพระลอนี้คงจะเป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บริเวณหน้าชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำไหลจากคอย(ภูเขา) เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงใหม่ (คอยนางแก้ว) ในสมัยนั้นเรียกว่า แม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาวในปัจจุบัน) ท้าวพิชัยพิชณุกร และพระนางคาราวดี ถือว่าเป็นแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสถานที่ตั้งสัจจะอธิษฐานเสี่ยงทาย หรือทำสัตยาบันในการครองเมืองให้ได้อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัย และศัตรูที่จะมารุกรานในเขตชุมชน ถือว่าเป็นยุคที่เจริญที่สุดของชุมชนแห่งนี้ (เมืองเวียงกาหลง) สาเหตุที่เรียกกันว่าเวียงกาหลงเป็นข้อสันนิษฐานสืบเนื่องจากแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เป็นแม่น้ำที่ไหลจากคอยนางแก้ว เป็นน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และบริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เทือกเขาเป็นป่าดงดิบ ป่าทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะ นก กา ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเวียงกาหลงบินไปหาอาหารตามแม่น้ำกาหลง (แม่น้ำลาว) เมื่อพัดหลงเข้าไปในป่าลึกไม่สามารถกลับถิ่นของตนเอง ชาวชุมชนจึงเรียกชุมชนของตนเองว่า เวียงกาหลง ชุมชนเวียงกาหลง ต่อมาเป็น เมืองเวียงกาหลง ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ มณี พะยอมยงค์ (2551:คำนิยาม) รักอมตะพระลอ เมืองแมนสรวง อันเป็นเมืองของพระลอ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ได้แก่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เมื่อพระลอเดินทางผ่านไปหาพระเพื่อนพระแพงที่เมืองสรอง ต้องผ่านแม่น้ำสายหนึ่ง เรียกว่าแม่น้ำกาหลง ปรากฏในโคลงโบราณเรื่องพระลอสอนโลก

องค์ล่อ รอฤกษ์ไทย จังลง

คู่ฝั่ง แม่กาหลง กำหน้า

จึงโอวาท ผจง สอนสั่ง

สุเอย ฟังดูข้า เมื่อได้ไกลสุ

และสอดคล้องกับ ประพันธ์เพลงขอยศพระลอของ พยงค์ มุกดา (2534)

รูปดั่งองอินทร์

หยาดฟ้ามาสู่ดิน

โสภินดั่งเดือนดวง

เหนือแผ่นดินแดนสรวง

เหนือปวงหนุ่มไค

เหล่าอนงค์หลงสวาท ขอมเป็นทาสรักบำเรอ

นามขุนลอท้าวเชอ ทรงสถิต ณ ทรวงใจ
 แม้น้อยหนึ่งน้ำหทัย เมื่อทรงคชสาร
 ผู้เป็นใหญ่ ไซ้เพียงศิกรบ
 นาดอนงศ์ปลงใจ ไคร่อิงอุ้น
 คั่งพ่อขุน แมนสรวง เอย.....

ลุ่มแม่กาหลงเจ้า หรือจะเท่าถึงครึ่ง
 พระยี่หาญยิ่งกล้า ตั้งพญาสีหราช
 สยบพระทรงชัย แม้นในศิกรัก พระยี่ยิ่งใหญ่
 นับล้าน โล กาล้วน ป่ควรคู่บุญ

(ประพันธ์ทำนอง มন্ত্রী ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ประเภทดนตรีและเพลงไทย ปี 2538)

เพลงนี้ขับร้องโดยศิลปินมากมาย ที่รู้จักและนิยมมากที่สุด คือ ชินกร ไกรลาศ

เพลงข่อยศพระลอ 3 วรรคแรกของบทเพลงนำเนื้อหามาจากวรรณคดีเรื่อง ทิลิตพระลอ สันนิษฐานว่าแต่งในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หรือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ประพันธ์คำร้องได้แต่งเนื้อร้องเพิ่มเติมเพื่อก่อความงาม และความกล้าหาญของพระลอ ซึ่งเป็นพระเอกของเรื่อง)

เมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัย หรือร่องรอยของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งในเมืองและรอบเมือง จึงสรุปว่าจุดมุ่งหมายในการสร้างเมืองมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมชุมชนที่ผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในกลุ่มเตาเวียงกาหลง
2. เพื่อเป็นเมืองสำรองสำหรับการอพยพหนีภัยน้ำท่วม ของชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณนั้น
3. เพื่อเป็นที่ตั้งค่ายทำสงคราม เนื่องจากรอบเมืองมีกำแพงเมืองและคูเมืองที่ลึกและกว้างมาก ส่วนทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งข้าศึกเข้าโจมตีได้ยาก

ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง มีประวัติตำนานมา 1,000 กว่าปี ศึกษาได้จากโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบันทึกเรื่องราวพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏ แต่ปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลง สร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคนเมืองโบราณเวียงกาหลง เดิม เป็นป่ารก้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินทางธุดงค์มาพบและปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 และท่านได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไปให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นจนเป็นที่รู้จักทั่วไป

และสอดคล้องกับการศึกษาของ ฌูร์สตร์ จิระสกุลศักดิ์ (2553) ข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เวียงลอ เวียงกาหลง เวียงสรอง และเวียงวรรณคร (พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน ปรินญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยพะเยา ผลของการศึกษา พบว่า มีฐานข้อมูลชุมชนโบราณในเขตล้านนาตะวันออก คือ เมืองโบราณเวียงลอ เวียงกาหลง เวียงสรองและเวียงวรรณคร ทำให้ผู้นำทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการชุมชน

ท้องถิ่น ได้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและใช้ประโยชน์ได้ มีแผนที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 เวียงที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

และสอดคล้องกับข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของ นายอ้าย ใจชาติ ว่าเมืองโบราณเวียงกาหลง ลำดับเหตุการณ์ในอดีตมีความเป็นมา คือ เมื่อก่อนเป็นช่องทางเดินเล็ก ๆ เป็นที่หาของป่า มีสัตว์ป่าอยู่มาก เช่น ไก่ป่า ปัจจุบัน ก็ยังพอมีให้เห็นอยู่บ้าง มีผลไม้ป่ามากมายอุดมสมบูรณ์ เคยมีเจ้าพระยามาทำเครื่องปั้นดินเผาและพระยอดขุนพลเวียงกาหลง พระยาลอ เจ้าผู้ครองเวียงลอ เคยมาแวะพักเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้ด้วย

และสอดคล้องกับตำนานพระธาตุแม่เจดีย์ ว่า พระเจ้าอโนรธามังช่อ กษัตริย์พม่าได้อันเชิญพระไตรปิฎก พระบรมสารีริกธาตุ และพระแก้วมรกตจากศรีลังกามายังพุกาม ระหว่างการเดินทางกลับ เรือสำเภาเกิดพัดหลงไปยังอ่าวของกัมพูชา พระเจ้ากรุงกัมพูชาจึงยึดเรือเอาไว้ พระเจ้าอโนรธามังช่อ ได้ส่งทูตไปขอคืน คงได้คืนมาแต่พระบรมสารีริกธาตุและพระไตรปิฎกส่วนพระแก้วมรกตนั้นได้ได้กลับคืนมา เมื่อเดินทางกลับมาจนถึงตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ในเขตเมืองเวียงป่าเป้า เมื่อ พ.ศ. 1583 จึงโปรดให้สร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมธาตุ และพระไตรปิฎก ไว้ ณ ที่แห่งนี้

ประวัติเมืองโบราณเวียงกาหลง กล่าวไว้ในคัมภีร์โบราณของล้านนา ผูกหรือกัณฑ์ชื่อว่า ตำนานพญากาเผือกขาว ทำวมติกาพรหม แม่พระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ว่า ณ บริเวณเวียงกาหลงแห่งนี้ เดิมเมื่อต้นปฐมกัปเคยเป็นสถานที่ที่ซึ่งแม่พญากาเผือกเคยได้บินมาหลงเปล็ดเปล็น หาผลหมากรากไม้อยู่ในยามที่เธอกำลังกำเนิดไข่ได้ 5 ฟอง ซึ่งในเวลานั้นได้เกิดมรสุมลมพายุอย่างหนักจนทำให้เธอไม่สามารถกลับไปดูแลไข่ของเธอได้ทัน และไข่ของเธอก็พัดตกลงไปยังแม่น้ำใหญ่ไหลไปตามสายธารจนกำเนิดเป็นเรื่องเล่าขานสืบต่อกันมา นานาน เป็นตำนานแม่กาเผือกเรื่องพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ สรัสวดี อ๋องสกุล (2538) ได้ศึกษาเรื่องตำนานพุทธศาสนาเนื้อหาตำนานแบ่งเป็นสองภาค ภาคแรกมีลักษณะประวัติศาสตร์สากลกล่าวถึงประวัติพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่พระพุทธรเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ได้ตั้งปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ต่อมาเกิดพุทธศาสนา ครั้นพระพุทธรเจ้าปรินิพพานแล้วพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช และพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ล้านนา ภาคสองเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอธิบายความเป็นมาของกษัตริย์และราชวงศ์ท้องถิ่นตามลำดับราชกาล แต่ที่เน้นพิเศษสำหรับกษัตริย์องค์ที่เป็นเอกอัคร-ศาสนูปถัมภก

สอดคล้องกับการศึกษาของพระยานครราม ได้บันทึกเรื่องราวของเครื่องถ้วยเวียงกาหลงและเมืองโบราณแห่งนี้ลงในนิตยสาร ของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เล่มที่ 29 ตอนที่ 1 ประจำเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1936 โดยในคำบรรยายดังกล่าวพระยานครราม เชื่อว่าเครื่องถ้วยจาก

ปากาหลงนี้ เก่าแก่ยิ่งกว่าเครื่องถ้วยที่ผลิตในสวรรค์โลก (ชะเลียง) และสุโขทัย และความสนใจในเรื่องเมืองเวียงกาหลงนี้ก็มีมากขึ้น ภายหลังจากการศึกษาเชื่อว่าเมืองเวียงกาหลงสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 5 (พ.ศ.500-599) และในส่วนของบันทึกพงศาวดารเชื่อว่า เมืองเวียงกาหลงนั้น น่าจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเมืองเชียงลาวทั้งสองเมืองนี้อยู่ในจังหวัดเชียงรายจากหลักฐานจารึกที่อนุสาวรีย์ พ่อเมืองเวียงป่าเป้า พบว่าเวียงกาหลงสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 5 โดยอ้ายพงศาวดารชาติเล่มที่ 3 ของพระบริพัตรเทพธานี

เมืองโบราณเวียงกาหลง เดิมเป็นปารภร้าง พระอาจารย์ธรรมสาธิต ได้เดินทางธุดงค์มาพบและได้ปักกลดสถานที่บริเวณนี้ เมื่อ พ.ศ.2529 และได้ร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนา พื้นฟู ประวัติเรื่องราวตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ศิลปวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา และพระยอดขุนพล ที่เคยสูญหายไป

พบว่า ประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณเวียงกาหลง ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้าง มีประวัติตำนานมา 1,000 กว่าปี มีโบราณสถาน คูเมืองโบราณ ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ลวดลายเครื่องปั้นนั้นบันทึกเรื่องราวพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และปรากฏศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เวียงกาหลงสร้างเป็นศาลเล็ก ๆ มาหลายชั่วอายุคน

2.3 คติความเชื่อและพิธีกรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

1. คติความเชื่อ ในเรื่องของ ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ว่า เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นสถานที่ ที่แม่พญากาเผือกหลงทาง ตอนออกตามหาลูกทั้ง 5 แล้วพัดหลงทางอยู่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงแห่งนี้คติความเชื่อ แต่เดิมมีตำนานมาก่อนแล้ว ตำนานมีหลายคนเรียบเรียงแล้วพระอาจารย์ธรรมสาธิต ก็เข้ามาฟื้นฟู ตำนานให้เป็นที่รู้จัก เชื่อว่าสถานที่นี้เป็นดินแดนพุทธภูมิ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์คติความเชื่อที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย 1.ความเชื่อการบูชาพระทีปโคมไฟ 2.การลอยกระทง 3.การบวชแทนคุณมารดาบิดา 4.ความเชื่อการตั้งธรรมหลวงมหาชาติเวสสันดรชาดก 5.ความเชื่อการสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอริยมตไตรย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชัช ภูณโณทก (2538:350) ระบุว่า ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นผลดีผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือตั้งคัมมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่าความเชื่อ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ (2526:23) กล่าวว่า ความเชื่อคือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้ใจ ความจริงหรือความวางใจนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใด ๆ และยังสอดคล้องกับ พระไตรปิฎก เล่มที่ 33 พระ

สุตันตปิฎก เล่มที่ 25 ขุททกนิกาย อปทานภาค 2 –พุทธวังสะ-จริยาปิฎก กล่าวว่า พระพุทธเจ้าตามความเชื่อของฝ่ายเถรวาท ในภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว 4 พระองค์ พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือองค์ที่ 4 และพระพุทธเจ้าองค์ถัดไปคือพระศรีอาริยมตไตรย ในทัศนะของเถรวาทถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่ที่เหนือกว่าคนทั่วไปคือพระองค์พบทางดับทุกข์ได้ด้วยพระองค์เอง และเผยแผ่หนทางนั้นต่อสรรพสัตว์ ทรงเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ ผู้ใดที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าต้องทำความดี มาในชาติก่อนๆ นับไม่ถ้วน (ก่อนจะมาเป็นพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระโพธิสัตว์)

2. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลงประกอบไปด้วย พิธีจุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทง การบวชแทนคุณบิดามารดา การตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก การสร้างบุญบารมีเพื่อพบพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รัชนีกร เศรษฐวิฑู (2532:187) พบว่า สังคมไทยเชื่อว่าพิธีการต่างๆ เป็นการนำสัญลักษณ์แห่งความสุขและความเจริญของชีวิตมาให้เพราะพิธีการต่างๆ จะนำมาซึ่งโชคลางที่ดีและยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุเมธ เมทวิทกุล (2532:211) สรุปว่า พิธีกรรมทางศาสนามีความสำคัญต่อศาสนาากพิธีกรรมเสมือนเปลือก กระพี้ของต้นไม้ แก่นแท้ของศาสนาเปรียบเหมือนแก่นของต้นไม้ ถ้าขาดพิธีกรรมอันเป็นเปลือกไม้ นอก ศาสนาก็จะย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะพิธีกรรมเป็นด่านนอกที่ป้องกันศาสนาไว้และเป็นสื่อที่จะชักนำคนเข้ามาหาแก่นแท้ของศาสนา และยังสอดคล้องกับทฤษฎีสัญญาลักษณ์นิยมของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์(2550:2-13) อ้างถึง Durkheim 1912 ได้พูดถึงหน้าที่ของศาสนาว่า คือระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งที่เป็นระบบความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับตั้งแต่เกิดจนตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจที่บุคคลแสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ความเชื่อเหล่านี้เองที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาในหลายๆรูปแบบ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 มีการฟื้นฟู พัฒนา สืบทอด ตำนานขึ้นมาเพื่อเป็นคติธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม เพื่อให้ผู้มาร่วมพิธี ให้เกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และได้นำหลักธรรมเรื่อง ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขึ้นตอนในพิธี จากอดีตถึงปัจจุบัน คือเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2529 ทุกวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง จุดประทีปโคมไฟเพื่อบูชาแม่พญาภาคี ลอยกระทง และบวชแทนคุณบิดามารดา และทุกวัน ๆ มีผู้มีจิตศรัทธาได้เข้ามาบวชชีพรามณ์ถือศีล 8 และมีการลาศีล 8 หรือสึกจากการบวชชีพรามณ์อยู่ทุกวัน อาหารที่รับประทานเป็นอาหารมังสวิรัต ผู้ที่มาบวชไม่เสียค่าใช้จ่าย ปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณีต่างๆก็มาจากเงินมูลนิธิและคณะศรัทธาญาติโยมร่วมทำบุญบริจาค

คติความเชื่อพิธีกรรมของชาวพุทธ นั้น ย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยวัตต คือ วิธีทำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2.ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3.ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม พิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตอนเช้าทำบุญตักบาตร อธิษฐานจิต สวดมนต์ เมตตา ภาวนา 1 ชั่วโมง มีการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายเพล และเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการจัดตั้งโรงทานตามกำลังศรัทธา อาหารที่ใช้เป็นอาหารมังสวิรัต ช่วงเวลาบ่าย อบรม สวดมนต์ ภาวนา ปฏิบัติธรรม ตอนเย็น ข้าราชการทุกหมู่เหล่า ร่วมกันจุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้เข้าร่วมพิธีคือคณะศรัทธา ฆราวาส พ่อค้าประชาชน ข้าราชการ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ความรู้ทางคตินิยม ความเชื่อพิธีกรรม แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

คติความเชื่อพิธีกรรมของชาวพุทธนั้น สอดคล้องกับ พระธรรมราชาวัตร(2556:25) ระบุว่า พิธีกรรมของชาวพุทธย่อมอิงอาศัยกับบุญกิริยวัตต คือ วิธีทำบุญ 3 อย่าง คือ 1.ทาน การถวายปัจจัย 4 แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป 2.ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด 3.ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประสาน ทองภักดี (2520:54-55) ที่ศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมว่ามี 6 อย่าง ดังนี้

1.ประธานของพิธี โดยปกติผู้ที่จะเป็นประธานในพิธีใดๆก็ต้องเป็นผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือในสังคมนั้นๆ

2.ผู้ประกอบพิธีหมายถึงผู้ที่เป็นหลักเป็นหัวใจบันดาลให้พิธีดำเนินไปได้ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปสุดแต่ลักษณะของพิธีพิธีกรรมบางอย่างผู้เป็นประชาชนก็ประกอบพิธีเองเช่นพิธีรดน้ำแต่งงานผู้เป็นประธานในพิธีนั้นมักจะเป็นผู้สวมมงคลเจิมคู่บ่าวสาวและรดน้ำเป็นคนแรก

3.ผู้ร่วมพิธีหมายถึงผู้ที่มาร่วมในพิธีเป็นทางการและจะร่วมในฐานะเป็นองค์ประกอบต่างๆของพิธีเช่นพิธีสังฆกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจำกัดจำนวนสงฆ์อย่างต่ำ 4 รูปหรืออาจจะเป็นผู้ร่วมพิธีโดยได้รับเชิญมาเป็นเกียรติแต่ในบางพิธีซึ่งเป็นงานใหญ่เช่นพิธีสาบานของทหารก็มักจะมีผู้มาชมอย่างคับคั่งทั้งที่ไม่ได้เชิญเป็นทางการหรือแม้แต่พิธีเล็กๆบางอย่างหากทำในที่เปิดเผยก็มักจะมีผู้มาร่วมดูร่วมชมอยู่เสมอเพราะมนุษย์เรานี้มีความอยากรู้อยากเห็นเป็นปรกติวิสัย

4.สถานที่ประกอบพิธี โดยทั่วไปสถานที่ประกอบพิธีมักจะไม่ถือกฎเกณฑ์ตายตัวคงเลือกที่เหมาะสมแก่การจัดงานเป็นสำคัญเช่นพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็คงใช้บ้านหลังนั้นนั่นเองแต่ยังมีพิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างซึ่งจำกัดเรื่องสถานที่ประกอบพิธีเช่นเรื่องการบวชพระการทำ

อุโบสถสังฆกรรมท่านจำกัดให้ทำในที่แห่งเดียวเรียกตามทางพระว่าสีมาเวลานี้ก็คือ โบสถ์นั่นเอง พิธีกรรมอย่างนี้ทำที่อื่นไม่ได้ต้องทำในโบสถ์เท่านั้น

5.วันเวลาประกอบพิธีเนื่องจากการประกอบพิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับคนบางคน โดยเฉพาะคือผู้ร่วมพิธีเป็นทางการฉะนั้นการกำหนดวันเวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญและโดยทั่วไปหาก พิธีนั้นเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลจัดขึ้นเองถ้าเป็นเรื่องของบุคคลนั้นจะกำหนดเอาเองตามที่ได้เห็นว่าเหมาะสมแต่โดยมากเวลานี้เจ้าของพิธีมักจะไม่ว่างกำหนดเองแต่ชอบไปให้ใครกำหนดวันเวลาให้ เรียกว่าไปหาฤกษ์ยังมีพิธีสำคัญบางอย่างซึ่งกำหนดวันเวลาไว้แน่นอนตายตัวทั้งนี้เพราะพิธีที่จะจัด นั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเช่นพิธีฉลอง

รัฐธรรมนูญกำหนดวันที่ 10 ธันวาคมของทุกปีพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ต้องกำหนดวัน ไว้ตายตัวคือพิธีทางศาสนาเช่นการทำอุโบสถต้องทำทุกกิ่งเดือนคือขึ้น 15 ค่ำแรม 15 ค่ำวัน เข้าพรรษาต้องทำในวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 เป็นต้น

6.อุปกรณในการทำพิธีเรื่องนี้ก็มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพิธีพิธีที่มุ่งไป ในทางเป็นสิริมงคลก็จะสรรหาสิ่งที่ดีถือว่าเป็นสิริมงคลมาเป็นอุปกรณ์ในพิธีเช่นพิธีไหว้ครูนอกจาก จะมีย่างอื่นเหมือนพิธีทั่วไปแล้วโบราณยังกำหนดให้หาหญ้าแพรกดอกมะเขือมาใช้ในพิธีด้วยถือ ว่าเป็นสิริมงคลพิธีกรรมบางอย่างต้องการความเด็ดขาดความศักดิ์สิทธิ์อุปกรณ์ของพิธีก็ต้องใช้สิ่งที่ แสดงความเด็ดขาดหรือความศักดิ์สิทธิ์เข้าร่วมในพิธีเช่นพิธีสาบานของทหารก็ต้องใช้ขงที่มี ลวดลายพิเศษและคนถืออาวุธและบางที่ก็มีการสวนสนามซึ่งมีทั้งคนถืออาวุธและอาวุธเต็มรถผ่าน ฝูงชนไปเป็นดับๆหรือพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยานอกจากมีย่างอื่นแล้วก็ยังมีหอกดาบอันศักดิ์สิทธิ์เข้า มาร่วมในพิธีด้วย

คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง เริ่มมีการจุด ประทีปบูชาแม่กาเผือก ตั้งแต่ พ.ศ.2529 ถึง ปัจจุบัน มีงานเทศมหาชาติพระเวฬุสันดรชาดก 4 ภาค 4 ภาษา ในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีการจัดงานบวชสามเณรอุปสมบทพระภิกษุสงฆ์ ส่วนชุมชน วัฒนธรรมก็มีการถือศีล 5 ทานมังสวิรัต เพื่อสืบสานตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ความเชื่อในครั้งอดีต ประทีปดินกามีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลแล้ว ศึกษาได้จากธรรมแม่พญา กาเผือก ธรรมอันศักดิ์ประทีป

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธี อุปกรณ์ เครื่องมือ ขั้นตอนในพิธี คือ ผู้ ที่ศรัทธาได้หล่อประทีปด้วยขี้ผึ้ง องค์ประกอบมีบายศรีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องสักการะ เพื่อบูชาผู้มี พระคุณ บูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ กตัญญู เมตตา เสียสละ ผู้เข้าร่วมพิธีคือคณะศรัทธา ฆราวาส พ่อค้าประชาชน พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้ความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี แก่ผู้ที่เข้ามา

ร่วมงาน และสอดคล้องกับการศึกษาของ อมรา พงศาพิชญ์ (2541:41) อธิบายว่า พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของศาสนา ซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาไสยศาสตร์ หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาปะปนกัน ทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่างๆเข้าด้วยกันจนคนไทยทั่วไปไม่สามารถแยกแยะออกได้ว่าส่วนใดเป็นศาสนาใด ซึ่งในทางปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะแยกให้ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป พิธีกรรม คือ แบบอย่างของพฤติกรรมที่คนในสังคมกำหนดขึ้นให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของตน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้เกิดความสุขความสำเร็จในชีวิตของตน กลุ่มคน หรือของสังคม

ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ได้ถูกฟื้นฟูขึ้นมาตั้งแต่พ.ศ.2529 โดยพระอาจารย์ธรรมสาธิต เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ได้พัฒนาฟื้นฟูพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น โดยกำหนด เอาวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการเทศน์ธรรมมหาชาติ เวสสันดรชาดก และธรรมแม่พญากาเผือก จุดประทีปโคมไฟ ลอยกระทง เพื่อบูชา แม่พญากาเผือก จากนั้น ได้ สอดแทรก เรื่องของ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา และการเสียสละ เอาไว้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุเมธ เมธาวิทยากุล (2532:211) ที่ศึกษาว่า พิธีกรรมเน้นด้านจิตใจเป็นสำคัญ คือมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่การทำให้เกิดผลทางจิต ทำให้เกิดความสุขสบายใจ เกิดกำลังใจ หายวิตกกังวล และเหตุที่ทำให้เพราะว่ามีความเชื่อ ว่า วิกฤตการณ์ต่างๆ ในชีวิตมนุษย์เกิดจากอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นอยากให้อายุยืนยาวได้ผลดี ก็หวังว่าพระแม่โพสพจะช่วยลดบันดาลให้ได้ดังหวัง หรือเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งเชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจของผีसांगเทวดา ก็หวังอำนาจของพระพุทธรูปที่ซึ่งเหนือกว่าผีसांगเทวดาจะช่วยให้ปลอดภัยได้ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ปราณ วิษย์เทศ (2536:242) ที่ศึกษาว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนตาย

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การศึกษาดิถีธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ทางหน่วยงานของรัฐควรมีกองทุนเข้ามาช่วยส่งเสริม กิจกรรม พิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ ณ ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.1.2 ควรปลูกจิตสำนึกให้กับนักเรียนและเยาวชน หันมาสนใจเกี่ยวกับคตินิยม ทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เพื่อให้คนรุ่นใหม่สนใจ ภูมิใจและปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่มีในตำนาน คือ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ

3.1.3 ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงที่ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

3.1.4 ควรมีกองทุนทางด้านการขุดค้นเตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ลายเขียนในเครื่องปั้นดินเผาแล้วแต่แฝงไปด้วยคตินิยมทางพระพุทธศาสนา

3.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัยที่ควรทำในอนาคต

จากการศึกษาเรื่อง การศึกษาคตินิยมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัยเป็นประโยชน์สำหรับการวิจัยในอนาคตและเป็นการต่อยอด คตินิยมธรรมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นดังนี้

3.2.1 ควรมีการศึกษาเจตคติและคตินิยมของเยาวชนในตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องคตินิยมที่แฝงอยู่ในลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.2.3 ควรมีการศึกษา การประเมินผลการทำงานของกองทุนทางด้านศิลปะในการขุดค้นโบราณวัตถุ เตาเผา เครื่องปั้นดินเผา ที่ฝังอยู่ในพื้นดินบริเวณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

3.2.4 ควรมีการศึกษา เรื่องการนำคตินิยมจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง เกี่ยวกับ ความรัก ความกตัญญู ความเมตตา การเสียสละ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บรรณานุกรม

- การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเวียงป่าเป้า (2555) *เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง* หนังสือเรียนสาระประกอบอาชีพ
- กิ่งแก้ว อัคราภรณ์ (2523) “ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย” *เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา* *อารยธรรม เล่ม 2* หน่วยที่ 6 หน้า 5-6 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- เครื่องสำริด วงษ์ทองอยู่ (2555) *ตำนานพระพุทธเจ้า* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) *ผีเจ้านาย* ม.ป.ท.
- ณัฐรสร์ จิระสกุลศักดิ์ (2553) “ข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เวียงลอมเวียงกาหลง เวียงสรอง และเวียงวรรณคร” (พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน) *ปริญาสาส์นศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพะเยา*
- ธวัช ปุณโณทก (2528) “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤธร อธิธิจรจรัส (2523) *ความเชื่อในผีสาวงามมนต์* ของชาวไทยภาคเหนือ ม.ป.ท.
- นียบรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550) *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม* กรุงเทพมหานคร ธนาเพรส
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537) *ลัทธิเจ้าแม่กวนอิม* ม.ป.ท.
- _____. (2523) *การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย : อดีตและอนาคต* รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 1 กรกฎาคม 2523, หน้า 3.
- นาคฤทธิ รวบรวมชำระสะสาง (2540-2545) *พุทธตำนานพระเจ้าเสียบโลก* พิมพ์ที่ 2 ลานนาการ พิมพ์ ตำบลพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่
- บุบผา จิระพงษ์. *สถานภาพของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2544. หน้า 106.
- ประมวล ดิกคินสัน (2521) *คติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แพร่พิทยาอินเตอร์เนชันแนล
- ประยงค์ ลีมตระกูล (2536) “ความเชื่อแผนโบราณและพฤติกรรมการรักษาเยียวยาแบบพื้นบ้าน

ของชาวบ้าน บ้านห้วยสะแพท อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประเวศวะลี (2530) *การสรองสรรคภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา*

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

ประวิทย์ ตันตลานุกูล (2551) *รักรินทชุนหลวงวิลังคะ รักษอมตะพระลอ* จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิพระบรมธาตุคอกยสุเทพ เชียงใหม่ โรงพิมพ์แสงศิลป์

ประสาน ทองภักดี (2520) *ระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้า*

กรุงเทพมหานคร พิมพ์ลักษณ์

ปราณี วงษ์เทศ (2542) *ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวมุ ม.ป.ท.*

_____ (2536) *ลุ่มน้ำแม่กลองพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม*

กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระไทรปิฎก ฉบับประชาชน(2550) *ตอนว่าด้วยพระสูตร* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรมการศาสนา

กระทรวงวัฒนธรรมสำนักพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ (2525) *ธรรมแม่พญาภาสือก* ฐานภิญโญ :153 ถนนรอบเมืองใน

ตลอดหนองคอก อ.เมือง จ.ลำพูน รหัส 51000 สงวนลิขสิทธิ์

พระธรรมราชานุวัตร (2556) *คู่มือการบริหารจัดการวัดและศาสนพิธี*

คณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ภาค 6

พระมหาสุเทพ อัครเมธี (2552) *เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไทรปิฎก*

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พวงค์ มุกดา (2534) *ประพันธ์เพลงยอยศพระลอ* ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง

(ประพันธ์เพลงไทยสากล-เพลงลูกทุ่ง)

พระยาอนุমানราชชน(2531)*รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม* กรุงเทพมหานคร

สำนักพิมพ์ กรมศิลปากร องค์การค้าของคุรุสภาและมูลนิธิเสถียรโกเศศ -

นาคะประทีป

_____ (2506) *ประเพณี* *เนื่องในเทศกาล* พระนคร กรมศิลปากร

พระอาจารย์ธรรมสาธิต (2552) *ศูนย์พัฒนาศิลปกรรม บทสวดมนต์ ภาวนา-ศิลปกรรม*

พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน วันพ้อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2552

พระวรเวทย์พิสิฐ (2530) *คู่มือลิตพระลอ* พิมพ์ครั้งที่ 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไพฑูริย์ มีกุล (2550) “แนวคิดและแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น”

- วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช 20 , 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 29 - 31
- มานิตย์ มานิตเจริญ (2514) พจนานุกรมไทย พระนคร เอกศิลปะการพิมพ์
โกวิท สีตลาพันธ์ (2524) “มังกรห □าเล็บ” ไทยรัฐ กรุงเทพฯ: ไทยรัฐหน้า 3
- มณี พยอมยงค์ (2528) คติสอนใจชาวลานนาไทย กรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการ
สุโขทัยธรรมมาธิราช
- ยศ สันตสมบัติ (2543) หลักช้าง : การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในได้คง
กรุงเทพมหานคร มุลนิธิวิถีทรรศน์
- เรไร ไพรวรรณ (2553) คติชนและภูมิปัญญาไทย สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- รัชกร ศรีบุญโง (2532) โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย
กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพิช
- วิโรจน์ พรหมสุด (2547) “การบวช:กระบวนการจัดเถลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2526) ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน
ในเรื่องการทรงเจ้าและร่างทรง ม.ป.ท.
- ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนหมู่บ้าน (ศอช.ม.) และคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) แผนชุมชน บ้าน
เวียงกาหลง หมู่ที่ 15 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ปี 2552-2554
- ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนหมู่บ้าน (ศอช.ม.) และคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) แผนชุมชน บ้าน
ป่าส้าน หมู่ที่ 5 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ปี 2552-2554
- คณะผู้วิจัย 1.นางอำภา จัทรากาศ 2.นางเขมวรรณ ดวงจันทร์ 3.นายสมมาตร
ชาญชัย 4.นางสุนีย์ บุรณพานิชพันธ์ รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 โครงการ
ศึกษากระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์บ้าน
ป่าส้าน ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย สนับสนุนโดยสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ศิริพร ณ ถลาง (2552) ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน
พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศรีศักร วิลลิโกดม (2536) ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับพิธีสิบสองเดือน : ศึกษาเฉพาะกรณี
ในพิธีเดือน 6 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล (2555) ประวัติศาสตร์ล้านนา พิมพ์ที่ 9 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์อมรินทร์
- เสถียร พันธรังสี (2513) ศาสนาเปรียบเทียบ กรุงเทพมหานคร แพร่พิทยา

- สายันต์ ไพรชาญจิตร,เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์, กาน จักย์เมธา,เกวลิ มุกด์สุวรรณ,และคณะ(2552)
*โบราณคดีอาสาที่แหล่งเตาเผาเวียงกาหลง พิมพ์ที่ โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัย ศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม*
- สายสุดา จิตต์รักษ์ (2550) พัฒนาการเชื่อใน “องค์จตุคามรามเทพ” ระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2550 :
*กรณีศึกษาจังหวัด นครศรีธรรมราช “วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต”
 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ แขนงไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
- สุพัตรา สุภาพ (2525) *สังคมและวัฒนธรรมไทย : คำนิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี
 พิมพ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช*
- สุเมธ เมธาวิทยากุล (2532) *สังกัปพิธีกรรม กรุงเทพมหานคร พิมพ์ที่โอเดียนสโตร์*
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) “ทฤษฎีสังคมวิทยา” ในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาจากมุมมอง
*ของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หน่วยที่ 2 หน้า 2-40 นนทบุรี
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์*
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษา
 วิเคราะห์การและวางแผน ขอนแก่น : คลังนาวิทยา*
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2548) *ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ กรุงเทพมหานคร โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์
 _____ (2536) ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย
 กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์*
- แสง มนวิฑูร (2550)*ชินกาลมาลีปกรณ์ พิมพ์ครั้งที่ 7 จัดพิมพ์ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินทรงยกช่อฟ้าเอกพระอุโบสถ
 และทรงเปิด “โองหลวงแสงแก้วเฉลิมพระเกียรติ” ไร่ไทยเพชร*
- สุรสิงห์สำรวม นิมนะเนา (2526) *ภาษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมถือชะตา ม.ป.ท.*
- สุจิตร์ อ่อนค้อม (2540) *ปรัชญาเบื้องต้น พิมพ์ที่ 5 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์*
- อมรา พงศาพิชญ์ (2541) *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา
 พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- อรرنิดา วุฒิจันทร์ ,อ่อนเดือน เทียนทอง (2532) *ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่มที่ 8
 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา กรุงเทพมหานคร*
- อุทัย หิรัญโต (2526) *สารานุกรม ศัพท์สังคมวิทยา- มนุษยวิทยา
 กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์*
- 6 มีนาคม 2556 จาก (<http://www.bcom-cmru.com/3501a/54134227/page/b.php> 6)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ว 119

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๔ พฤษภาคม 2556

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ผู้ประกอบพิธีในชุมชน

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมธา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนา
จาก ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ผู้เฒ่า
ผู้แก่) ในชุมชน ในเรื่องการศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียง
กาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในช่วงวันที่ 1- 31 มิถุนายน 2556 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยตามวัน เวลา และรายละเอียดที่
นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๖ ๓๓๓

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1.โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

2.แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมทา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา
จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๑130

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๖ พฤษภาคม 2556

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองเครื่องมือการวิจัย

เรียน นายกเทศบาลเวียงกาหลง

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมธา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา
จาก ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้รู้
(ผู้เฒ่า ผู้แก่) ผู้ประกอบพิธีในชุมชนเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้
จะหลีกเลี่ยงมิให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานตามปกติภายในหน่วยงานของท่าน อันเป็นการรบกวนเวลา
มากเกินไป โดยผลการวิจัยที่ได้จะยังประโยชน์แก่งานวิชาการสืบไป สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาได้ทดลองเครื่องมือการวิจัยตามวัน เวลาและรายละเอียดที่
นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสวา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๖ 130

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๔ พฤษภาคม 2556

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองเครื่องมือการวิจัย
เรียน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ผู้ประกอบพิธีกรรม

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมธา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนา
จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในกรณี นักศึกษาจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้รู้
(ผู้เฒ่า ผู้แก่) ผู้ประกอบพิธีในชุมชนเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด
เชียงราย ทั้งนี้ จะหลีกเลี่ยงมิให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานตามปกติภายในหน่วยงานของท่าน อันเป็นการ
รบกวนเวลามากเกินควร โดยผลการวิจัยที่ได้จะยังประโยชน์แก่งานวิชาการสืบไป สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาได้ทดลองเครื่องมือการวิจัยตามวัน เวลาและรายละเอียด
ที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๖ 1 ๑๑

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๔ พฤษภาคม 2556

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายกเทศบาลเวียงกาหลง

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมตตา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา
จากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เทศบาลเวียง
กาหลง ในเรื่องการศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอ
เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในช่วงวันที่ 1-31 มิถุนายน 2556 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยตามวัน เวลา และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้
และหวังเป็นอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสวา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ว 119

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๗๔ พฤษภาคม 2556

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ผู้ประกอบพิธีในชุมชน

เนื่องด้วย พระสมพงษ์ เมธา นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนา
จาก ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
A Study Of Buddhist Moral Precepts in an Oral History of Wiang Ka Long, Wiang Pa Pao, Chiang
Rai Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ
รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ผู้เฒ่า
ผู้แก่) ในชุมชน ในเรื่องการศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียง
กาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในช่วงวันที่ 1- 31 มิถุนายน 2556 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยตามวัน เวลา และรายละเอียดที่
นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง แนวการสัมภาษณ์ฉบับนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ
แนวการศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ตอนที่ 1 ภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

1.1 วัน.....เดือน.....พ.ศ.

1.2 ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

1.3 ที่อยู่..... บ้าน..... หมู่ที่..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

1.4 เพศ ชาย หญิง

1.5 สถานภาพการสมรส โสด สมรส หย่าร้าง หม้าย

1.6 วุฒิการศึกษาสูงสุด

ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.)

อนุปริญญา ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี อื่นๆ.....

1.7 อาชีพ.....รายได้.....ต่อปี

1.8 เคยศึกษาหรือเคยได้ฟังคติธรรมเรื่องแม่พญากาเผือกหรือไม่

เคย ไม่เคย

1.9 มีความรู้คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียง
กาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

- มี ไม่มี
- มาก ปานกลาง น้อย

ได้ความรู้มาจากไหน.....
 ใครเป็นคนให้ความรู้.....
 เมื่อไร.....

1.10 ท่านมีความสนใจในเรื่องนี้มากน้อยแค่ไหน

- มาก ปานกลาง น้อย

1.11 ท่านคิดว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรม มากน้อยแค่ไหน อย่างไร

.....

1.12 ความรู้ที่มีถ่ายทอดให้ กับรุ่นต่อๆ มา หรือไม่

.....

1.13 คติธรรมพอถ่ายทอดคนที่รับรู้สึกสนใจ เห็นประโยชน์หรือไม่ นำไปใช้เป็น
 หลักปฏิบัติ หรือไม่ มากน้อยแค่ไหน

.....

**ตอนที่ 2 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง
 อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย**

2.1 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงมีอะไรบ้าง และ
 สอดแทรกหลักธรรมอะไรบ้าง

.....

2.2 คติธรรมเหล่านั้นได้สอนเรื่องอะไรบ้าง

.....

2.3 การรับเอาคตินิยมดังกล่าวจะส่งผลอะไรบ้างให้กับบุคคลอื่นๆ ตลอดจนสังคม และประเทศชาติอย่างไร ในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.4 ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.5 คติธรรมทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณเวียงกาหลง อดีต เป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็น อย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด เชียงราย

3.1ประวัติความเป็นมาเมืองโบราณเวียงกาหลง ลำดับเหตุการณ์ในอดีตมีความเป็นมา อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3.2 ปัจจุบันเมืองโบราณเวียงหลง ได้ทำอะไรบ้าง มีแผนการอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 คติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจากตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลงตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.1 คติความเชื่อในอดีต เป็นอย่างไร ต่อมาเป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เปลี่ยนแปลงเพราะเหตุใด การเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

4.2 พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในอดีต มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

4.3 พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน มีอะไร

.....

.....

.....

.....

4.4 พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

.....

.....

.....

.....

4.5 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีสาเหตุมาจากอะไร

.....

.....

.....

4.6 ผลของการเปลี่ยนแปลง (ทางบวกและทางลบ) พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ส่งผลกระทบต่อ บุคคล สังคม และประเทศชาติอย่างไรบ้าง และควรจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร (หากเป็นผลกระทบทางลบ)

.....

.....

.....

.....

4.7 พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ ใครเป็นคนกระทำ ขั้นตอนในพิธีเป็นอย่างไร ในอดีต ถึงปัจจุบัน มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อคิดเห็น ท่านคิดเห็นอย่างไร

.....
.....
.....

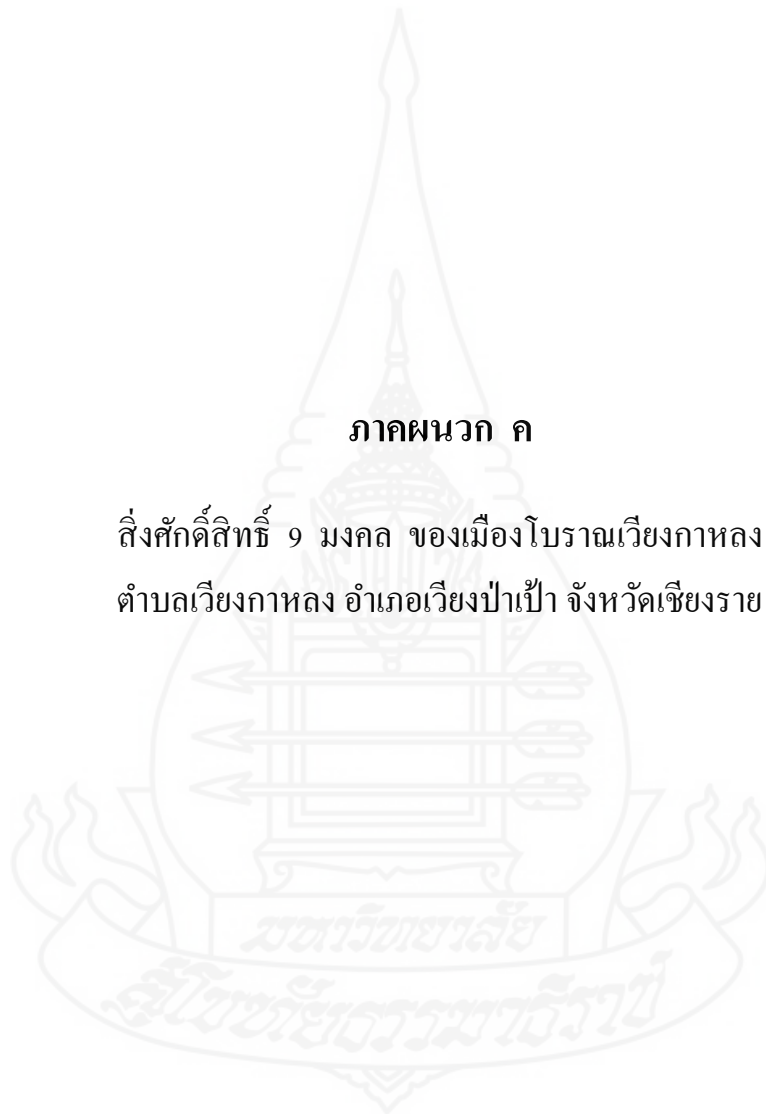
5.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคตินิยมความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจาก
ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายให้
ข้อเสนอแนะว่าอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ก

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 9 มงคล ของเมืองโบราณเวียงกาหลง
ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ตั้งศักดิ์สิทธิ์ 9 มงคล เมืองโบราณเวียงกาหลง

1. ท้าววมติคามหาพรหม (แม่กาเผือก)

ตำนานแม่กาเผือก พระเจ้า 5 พระองค์ โดยย่อ แม่กาเผือก ออกไข่ 5 ฟอง ที่ต้นมะเดื่อ ริมแม่น้ำ (วัดพระเกิด) วันหนึ่งออกหากินอาหาร พบป่าอุดมสมบูรณ์ (เวียงกาหลง) หลงเพลิดเพลินกินพืชพันธุ์ ธัญญาหาร พอดีเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง ดินอยู่จนรุ่งเช้า ก็รีบกลับไป ก็พบว่ากิ่งไม้ที่ทำรังหักลง ไข่ลูกแม่กาไหลไปกับน้ำ รีบออกบินตามหาเท่าไร ก็ไม่พบ ด้วยความเศร้าโศกรักอาลัย ที่สุด ก็หมดกำลัง ตายลงที่เนินเขาลูกหนึ่ง (วัดพระธาตุอภัยโขชัยคีรี) ได้ไปจุดเกิดเป็นท้าววมติคามหาพรหม ส่วนไข่พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ฟอง ไหลไป มี แม่ไก่ แม่ناق แม่เต่า แม่โค เลี้ยงดูเมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ใช้ชื่อตามแม่เลี้ยงว่า กุสันโธ โจนาคมน โกสสโป โคตโม อริยมตเคยโย ไข่ทั้ง 5 ฟอง ฟักออกมาเป็นมนุษย์ โตขึ้น ก็ได้ลาแม่เลี้ยงออกบวช เป็นฤาษี บำเพ็ญบารมีแล้วก็ได้พบกันในสถานที่หนึ่ง โดยบังเอิญ (เขาพนมสัจจ์) พร้อมใจกันอธิษฐานขอพบแม่จริง ท้าววมติคามหาพรหม รู้ด้วยญาณจำแลงกาย ร่างเป็นแม่พญากาเผือก เล่าความเป็นมาให้ลูกทั้ง 5 ฟัง ต่างก็เกิดสังเวช สลดใจ

ลูกทั้ง 5 จึงได้พร้อมใจกัน อธิษฐาน ปรรณนา สร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้า และได้มาเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในตำนานนี้ สุดท้ายขอสร้างตำนานเพื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อสักการบูชา แม่กาเผือกให้เอาฝ้ายทำด้วยฝ้ายพันเป็นดินตา จุดเป็นประทีปบูชา ทุกวันพระ 15 ค่ำ เป็นที่มาของประเพณียี่เป็ง จุดเทียน เล่นไฟ แสดงความกตัญญูบูชาแม่พญากาเผือก ท้าววมติคามหาพรหม และพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ก็เป็นผู้นำแสงสว่างแห่ง สัจธรรม มาโปรดชาวโลก ให้มีสติปัญญา รู้จักการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สงบร่มเย็น เป็นสันติสุข ทุกคนหากยังไม่เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ในชาตินี้ ยังมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า ศรีอริยมตไตรย ลูกแม่พญากาเผือกองค์สุดท้าย

2. พระอุปคุตมหาเถระเจ้า ทรงชนะพญามาร คู่ครองรักษาพระพุทธศาสนา

พระอุปคุตมหาเถระเจ้า (พระบัวเข็ม) มีชื่อว่า พระอุปคุตมหาเถระ ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้ว่า ต่อไปข้างหน้า 200 กว่าปี จะมีพระรูปหนึ่งมีฤทธิ์มาก จะได้ปราบพญามารให้พ่ายแพ้ แล้วกลับใจปรรณนา เป็นพระพุทธเจ้า จะอยู่รักษาพระพุทธศาสนา จนครบ 5000 วัสสาและอธิษฐานอยู่ถึง 1 กัป トラบเข้าสู่ศาสนาในยุคพระศรีอริยมตไตรย และปรรณนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต หลังปรินิพพาน 319 ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ศรีทธาเลื่อมอย่างยิ่งใน

พระพุทธศาสนา มีการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุ ทั้งชมพูทวีป เสร็จแล้วดำริฉลองอย่างยิ่งใหญ่ เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน แต่เกรงว่าว่า พญามารจะมาขัดขวาง ปรีกษา พระมหาเถระ ขอให้เป็นธรรมา ป้องกันภัย และมีพญาครุฑ ไล่จับพญานาค ได้มีสามเณรน้อย มีฤทธิ์มากองค์หนึ่ง ช่วยขับไล่พญาครุฑ ช่วยพญานาคไว้ได้ พระเจ้าอโศกมหาราชรู้จากสามเณรน้อยว่า มี พระอุปลุตเถระเข้าสู่สมบัติ อยู่ที่สะดือทะเล จะสามารถขับไล่พญามารได้ จึงขอให้สามเณร ผู้มีฤทธิ์ ไปนิมนต์ ท่านขึ้นมาทำหน้าที่ พระอุปลุตได้ทำการต่อสู้กับพญามาร อย่างดุเดือด ท่าน สามารถป้องกันพายุ ไฟฝน ลมไฟ จากพญามาร ได้ทั้งหมด สุดท้ายก็เนรมิต หมาเนาแขวนคอพญามาร แม้แต่พระอินทร์ก็ช่วยเอาออกไม่ได้ พญามารกลับมาขอขมาต่อพระอุปลุตมหาเถระ ท่านจึงอธิษฐานจิต มัดพญามารติดกับภูเขาสุวรรณบรรพต จนงานเฉลิมฉลอง สำเร็จ เป็นที่ปิติอย่างยิ่ง ของพระเจ้าอโศกมหาราช พญามารอับอายเกิดสังเวชสลดจิต ลดทิฏฐิมานะ ระลึกคุณของพระพุทธเจ้า ได้น้อมจิตอธิษฐาน ปรารถนาสร้างบุญบารมี ขอเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคต ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา กล่าวกันว่า ท่านยังเข้าฌานสมาบัติอยู่ที่สะดือทะเล วันเพ็ญ 15 ค่ำ ตรงกับวันพุธ กลางคืน ท่านจะขึ้นมาบิณฑบาตโปรดผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใส ให้ได้สมปรารถนา หากมีพิธีกรรมสำคัญจะมีการอันเชิญ พระอุปลุตขอ บารมีคุ้มครองป้องกันงานนั้น มักจะสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

3. พระศรีอริยเมตไตรยหรือพระศรีอาริย์มหาโพธิสัตว์เจ้า กัตถุญญ เมตตา เสียดละ อุดมสมบูรณ์ มหามงคล ประสบความสำเร็จ

ตำนานพญากาเผือก เป็นพระโพธิสัตว์ลูกแม่พญากาเผือกองค์ที่ 5 บำเพ็ญวิริยะบารมี ยาวนานถึง 80 อสงไขย หนึ่งแสนมหากัป เต็มบริบูรณ์ดีแล้ว จะอุบัติลงมาเป็นพระพุทธเจ้า ชื่อตามราชสีห์ว่า พระศรีอริยเมตไตรย องค์สุดท้ายในภัทรกัปนี้ ตามพุทธพระพยากรณ์ว่า หลังพุทธกาลนี้ ไป 5000 ปี หมดอายุพระพุทธศาสนา ชาวโลกขาดศีลธรรม จิตใจชั่วร้ายเกิดภัยพิบัติ คนจะอายุสั้นเพียง 10 ปี ไล่ฆ่ากินกันเป็นอาหาร ฆ่ากันเกือบหมดโลก มีผู้คนส่วนหนึ่งที่กลัวบาป พระโพธิสัตว์ได้พาไปหลบภัย แล้วจะออกมาตั้งอยู่ในศีลธรรม คนจึงเริ่มมีอายุยืนขึ้นจนสูงสุด แล้วลดลงมาเหลือ แปดหมื่นปี จะมีพระเจ้าสังขะจักรพรรดิ ปกครองโลก พระศรีอริยเมตไตรยจะเกิดในวาระพระพรหมณ์ เป็นลูกปุโรหิต จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า สั่งสอนธรรมให้พระเจ้าจักรพรรดิ และคนทั้งโลกให้รู้แจ้งในอริยะสัจ ได้อริยะทรัพย์ เป็นอริยะบุคคล มีศีลธรรมเสวย

ทั้งหมด ด้วยพระบารมีของพระศรีอารีย์ และเจ้าสังขะจักรพรรดิ ผู้คนทั้งโลก จะตั้งอยู่ในคุณธรรม กตัญญู เมตตา เสียสละ หน้าตาผ่องใสงดงาม เหมือนคนอายุ 16 ปี ในยุคนี้ ไม่มีแก่ อายุ همینปี ถึงแปดหมื่นปี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ สวยงาม ประณีต เป็นทิพย์ เหมือนกับ เมืองสวรรค์ มีสมบัติของกินของใช้ ตามปรารถนา สะอาด สว่าง สงบ มีแต่สันติสุข ไม่มีการทำ ร้าย ไม่มีกฎหมาย จะเป็นโลกแห่งธรรมาธิปไตย บูรณะ ตะกมะมหามลคล มหาสมบัติ มีสันติภาพ เสรีภาพ ที่แท้จริง

4. เจ้าแม่กวนอิม อวโลกิตศวรมหาโพธิสัตว์เจ้า มีพระมหากษัตริย์คุณสูงสุด เมตตาธรรม

จากพระสูตรฝ่ายมหายาน เจ้าแม่กวนอิมมีตำแหน่ง อัครสาวกเบื้องขวา ทำหน้าที่ ดู ธรรมกาย ของพระอมิตตาพุทธเจ้า ซึ่งเป็นประธานของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในทิศตะวันตกของ พุทธเกษตร ในอนันตจักรวาลทั้ง 10 ทิศ มีหน้าที่โปรดสัตว์ในพุทธเกษตร ในพันทุกข์ สามารถ เนรมิตกาย เป็นปางต่างๆ ได้ไม่มีขีดจำกัด เช่น (ปางกวนอิมพันมือ) เพื่อให้เหมาะกับการช่วยเหลือ สัตว์ตัวในคัมภีร์มหายาน ยุคแรกของอินเดีย ทรงอยู่ในเพศชาย เรียกว่า (พระอวโลกิตศวรมหา โพธิสัตว์เจ้า) ต่อมายุคหลังมหายานเจริญมากในจีน ได้เพิ่มประวัติพระชาติสุดท้าย ว่า พระองค์ ลงมาเกิดเป็นพระนางเมี่ยวซ่าน พระราชธิดาองค์เล็กของกษัตริย์เมี่ยวจวง เมื่อยังเยาว์วัยเป็นพุทธมา มะกะ รู้แจ้งในหลักธรรมลึกซึ้ง ได้ตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า จะบำเพ็ญภาวนา เพื่อหลุดพ้นในสัง สारวัฏ พระเจ้าเมี่ยวจวง ไม่เห็นด้วย บังคับให้เลือกราชบุตรเขย คุณค่า จับได้ ทำงานหนัก ที่สุด รับสั่งให้นำตัวราชธิดาไปประหารชีวิตเสีย แต่องค์หญิงก็รอดชีวิตมาได้ และไม่เคยนึกโกรธเคือง และเปลี่ยนความตั้งใจ แต่อย่างไรก็ตามไม่นานบาปกรรมส่งผล พระบิดาเกิดป่วยด้วยโรคร้ายแรง ไม่มียารักษาได้ ด้วยความกตัญญู กตเวทิต เป็นเลิศ เจ้าหญิงทรงสละดวงตา และแขนสองข้างเพื่อ รักษาบิดา จนหายจากโรคร้าย ว่ากันว่าภายหลังสำเร็จธรรมได้ดวงตาและพระกรคืน และตั้งใจ สร้างพระบารมีมหาโพธิสัตว์เจ้าปรารถนา จะเป็นพระพุทธเจ้า ตั้งใจว่าจะเข้าสู่นิพพาน หลังจากช่วย สรรพสัตว์ พ้นจากทุกข์ทั้งหมด ต่อมา คนจีนรู้จักกันใน พระนาม (พระโพธิสัตว์ กวนอิม)

5. พระแม่ธรณีศรีแห่งผืนแผ่นดิน อบอุ่น เทียงธรรมหนักแน่น มั่งคั่ง

ในพุทธประวัติ ขณะเมื่อวันที่จะตรัสรู้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรง ประทับ ณ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ (วัชรอาสน์) ได้ตั้งอธิษฐาน ด้วยจิตใจอันแข็งแกร่งประคองเพชร ว่า

(ถึงแม้ว่า เลือดเนื้อ และร่างกายนี้จะเหือดแห้ง เหลือแต่เอ็นและกระดูกก็ตามที หากยังไม่บรรลุนุตรสัมมา สัมโพธิญาณ เราจะไม่ล้มเลิกความเพียร ลุกไปจากที่นั่งนี้เป็นเด็ดขาด) ด้วยพรปณิธานนี้ ร้อนถึงจิตริษยา ด้วยมิจนาคิภูษิของพระยาสุรัสวดีมาร เห็นผิติดเกรงว่าหารพระพุทเจ้าทรงตรัสรู้ เมื่อใดจะสั่งสอนให้เวไนยสัตว์ให้บรรลุธรรมกันหมด จะไม่เหลือใครอยู่ได้อำนาจของตน จึงชี้ข้างศิริเมฆ นำทัพ เสนามาร และบริวารมาขัดขวางจนเหล่าเทวดาที่เฝ้าพระพุทเจ้าหนีไปหมด ทิ้งให้พระสัมมาสัมพุทเจ้าผจญมารเพียงลำพัง พระพุทของค์ทรงวางพระหัตถ์ขวาแล้วอ้างถึงพระนางเทวธิดา สุนทรี พระแม่เจ้าธรณี ให้มาเป็นสักขีพยานที่ได้รับรู้ทุกครั้ง ที่ทรงกรวด อธิษฐาน ขณะสร้างบารมี 30 ทศัน ที่บำเพ็ญมา 20 อสงไขย แสนมหากัป จนครบถ้วนสมบูรณ์ ถึงขณะนี้พระแม่ธรณีจึงปรากฏกายขึ้น ทำแผ่นดินให้หวั่นไหว แล้วบีบมวยผมหลังน้ำแห่งพุทชบารมีไหลท่วมทำลายทัพพญามารแตกพ่ายไป เป็นเหตุให้ทรงชนะพญามาร และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทเจ้า อานิสงค์แห่งการกราบบูชาจะมีชีวิตที่อบอุ่น เทียงธรรม หนักแน่น มั่งคั่ง มั่นคง

6. เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เวียงกาหลง บรรพบุรุษ รักษาบ้าน คุ่มครองเมือง อยู่เย็นเป็นสุข

พรหมเทพ เทวดา เจ้าเมือง บรรพบุรุษ ผู้คุ้มครอง ปกปักษ์รักษา เมืองโบราณเวียงกาหลง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีในธรรมดำนานพญากาเผือก พระพุทเจ้า 5 พระองค์ เมื่อใดเหตุบังจัญพร้อมก็จะสำแดงดำนานในลูกหลานคณะศรัทธา พุทชบริษัทได้มาอยู่เรียนรู้ จนเข้าใจ แล้วเล่าขานสืบทอดกันไป เพื่อไม่ให้ขาดตอน มีการเจริญขึ้นและเสื่อมลง มีคนอาศัยแล้วถูกทิ้งร้างบ้างสลับเปลี่ยนตามกาลเวลา สืบมาช้านานหลายยุค หลายสมัย ปัจจุบันยังคงทำหน้าที่พิทักษ์รักษาดูแลเวียงกาหลง ให้คงความเป็นเมืองน่าชม แห่งวัฒนธรรม ดินแดนพุทชภูมิ แผ่นดินถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล เป็นสถานที่รื้อฟื้นดำนานธรรมแม่กาเผือก เป็นแหล่งสาธิตศึกษาเรียนรู้อุดมการณ์ พระพุทเจ้า 5 พระองค์ จะได้ตั้งใจประพฤติ ปฏิบัติธรรม ให้ทานรักษาศีล เจริญภาวนา แล้วมุ่งมั่น ปรารถนาเข้าถึง มรรค ผล นิพพาน เป็นที่เผยแพร่ ทำนุบำรุงรักษาสืบต่ออายุ พระพุทศาสนา พระศรีอาริยมตไตรย พระพุทเจ้าลูกแม่กาเผือกองค์ที่ 5 ที่จะมาตรัสรู้โปรดโลก โลก เป็นองค์สุดท้าย ในภัทภักดิ์นี้

8. พระสยามเทวาธิราช ปกป้องผืนแผ่นดินไทย สงบร่มเย็น เป็นอิสระ

พระสยามเทพยดา บูรพมหากษัตริย์ยามาธิราชเจ้า ผู้คอยเฝ้าพิทักษ์รักษา ชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ ประเทศไทย จึงมีเอกราช ไม่ตกเป็นทาสเมืองขึ้นของใคร กล่าวถึงสมัยแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ยุคแห่งการล่าอาณานิคม ของชาติมหาอำนาจตะวันตก ได้ใช้เล่ห์กล ทางการค้า อำนาจ อาวุธ และเรือรบ บังคับ ทำสงคราม แล้วยึดเอาหลายประเทศทางตะวันออก ที่ไม่ยินยอมทำตามสนธิสัญญา เป็นเมืองขึ้น แต่ประเทศไทย กลับรอดพ้นมาได้เพียงประเทศเดียว พระองค์จึงทรงดำริว่า น่าจะมีเหล่าพรหมเทพยดา คอย ติดตามดูแลปกป้องรักษา ชาติบ้านเมือง จึงได้จัดสร้างเทวคาถาเครื่องสูง ทำขึ้น พระขว้อพระ ขรรค์ หล่อด้วยทองคำประดิษฐาน ในวิมานพระที่นั่ง ไทศาลทักษิณ ต่อมาเรียกว่า พระสยามเทวาธิราช ทรงทำการสักการบูชาทุกวัน ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก สถิตอยู่คู่ชาติ คู่บ้านเมือง และได้มีการ จำลองสร้างไว้ในสถานที่ต่างๆ เพื่อบูชาสักการะเป็นสิ่งเตือนใจ ให้ได้ทำงานทดแทนบุญคุณ แผ่นดินมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

9. พระยอดขุนพลเวียงกาหลง ทรงชนะศึก ศัตรูพ่ายแพ้ ปัญหาอุปสรรค เวร ภัย พิณาศ

เป็นพระเครื่องสำคัญที่อยู่คู่ตำนานเวียงกาหลงถิ่นแม่กาขาว พระเจ้า 5 พระองค์ สันนิษฐานว่า น่าจะสร้างขึ้นโดยเจ้าฟ้า มหากษัตริย์ ร่วมยุคสมัย เจ้าแม่จามเทวี อายุประมาณ 1,000 ปี มีหลายแบบ พบในวัดสำคัญ ในจังหวัดเชียงราย (อำเภอเชียงแสน เวียงกาหลง พระยา ลำปาง (อำเภอวังเหนือ) ลำพูน เชียงใหม่ มีเอกลักษณ์ เฉพาะของพระยอดขุนพล เวียงกาหลง จะเป็นดินเผาแกร่ง ทรงเสมา มีพระปางมารวิชัย (ปางชนะมารหรือปางสะดุ้งมาร) ประทับบนแท่น หน้าแท่น เป็นรูปปลา 2 ตัว หันหน้าเข้าหากัน ด้านบนเป็นซุ้มโพธิ์ ทั้งสองข้างพระมีแม่ก่ากำลังถลาบิน สวยงามมาก พ.ศ.2548 พระอาจารย์ ธรรมสาธิต วัดเวียงกาหลง ได้ขยายทำเป็นองค์ใหญ่ อาราธนา หลวงปู่พระพจนวรมงคล อดีตเจ้าคณะภาค 4,5,6,7 (ช) อดีตเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวงวรวิหาร ประทานสร้างวัด พระยอดขุนพลเวียงกาหลง เป็นประธานในพิธีหล่อขึ้นมาเป็น 1 ใน 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำมาประดิษฐาน ณ ศูนย์พัฒนาศิลปกรรมเวียงกาหลง และนำแบบพระเครื่อง พระยอดขุนพลเวียงกาหลง มาจัดสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้มีไว้สักการะ บูชา เป็นสิริมงคล อานิสงค์ ความเป็นอยู่อุดม

สมบูรณ์ ร่มเย็น เป็นสุข มีพลังจิตเข้มแข็ง ชนะข้าศึก ศัตรูแพ้วาย ปัญหาอุปสรรคเวรภัยพินาศ
รักษาศีล เมตตา ภาวนา จะได้ดวงตาเห็นธรรม ฟันทุกซี่ได้

(โครงการประเภทประดิษฐ์ เรื่องการปักลายผ้าด้วยฝีมือลวดลายเวียงกาหลง นักศึกษา ม.ปลาย
กศน.เทศบาลตำบลแม่จะจาน อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย)

ภาคผนวก ง

ตำนานที่เกี่ยวข้อง ตำนานพระเจ้าสิบโลก

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ตำนานที่เกี่ยวข้อง

จากตำนาน “พระอัฐกษัตริย์” กล่าวถึงในสมัยปัจฉิมโพธิกาล พระพุทธองค์พร้อมด้วย พระอานนท์เสด็จลีลามาทางอากาศ ถึงภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในบริเวณคอยนันทกักริ (บริเวณหนองคาย นครพนม สกลนคร และหลวงพระบาง) เสด็จค้นแท่นเสื่อน้ำ (เวียงจันทน์) ทำแขก เมืองมรุกขนคร (บ้านหลักศิลาตำบลพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม)แล้วไปประทับที่โพนจิกเวียงจัว ได้ปากห้วยคุดำ ทอดพระเนตรเห็นแดนคำแลบดิน พระองค์ทรงเยี่ยมพระโอรส แล้วกล่าวว่า แดนคำตัวนี้ก็คือ บัพพะเนาะก ที่อยู่ภูเขาลวง รินน้ำบังพวน (พระธาตุบังพวนปัจจุบัน) พระพุทธองค์เสด็จไปฉันเพล ณ ที่ใกล้เวินหลอด คนทั้งหลายเรียกที่นั่นว่า “เวินพล” ปัจจุบันเรียก พระบาทโพนเพล ยังมี สุกขหัตถีนาค เนมิตเป็นช้างถึงคอกไม้มาขอรอยพระพุทธบาท พระองค์ได้ขอรอยพระบาทไว้ที่แผ่นดินใกล้ริมแม่น้ำ ชั่วเสียงช้างร้องได้ยินเรียกว่า “พระบาทโพนฉั่น)

พระพุทธองค์ประทับรอยพระบาทไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชา ของมนุษย์และเทวดานาค ครุฑ ไปตามลำดับยังมี “พระบาทเวินปลา” ที่จังหวัดนครพนมอีก เข้าใจว่า พระบาทโพนฉั่นเวียงจันทน์ ประเทศลาว คงประทับไว้ คราวที่พระองค์เสด็จมาในครั้งนี้ด้วย (นาคฤทธิ 2540-2545:211) แล้วเสด็จไปยังคอยกับปณสิริ (ภูเขาคำพ้ำที่สร้างพระธาตุพนม)หนึ่งราตรี เข้าทรงบาทแล้วเสด็จสู่เมืองศรีโครตบอง (แขวงนครพนม) อันอยู่ใต้ปากเซ ทรงนั่งพักพิงต้นรัง ต้นหนึ่ง (คือพระธาตุอิงฮังปัจจุบัน) แล้วเสด็จกลับภูเขาคำพ้ำ เสด็จต่อไปหนองหาร โปรด พระยาสุวรรณภิงคารให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เสด็จประทับที่ภูน้ำลอคเชิงชุม และได้ทรงเหยียบรอยพระบาททับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าปางก่อนอีก 3 องค์ (ได้สร้างพระธาตุเชิงชุมครอรอยพระพุทธบาททั้ง 4 รอยไว้ เพราะแผ่นดินรอยพระบาทได้จมลงไปใต้ภูน้ำลอคแล้ว)เสด็จไปอุดรธานี แล้วจึงเสด็จกลับสู่เขตตะวันตก

ตำนานพระพุทธบาทตากผ้า ต.มะกอก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน หลวงปู่พระครูบาพรหมา (พระสุพรหมยานเถร) ได้คัดลอกจากตำนานที่ท่านเจ้าคุณพระศรีศิลป์สุนทรวาที ได้เรียบเรียงไว้ กล่าวโดยสังเขปดังนี้ ในสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแผ่ขยายพระญาณ เพื่อตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรแก่ธรรมาภิสมัย (การบรรลุมรรค) ก็ทรงทราบว่ สุวรรณภูมิคือ ประเทศไทย จะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนามั่นคงต่อไปในอนาคต สมควรที่พระพุทธองค์จะเสด็จไปฐาปนาตั้ง

พระศาสนาไว้ ครั้งทรงมีพระคำริคังนั้นแล้ว พระองค์จึงทรงเสด็จมาสุวรรณภูมิโดยพุทธานิมิต มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ พร้อมด้วยพระอินทร์และพระเจ้าอโศกมหาราช ได้เสด็จจาริกตามคามนิคมชนบทต่างๆ จนกระทั่งถึง ถ้ำดับเต่า ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยังหวัด และพระธาตุทุ่งคอก ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระพุทธรบาทและประธานเกศาธาตุประดิษฐานไว้ในที่นั้นๆ แล้วเสด็จเลียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง พอเสด็จมาถึง วัง (แอ่งน้ำ) แห่งหนึ่งทรงหยุดพัก เปลื้องผ้ากาสาหวัด (จีวร) ให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่นั้นจึงได้ชื่อว่า “วังซักคร้ว” มาตราบทุกวันนี้ อยู่ใต้สบกวง (ปากแม่น้ำกวง)

จากนั้นพระองค์เสด็จต่อไปบ้านระหว่างทางไม่ไกลจากดอยม่อนช้างเท่าใดนัก พระองค์ทรงหยุดยั้งผินพระพักตร์หว่านไป (บ่าไป) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านนั้นจึงได้ชื่อว่า “บ้านหว่าน” เดี่ยวนี้เรียกว่า “บ้านหว่าน” แล้วก็เสด็จมาถึงบนลานศาลาด (คือบริเวณวัดพระพุทธรบาทตากผ้าปัจจุบัน) พระองค์จึงมีพุทธรฎีกา ตรัสแก่พระอานนท์ให้นำเอาจีวรไปตากบนศาลาดใกล้ๆ ที่ประทับนั้น ซึ่งยังปรากฏเป็นรอยตารางคล้ายๆ ตาผ้าจีวรของพระมาจนทุกวันนี้

ในกาลครั้งนั้น พระองค์จึงทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนศาลาดนี้ แล้วทรงพยากรณ์ว่า “ดูราอานนท์ สถานที่นี้จะปรากฏชื่อว่า “พระพุทธรบาทตากผ้า” โดยนิमितที่เราตลาคตมาหยุดพักตากผ้ากาสาหวัดนี้ และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการบูชาแก่มหาชน จะอำนวยประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ปวงชนตลอด 5,000 พรรษา” นอกจากนี้ยังมีรอยเล็กๆ 3 รอยกับรอยโยคี อีก 1 รอย รอยเล็กเป็นรอยเท้าอรหันต์อายุ 7 ขวบ ผู้มีฤทธิ์ตามพระพุทธรองค์มา รอยเล็กนี้คล้ายรอยเท้าของคนจริงๆ

พระพุทธรบาทตากผ้า รอยใหญ่กว้าง 1 เมตร ยาว 2.5 เมตร พระองค์ทรงเหยียบไว้ 2 รอย ให้มีขนาดไม่เท่ากัน เพื่อให้เปรียบเทียบกันว่า พระพุทธรองค์อธิษฐานเหยียบให้เล็กใหญ่ 3 เท่า 5 เท่า 7 เท่า ๙ ก็ได้ด้วยพุทธรุทินิหารีย์ พ.ศ.1200 ปีเศษ พระนางจามเทวี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์สร้างอุโมงค์รอยพระบาทนี้ พ.ศ.1825 ตกกลียุค เสียเมืองหริภุญชัยให้แก่พระเจ้าเม็งรายมหาราช วัดได้ร้างเสื่อมโทรมไป พ.ศ.2375 ครุบาป้ารมีวัดสะปึงหลวง เป็นประธานสร้างวิหารหลังใหญ่ครอบอุโมงค์นี้ไว้อีกชั้นหนึ่ง พ.ศ.2472 ท่านพระครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย มาบูรณะวิหารจัตุรมุขครอบรอยพระพุทธรบาท พ.ศ.2486 ท่านเจ้ามงคลญาณมุนี เจ้าคณะเจ้าวัดลำพูน, นายอำเภอป่าซาง พร้อมคณะศรัทธาประชาชนไปอาราธนานิมนต์ ท่านครูบาพรหมจักโก (พระสุพรหมยานเถร) วัดป่าหนองเจดีย์ ต.ท่าต๋ม อ.ป่าซาง จ.ลำพูน มาเป็นประธานในการก่อสร้างบูรณะพัฒนาต่อไป เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดพระพุทธรบาทตากผ้า

ตำนานมหาชาติวัดพระนอนม่อนช้าง ต.มะกอก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน กล่าวว่า หลังจากทีพระพุทธองค์ทรงประดิษฐานรอยพระบาทตากผ้าแล้ว ก็เสด็จพุทธดำเนินไปทางบูรพาทิศถึงหัวดอยม่อนช้าง ก็ทรงหยุดประทับนอนสอิไสยาสน์ ณ ที่นั้น และทรงประทานพระเกศาธาตุแก่ตายาย สองผู้เมีย ผู้เข้ามาอุปัฏฐากถวายภัตตาหารและน้ำต่อมาจึงได้สร้างเจดีย์ บรรจุพระเกศาธาตุไว้ และมีผู้ศรัทธาสร้างพระพุทธรูปนอนสอิไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น จึงเรียกกันว่า “พระนอนม่อนช้าง มาจนถึงบัดนี้

ตำนานพระธาตุ 4 จอม พระหัตถบาท และพระธาตุพุทธบาทเมืองยวม ในสมัยอดีต ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพุทธกิจเพื่อหิตานุหิตประโยชน์แก่ประชาชนพลโลกทั้งมวลโดยไม่จำกัดชาติ ชั้น วรรณะ นับว่าเป็นพรรษาที่ 25 หลังจากตรัสรู้แล้วพระชนมายุได้ 60 พรรษา พระองค์ได้เสด็จจาริกสั่งสอนเวไนยสัตว์ไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ทั้งหลาย ความเมื่อเสด็จพยากรณ์มหาอารามทั้ง 8 แห่งใน อภินคร คือ นคร เชียงใหม่ แล้วเสด็จบ้านเศรษฐีช่างหม้อแล้วทรงพยากรณ์ว่า “เมื่อใดพระพุทธรูป ที่ปั้นด้วยดินเหล่านี้ปรากฏขึ้นมาได้กราบไหว้สักการบูชา เมื่อนั้นศาสนาเราตกคักก็จะยิ่งรุ่งเรืองจำเริญเป็นอันมากแลฯ” เมื่อทรงพยากรณ์เช่นนี้แล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงพาพระอรหันต์และพระเจ้าอโศกราชเสด็จไปสู่ “ดอยนางนอน” (ดอยนางน้อง) ประชานเกศาธาตุบรรจุไว้ (ปัจจุบันคือ พระธาตุจอมแจ้ง เมืองตื้น อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่)

จากนั้นพระพุทธเจ้าก็เสด็จไปสู่เมืองยวม (อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ในปัจจุบัน พม่าเรียกเมืองยวมว่า “ไมลงยี” แปลว่า เมืองหินแร่ใหญ่ เพราะมีเหมืองแร่หลายชนิด) พระองค์ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้ 1 รอย (ปัจจุบันเรียกว่า “พระพุทธบาทถ้ำพระเจ้า” อยู่บ้านแม่ต๋อบเหนือ) กล่าวถึงตำนานพระธาตุ 4 จอม กล่าวว่าคราวทีพระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่เมืองยวมนี้ พระองค์ได้ทรงหยุดยืนนิ่ง พร้อมทั้งเพ่งมองไปทางทิศเหนือยังดอยลูกหนึ่ง ดอยลูกนั้นจึงได้ชื่อว่า “ดอยจอมมอง” ต่อมายามเมื่อเกิดภัยสงครามผู้คนจึงได้นำเงินทองบรรทุกเกวียนมาฝังไว้ในถ้ำมากมายถึง 3 เกวียน ถ้ำกองรวมกันก็เป็นม่อนดอย บางส่วนได้สร้างเจดีย์ครอบไว้ จึงเรียกว่า “ดอยจอมม่อน” กาลต่อมาสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกวาดต้อน พม่า มอญ ไทยใหญ่ (เงี้ยว) กระเหรี่ยง (ยาง) บัญชาให้ช่างชาวมอญบูรณะเจดีย์ขึ้นใหม่ จึงเรียกว่า “พระธาตุจอมมอญ” มากระทั่งปัจจุบันนี้ ย้อนกล่าวถึงเมื่อพระพุทธองค์เพ่งมองที่ดอยจอมมองแล้วเสด็จต่อไปเอาพระหัตถ์ไปแตะที่ดอยลูกหนึ่งอยู่ที่ทิศตะวันตก กิริยาที่มือแตะหรือจับต้อง ภาษาพื้นเมืองโบราณ เรียกว่า “ติ” จึงได้ชื่อว่า “ดอยจอมกิตติ” มาจนถึงทุกวันนี้ แล้วพระองค์ก็ไปประทับพระหัตถบาทไว้ยังดอยอีกลูกหนึ่งอยู่บนถ้ำ (ปัจจุบันเรียกว่าดอยพระบาทกันติดปาก ที่จริงเป็นรอยพระหัตถ์ บางกระแสกล่าวว่าเป็นพระบาทช่างไปแต่งเป็นพระหัตถ์ไป จากนั้นพระองค์ก็ท่องเที่ยว (ต้องเตียว) ต่อไปยังดอยอีกลูก

หนึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก จึงมีชื่อเรียกว่า “คอยจอมทอง” (จอมต้อง) ต่อมาเพี้ยนเป็น “คอยจอมทอง” มาจนถึงทุกวันนี้

ต่อมาในยุคพระฤๅษี ประมาณ พ.ศ.1000 กว่า อยู่ในสมัยเดียวกับพระฤๅษีवासเทพ แห่งอัญชลบรรพต (เขาไร่อ้อยหรือคอยสุเทพ) จากประวัติพระนางจามเทวีถือกำเนิดวันพระจันทร์เต็มดวง ปีมะโรง พุทธศก 1176 มีพระฤๅษีชุบเลี้ยงไว้ ส่วนที่เมืองยวมยังมีฤๅษี 4 คน เป็นพี่น้องกัน ฤๅษีผู้ที่พำนักอยู่ คอยจอมกิตติ เก่งทางหมอยา สามารถชุบชีวิตผู้ที่พึ่งตายใหม่ๆ ได้ แล้วพินถิ่นชีพได้ โดยสอนให้ศิษย์ทำการผสมยาชุบชีวิตไว้เป็นอย่างดีแล้ว ก็กระโจนลงสู่หม้อยาที่กำลังร้อนเดือดอยู่ ร่างฤๅษีได้ละลายหายไป ในหม้อนั้น ศิษย์ตกใจเป็นอย่างยิ่งจึงผสมสูตรยาผิดๆ ถูกๆ ด้วยลิ้มขั้นตอนการใส่ยาชุบชีวิต ทำให้พระฤๅษีผู้เป็นอาจารย์ต้องมาจบชีวิตลงในหม้อนั้น ปัจจุบันยังมีผู้พบยาฤๅษีผสมเป็นก้อนหิน เมื่อทุบคู้ข้างในจะมีผงยาสีขาวบ้าง เหลืองบ้าง สามารถนำมาแช่น้ำเป็นยาวิเศษรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ตามความเชื่อถือของคนเจ็บป่วยที่รักษาที่อื่นไม่หาย ก็มาหาย กับยาฤๅษีผสมนี้ก็มี

พระฤๅษีองค์รอง พำนักอยู่ คอยจอมทอง เก่งกาจทางเล่นแร่แปรธาตุ สามารถขจัดตะกั่วให้กลายเป็นทองคำ ก็ได้ พระฤๅษีผู้น้องอีกคนหนึ่งพำนักอยู่ คอยจอมแจ้ง เก่งทางวิชาอาคมไสยเวทย์ทุกประการ พระฤๅษีผู้น้องสุดท้องพำนักอยู่คอยจอมมอญ เก่งทางเรียกฝนเรียกลม สำเร็จกลินน้ำกลินลม บันดาลให้มีน้ำหรือให้บังเกิดเป็นน้ำบ่อทิพย์ขึ้นบนเขาที่แห้งแล้งก็ได้ (มีผู้พบน้ำทิพย์บนเขาคอยจอมมอญ 2 ราย ให้ดื่มกินได้ เมื่อพาผู้อื่นไปเอากลับหายไปหาไม่พบ ปัจจุบันจะบ่อบาดาล น้ำใต้ดินไหลพุ่งขึ้นมาเอง ไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำ พระฤๅษีผู้นี้อาจบันดาลให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์เป็นน้ำบ่อทิพย์ใช้เป็นประโยชน์ได้ทั้งวัดเลยทีเดียวน)

พระฤๅษีทั้งสี่พี่น้องนี้ยังได้สร้างเจดีย์สำเร็จด้วยหินอยู่บนเขาทั้งสี่จอมไว้เป็นที่สักการบูชาของสาธุชนอีกด้วย และมีอาจารย์ของฤๅษีเป็นอาจารย์ใหญ่ที่ถ่ายทอดวิชาต่างๆ ให้ฤๅษีทั้ง 4 คนนี้ ท่านพำนักอยู่ถ้ำเหงำ(หรืออาจเป็นถ้ำพระเจ้า ซึ่งอยู่ในป่าทางทิศเหนือที่พบรอยพระพุทธบาทนั้น) เมื่อหมดยุคของพระฤๅษีแล้วก็รกร้างเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาและหนีภัยสงครามกันด้วย

กาลต่อมาถือ เอาบุพนิมตที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาโปรดชาวเมืองยวมพยากรณ์จอมคอยสี่แห่ง จึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้น 4 มุมเมือง โดยที่ชาวอำเภอแม่สะเรียงเป็นอำเภอชายแดนติดเขตพม่า แต่ก่อนเคยเป็นถิ่นฐานอาศัยของชนเผ่าลัวะ (ละว้า) ยาง (กระเหรี่ยง) ต่อมามีชนเผ่า

พื้นเมืองพม่า ไทยใหญ่ (เงี้ยว) มอญ (เม็ง)อพยพมาอาศัยอยู่ด้วย เพื่อความสมานสามัคคีกัน ในหมู่คณะ ต่างก็ถึงซึ่งพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง จึงปรึกษารื้อกันให้ชาวมอญสร้าง “**พระธาตุจอมมอญ**” ไว้เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาประมาณปี พ.ศ.2143 (สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ชาวพม่าสร้าง “**พระธาตุจอมกิติ**” ไว้สักการบูชา ชาวไทยใหญ่ (เงี้ยว)สร้าง “**พระธาตุจอมทอง**” ประมาณ ปี พ.ศ.2201 ชาวพื้นเมืองได้ช่วยกันสร้าง “**พระธาตุจอมแจ้ง**” ประมาณ ปี พ.ศ.2475 ไว้สักการบูชา พระธาตุ 4 มุมเมืองทุกแห่งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศพม่ามาบรรจุไว้ในพระเจดีย์อีกด้วย และปรากฏเหตุการณ์อัศจรรย์ คือ มีแสงพระธาตุเสด็จลอยไปมาหาสู่กันระหว่างพระธาตุทั้ง 4 จอมนี้อยู่เสมอในคืนวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ตำนานพระบาทยังหวัด ต.มะขุนหวาน อ.สันป่าตอง ต.เชียงใหม่ กล่าวว่ายังมี พระมหาสถลเถระและพระมหาโพชนงค์เถระ ได้เดินทางไปลังกาทวีป ได้พบศิลาจารึกพระพุทธบาท และพระธาตุ แผ่นศิลาจารึกนั้น ยาว 7 วา หนา 3 วา พระอินทร์ได้ให้เปงจสีลาเทพบุตร มาแกะสลักชื่อเพื่อให้ปรากฏแก่คนและเทพยดา พระมหากษัตริย์ในรุ่นหลัง แผ่นศิลานั้นอยู่ที่วัด **เสมาราม** เจ้าอาวาสนามว่า **โชติपालเถระ** พระเถระทั้งสองได้จารึกลงในใบลานได้ 2 ฉบับ ต่อมาพระฉล ไทเกียง วัดสวนดอกไม้ดอนเหนือ คัดลอกเอาตำนานพระบาทพระธาตุในเมืองพุกาม พม่า กล่าวถึงพระบาทพระธาตุอันมีในเมืองนพบุรีศรีเชียงใหม่ 28 แห่ง มาพักวัดบุพพาราม และวัดสวนดอก ท่านได้ค้นดูตำนานเห็นว่า “**พระบาทยังหวัด ยังแดง ยังหมื่น ยังหิน และช่างไล** ยังไม่ปรากฏว่าอยู่แห่งไหน แต่จะปรากฏในอนาคตข้างหน้าแล”

ที่ใกล้ต้นไม้หวัด พระพุทธเจ้าได้ถ่ายอุจจาระไว้แล้วก็อันตรธานหายไป มีพญานาคชื่อ **สะตัญชัย** แทรกแผ่นดินออกมาถวายบ่อน้ำ และกระบวยทองคำให้พระพุทธองค์ได้ชำระพระวรกาย พญานาคได้ขอให้เราไว้ รอยพระบาททั้งคู่ เพื่อเป็นที่เคารพกราบไหว้ เราตถาคตได้ทรงเหยียบไว้ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ไม่เท่ากัน เพราะเราตถาคตเล็งเห็นภัยในอนาคตกาล โดยชาวเมืองโกสัมพี ไม่รู้จักคุณของพระศาสนา มาสร้างบ้าน ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และทำเครื่องดักสัตว์เป็นอาชีพ ทำการงานทุจริตผิดศีลธรรม ไม่รู้จักสถานทีเคารพสักการบูชา จะพากันมาชักฟอกเสื้อผ้า ชำระร่างกายที่บ่อน้ำนี้ มีหน้าซำจะมาทำลาย รอยพระบาทที่เราตถาคตได้ทรงเหยียบไว้ด้วยมีดและขวาน เพราะเขาเข้าใจว่าเป็นรอยเท้าโยคี ไม่มีความเคารพยำเกรงแม้แต่คนเดียว มีแต่ดูถูกดูหมิ่นพวกเขาเหล่านั้น ต่อไปภายหน้าจะได้เสวยวิบากกรรม เพราะโทษที่หมิ่นประมาทรอยพระบาทที่

เราตลาคตได้ทรงเหยียบไว้ก็คือ ว่าเขาจักเจ็บไข้ได้ป่วย ฉิบหายวอดวายไปตามๆกัน แม้เราตลาคตกรรมวิบากยังไม่สิ้นสุด ถึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็ตามกำลังอกุศลกรรมวิบากที่เราได้กระทำไว้ยังติดตามสนองๆ คือว่า เมื่อตลาคตได้เกิดมาเป็นบุตร กุฎุมพ็อยู่ในเมืองพาราณสี มีนามปรากฏว่า **โลลัตกุมาร** ได้ไปเที่ยวเล่นตามถนนหนทางกับด้วยเพื่อนเด็กๆ ชาวบ้าน โลลัตกุมารได้เล่นวาดเขียนรอยพระบาทพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้เขียนใหญ่บ้างเล็กบ้าง แหว่งวินบ้างไม่เท่ากัน และเขียนไม่มีนิ้วเท้าเท่านั้น ประหนึ่งบุคคลสวมรองเท้าแล้วไปเหยียบทรายฉันทันนั้น เหตุไม่ช้านาน ศิลป์ในการเขียนแล้วอุตรีเขียนเล่นไป แล้วกล่าวขึ้นว่า รอยพระปัจเจกพุทธเจ้าของเราแม่เห็นอ แล้วก็เที่ยวเก็บดอกไม้มาบูชาประนมมือไหว้ เมื่อเล่นไปๆ ก็เอามีดปลายแหลมที่ตนขีดเขียนนั้น ขีดเล่นรอยเท้าเป็นรอยมิดไปแล้วก็ลบด้วยฝ่าเท้าของตน ด้วยอกุศลกรรมวิบากเพียงเท่านั้น เราตลาคตมิอาจห้ามกรรมวิบากอันเราตลาคตได้กระทำมาแต่บุรพชาติปางก่อนได้ ฉะนั้นเราตลาคตจึงไว้รอยพระบาทตามคำขอของพญานาค

ดูกร อานนท์ เมื่อเราตลาคตเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วนานได้ 2119 พรรษา กับ 10 เดือน 26 วัน จุลศักราช 938 ปี คนทั้งหลายจักได้ตำนานพระบาทของเรตลาคตทั้งคู่ และตำนานเกศาธาตุของเรตลาคต ก็จากปรากฏแก่คนทั้งหลายให้เห็นแจ้งชัด เมื่อถึงพุทธศักราช ดังกล่าวแล้วนี้ กรรมวิบากที่ตลาคตได้กระทำไว้แล้วนั้น ก็จกหมดสิ้นไปโดยไม่มีเศษเหลือ มีคนอุปปฏิฐานรักษามีคนมาเลื่อมใสมากและถวายเครื่องสักการะบูชาเป็นอันมากตราบเท่า 5000 พระวสาแลฯ

เหตุแห่งนามว่า **“ยั้งหวีด”** เพราะเป็นดงป่าไม้หวีดใหญ่มาก วัดโดยรอบประมาณ 37 สอก สูง 96 สอก มีกิ่งก้านสาขาแตกเป็นพุ่มคล้ายฉัตร พระพุทธเจ้าได้มาพักถ่ายอุจจาระปัสสาวะสถานที่นี้ เหตุนี้จึงได้ชื่อว่า **“ยั้งหวีด”**

ตำนานพระบรมธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในสมัยเมื่อพระยาอังกัญฐะ ครองเมือง อังกัญฐะ (โกลีคยอังกาหรือคยอินทนนท์) เป็นสมัยที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระบาอังกัญฐะได้สดับข่าวจากพวกพ่อค้าว่าพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นในโลกแล้วก็มีใจปีติยินดีมากนัก ท้าวเธอมีจิตเลื่อมใสใคร่ประสบพบเห็นพระพุทธเจ้าเป็นกำลังจึงได้อธิษฐานรักษาศีล 5 แล้วประครองอัญชลีหันหน้าสู่ทิศอุดรกล่าวคำอาราธนา **“ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยมหากรุณาแก่หมู่สัตว์เป็นอันมาก วันพรุ่งนี้ขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุ**

สงฆ์จึงเสด็จมาโปรดข้าพระองค์ เพื่อให้ข้าพระองค์ได้บำเพ็ญทานบารมีเพื่อเป็นปัจจัยแก้สรรพญัต
ญาณแห่งข้าพระองค์ด้วยเทอญ

คืนนั้นเวลาจวนจะใกล้รุ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเข้าสมาบัติแล้วแผ่พระ
ญาณเล็งดูเวไนยสัตว์ตามพุทธวิสัยได้ทรงเห็นพระยาอังกรีฐะผู้ประกอบด้วยศรัทธาปรารถนาจะ
ถวายทานแก่พระองค์ ครั้นเวลารุ่งเช้าพระองค์จึงรับสั่งแก่พระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรมคคัลลา
นะ เธอพร้อมพระอรหันต์บริวารอีก 4 รูป จงไปสู่มืองอังกรีฐะ เพื่อทำการสงเคราะห์แก่พระยา
อังกรีฐะซึ่งตั้งอยู่บนคอยจอมทองโน้น ฝ่ายพระมหาโมคคัลลานะรับพุทธานัตพจน์แล้วก็ห่มจีวร
ถือบาตร แล้วไปสู่มืองอังกรีฐะ พร้อมบริวารอีก 4 รูป โดยทางอากาศเมื่อเสด็จถึงถ้ำถวยทาน
แล้วก็กลับถึงพระเวฬุวันวิหารแล้วก็กราบทูลถวายให้พระพุทธเจ้าทรงทราบทุกประการ

กาลต่อมา พระยาอังกรีฐะ ปรารถนาจะถวายทานแก่พระพุทธเจ้าอีก จึงได้อธิษฐาน
อาราธนาขอให้พระพุทธเจ้าเสด็จมาสงเคราะห์ดังกล่าวแล้วแต่หนหลัง ถึงเวลากลางคืนทรงสุบิน
นิมิตว่า มีพระยาช้างเผือกหนึ่ง พร้อมด้วยช้างบริวาร 500 เชือก เหาะจากทิศเหนือมาสู่คอย
จอมทองทางอากาศ ชาวเมืองทั้งหลายพากันถือดอกไม้รูปเทียน ไปน้อมนมัสการบูชาพระยา
ช้างเผือกนั้นเป็นอันมาก ครั้นตื่นจากบรรทมแล้วทรงรำพึงว่า เมื่อคราวที่แล้วเราฝันเห็นพระยาหงส์
5 ตัว บินลงมา ณ ที่นี้ พอรุ่งขึ้นก็มีพระอรหันต์ 5 รูป มาสงเคราะห์เรา บัดนี้เราฝันเห็นพระยา
ช้างเผือกอีกเล่าชะรอยว่าคราวนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักเสด็จมาโปรดเราโดยพระองค์เอง
เป็นแน่ เมื่อทำวาทะทรงดำริดังนี้แล้ว จึงมีรับสั่งให้เสนาอำมาตย์ราชบริพารและประชาชนชาวเมือง
ทั้งหลาย ให้ตกแต่งข้าวน้ำโภชนาอาหารและเครื่องสักการะบูชาดอกไม้รูปเทียนเป็นต้นแล้วให้
ไปประชุมพร้อมเพรียงกัน คอยทำการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า อยู่ ณ ที่คอยศรีจอมทอง (คอยศรี
จอมทองนี้จักเป็นที่ประดิษฐานพระทักษิณโมลีธาตุ จอมหัวแห่งพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์) ฝ่าย
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงทราบความปริวิตกของพระยาอังกรีฐะในกาลครั้งนั้นพระองค์ก็
เข้าสู่พระมหากรุณาสมาบัติ ออกจากสมาบัติแล้วทรงประครองบาตร เสด็จสู่คอยจอมทองพร้อม
ด้วยพระภิกษุ 500 รูป เป็นบริวารโดยทางอากาศ ฝ่ายพระยาอังกรีฐะเมื่อได้เห็นพระพุทธเจ้า
พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ก็มีปีติยินดียิ่งนัก พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระยาอังกรีฐะว่า
“ดูก่อนมหาราช สถานที่นี้ต่อไปข้างหน้า จักเป็นที่ประดิษฐานทักษิณโมลีธาตุจอมหัวเบื้องขวาแห่ง
เรากับทั้งกระดูกค้ำมิดเบื้องขวา(เข้าใจว่าจะเป็นพระธาตุรากขวัญเบื้องขวา) มีสัณฐานเป็นรูป
สามเหลี่ยมเท่าเม็ดข้าวสารหัก และธาตุย่อยอีก 5 องค์ เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด จักมาประดิษฐานอยู่ ณ
ที่นี่ เมื่อเรตถาคตนิพพานไปแล้วได้ 218 ปี จักมีพระราชาองค์หนึ่งนามว่า อโศกมหาราช จัก
เป็นธรรมิกราชปราบชมพูทวีปทั้งมวลแล้ว จักเสด็จมาสู่คอยจอมทองแห่งนี้ จักให้สร้างอุโมงค์ที่

ประดิษฐานพระบรมธาตุไว้ใต้พื้นคอยนี้ สถานที่นี้จักเป็นอัครสถานอันเลิศแล จักเจริญในกาล 7 ครั้งคือ ทุกๆ พันปี จักเจริญครั้งหนึ่ง จนถึง 4500 ปี และ 4750 ปี จักเจริญครั้งหนึ่งด้วยประการ ฉะนี้แลฯ

ตำนานพระพุทธบาทแก้วขาว ต.สออด อ.สออด จ.เชียงใหม่ ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาสู่สุวรรณภูมิ เมื่อได้ประทานเภสาธาตุไว้ดอยเก็งแล้วได้เสด็จมาตามลำน้ำแม่ละมิงค์ (น้ำปิง) โปรดชาวลัวะ ซึ่งได้ทำไร่นาแห่งแล้งมากนัก พระพุทธเจ้าก็ได้ไป ไช พระอุปแก้ว คือไชปากยังคอยอุปแก้วให้สีล 5 แก้วลัวะ และให้พระอรหันต์ทำกัณฑ์ไม้ไผ่ เรียกว่า “วังหวุก” เพื่อค้ำน้ำเข้านา ต่อไปจึงชื่อว่า สออดวังหลุก (สออดวังลูงในปัจจุบัน) จากนั้นพระพุทธเจ้าก็เสด็จไปฉันภัตตาหารเพลยังคอยลูกหนึ่งชื่อว่า คอยหอม เป็นคำลัวะ แปลว่า คอยฉันทข้าว บนคอยไม่มีน้ำพระพุทธองค์ก็ให้พระอานนท์เอาบาตรไปตักน้ำที่วังแก้วแม่ละมิงค์ พญานาคได้ออกมาเล่นน้ำจนชุ่มไปหมด พระอานนท์ก็ได้เอาบาตรตักน้ำนั้น พญานาคก็ได้เอาหางไปพัดฝาบาตรจมดิ่งลงไปในวังแก้วเสีย เมื่อพระพุทธเจ้ารู้ด้วยทิพยญาณแล้วจึงเสด็จตามมา พญานาครู้ว่า เป็นพระพุทธเจ้าจึงได้นำฝาบาตรและน้ำมาถวายพระพุทธเจ้า พญานาคได้ควักเอาลูกตาถวายทานพระพุทธเจ้า แล้วก็เกิดอสังขระย์ตาพญานาคกลับสว่างกว่าเดิมมากนัก แล้วพญานาคก็ไปนำเอาหินก้อนใหญ่พร้อมแสงแก้วขาวจากเมืองนาคแทรกแผ่นดินขึ้นมาขอรอยพระบาทพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ให้แสงหายเข้าไปในหินแล้วทรงเหยียบรอยพระบาทซ้ายไว้บนหิน ให้พญานาครักษาไว้ เพื่อเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้ง ๓ ราบเท่านั้น 5000 พระวสา

ตำนานพระธาตุคอยคำและพระเจ้าแผ่นดิน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ในสมัยหนึ่ง มีพญานาคครองเมืองชะราว หรือเมืองพุทธระ สะ ได้ค้นพบตำนานพระธาตุคอยคำและพระเจ้านั่งดิน เมื่อปี พ.ศ.1213 ว่า สมัยพุทธกาลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ถึงเมืองพุทธระ สะ (อำเภอยางคำในปัจจุบัน) ซึ่งมี “พญาคำแดง” เป็นเจ้าเมืองและยังมีพญาหัวเมืองอีก 4 เมือง ได้ส่งบรรณาการมาเพื่อทูลขอราชธิดาของพญาคำแดง ซึ่งเป็นหญิงที่งดงามด้วยรูปพรรณสัณฐานอันล้ำเลิศยิ่งกว่าหญิงทั้งหลาย มีนามว่า “นางอินตาสวรรค์” แต่พญาคำแดงไปไม่ยอมยกให้ พญาหัวเมืองทั้งสี่ต่างก็ผิดหวังโทมนัสเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ต่างก็จึงยกกองทัพมาตีเมืองพุทธระ สะ แต่ด้วยบุญอำนาจวาสนาบารมีของพญาคำแดง และราชบุตรเหนือกว่า จึงสู้ไม่ได้พ่ายแพ้ถึงแก่ทิวศตไปหมด

ต่อมาพญาคำแดงบังเกิดความสะดุ้งกลัวต่อบาปกรรม จึงไปเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสสั่งพญาคำแดงว่า ให้ไปขุดเอาสระของพญาทั้งสี่มาเผาพร้อมกัน แล้วบดผงผสมปั้น

เป็นรูปสิงห์สี่ตัว เอาขอบทองคำใส่ตัวละใบ แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงสั่งจะอธิษฐานเอาฝ่าพระหัตถ์
 ลูบพระเศียรได้เกศาหนึ่งเส้น ทรงมอบให้แก่พญาคำแดง โดยให้บรรจุลงในขอบทองคำอีกใบหนึ่ง
 แล้วนำไปบรรจุไว้บนคอดยงกุตตระ (พระธาตุคอดยงกุตตระในปัจจุบัน) จงจุดเป็นหลุมลึกประมาณ 7-8
 สอก กว้าง 4 สอก อยู่ตรงกลางแล้วเอาสิงห์ที่ปั้นนั้นไว้ตามที่ตั้ง เมื่อบรรจุพระเกศาแล้วให้
 อธิษฐานก่อบัณฑิตให้เป็นรูปเจดีย์ แล้วทำบุญอุทิศให้พญาทั้ง 4 พร้อมเสนาอำมาตย์บริวารทั้งหลายได้
 ถึงแก่ชีวิตไป บาปกรรมที่ได้กระทำไปก็จะบรรเทาเบาบางลงได้ พร้อมกันนั้นพระพุทธองค์ก็ทรง
 ตรัสสั่งแก่พระอรหันต์ที่เฝ้าอยู่ในที่นั้นว่า เมื่อเราตถาคตปรินิพพานไปแล้วให้นำเอา พระธาตุ
 กระดูกข้อพระหัตถ์ มาบรรจุไว้กันเจดีย์นี้ด้วย ที่ชื่อว่า พระธาตุคอดยงกุตตระ นั้น ด้วยเหตุที่ต่อมามีพญา
 เจ้าเมืององค์ใหม่ มีความโลภอยากได้สมบัติที่หญิงหม้ายไปพบทองคำแท่งใหญ่ยาวอยู่ระหว่างภูเขา
 สองลูกจรดหัวจรดท้ายกับภูเขา จึงตรัสสั่งให้ข้าทาสบริวารไปทำการตัด พอดีขาดทองคำแท่งนั้น
 ต่างก็แยกกันเข้าไปในคอดยงกุตตระอย่างปฎิหาริย์ นับแต่นั้นมาคนทั้งหลาย จึงเรียกชื่อเจดีย์องค์นี้
 ว่า “พระธาตุคอดยงกุตตระ” มาจนกระทั่งบัดนี้

ต่อไปจะขอกล่าวถึง “พระเจ้านั่งดิน” สมัยที่พระพุทธองค์ประทับอยู่บนคอดยงกุต
 ตระนั้น ทรงตรัสสั่งพญาคำแดง ให้สร้างรูปเหมือนของพระองค์ไว้ยังเมือง พุทธระสะ ขณะนั้น
 ปรากฏว่ามีพระอินทร์ พญานาค ฤาษี 2 คน พระอรหันต์ 4 องค์ ไปเอาดินศักดิ์สิทธิ์จากเมืองลังกา
 ทวีปช่วยกันเนรมิตขึ้นรวมเวลา 1 เดือน กับ 7 วันจึงแล้วเสร็จ ครั้นเมื่อพระองค์ไปโปรดสัตว์
 ทั่วถึงแล้ว จึงเสด็จเข้าสู่เมืองพุทธระสะอีกครั้ง ทรงเห็นรูปเหมือนนั้นเล็กกว่าองค์ตถาคตตรัสสั่งให้
 เอาดินมาเสริมให้ใหญ่เท่าพระองค์แล้วสัพพัญญูเจ้าจึงได้แผ่ศรัทธาออกครอบจักรวาลรูปปั้นจำลองจึง
 เลื่อนลงจากฐานชุกชี (แท่น) มากราบไหว้พระสัพพัญญูเจ้า พระองค์ได้ตรัสเทศนาแก่รูปเหมือนที่
 ได้สร้างขึ้นว่า “ขอให้ท่านจงอยู่รักษาศาสนาของกูตถาคตให้ครบ 5000 พระวรรษา” พระรูป
 เหมือนจึงได้น้อมรับเอาแล้วประดิษฐานอยู่บนพื้นดินนั้น จึงเรียกกันว่า “พระเจ้านั่งดิน” มา
 จนกระทั่งทุกวันนี้ (พระธาตุคอดยงกุตตระ ปัจจุบัน อยู่บ้านสบสา ต.ร่มเย็น อ.เชียงคำ จ.พะเยา
 ประดิษฐานพระเกศาธาตุและธาตุกระดูกข้อพระหัตถ์)

ตำนานพระธาตุภูซาง บ้านหนองเลา กิ่งอ.ภูซาง จ.พะเยา สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้า
 ประทับอยู่ ณ วัดเชตวันวิหาร เมืองสาวัตถี พระองค์ได้เสด็จมาโดยอากาศ เหาะลงมาพักผ่อน
 อิริยาบถ ใกล้เชิงเขาแห่งหนึ่ง มีตายายสองคน ทำไร่อยู่ใกล้เชิงเขานั้น เห็นพระสงฆ์หน้าตาเปล่ง
 ปลั่ง รุ่งเรืองด้วยรัศมีจากพระกาย มั่นใจว่าเป็นผู้วิเศษ จึงนิมนต์ให้ไปค้างแรมในกระท่อมของตน
 บนไหล่เขานั้นพระพุทธเจ้าประทับในกระท่อมนั้น จนใกล้รุ่งฟ้าสว่างตื่นบรรทมนั่งสมาธิ แผ่เมตตา

โปรดสรรพัสต์หัวหน้า อันเป็นสิ่งที่ทรงปฏิบัติประจำวัน ต่อจากนั้นจึงทรงพระพักตร์ บ้วนพระโอยธุ แล้วเสด็จออกบิณฑบาต น้ำทรงพระหัตถ์ บ้วนพระโอยธุ ตกลงพื้นไหลลงทางลาดชัน ได้กลายเป็นลำธารน้ำอุ่นไหลตรงหน้าผาชัน กลายเป็นน้ำตก และเรียกกันภายหลังว่า น้ำตกภูซาง

ตกบ่ายวันนั้น พระพุทธเจ้า ประทับนั่งสมาธิได้ตั้งไม้เกาหนา แดดส่องไม่ถึงพื้น สถานที่ประทับนั่งเป็นแผ่นหินรูปสี่เหลี่ยม กว้างหนาเท่ากันประมาณ 2 วาเศษ อนึ่งในป่าลึกภูเขานั้นมียักษ์ร้ายตนหนึ่งอาศัยอยู่ยักษ์ตนนี้ชอบออกมาไล่จับคนกินเป็นอาหาร วันนั้นยักษ์ออกมาพบพระพุทธเจ้า นั่งสมาธิหลับพระเนตรมีพระรัศมีแผ่ซ่านจากพระกาย ยักษ์ร้ายมั่นใจว่า บุรุษนี้เป็นผู้วิเศษ มีฤทธาภาพประสงฆ์จะสู้รบลงพลังดูพระพุทธเจ้าก็ทรงทราบโดยพระญาณว่า ยักษ์ตนนี้ตระหนงในฤทธิ์เดชของตน จำต้องปราบให้คลายพยศ จึงพระเนตรแล้วตรัสถามว่า **“เจ้ายักษ์ร้าย จะประลองฤทธิ์กันเราหรือ”** ยักษ์ร้ายก็รับคำท้าพระพุทธเจ้าตรัสว่า หากเจ้ามีฤทธิ์มากจริง จงยกแผ่นหินที่เราทิ้งให้สูงจากแผ่นดินสักหนึ่งศอก จักได้หรือ ตรัสแล้วเสด็จไปประทับยืน ห่างจากแผ่นหินนั้น แผ่นพระฤทธิสะกดให้แผ่นหินนั้นหนักเป็นพันเท่าทวีคูณ ยักษ์รับคำท้าอวดว่า ตนจักยกแผ่นหินนี้โยน ไปให้ไกลถึงขอบจักรวาล ว่าแล้วก็เดินอย่างสามชุกเข้าไปยกแผ่นหินนั้น พยายามยกอยู่หลายครั้ง แผ่นหินก็ไม่เขยื้อน หินแผ่นนั้นหนักมากจนเกินกำลัง ยักษ์สิ้นพยศบอกลยอมแพ้พระพุทธเจ้าตรัสว่า จงดูเถิด เราจักยกให้ดูกำลังฤทธิ์ของเราตรัสแล้วขึ้นพระหัตถ์จับหินแผ่นนั้นโยนขึ้นบนอากาศ หินแผ่นนั้นปลิวลอยไปดัง แผ่นกระเบื้องน้อย หายลับตาไป

พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ยักษ์ตนนั้น เหาะตามไปดูว่าแผ่นหินก้อนนั้นตกในที่ไหน ทราบแล้วจึงกลับมาบอก ยักษ์ร้ายเหาะตามไปเพียงครู่เดียวก็กลับมาทูลว่า หินแท่งนั้นลอยไปกระทบต้นไม้ใหญ่ดอกสีเหลือง กระเด็นแลลบกในหนองน้ำแห่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้นไม้ที่ยักษ์กล่าวถึง มีชื่อว่าต้นแก (ต้นแค) ต่อไปภายหน้าสถานที่นั้นจักเป็นเมืองมีชื่อว่า **“เมืองเวียงแก”** ส่วนหนองน้ำนั้น จะมีชื่อว่า **“หนองแป้น”** ด้วยแผ่นหินที่ตกลงไปนั้นแบนราบเหมือนแผ่นกระดาน หรือไม้แป้น ในภาษาเหนือและคำว่าหนองแป้นนั้นเพี้ยนมาเป็น **“หนองแป้น”** ในปัจจุบันนี้

ยักษ์นั้น ได้เห็นฤทธิ์เดชของพระพุทธเจ้าแล้ว ยอมแพ้ศิโรราบและบอกว่าจะเชื่อฟังพระพุทธเจ้าทุกอย่าง พระพุทธองค์ทรงสอนให้มิเมตตา อย่าเบียดเบียนทำร้ายมนุษย์ เลิกกินมนุษย์ตลอดชีวิต ยักษ์แย้งว่า อาจจะทำไม่ได้ ด้วยเนื้อมนุษย์มีรสอร่อยนัก เกรงว่าอดใจไม่ไหว จะผิดสังวจา ขอกินมนุษย์เป็นครั้งคราวได้ไหม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ขอให้อยู่แต่ในป่าในถ้ำ จับสังวราสัตว์เป็นอาหารไปพลาถก่อน เมื่อศาสนาของพระองค์จักดำรงอยู่เพียง 5000 ปี สิ้นศาสนา

แล้ว จงออกมาจับคนกินตามใจชอบเถิด ยักษ์ถามว่า จะทราบได้อย่างไรว่าศาสนาของพระพุทธเจ้า จะยังคงอยู่หรือสิ้นแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสบอกให้ยักษ์ คอยฟังเสียงกลองบูชา ถึงวันพระแปลคำ ลิปห้ำคำ ศรัทธาประจำวัดจักตักกลองฆ้องบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หากเจ้าได้ยินเสียง กลองบูชา จงทราบว่าศาสนายังอยู่ เจ้าอย่าออกมาจากป่าเป็นอันขาด ยักษ์รับคำและปฎิญาณว่า จะ รักษาสัจจาจาไว้ตลอดไป และกลับเข้าไปสู่ป่าลึก แต่ขึ้นมาเมื่อถึงวันพระ วันศีล วัดทุกวัดจะตี กลองบูชาเพื่อเป็นสัญญาณบอกยักษ์ว่า ศาสนาของพระพุทธเจ้ายังคงอยู่ครบเจ็ดวัน ลิปห้ำวัน ยักษ์ กลั่นความอยากไม่ไหว ออกจากป่าตามหามนุษย์เพื่อกินเป็นอาหาร ได้ยินเสียงกลองบูชาก็ทราบว่ ศาสนาของพระพุทธเจ้ายังคงอยู่ จึงกลับเข้าป่าไป ด้วยนึกถึงคำสัญญาที่ถวายเป็นต่อพระพุทธเจ้า

ก่อนเสด็จกลับวัดเชตะวันวิหาร พระพุทธเจ้า เทศนาโปรดสองปู่ย่าตายายนั้น ให้ยึดมั่น ในศีลทาน ครั้นแสดงธรรม ทรงเนรมิตพระเจี๊วแก้วหนึ่งองค์ (พัน) ประทานแก่สองปู่ย่า ต่อมาสอง ปู่ย่าได้ชวนกันสร้างพระธาตุบรรจุพระเจี๊วแก้วบนยอดคอยน้อยใกล้เทือกเขานั้น พระธาตุนั้น ต่อมาเรียกว่า พระธาตุปู่สร้าง ภายหลังเพี้ยนมาเป็น พระธาตุปู่ซาง และกลายเป็น พระธาตุภูซาง ใน ปัจจุบัน (นายอุทิศ ปฐมของ ศึกษาธิการอำเภอเชียงคำ เรียบเรียงจากตำนานพระธาตุภูซาง ฉบับนาย วิโรจน์ ไชยดีกุล)

ตำนานพระธาตุชิงแกง อำเภอ จุน จังหวัดพะเยา ประดิษฐานพระเกศาธาตุ 3 เส้น และพระธาตุกระดูกเท้าข้างขวา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุที่สองพี่เมียเอาแดงโมและ แดงไทยถวายเป็นทานแด่พระพุทธเจ้า แล้วว่าเครื่องปลูกของฝั่งอันใดก็ไม่ดีไม่งาม มีแต่ชิงแกง ยัง งามคืออยู่ จึงได้ชื่อว่าพระธาตุชิงแกง จนกระทั่งทุกวันนี้

ตำนานพระธาตุคอยหยวก ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา ประดิษฐานพระเกศา ธาตุและพระธาตุกระดูกริมตาข้างขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมที่เขาภูนี้ชื่อว่า คอยภูติเม (ใน ตำนานพระเจ้าสิบโลกมีชื่อ คอยมะมานเทิม อำเภอปง น่าจะเป็นแห่งเดียวกัน) สมัยพุทธองค์เสด็จ มาพบเห็นพญานาคอยู่ในถ้ำใต้คอยภูนี้ ส่วนพญานาคกลัวคิดว่าเป็นพญาครุฑจึงหลบลงรูถ้ำ พระ อานนท์ทราบจากพุทธองค์ว่า เป็นนาคหลานของพญานาคชื่อ มรุสสิกจิ ที่อยู่หนองเอี้ยง (กว๊านพะเยา) จึงเรียกชื่อให้ขึ้นมา พญานาคจึงเอาแผ่นหินจากเมืองนาคแล้วแปลงเพศเป็นชายหนุ่มนำมาถวายแด่ พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่ง และขอพระพุทธเจ้าจงปลงโทษ (ขอขมาโทษ) ด้วยที่ไม่ทราบว่า เป็น พระพุทธเจ้า พระองค์จึงพยากรณ์ว่า เมืองที่นี้ต่อไปจะเรียกว่า “เมืองปลง” จึงกลายเป็น “เมืองปง” มาจนทุกวันนี้

ตำนานแม่น้ำอิง แหล่งน้ำเมืองพะเยา ต้นน้ำอยู่ตำบลแม่ปืม เป็นแอ่งคล้ายกระทะ ห่าง จากตัวเมืองพะเยาร่วม 35 กิโลเมตร ไหลมาลงหนองเอี้ยง (กว๊านพะเยา) ผ่าน อ.ดอกคำใต้ อ.จุน มี

นิทานพื้นบ้านเรื่อง เต้าน้อยอ่องคำ อยู่ในหนองอ่างฯ)ไหลผ่าน อ.เทิง อ.ขุนตาล อ.เชียงของ จ. เชียงราย ลงสู่แม่น้ำของ (น้ำโขง) (สรุปย่อจากข้อเขียนของนายอุทิศ ปฐมของ ศึกษาธิการอำเภอ เชียงคำ) ที่มาแห่งชื่อแม่น้ำอิง นั้น เนื่องด้วย พระเจ้างำเมือง กับ พระเจ้ารามคำแหง (พระร่วง) ผิดใจ กันเรื่องสตรี พระเจ้าเม็งราย ได้ไกล่เกลี่ยให้ปรองดองกัน กระทำสัตย์ปฏิญาณสาบานตนว่า “จัก ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่เบียดเบียนกันจนตลอดชีวิต” เหตุที่กษัตริย์ทั้งสามนั่งอิงกัน กระทำสัตย์ ณ ฟัง แม่น้ำขุนภู นั้น ภายหลังแม่น้ำนั้นมีนามว่า แม่น้ำอิง สืบมาจนทุกวันนี้ (พระเจ้างำเมือง ครองราชย์ เมืองพะเยา พ.ศ.1781 -1862 จากจดหมายเหตุประวัติการสร้างเมืองเชียงราย หน้า 44)

ตำนานมหาธาตุคีรีศรีเวียงล่อ (วัดหนองห้า-ร้าง) อ.จุน จ.พะเยา บรรจุพระเกศาธาตุ ของพระพุทธเจ้า กล่าวไว้ในตำนานพระธาตุจิงแกง ว่าพระพุทธองค์เสด็จมาพบสองตายายยากจน มาก ไม่มีข้าวกิน 2 วันแล้ว กินแต่หัวมันล่อ แทนข้าว และได้ถวายแก่พระพุทธเจ้า 3 หัว พระพุทธ องค์เสด็จขึ้นบนยอดคดอยแห่งหนึ่งแล้วลูบเศียร ได้เกศา 2 เส้น ยื่นให้พระอานนท์ พระอินทร์เนรมิต ฝอบทองคำใหญ่ 7 กำมือ ชูคอุโมงค์บรรจุเกศาธาตุ พระพุทธองค์ทำนายว่า สองผู้เฒ่ากินหัวมันล่อ เปล่าๆ ภายหน้าสถานที่แห่งนี้จักได้ชื่อว่า “เมืองล่อ” และ เวียงล่อ เป็นเมืองที่อารยธรรมรุ่งเรืองมา นาน ร่วมสมัยกับเมืองพะเยา เวียงล่อ ได้รับการสถาปนาเท่ากับเมืองใหญ่อื่นๆ เช่น เวียงละกอน เชียงราย เชียงแสน มีพญาลอเป็นเจ้าเมือง เมื่อ พ.ศ.1993

เมื่อ พ.ศ.2503 ได้พบหลักศิลาจารึกที่วัด แห่งหนึ่งในเวียงล่อ ความว่า เมื่อพระ พุทธศักราช 2044 เจ้าหมื่นลอมงคล ได้ตั้งตนเป็นวาระมาธิบดี สร้างมหาเจดีย์ บรรจุธาตุ พระพุทธเจ้า แล้วให้คน 6 ครั้วเรือนเป็นผู้เฝ้ารักษา ให้หมาเถรธูรตสร้างวัดป่าใหม่ เมืองพะเยาให้ หมื่นยอดกินเมืองล่อ... หากเจ้าหมื่นใดมาครองให้ยึดมั่นในศาสนาพุทธ อย่าได้ละวางสืบไปให้ถึง 5000 ปี ยังมีวัดเก่าแก่หมู่บ้านคูเมือง เวียงล่อ อยู่แห่งหนึ่งคือวัดศรีปิงเมือง ซึ่งมี “พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน” ให้ท่านได้ศึกษาดูชมอีก (สรุปย่อข้อเขียนของ อ.ฉอ้อน วัฒนกิจ อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนจุนวิทยาคมได้จากประชุมจารึกเมืองพะเยา) ในโบราณสถาน เวียงล่อ มีร่องรอยวัดร้าง มากกว่า 50 แห่ง พบพระพุทธรูปหินทรายและสำริดเป็นจำนวนมาก (โดยสายัณห์ ไพบาญจิตร บก. 2550:338)

ตำนานพระเจ้าตาเขียว วัดบ้านเหล่า ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พระพุทธองค์ได้เสด็จมาคอยจอมทอง คอยน้อย (จ.เชียงใหม่ ปัจจุบัน) แล้วก็เสด็จมาบ้านเหล่า ทรง

แสดงอานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูปให้ฟัง จนทุกคนเกิดความเลื่อมใส พระอินทร์จึงกราบบังคมทูลขอพระเกศาประดิษฐาน ณ ที่ตรงนั้น โดยขุดเป็นอุโมงค์ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ พญานาคก็เอาหินศิลาจากเมืองบาดาลมาปิดอีก ต่อมาประชาชนจึงได้ช่วยกันก่อสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางสมาธิขนาดหน้าตักกว้าง 13 ศอก สูง 18 ศอก ก่อด้วยอิฐและปูน ครอบอุโมงค์ที่บรรจุพระเกศา แต่ปั้นขึ้นไปถึงแก่พระสอ ก็ไม่มีช่างผู้ใดปั้นพระพักตร์ได้ ต่อมามิชิปะขาวมารับอาสาปั้นเอง แล้วนำแก้วมรกตสีเขียวทึบ 2 ลูกมาบรรจุเป็นนัยน์พระเนตร แล้วดูสวยสดงดงามยิ่งนัก จึงขนานนามว่ากันว่า “พระเจ้าตาเขียว” มาจนกระทั่งทุกวันนี้

ตำนาน วัดพระแท่นศิลาอาสน์ จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นวัดที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็น พระยาไถ่ พระยานาคราช พระยาเต่า พระยาโคสุภราช พญาราชสีห์ ได้มาพร้อมกันบำเพ็ญพระบารมีที่ศิลาแลงกว้าง 8 ฟุต ยาว 9 ฟุต สูง 3 ฟุต ที่บนเขาชอกนอกเมืองอุตรคาม แต่งศรีสร้อยแล้ว 4 พระองค์ คงเหลืออีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอริยมตไตรย์ หลังพุทธปรินิพพาน 306 พรรษา พระเจ้าบาธรรมราช แห่งเมืองชะเลียง ได้ยกบ้านอุตรคามนครขึ้นเป็นเมือง กำโปชนคร คือ เมืองทุ่งยั้ง ต่อมาทราบจากพระฤาษีผู้หยั่งรู้ด้วยญาณว่าเป็นสถานที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมากระทำกตกิจและแสดงพระธรรมเทศนาที่แท่นศิลาแลงนี้ (ร้อยเท้าพระยาโคโทธิสัตว์เหยียบลงบนก้อนหินศิลา พบที่จังหวัดแพร่ อาจเป็นพระยาโคสุภราช ตามที่กล่าวในตำนาน พระแท่นศิลาอาสน์ก็เป็นได้)

วัดพระบรมธาตุ หรือวัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ประดิษฐานพระเกศาธาตุและพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ตำนานได้กล่าวว่าในภัทร์กัปนี้จะมีกษัตริย์องค์หนึ่งๆ นำเอาพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์มาบรรจุไว้ในสถานที่นี้ตามยุคหนึ่ง ๆ ทั้ง 5 พระองค์ กระทั่งถึงศาสนาของพระศรีอริยมตไตรย์ นับเป็นพระบรมธาตุที่ศักดิ์สิทธิ์มากแห่งหนึ่ง เป็นแหล่งรวมใจของชาวอุตรดิตถ์

พระธาตุอินแขวน (แจะทโย) เมืองสกาย สหภาพเมียนมาร์ ประดิษฐานพระเกศาของพระพุทธเจ้า เขาบอกว่าที่ฐานกลมนั้น สามารถเอาเส้นด้ายลอดผ่าน ไปมาจากซ้าย-ขวาได้

พระเจดีย์สหภาพเมียนมาร์ เหล่านี้ล้วนมีศิลปสวยสดงดงามเป็นอย่างยิ่ง แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในยุคก่อนอย่างจริงจัง แม้ปัจจุบันผู้ที่เลื่อมใสเมื่อเดินผ่านลานวัดต้องถอดรองเท้าตั้งแต่ประตูแล้วเดินเท้าเปล่าเข้าไปถือว่าเป็นการเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

นอกจากนี้พระพุทธรูปพระธาตุเจดีย์ที่พระพุทธรูปองค์ได้เสด็จมาฐานปนาไว้อีกมากมาย โดยมากจะอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสานของไทย ตำนานเก่าแก่ตามท้องถิ่นนั้นจึงนำมาบันทึกไว้เพิ่มเติมดังนี้

1. **พระธาตุคอกยลีนจี** (พระธาตุหินแก้ว คือ เจดีย์อินแขวน) บ้านวังตะเคียน ต.ท่าสายลวด อ.แม่สอด จ.ตาก บรรจุพระบรมธาตุและอรหันตธาตุและยังมีรอยพระพุทธบาทข้างซ้าย และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์รักษาโรค รวมทั้งหินแก้วใสๆ สีชมพูเขียวด้วย
2. **คอกยลีนเชียงรุ่ง** อ.บ้านตาก จ.ตาก ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทและพระหัตถบาทข้างขวา
3. **พระธาตุหอแพ** (พระพุทธองค์เสด็จคราวที่ประทับอยู่ภูเก้าพร้าว – พระธาตุพนม) บรรจุพระธาตุเขี้ยวฝาง 4 องค์ ประดิษฐานอยู่ที่ท่าหอแพ ริมฝั่งแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย จ.หนองคาย
4. **ภูมโนรมย์** อ.เมือง จ.มุกดาหาร มีพระธาตุเจดีย์และพระพุทธบาท
5. **วัดช่างเคิ่ง** บ้านเกาะ (ช่างเคิ่งลุ่ม) ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ พระเจดีย์บรรจุเกศาธาตุ 8 เส้น
6. **พระธาตุคอกยลีน** ต.กรมที่ดิน ต.ออนเหนือ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ มีเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุ
7. **พระธาตุสบฝาง** อ.เวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ บรรจุเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า
8. **พระธาตุจอมแก้ว** บ้านสันผักหละ ต.เมืองพาน อ.พาน จ.เชียงราย บรรจุพระเกศาธาตุสร้าง พ.ศ.1839 สมัยเดียวกับพระธาตุจอมแจ้งจอมรุ่ง
9. **พระธาตุคอกยลีนแก้ว** (ครุฑาคำหล้า ส่วโร นักบุญแห่งเชียงราย บรูณะพระธาตุและวิหาร) บ้านสักหลวง ต.จันจว้าใต้ อ.แม่จัน จ.เชียงราย บรรจุเกศาธาตุและกระดูกข้อพระบาท (ลูกตำตั้น) รวม 64 องค์ พระมหากัจจายนเถร รวมอรหันต์ 500 องค์ มาบรรจุไว้ใน พ.ศ. 2 สมัย พระยาอชุตราช ตรงที่พระเกศาธาตุได้บรรจุไว้สมัยพุทธกาล (จากตำนานสิงหนวัติ หน้า 5) นับเป็นมหาธาตุดวงที่ 2 ในล้านนาไทย
10. **พระธาตุคอกยเว** บ้านแม่สาย ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย บรรจุพระเกศาธาตุของพระธาตุสารีบุตร
11. **พระธาตุภูเข้า (ปูเข้า)** สามเหลี่ยมทองคำ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย บรรจุพระเกศาธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
12. **วัดคอกยปาดาล** บ้านเหล่ามะกอก อ.เถิน จ.ลำปาง พระเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุ 2 เส้น
13. **วัดปางม่วง** บ้านปางม่วง อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง เจดีย์บรรจุเกศาธาตุและมีรอยพระพุทธบาทวังมะนาว

14. วัดพระธาตุคอนเต้าสุชาดาราม อ.เมือง จ.ลำปาง (สมัยพุทธกาลเรียก “เมืองกุฎฐนคร” พระเจดีย์บรรจุบรมธาตุคอนเต้าเกศาพระพุทธรูปเจ้า กกุสันโธ 8 เส้น พระโกนาคม 16 เส้น พระพุทธกัสสปะ 32 เส้น และพระโคตรมะ 64 เส้น (บางแห่งว่า 108 เส้น และชาตุมะแก้วหัวใจของพระพุทธรูปด้วย ยังมีอนุสาวรีย์ครุบาศรีวิชัยบรรจุอัฐิส่วนหนึ่งของท่านด้วย)

15. พระธาตุจอมปิง อ.เกาะคา จ.ลำปาง บรรจุบรมธาตุส่วนซี่โครงซ้าย

16. พระธาตุม่วงคำ ต.พระบาท อ.เมือง จ.ลำปาง บรรจุพระเกศาธาตุ 8 เส้น กระจุกคางข้างซ้ายของพระพุทธรูปเจ้า

17. วัดม่อนจำศีล ต.พระบาท อ.เมือง จ.ลำปาง เจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธรูปเจ้า

18. วัดสันกำแพง อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง (พระธาตุไก่อ๊ว) บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธรูปเจ้า ทั้งหมดมี 4 เส้น อยู่ที่พระธาตุดอยแก้ว (ดอยแก้ว) ม่อนละ 1 เส้น พระบาทม่อนไก่อ๊ว 1 เส้น พระธาตุไก่อ๊ว 1 เส้น

19. พระธาตุคว่าหม้อ อ.เมือง จ.ลำปาง

20. วัดพระธาตุห้าดวง อ.เถิน จ.ลำพูน พระเจดีย์ 5 องค์ บรรจุเมโทธาตุดั้ง 5 รัตนะใสงาม เป็นเมโทธาตุดังนี้ พระหัตถ์ทั้ง 5 อันเกิดจากน้ำมันสัมปถ์ปล่อยตรง

21. พระธาตุจอมไคลร์ ตำนานกล่าวว่า พระพุทธองค์ประทานเกศาให้สองตายายที่ยากจน มีแต่หมากพลูและครกตำหมากมาถวายพระพุทธรูปเจ้า ด้วยการที่ตายายทำนมแต่เหงื่อไคล จึงชื่อว่า “พระธาตุจอมไคลร์” ต่อมาเพี้ยนเป็นพระธาตุจอมไคร้” จนกระทั่งบัดนี้ (อุโมงค์ที่ติดกับวัดพระธาตุจอมไคร้ เป็นปล่องอยู่ใต้ฐานเสมาหลังอุโบสถปิดทับไว้ลึก 70 วา มีคนเคยเอามะพร้าวทิ้งลงไป แล้วไปโผล่ที่ปากถ้ำอีกแห่งหนึ่งห่างกันถึง 4 กิโลเมตร เป็นที่น่าอัศจรรย์ พระเกศาธาตุของพระพุทธรูปเจ้าบรรจุในอุโมงค์นี้)

22. พระธาตุจอมไก่อ๊ว (วัดพระธาตุน้อยจำไก่อ๊ว) อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา บรรจุพระเกศาธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

23. วัดพระธาตุจำม่วง อ.แม่ใจ จ.พะเยา บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธรูปเจ้า บนดอยห้วยม่วง

24. วัดพระธาตุแจโว อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา บรรจุพระเกศาธาตุ 2 เส้น ยาว 8 นิ้ว

25. วัดพระธาตุดอยน้อย บ้านจำป่าหวาย อ.เมือง จ.พะเยา เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม บรรจุพระเกศาธาตุและกระจุกนิ้วก้อย

26. วัดพระธาตุภูขวาง (ครูบาคำหล้า สัวโร นักบุญแห่งเชียงราย สร้างพระเจดีย์) ต. ห้วยแก้ว อ.เมือง จ.พะเยา บรรจุเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า 3 เส้น ในโกศมรกตและพระธาตุข้อมือ ขวา ตำนานบอกว่าเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้มานั่งภัตตาหารและแสดงพระธรรม เทศนา

27. พระธาตุสบแวน ต.ห้วยน อ.เชียงคำ จ.พะเยา บรรจุพระเกศาธาตุและพระธาตุ กระดูกริมฝีปากล่างของพระพุทธเจ้า

28. วัดพระธาตุเขาน้อย ต.คูใต้ อ.เมือง จ.น่าน บรรจุพระเกศาธาตุ

29. วัดพระธาตุจอมแจ้ง ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ บรรจุเกศาธาตุและพระธาตุหัวแม่ มือข้างซ้ายของพระพุทธเจ้า

30. พระธาตุพลูแซ่ ต.น่าน้อย อ.น่าน้อย จ.น่าน

31. วัดพระธาตุไฮสร้อย ต.ปากกอง อ.ลอง จ.แพร่ บรรจุเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า

32. วัดพระธาตุแหลมลี่ ต.ปากกาง อ.ลอง จ.แพร่ บรรจุพระธาตุจักษุและธาตุส่วน ขม่อม(กลางศรีษะ) บ่าขวา บ่าซ้าย วรรณขาวบริสุทธิ์ สันฐานคจหัวปลาช่อน พระยาศรีธรรมมาโศก ราชพร้อมพระอรหันต์ 400 องค์ นำมาบรรจุที่พระธาตุ 3 แห่งในเมืองลองคือ คอยปู่เจ้า (เทวนิโค มะ) คอยปู่ต๊อบ(มันภคันถุ) คอยลิ่เลี้ยงแหลมหรือแหลมลี่ (ปะละติปะทะ) พระพุทธเจ้าเคยแสดงธรรม ที่นี้ ชื่อ “สารัมมะจิตติสูตร” (ในตำนานว่าพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ จะมาแสดงพระสูตรดังกล่าว ณ ที่นี้)

33. วัดพระธาตุภูด๊อบ ต.ทุ่งแล้ง อ.ลอง จ.แพร่ บรรจุพระบรมธาตุส่วนพระเกศาและ บ่าขวา ตำนานกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาที่นี่ 7 วัน เมื่อ พระชนมายุ 65 พรรษา

34. วัดพระธาตุขวยปู่ ต.แม่ป้าก อ.วังชิ้น จ.แพร่ พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดนำพระ ธาตุไหล่ซ้ายของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานในรูปปูคำโพธิสัตว์

35. พระธาตุหนองจันทร์ ต.ห้วยหม้าย อ.ลอง จ.แพร่ บรรจุเกศาธาตุอยู่ใต้รอยพระ พุทธบาทของพระพุทธเจ้า (มีเจดีย์ 2 แห่งอยู่บนทางหลวงจาก อ.งาวไปแพร่อีก 47 กิโลเมตร)

36. พระธาตุสบตำ จ.แพร่

ตำนานภาคสุดท้าย เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในเขตวันมหาวิหาร ทรงดำริ ถึงการปลงพระชนมายุสังขาร และใกล้ที่จะเสด็จปรินิพพานแล้ว เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์ โลก แม้พระองค์จะอยู่ในปัจฉิมวัยอันชราแล้วก็ตาม ก็ยังเสด็จเทศนาโปรดสัตว์โลกอีกคือ เสด็จ มาถึงสุวรรณภูมิเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งโดยมากจะมาประทับนอนสัทไสยาสน์พักผ่อนพระวรกายเป็น แห่งๆ ไป เป็นนิมิตหมายว่าถึงเวลาที่จะดับขันธแล้ว ภาคสุดท้ายนี้ จึงตรัสสั่งให้สร้าง พระพุทธรูป

นอนเสียมากกว่าที่จะประทับรอยพระบาทและธาตุเจดีย์ ดังปรากฏมีพระพุทธรูปหลายแห่ง จนถึงปัจจุบันนี้คือ

วัดพระนอนป่าเก็ดดี ต.ยางเ็ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ พระนอนป่าเก็ดดี บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า องค์พระนอนยาว 7 วา 1 สอก 12 นิ้ว กว้าง 1 วา 9 นิ้ว นอนในลักษณะปรีนิพพาน พระนอนป่าเก็ดดีนี้เป็นหนึ่งในการเกิดอุบาทว์กาลกิณีขึ้นกับเมืองคือ 1.ยอดพระเจดีย์ หลวงกลางเมืองเชียงใหม่พังทลาย 2.แรงแจ้งขยับยอดพระธาตุดอยสุเทพ คนไถ่ก็ไม่ไป 3. น้ำพระเนตรพระนอนป่าเก็ดดีตกเป็นสายเลือด จากนั้นอีก 3 วัน เชียงใหม่ก็เสียเมืองให้แก่พม่า เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2101

ตำนานกล่าวว่า ณ ชายป่าราชายตนะ (ไม้เก็ด) ใกล้หนองน้ำใหญ่ยังมียักษ์คู่ร้ายอาศัยอยู่ ยังมีลูกสาวนายลัวะผู้หนึ่งชื่อ “อุทุมมา” ได้ไปหาปลาแล้วหลงเข้าไปในป่าไม้เก็ดดินั้น ได้ยินเสียงดังตุ้มตามในน้ำ นางคิดว่าจะได้เจอปลาตัวใหญ่ แต่ที่ไหนได้นางร้องวิ๊ดแล้วก็รีบหลับตา เพราะเห็นร่างอสูรยักษ์ตัวใหญ่มีขนที่หน้าอกมีตาแดงคั้งแสงไฟ แยกเขี้ยวใหญ่เท่าศอกเต็มปาก เดินเข้ามาใกล้เงื้อมมือไม้ใหญ่ตีน้ำแตกกระจาย นางตกใจกลัวได้แต่ระลึกลึกถึงคุณบิดามารดา ยักษ์คำรามเสียงดังกัมปนาทหวั่นไหววิ่งเข้ามาหาว่าจะกินเนื้อนาง ยักษ์ใหญ่สะอื้นสุดแรง เมื่อได้ยินเสียงดังมากข้างหลัง “หยุดทำบาปเถิด” อสูรยักษ์หันไปเห็นพระพุทธเจ้านั่งสำรวมอยู่บนขอนไม้แม่ไม้รู้จัก จึงทวาดไปว่า “ท่านเป็นใครมาทำไมที่นี่” พระพุทธองค์ตรัสว่า “เราคือสมณะโคดมผู้รู้เห็นธรรมอันชอบแล้วที่มานี้ก็เพราะเห็นว่า วิหิงสาความเบียดเบียนกันนั้นเป็นทุกข์มากนักแล อสุระเธอหยุดทำบาปเถิด ตถาคตมาโปรดเธอแล้ว” ยักษ์จึงได้ทิ้งอาวุธน้อมตัวเข้ามาใกล้พระพุทธเจ้า จากนั้นพระองค์ได้แสดงอริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค จนเป็นที่ซาบซึ่งทั้งนางอุทุมมาและอสูรยักษ์ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ฟันใหญ่ของยักษ์ก็หลุดออกจากปาก ฝ่ายแสนแซ่ว ผู้เป็นพ่อของนางอุทุมมา ทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับค้างคืน ก็ตะเตรียมมธุรสอุปายาสอาหารพร้อมลูกบ้านไปถวายทานพระพุทธเจ้าแต่เช้า พระองค์รับและฉันภัตตกิจแล้ว ได้ประทานพระเกศา 1 เส้นให้แก่แสนแซ่ว นายบ้าน ภายหลังได้สร้างพระพุทธรูปนอน เอาผอบเกศาไว้ในพระเศียร ฟันของอสูรยักษ์เอาไว้ในหมอนหนุนพระพุทธรูปนั้น

พระนอนหนองผึ่ง ต.หนองผึ่ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ตำนานกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้พาพระอรหันต์ พระโสมณะ อุตตระเถระ พระยาโสภิต พระอินทร์ และวิษณุกรรมเทพบุตร เสด็จไปถึงหนองน้ำแห่งหนึ่ง มีตอไม้แดงอยู่กลางหนอง ซึ่งเป็นตอที่ใหญ่มาก กว้างถึง 4 วาอก มีแกลน (ตัวเหี้ย) ตัวหนึ่งลื่น 2 แฉก มีนกยางขาว นกเค้าและลิง อย่างละตัวอยู่บนตอไม้ นั้น พระองค์ตรัสว่า “กายหน้าหนองน้ำที่นี้จักมูลขึ้นมาเป็นเมืองหนึ่งชื่อว่า “อโยธยา” แล้วเสด็จขึ้นมาทางทิศเหนือ トラบถึงแม่น้ำระมิงค์มาถึงหนองน้ำใหญ่อีกแห่งหนึ่ง ยังมีพญานาคตัวหนึ่งอยู่ในหนองน้ำนั้น เห็น

พระพุทธเจ้ามั่นก็ยินดีปีติใจยิ่งนัก จึงเนรมิตกายเป็นมนุษย์ ขึ้นเอาน้ำผึ้งใกล้หนองน้ำมาถวาย พระพุทธเจ้าๆ ก็รับเอา และพระองค์ก็สำเร็จสหัสยาสน์พญานาคของรอยพระบาท พระพุทธองค์ กล่าวว่สถานที่นี่ไม่มีหินจักเหยียบ ท่านจงก่อรูปเราไว้ยังที่ตลาคตประทับนอนนี้ไว้เป็นที่ สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย สถานที่นี้ภายหลังได้ชื่อว่า “พระนอนหนองผึ้ง”

พระนอนขอมม่วง ต.คอนแก้ว อ.แม่วิน จ.เชียงใหม่ ตำนานกล่าวว่า ในสมัยที่องค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าใกล้จะปรินิพพานด้วยเหตุได้ฉันเนื้อสุกรอ่อน (บางแห่งว่าเห็ดสุกรอ่อน) ของ นายจุนทะ ซึ่งเป็นพินิ พระองค์ยังอุทิศสัจจาริกเพื่อ โปรคเวไนยสัตว์ มาถึงไม้มะม่วงคำ ต้นใหญ่ ที่มีมาแต่สมัยพระพุทธเจ้าก็สสปะแล้ว แต่ได้ล้มลงเป็นขอบคู้ฟ่งไปข้าง พระพุทธองค์เห็นเหนื่อย จึงให้พระอานนท์เอาผ้าสังฆาฏิปลงที่ขอนไม้ม่วงที่คู้ฟ่งนั้น เพื่อจะได้ประทับบรรทม ยังมีพยายักษ์ ที่รักษาสมบัติอยู่ที่นั่นไม่พอใจขับไล่พระพุทธองค์ให้หนี พระพุทธองค์จึงกระทำปาฏิหาริย์แปลง รัศมีให้ใหญ่เท่าพระพุทธเจ้าก็สสปะมีแสงสว่างไปทั่ว มหายักษ์จึงรู้จักว่า เป็นพระพุทธเจ้าจึงก้มลง กราบนมัสการพระองค์ได้เทศนาธรรมและให้ศีล 5 แก่ยักษ์แล้วพยากรณ์ พญายักษ์จะได้เป็นพญา ไปได้ยกขอพระพุทธรูปไปถวายหน้า จึงประทานเกศาธาตุให้ 1 องค์ มหายักษ์รับยังพระเกศา ธาตุแล้วเขี้ยวที่เหลืออีกข้างหนึ่งก็หลุ่ร่วงออก แล้วเอาพระเกศาธาตุใส่ไว้ในกลวงเขี้ยวของตนฝัง ไว้เหนือสมบัติ และพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าก็สสปะที่พระองค์ประทานไว้ในพุทธรูปก่อน แล้วพระพุทธองค์เสด็จต่อไปที่ค้อยคำ (พระธาตุค้อยคำ ต.แม่เหียะ จ.เชียงใหม่) ในขณะที่พระองค์ สถิตสำราญอยู่ที่ขอนม่วง พระองค์รู้สึกร้อนกระหายน้ำยิ่งนัก จึงให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาถวาย พระอานนท์ก็ถือเอาบาตรไปสู่มแม่น้ำ ขณะนั้นพ่อค้าเกวียนผ่านมา ให้วัวควายกินน้ำทำให้น้ำขุ่น ยังมี หมู ๒ ตัวได้ช่วยขุดขุยทำเป็นบ่อน้ำ พระอานนท์ก็เอาบาตรวิดน้ำขุ่นออก ยังไม่ทันใส่ดีก็กลัว พระพุทธเจ้าจะคอยนาน จึงรีบตักน้ำมาถวายพระองค์ก็ฉันทิ้งชะทิ้งเหยือก (คงหมายความว่าแม่น้ำ ไม่ค่อยใสสะอาดก็ฉันจนหมด) จึงปรากฏได้ชื่อว่า “แม่ชะเหยือก” แลฯ พระพุทธองค์ทำนายว่า เมื่อ ตลาคตนิพพานไปแล้วได้ ๘๐๐ ปี อรหันต์ทั้งหลายล่วงได้ ๒ พันปีกว่า เทวสุกกโร คือหมู๒ตัว จักได้ เกิดเป็น พญาอุทริยาห้าน้ำ มหายักษ์ก็จะได้เกิดเป็นพญาเมืองนี้อีกจักมีพี่น้อง ๘ ชาย จะได้เป็น ไมตรีรักใคร่ชอบพอกันกับพญาเมืองห้า น้ำ มหายักษ์เป็นพญามีตะบะเคอะมาก ปราบข้าศึกศัตรูไป ถึงแคว้นฮ่อได้เป็นพญาเจ้าเมืองกุรุรัฐ แล้วจึงเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “อินตาสังเกต” ด้วยเหตุที่พระ อินทร์มานิมิตรให้พญาเจ้าเมืองนำเอาพระเกศาธาตุและสมบัติออกมาจากใต้ขอนไม้ม่วงคำ แล้ว สร้างพระพุทธรูปเจ้านอนตามรอยขอนม่วงที่ฟ่งนั้น บรรจุพระเกศาธาตุและดินพะนะเฝ้าเอา พระพุทธเจ้า ไว้เป็นที่ไหว้และบูชา ปรากฏชื่อว่า “พระนอนฟ่ง” และอีกชื่อหนึ่งว่า “พระนอนแม่จะ เหยือก” กาลต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “พระนอนขอนม่วง” มาจนกระทั่งบัดนี้

พระนอนแม่ปูลกา บ้านต้นเปา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ตำนานกล่าวว่า สมัยพระพุทธองค์ทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา จะต้องเสด็จปรินิพพานในปีนี้แต่เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์โลก พระองค์ได้เสด็จมาอยู่ที่แห่งหนึ่ง (บริเวณวัดพระนอนแม่ปูลกาเดี๋ยวนี) มีชาวบ้านคนหนึ่งเอาหญ้าคา (แฝก) มาปูทำเป็นที่พักบรรทม รุ่งเช้าพระองค์ได้ประทานพระเกศาให้ ๑ เส้น (บางตำนานว่า ๓ เส้น) ด้วยพระพุทธรูปพระอินทร์มาเนรมิตศูประใหญ่ ๗ ชั้น บรรจุพระเกศาธาตุไว้ ณ ที่นั้น แล้วทรงตรัสพุทธพยากรณ์ว่า หลังพุทธปรินิพพานแล้ว ๑๐๐ ปี จะมีผู้มาสร้างวัดชื่อ “วัดพระป่าน” (คือวัดพระนอนแม่ปูลกา) แม่น้ำที่ไหลผ่านนั้นจะได้ชื่อว่า “แม่ปูลกา” ๑ และได้ทรงกะที่ให้นายอะโน (ชวานา) สร้างพุทธไสยาสน์ขึ้น ต่อมาสร้างวิหารพระนอนชำระดู ครุบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย ได้บูรณะปฏิสังขรณ์

ตำนานพระบาทตีนนก บ้านพระบาท ต.หนองแห้ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ในสมัยที่พระพุทธเจ้าได้เสวยชาติเป็นพญานกยูงทองโพธิสัตว์ ได้บินลงมาเหยียบรอยพระบาทไว้ที่คอดลูกนี้ ภายหลังจึงได้สร้างเจดีย์ครอบรอยพระบาทนี้ไว้

ตำนาน พระพุทธบาทข้างอุ้ม (ห้วยตูด) ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวกมาประกาศพระศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมินี้ พระอรหันต์ 500 รูป มาพักที่ภูเขาลูกหนึ่งชื่อว่า คอยอ๊กโชนะ ในภูเขาลูกนี้มีพญายักษ์รักษาสมบัติอยู่ไม่ยอมให้ผู้ใดเข้ามาในรัศมีเขตรักษา ถ้าหากเข้ามาจะต้องถูกจับกินเป็นอาหาร เพราะได้รับอาญาจากท้าวเวสสุวรรณ เมื่อพระอรหันต์ 500 องค์ เข้ามายักษ์ก็จะจับกินเป็นอาหาร พระพุทธเจ้ารู้ด้วยญาณจึงเสด็จมาปราบยักษ์ด้วยพระองค์เอง โดยพระองค์ได้อธิษฐานผ้าภูษากำพลผืนหนึ่ง ให้ลอยไปในอากาศ ถ้าผ้าผืนนี้ไปคลุมฝูงสัตว์หรือคนก็ให้ยักษ์นั้นจับกินเป็นอาหารได้ แต่ถ้าผ้าผืนนี้ไม่คลุมสัตว์ให้ยักษ์นั้นถือศีลกินเจไปตลอดชีวิต ปรากฏว่าผ้าภูษากัมพลลอยไปคลุมต้นไม้ใหญ่ ยักษ์เหาะมาดูผ้าไม่คลุมสัตว์แต่ไปคลุมต้นไม้ พระพุทธเจ้าเลยให้ยักษ์ถือศีลกินเจไปตลอดชีวิต เมื่อพระองค์เสด็จจาริกไปโปรดสัตว์ที่อื่นยักษ์และชาวเมืองอารณานิมนต์พระพุทธเจ้า ประทับรอยพระพุทธบาทไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชาแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสืบไป รอยพระพุทธบาทนี้ พระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์เคยมาประทับรอยไว้อยู่ก่อนแล้วคือ พระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระนาคโม พระกัสสโป เมื่อพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเสด็จมาโปรดยักษ์ก็ได้ประทับรอยซ้อนกันไว้รวมเป็นเป็น 4 รอย กาลต่อมาศาสนาได้เสื่อมเป็นช่วงๆ ผู้คนห่างเหินศาสนา หันไปนับถือลัทธิอื่น นับถือผีนางไม้ทำให้ก่อนหินรอยพระพุทธบาทไม่มีคนดูแลรักษา สถานที่จึงรกร้างว่างเปล่าไป ในรอยพระพุทธบาทนั้นเวลาฝนตกลงมาจะมีน้ำขังอยู่ด้วยเป็นรอยใหญ่และเป็นแอ่ง ชาวลัวะแฉะทั้งหลายพากันขึ้นไปอาบน้ำ ชักเสื่อ ชักผ้า เหยียบย่ำให้สกปรกไม่เคารพรอยพระพุทธบาท ร้อนถึงข้างผู้ทำงานเจียว มากยกเอาหินรอยพระพุทธบาท

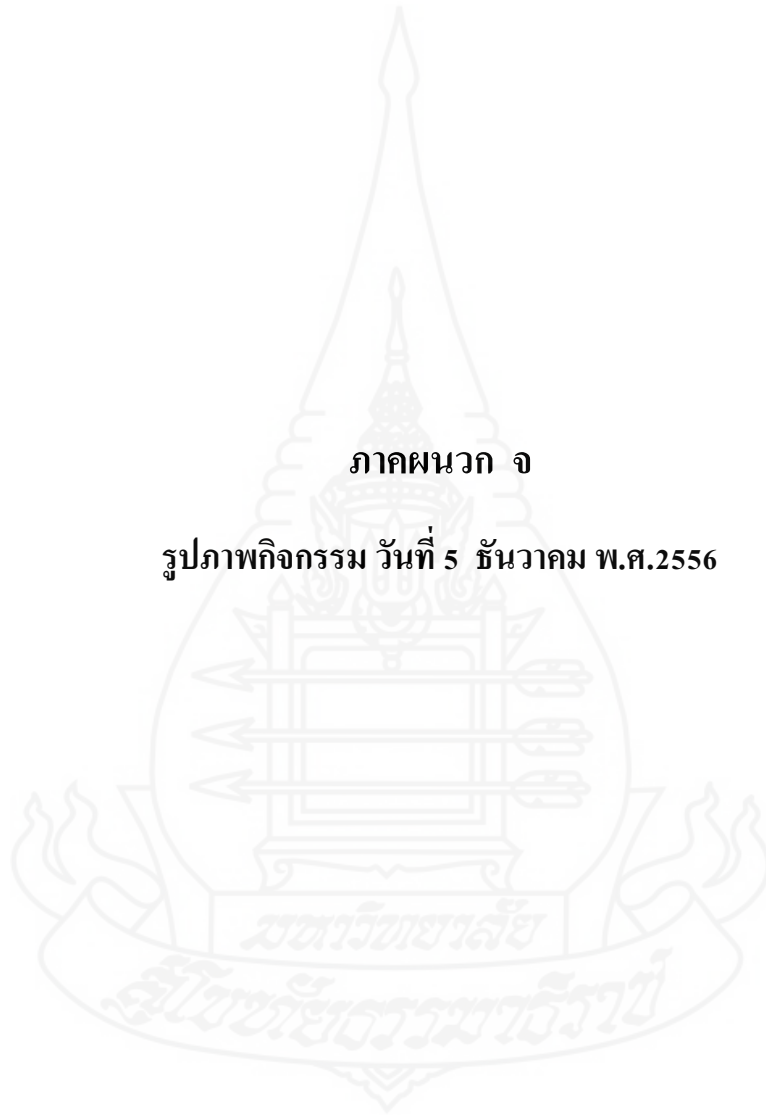
ไว้ในป่าลึก สถานที่นั้นเลยเรียกกันว่า พระพุทธบาทช้างอู่ม (ห้วยลูด) มาจนถึงบัดนี้ ปัจจุบันกำลังพัฒนาถนนหนทางเข้าไปเป็นถนนลูกรัง หมู่ที่ 3 ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง

“ในสังคมวัฒนธรรมไทย-ไทน์มีความขัดแย้งในระบบความเชื่อทางศาสนาระหว่างความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ (ซึ่งอยู่ในรูปของความเชื่อเกี่ยวกับแถน ผีดำ ผีปู่ตา ผีปู่ย่า ผีน้ำ, ผีดิน ขวัญ เช่น ขวัญข้าว ขวัญวัว ขวัญควาย ขวัญช้าง เป็นต้น) กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งผู้ปกครองรับเข้ามาและในที่สุดก็เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้านเช่นกัน แต่วิถีชีวิตชาวบ้านต้องพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเกิดการปะทะกับทางความเชื่อ ว่า “ใครจะมีบารมีมากกว่ากัน” และจะเลือกนับถือฝ่ายใดดีระหว่างฝ่ายพุทธในรูปของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ พระอินทร์ พระพรหม ฯลฯ กับฝ่ายความเชื่อดั้งเดิมในรูปของพญานาค ยักษ์ ผีต่างๆ แต่ท้ายที่สุด สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ก็คือ ได้มีการผสมผสานความเชื่อทั้ง 2 ฝ่ายเข้าด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว ฝ่ายความเชื่อดั้งเดิมได้ยอมแพ้ให้แก่ฝ่ายพุทธ” (ศิริพร ณ ถลาง 2552:349)

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรม วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556

รูปภาพกิจกรรมวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556
มีหน่วยงานทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรม ที่เมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 1 : วงโยธวาทิต โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 2 : ขบวนนักเรียน โรงเรียนเวียงกาหลงวิทยาคม ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 3 : ขบวนเข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 4 : ขบวนวงโยธวาทิตโรงเรียนเวียงป่าเป้าวิทยาคม ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 5 : ขบวนพ่อขาวแม่ขาว ผู้บวชชีพราหมณ์ถือศีล 8

ภาพที่ 6 : ขบวนพ่อขาวแม่ขาว ผู้บวชชีพราหมณ์ถือศีล 8

ภาพที่ 7 : ขบวนรถเข้าสู่เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 8 : ขบวนพระภิกษุ-สามเณร จากวัดพระยอดขุนพล ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 9 : ขบวนพระสงฆ์ –สามเณร โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 10 : ขบวนพระนาคที่บวชแทนคุณบิดามารดา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ณ เมืองโบราณ
เวียงกาหลง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 11 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 1 ทศพร มี 19 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 12 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์ มี 134 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 13: ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 3 ทานขันธุ์ มี 209 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 14 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศน์ มี 57 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 15 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 5 ชูชกมี 79 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 16 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 6 จุลพนมี 35พระคาถาธรรม

ภาพที่ 17: ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 7 มหาพนมี 80 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 18: ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 8 กุมารบรรพ์มี 101 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 19 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 9 มัทรี มี 90 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 20 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ์มี 43 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 21 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 11 มหาราชมี 69 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 22 : ขบวนกัณฑ์เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 10 ฉกษัตริย์มี 36 พระคาถาธรรม

ภาพที่ 23 : ขบวนนักศึกษาหญิงศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อ.เวียงป่าเป้า
จ.เชียงราย

ภาพที่ 24 : ขบวนนักศึกษาชายศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อ.เวียงป่าเป้า
จ.เชียงราย

ภาพที่ 25: ขบวน ผู้แสดงศิลปะพื้นบ้านล้านนา จากโรงเรียนใน อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 26 : ขบวน นักเรียนจากโรงเรียน ในเขตพื้นที่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 27 : ขบวนจากหน่วยราชการ เทศบาลตำบลเวียงกาหลง และเทศบาลตำบลแม่ชะจาน

ภาพที่ 28 : ขบวนจากหน่วยราชการ เทศบาลตำบลเวียงกาหลง และเทศบาลตำบลแม่ชะจาน

ภาพที่ 29 : บริเวณพิธี ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 30 : ข้าราชการ พ่อค้าประชาชน และพุทธศาสนิกชน ร่วมพิธีเปิดงาน เทศน์มหาชาติ
เวสสันดรชาดก และบวชแทนคุณบิดามารดา ถวายเป็นพระราชกุศล ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง
ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 31 :พุทธศาสนิกชน เข้าร่วมงาน พิธีเทศน์มหาชาติและบวชแทนคุณบิดามารดา

ภาพที่ 32 : บริเวณพิธี ฌ มีการบรวงสรวงเทพดา 16 ชั้นฟ้า เพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมงาน

ภาพที่ 33 : พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง
ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ภาพที่ 34 : นักเรียนแต่งชุดพื้นบ้านล้านนาเข้าร่วมพิธี ถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว

ภาพที่ 35 : ประชานในพิธีกล่าวเปิดงาน เทศน์มหาชาติ บวชแทนคุณบิดามารดา ในวันที่ 5
ธันวาคม พ.ศ.2556

ภาพที่ 36 : มอบทุนการศึกษา แก่นักเรียน เรียนดี แต่ยากจน มีความเมตตา กตัญญู เสียสละ

ภาพที่ 37 : พิธีบรรพชาแลอุปสมบท แทนคุณบิดามารดา และถวายเป็นพระราชกุศลแด่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556

ภาพที่ 38 : พิธีบรรพชาแลอุปสมบท แทนคุณบิดามารดา และถวายเป็นพระราชกุศลแด่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556

ภาพที่ 39 : ป้ายประชาสัมพันธ์งานประเพณีประทีปธรรม “ตั้งธรรมหลวง” เวียงกาหลง

ภาพที่ 40 : เด็กนักเรียน แสดงศิลปะพื้นบ้านล้านนา

ภาพที่ 41 : การแสดงศิลปะพื้นบ้านล้านนา ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 42 : ขบวนจำลองแม่พญากาเหือกและลูกโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์

ภาพที่ 43 : พระยอดขุนพลเวียงกาหลง ประดิษฐานที่ เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 44 : สถานที่จำลอง พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์อริษฐานจิต ขอพบแม่พญากาเผือก

ภาพที่ 45 : พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ร่วมกันสวดเจริญพระพุทธรูปเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 46 : นักเรียนนำกลองสะบัดชัยร่วมงาน 5 ธันวาคม 56 ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 47 : นักเรียนโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ร่วมฟ้อนรำประทีปโคมไฟ ถวายเป็นพุทธบูชา

ภาพที่ 48 : นักเรียนโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ร่วมฟ้อนรำประทีปโคมไฟ ถวายเป็นพุทธบูชา

ภาพที่ 49 : ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน คณะครูนักเรียน และพุทธศาสนิกชน ร่วมกันจุดเทียนถวาย
พระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และร้องเพลงสดุดีมหาราชา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2556 ณ
เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 50 : ผู้เข้าร่วมงานเขียนชื่อตัวเองลงบน โคมไฟ เพื่อจุดบูชาแม่พญากาเผือก

ภาพที่ 51 : การจุดประทีปโคมไฟ เพื่อบูชาแม่พญากาเผือก ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ 52 : การจุดประทีปโคมไฟ แบบล้านนา เพื่อบูชาแม่พญากาเผือก ณ เมืองโบราณเวียงกาหลง
พิธีสุดท้ายของเมืองโบราณเวียงกาหลง คือการจุดประทีปโคมไฟ เพื่อบูชาแม่พญากาเผือกและเพื่อ
ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้จุด

ภาพที่ 53 : ซุ้มประตูทางเข้าเมืองโบราณเวียงกาหลง

ที่มา : <http://www3.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E10244334/E10244334.html>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ภาพที่ 54 : คูเมืองโบราณเวียงกาหลง

ที่มารูปภาพ <http://www3.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E10244334/E10244334.html>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ภาพที่ 55 : เจ้าพ่อ-เจ้าแม่เวียงกาหลง

ที่มารูปภาพ <http://www3.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E10244334/E10244334.html>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ภาพที่ 56 : ศูนย์พัฒนาศิลปกรรมเวียงกาหลง ในเมืองโบราณเวียงกาหลง

ที่มารูปภาพ <http://www3.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E10244334/E10244334.html>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ภาพที่ 57 : สถานที่โพธิ์สัตว์อริยฐานจิตของพมแม่พญากาเผือก

ที่มารูปภาพ <http://www3.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E10244334/E10244334.html>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระสมพงษ์ เมตา
วัน เดือน ปี เกิด	24 กุมภาพันธ์ 2525
สถานที่เกิด	อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) พุทธศักราช 2552
สถานที่อยู่	514 วัดแม่ชะจาน หมู่ 1 ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแม่ชะจาน

